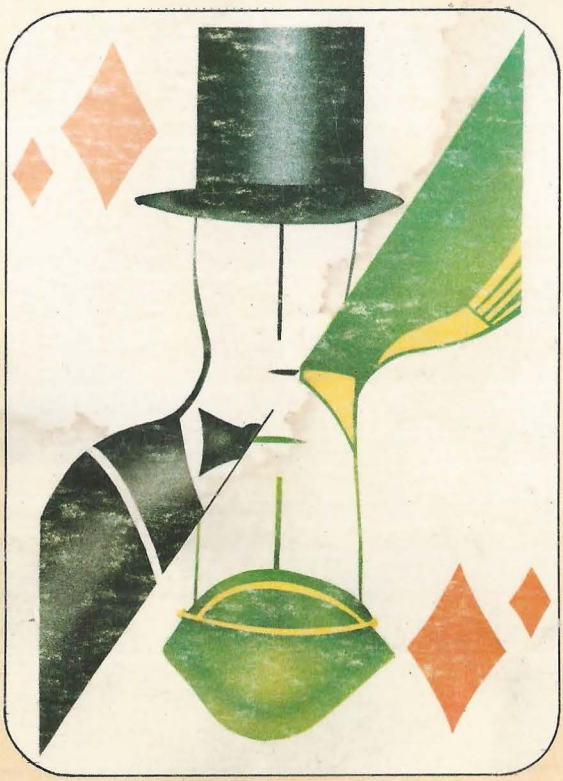
Erol Toy

Ordu ve Politika

Deneme

Ordu ve Politika/Erol Toy

Erol Toy

Ordu ve Politika

Deneme

Yapım: Mozaik Basım ve Yayıncılık
Piyerloti Cad. No: 17/1 Cağaloğlu
Tel: 516 15 61 - 516 22 03 ·Fax: 516 22 04

Genel Dağıtım: BİL Kitap, Yayın, Dağıtım
Mollafenari S.No.33
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 522 35 23 - 512 59 01

1989 İSTANBUL

SUNUŞ

Demokrasi, bir yaşam biçimi olarak, onu seçenlerin gerekli her bedeli ödemesiyle kurulan, yerleşen ve gelişen bir toplumsal gerçektir. Bireysel, kitlesel ya da sınıfsal çıkarların faturasını ödetecek arayışlar, ister istemez kişisel güvence bekler. Böyle bir destek yoktur. Olmamıştır... Olmayacaktır... Olmamalıdır... Türkiye demokrasisi, hiç bir dış ya da iç odağın etkisi, katkısı ya da bağışına gereksinim duymadan, sadece toplumumuzun hakkı, yaraşırlığı ve istenci sonucunda var olabildiğinde değer ve anlam taşır.

Böyle bir demokratik yapının ana özelliği, toplumsal çıkarlar adına *"tabular"* ya da *"dokunulmazlıklar"* tanımamasıdır. Bütün güç dengelerinin incelenmesi, bilim ve demokratik kuralların eleğinden geçirilmesi yadırganmaz. Toplumsal ilişkiler yumağında, etkin ya da edilgin, kurum, kuruluş ve hatta kişilerin gerçek yerlerine oturtulması, demokratik tartışma alanı içinde, gerçek değerinin anlaşılmasını sağlar. Gerçek değer ise ağırlığın ve gücün niteliğini ortaya çıkararak bulunabilir. Saklayarak, çekinerek, sakınarak ya da kendi geleceğinin hevesine kapılarak değil...

Hiç kuşkusuz, *"ordu"* Türklerin toplumsal yaşamında, hem vazgeçilmez, hem çok etkin bir *"kurumdur."* Politika yumağının çaynaşık ilişkileri için, nedir, nasıldır, ne olmalı ya da olmamalıdır, sorularına aranacak yanıt darbe olasılıklarında, kendini kollama kurnazlığından değil, gerçeği araştırma saflığından kaynaklanmalıdır.

Ancak o zaman, dünü, ilişkiler yumağındaki açık ipuçları, yapısı, özelliği, niteliği ve göreviyle sorumluluğu konusunda gerçeğe yakın bulgular elde edilebilir. Soyut dokunulmazlık *"tabularını"* olduğu gibi kabul etmek yerine, somut demokratik güç dengelerini kim tartışmak istemez?

Öyleyse buyrun!..

GEREKÇE

Denememin konusu *"tabu"* olduğundan çok tehlikelidir; Demokrasinin halk önderliğini *"eski bir şapka"* gibi *"icazet"* askısından alıp gitmeyi... Devlet adamlığının dayatma bilincini *"anıt-kabirlere"* gömmeyi hüner sayan bazı ödlek politikacıların düşmanlığını...

Devlet yönetimini *"emeklilerine bırakmış"* olsa bile, etkisini sürdürdükçe politika ürettiğini kabullenmemekte direten, *"derya içre mâhi"* bir bölüm askerimizin öfkesini.

İşkence ve zulmün en ağırına araç olmayı *"memuriyetin mesai kalkanına"* yükledikten sonra, *" yurtsever, devrimci, Atatürkçü"* pijamalarını giyerek ahkâm kesenelerin pek çoğunun ucuzlamalarını!..

Teslimiyet otosansürünün kafesinden, *"emret komutanım"* uyumunun kefesine sıçrayarak, gününü kurtaran... Başaşağı gidişini durdurmak amacıyla düştüğü lotarya bataklığı ya da ilçe politikacısının nihilizm tuzağından, Yeşilçam'a taş çıkartacak senaryolarla kurtulmayı uman bir kısım basınımızın suskun ve öldürücü kinini!..

Her güçlü görünmeyi başarana, istediği her fetvayı vermekte duraksamayarak, "YÖK"ün sakin sularında asmalar budayıp, güvenli limanlarda yabancı türküler şakıyan bazı bilim adamlarının acımasız *"critique"*lerini!..

Bütün baskı dönemlerini meyhanelerin kuytu köşeleri, barların *"entel"* sığınakları, ya da kendi kendilerini sürdükleri maaşlı Avrupa kentlerinde, başlarını gözlerini saklayarak geçirdikten sonra, ortalık ışır ışımaz, en ilerinin, en ucunu tepine tepine isteyen *"gösteri devrimcilerinin,"* sövgülerini!..

Burjuva demokrasisinin asıl sahibi iken, gidenin ardından *"Fatiha"* okumak için bile duraksamayı *"enayilik"* sayıp, gelenin ardını yalamayı varlık yarışı haline getiren, ilkesiz, görgüsüz, niteliksiz vurguncu, soyguncu, aracı, tefeci, kaçakçı, hayalici takımının intikam duygularını!..

Cumhuriyet döneminin hiç bir gününde, hiç bir biçimde iktidara gelmediği halde, bütün iflâsların bedelini, emeği, ekmeği, kanı, canı ve gözyaşıyla ödeyen işçi, köylü, esnaf ve gençlik sınıf ve kitlelerinin çok olasıdır ki, habersizlikten kaynaklanan tepkisizliğini!..

Göze almak zorunludur.

Çıkar ortaklığının oluşturacağı çemberi yararak, kitlelere ulaşmak kolay olsaydı, pek çok doğru unutturulur. Pek çok yanlış yeniden "temcit pilavı" gibi sunulabilir miydi? Demek ki, güçlülerin tamamının şamarı altında, bir başına, suçlanmış ve aklanamamış, ezilmiş ve toplanamamış kalmayı da baştan içe sindirmek gerekir.

Çok önemlidir;

Çünkü *"ordu"* tarihin her döneminde *"tabu"* olmasını borçlu bulunduğu *"silâhlı güç"* özelliğinden ötürü, politikanın bazen üreticisi, bazen yürütücüsü olduğu halde, gerektiği gibi incelenmiş, değerlendirilmiş ve eleştirilmiş değildir. Bu nedenle, *"tahammül"* oranları belirsizdir.

Yeryüzüne yaşamanın bütün olanaklarını hakederek gelmiş insanoğlunun da, dozu belirsiz bir eleştiriye girmesi için kolay kolay gerekçe bulunamaz. Ancak, üretici ya da yürütücüsü olduğu politika yüzünden, ordunun kendisi ayırımında olsun olmasın, giderek *"taraf"* haline geliyorsa, *"başını gözünü sakınma uzmanlığı"* doğrudan *"orduya"* dolayısıyla toplumun tamamına zarar verir. *"Orduya selâm, oyuna devam,"* kişinin kendini savunmasından çok *"tabu"*yu sömürmesi anlamını taşır...

Önemli olan, demokratik açılım içinde, her kurumun ağırlığı ölçüsünde değerlendirilmesidir. 12 Eylül'den, 9 yıl sonra, bütün toplumsal kurumların açık eleştirisini yapmak yerine, silâhlı politikacıyla, silâhsızının çekişmelerine seyircilik ediyorsak, çarpıklığın üstüne yürümenin zamanı çoktan gelmiş de geçmek üzeredir.

Konuya, elden geldiğince açıklık kazandırmak zorunludur. Çünkü, kişisel kaygının gölgelediği her yaklaşım, sorunu biraz daha çapraştırmaktan ileri gidemez. Eleştirdiği ölçüde eleştirilmeyi göze almayanların, tartışma yapabildikleri görülmemiştir. Onlar, ya Tanrısal doğruları aktaran *"vahiy sahipleridirler!.."* Ya *"demiri kesecek emir"* ümerası!..

Oysa gerçek, tartışıla tartışıla ulaşıldığında tadına varılacak bir bileşimdir. Ne var ki, konu bir *"tabu"* halindeki *"ordu"* olunca, işler karışıyor.

Karışıklığın nedeni de, çok büyük bir beceriyle üretilebilen *"çarpık ortam."*

Şöyle bir çevremize bakalım.. *"Antimilitarist"* tafralar içinde, önüne gelene *"ararejim taraftarlığı,"* ya da *"cuntacılık"* yaftası yapıştıranları şöyle bir silkeleyelim... İnsanın aklını şaşırtacak bir saptırma dolabıyla burun buruna gelmemiz işten değil.

Örnek:

O kadar çok ki!.. Saymakla tükenmez. İşte birkaçı:

Hadi, 12 Mart 1971 öncesinde balta kesmez *"cuntacı"* iken, hemen sonrasında *"cunta"* şamarı yiyerek, *"demokrat-devrimci"* olanları saymayalım...

Ama, 12 Eylül sabahı, *"Konsey"*e, hizmet sunma yarışında ipi herkesten önce göğüsleyerek Hükümete girenler var. Sonradan Konsey onaylarıyla partiler kurup, oylar alarak Konsey desteğinde *"Hükümet"* edenler!... İktidarlarını pekiştirdiklerini sandıkları zamanlarda hazırladıkları tuzak seçimlerle, bütün düşlerini gerçekleştireceklerini umanlar... Aynı haksız tuzaktan pay kaparak, iktidar hevesine düşenler..., 26 Mart 1989 kasırgasında tatlı düşlerinden sıçrayarak uyanınca, gerçeği basbayağı çarpıttılar. Öyle ki, her demokratik uyarı, *"ara rejim taraftarı"* ya da *"cuntacı"* suçlamasıyla karalanabiliyor...

Bunlara bir de, *"her düğünün kamberi"*, moda düşkünleri eklenince, toz bulutları iyice kalınlaşıyor. Ordu konusunda gerçekleri neresinden tutarsanız tutun, *"civil"* tasmalı *"monbeylerle"* devrimci parkalarını *"liberal-demokrat"* fraklarla değiştirmiş küçük burjuva *"ideologlarının"* dehşet korosu tiz perdeden yükseliveriyor. Onlar gibi, orduyu küçümsemezseniz, *"Şeytanın avukatlığına"* soyunmuş bir *"komplocu"* sayılırsınız.

Bitmez...

Bütün bu gümbürtü arasında, çok başka hesapların içindeyken, emekliliğin *"tavla partisine"* oturtulmuş pek çok *"asker eskisi"* de yeterince yüceltmediğiniz için sizi düşman ilân etmeye hazırdır... Bunlara, sürekli ordu sopası yemenin yürek yangınıyla sürekli suçlu duruma düşmenin özverisindeki gerçek solcular da eklenir. *"Tabu"* yu tek yanlı eleştirmek yerine, kendi içinde değerlendirmeye kalkışmanın zorluğu, ancak bütün bu çarpıklıkları aşarak ortadan kalkabilirse, sevinmelidir. Çünkü, her *"tabu"* tartışılmadığı zaman gizini korur. Elbette olduğundan çok fazla görünen gücünü de...

Yazık ki, *"ordunun tabuluğu,"* yalnız Türkiye'de değil, dünyanın bir çok yerinde de, ancak büyük başarısızlıklardan sonra yıkılır. ABD ordusu, Viet-Nam savaşını yitirmese, bütün dünyada üretebildiği *"tabudan"* ötürü aynı dokunulmazlık içindeydi. İngiliz *"ordusu,"* eski İmparatorluk günlerindeki dokonulmazlığını, *"Falkland Savaşı"*ndan sonra yeniden kazanmıştır. Alman ve Japonların *"ordu tabusu"* ise, başka ordular tarafından İkinci Dünya Savaşı

sonunda tuz buz edildiğinden, yenisini alamamıştır... Fransız, *"Sömürge Savaşları"*nda yitirdiği bütün dokunulmazlığı de Gaulle darbesiyle yeniden kazanmıştır, gerçeği bile çok zaman savunma yerine geçemez...

Oysa, gerçek açıktır. İster ABD kurucusu *"generallere"* uzanın... İster, İkinci Dünya Savaşı'nı yönetenlerden süvari subayı *"Churchill"*lere, *"ordunun politika içindeki üreten ya da yürüten yeri"* ile dokunulmuş ya da dokunulmaz *"tabu"* konumunu koruduğunu görürsünüz. Bir tek ayırımla... Büyük başarısızlıkların hemen ardından gelen eleştiri furyaları bile, *"tabu"*yu yıkmak değil, pekiştirmek amacına dönüktür. Elbette, anlayana...

Çünkü, devletler, sınırlar ve ulusal düşmanlıklar bahanesi ne kadar geçerliyse, *"sömürünün"* varlığı sürdükçe, *"silâhlı güçten"* vazgeçmenin olanağı yok... Olmayınca, ülkenin bütün öteki sınıf, kitle ve örgütleri kadar, *"ordunun"*da politika üretmesi ve yürütmesi bir yurttaşlık hakkı ve ödevidir. Tek ayrıcalık, tıpkı öteki sınıf ve kitlelerden birinin, *"kendi politikasını silâh zoruyla dayatması"* gibi, insanlardan oluşan *"ordunun da,"* buna hakkı olup olmadığı sorununda düğümlenmektedir. Çünkü *"ordu,"* politikasını dayatabileceği silâhı, toplumun tamamının yasal ödeneğiyle edinmektedir.

YASALLIK HAKLILIK MI?

Toplum, *"ordusuna"* silâh verirken, elbette *"iç ve dış düşmanlara"* karşı kullanmak amacıyla özveriye katlanmaktadır. Toplumun tamamının *"silâhlı"* ve *"tehlike"* karşısında hemen *"ordu"* olduğu zamanlarda, *"iç düşman"* olayı da,*"politika dayatma"* konusu da, yine *"güçle"* çözümleneceği için, tartışmanın şimdilik dışında... Ama, sınıflı ya da geleneksel yapısında ayrı bir sınıf halinde tutma eğilimindeki toplumlarda *"ordu,"* bütün bir toplumun çıkarlarının *"bekçişidir..."*

Zaten özellikle iç girişimlerde, *"bütün bir toplumun çıkarlarının sözkonusu"* olup olmadığı noktasında düğümlenen tartışmalar, çok zaman aydınlanmaz. Salt *"aşırı uçlar"* törpülenmesi gündemdeyse, bunun için bütün bir Silâhlı Kuvvetlerin kalkışması, doğru mudur? Bir tek sınıfın çıkarlarını kollamak adına davranılıyorsa, bütün bir toplumun bekçiliği nereye nasıl yerleştirilecektir? Soruları üreten sorular içinde, bir gerçek kendini hep göstermelidir... Şöyle ya da böyle, I. Cumhuriyetin kuruluşundan, III.

Cumhuriyetin bu gününe, temelinde *"ordu"* olmayan bir tek girişim ve gelişim bile bulamazsınız.

Son günlerin Demokrat Parti *"efsanesi"* içinde, ilk DP Hükümetinin Savunma Bakanının sicilini şöyle bir karıştıracak olursanız, İnönü , iktidarı vermezse, *"devirmek"* amacıyla kurulmuş *"cuntanın"* kimlik kartını hemen bulur çıkarırsınız.

Öyleyse, ister küçümseyin, ister korkun, ister açık bir tartışmanın tarafı olmayı kabullenin, şu gerçeğin altını çizmeye koşulusunuz.

Ordu Cumhuriyet'in kuruluşundan beri politikanın içinde olmuştur. Ama özellikle son otuz yıldır silâhlı politikacının, silâhsız politikacı ve topluma kendi istencini dayattığı en yoğun zaman dilimi halindedir.

İşin burasında pek özenilen *"sivil Cumhurbaşkanı"* yutturmacasına da değinmek gereklidir. İttihat ve Terakki gibi Abdülhamit zorbasından 33 yıl gizli kalabilen silahlı bir *"gizli örgüt"* üyeliğinden gelen kişinin *"sivilliği"* ilginçtir. Belki, Nakşibendilik gibi dini bir *"örgüt"* üyeliğinden gelse, nitelik tartışması yapılabilir. O da, *"mücahidin"* kanadına bulaşmamış olmak kaydile... Ne var ki, hem İttihat ve Terakki komitacılığı, hem Kurtuluş Savaşı *"milis komutanlığı "*ndan gelen Celâl Bayar'ın *"sivilliği,"* ile Mareşal Tito'nun *"sivilliği"* pek birbirine benzer...

O nedenle, konuyu hiç saptırmadan kendi çerçevesi içinde tartışmakta yarar vardır. *"Tabular'* tartışmanın eleğinden geçerek gerçek yerlerine oturtulurlar. Ordu gibi, toplum yaşamının en etkin gücünü, gerekçe ne olursa olsun tartışmanın dışında tutmak, toplumsal olay ve olguları umursamamak demektir. Bütün tabular, *"korku"* üretirler. Hiç bir korkunun da ecele çare olduğu görülmemiştir.

Görülmediğine göre, apaçık belirtmekte yarar var. Eğer koşullar oluşursa *"ordu"* hiç duraksamadan ve hiç gözünü kırpmadan yeniden *"müdahale"* eder... Bütün sorun da, bu *"koşullar"* da düğümlenmektedir. Koşullar nedir? Şimdi var mıdır? Yok mudur? Tartışılması gereken budur. Ama, öyle küçümseyerek, yoksayarak ya da gelecek darbede külâh kapma hevesleri içinde büyümseyerek değil. Bütün gerçekliğiyle, olduğu gibi...

Çünkü, *"eğer darbenin koşulları oluşmuşsa,"* iktidarı muhalefetiyle, enteli kıro'suyla, eğrisi doğrusuyla *"olmamalı"* türküleri söylense, arabesk yıldızlarıyla düzenlenen *"kültür etkinlikleri"* kadar bile yankı uyandırmaz. *Darbe olur...* Olur diyenleri suçlayanların çok büyük bir çoğunluğu

da ya hizmet yarışına katılır... Ya da önünü ilikleyip selâm durarak, "YÖK" üniversitelerinde, fetvalar hazırlamaya döner... Arada sırada *"entel barlarda"* dertli şarkılar söyler... En kurnazları da kapağı dışarı atıp, *"siyasal sürgün"* statüsünden *"şöhret pazarlıkları"* yapmaya uğraşır...

Herkes koşulların oluşmasında görevini bihakkın yapmanın huzuru içindedir!.. Politikacı, son seçimlerde, halkın kendisine iktidar kapısını sımsıkı kapattığını görmüştür. Yeni bir seçim, parti içindeki iktidarını bile tehlikeye sokacaktır... *Seçimden kaçar...* İşadamı, seçim kaygısına giren politikacının *"halkı kandırmak"* adına *"dağıttığı ûlufenin"* bir bölümünü kendi yüksek *"kârlarından"* daha da açığı *"soygunundan"* kırpacağını kestirmiştir. *Demokrasiden kaçar...* Bilim adamı, emekliliğine az bir zaman kala, *"goygoycu takımının yaygarasıyla kötü kişi"* olmayı istemez... *Bilimden kaçar...* Basın, *"işadamı patronlarının"* baskısı altında reklâm pastasının *"sıkboğazı"* içindedir... *Gerçekten kaçar...* Bürokrat, iktidar boşluğunun gölgesine sığınıp, holdinglerden birinde koltuk hazırlığına girmiştir... *Görevden kaçar...* Dernekler zaten Nasrettin Hoca'nın kuşuna benzetilmiş leyleklerdir... Geçmişin deneyimiyle, suspus oturur... *Etkinlikten kaçar...* Sendikacılar, hak ve çıkar kavgasının tehlikelerini çoktan görmüşlerdir... Katılımcı ilânlarla, ucuz kahramanlık peşindedirler... *Direnişten kaçar...* Gençlik, 1980'de en büyük yarayı alan kesimdir... Bir önceki kuşağın yarısına yakınını ölüme, işkenceye ve cezaevlerine kaptırmanın karabasanı içinde suskun kalır... *Eylemden kaçar...* Terör yükselir... Bölücüler, ayrılıkçılar, anarşistler ve daha bilmem neler, ülkenin üstüne karabasan gibi çöker... Hükümet yerine, asker konuşmaya başlar...

İşte, başından bu yana dönmedolap böyle kurulur. Bunlara, her kesimin kendi beceriksizliklerine sorumlu, haksız kazançlarına onay arama çabalarını da eklediniz mi, düğmeye basabilirsiniz. Artık, koşullar olgunlaşmıştır. Toplumun büyük çoğunluğu, kaygının ve tedirginliğin doruğunda, *"Kurtarıcı"* beklemeye başlar. Kurtarıcı belirir belirmez de, bir alkış tufanıdır kopar...

Ama, bütün bunların bedelini, eninde sonunda ücretleri dondurulan emekçilerle, toplumun tamamını kurtardığını sanırken, çok küçük bir azınlığı kurtardığını, kurtardıkları tarafından *"küçümsenince"* anlayan *"ordu"* öder. Nasıl mı? Çok basit... Koşullar yine oluşacaktır. Silahlı politikacı, *"kurtarıcılık"* zorunluluğunu yine duyacaktır. Böyle, tek

yanlı davranıldığında, acı çektirilenler daha da artacaktır. Ve *"küçümseme,"* ucuzlamaya, hatta *"hadi yap da görelim"* kışkırtmasına dönecektir...

Öyleyse, hem koşulların niteliğini, hem *"ordu"* gerçeğini enine boyuna incelemekte yarar vardır. Hikmet Özdemir'in bilimsel girişimi ilginç bir başlangıçtır. Bu deneme de, bir tartışmanın başlangıcı olabilirse, görevini yapmış sayılır.

Çünkü gerçek bazen rakamlarda bile kendini apaçık ortaya sermektedir.

12 Eylül rejiminin, gözaltına aldığı insanlarımızın sayısı 170-180 bin kişiyi bulmuştur. Bunlardan ortalama 60 bini 1980'den bu yana cezaevlerinde çile çekmektedir. Bu süreç içinde, asılarak idam edilen, intihar ettiği ileri sürülen ve ölü olarak ele geçirilenlerin sayısıyla, 1980 öncesinin *"dehşet tablosunu"* karşılaştırmalı bir biçimde bu acılara eklemek zorunludur.

12 Eylül rejimi, kendi *"demokratik açılıma açık"* Anayasa'sını oluşturup, ilk *"demokratik!.."* seçimlerini yaptıktan sonra, 1984 yılında bile toplu bir *"Aydınlar Dilekçesine"* imza verenlerin sayısı 1383 kişidir.

Ama, bundan çok daha önceleri, 1982'nin ağır koşullarında, Konsey Anayasasını oluşturacak *"Kurucu Meclis"*in *"Danışma"* kanadında, görev sunmak isteyen *"liberal-demokrat Aydın"*larımızın sayısı *"daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük,"* dilekçesini imzalayanlarla değil, cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerle karşılaştırılacak kadar fazladır... Belki çok fantastik bir sav gibi gelebilir ama, *"darbenin"* ana koşullarından biri de, bu ilginç dengedir...

Bir toplumun, sınıf ya da kesimleri, *"demokratik bir ortamda,"* barış ve denge içinde yaşamak istiyorlar; hatta buna koşulu iseler, biri ötekinin güç sınırlarını iyi bilmek zorundadır. Bu bakımdan da Ordu'nun politik tutum ve ilişkilerinin tartışılması zorunludur. Çünkü, politikasını silâhla dayatmak isteyen bir kitle, karşısına silâhla çıkılmayı zorunlu kılacak bir taraflılık durumuna gelirse, gücü ne olursa olsun, kendi toplumunun çoğunluğu tarafından ezilir. Saf ama coşkulu *"subayın"* kurtarmak istediği toplumunu büsbütün tehlikeye atabilecek böyle bir ilişkiler yumağında görev alırken, kendini iyi sınaması kaçınılmazdır.

Çünkü, İran ordusu, 1979 öncesinde, kendi 35 milyonluk toplumuna, doğrudan ya da Şah aracılığıyla politika dayatmaya alışkındı. Politikasının yanlışlığını sezmeden, 1910'lardan 1978'lere kadar, tam 68 yıl, *"emperyalizm,*

hanedan ve uşağı soyguncu takımının sömürüsüne" bütün görkemi ve saflığı içinde *"bekçilik etti!.."* Halktan yana davranmak isteyen... Ulusal çıkarları gözetmeye kalkışan... Halkın istenciyle oluşmuş bütün iktidarları bu yanlış politikası adına *"devirdi."* İster istemez toplum çoğunluğuna taraf oldu. Anglo-Amerikan petrol şirketinin çıkarları nedeniyle, hem İngiltere Kraliçesi hem Vaşington arkasındaydı. Ama, taraf olmasından ötürü İran halkının büyük çoğunluğu karşısına geçti. 1979 yılında bu büyük çoğunluğun *"dayatması"* karşısında çökünce, 35 milyonluk toplumunu, 7 milyonluk Irak karşısında yapayalnız ve ordusuz bıraktı. Kurtarmayı istediği toplum, kurtuluşunu kendi eliyle gerçekleştirmek zorluğuyla başbaşa kalmıştı.

İran, ordusu, halkı, konumu gereği bize örnek olmaz diyelim...

Son dönemin *"mucize tacirleri"* Almanya ve Japonya ordularından örneklere bir bakalım mı?

Japonya daha uzak olduğundan kısaca değinelim. Çağdaş nitelikte ordusunun kuruluşu, hemen hemen Osmanlı'nınkiyle aynı zamana rastlar. 1869 yılı başlangıç alınırsa, ilk meyveler 1895'te toplanır. Çin-Japon savaşının *"zafer ödülü"* Kore olur...Bundan 10 yıl sonra yeni bir deney, *"ordunun gururunu"* büsbütün biler. Çarlık Rusyası'nın bütün imparatorluğu dehşete düşüren *"orduları"* Japon askerlerinin önünde tuzbuz olurlar... Ve bunun yücelttiği prestijle Birinci Dünya Savaşı'na girmeden yenenler safında, Almanya'nın Pasifik adalarını ülkesine katar. Artık *"ordu"* gücünün ve onurunun doruğundadır. İmparatora bile *"politika dayatır!.."* Devlete el koyar...Japon *"özel sektörünün"* tarafı olarak, *"daha fazla ham madde kaynağı, daha geniş pazar peşinde,"* toplum geleceğinin kurtarıcılığını görev sayar... İçte, her türlü eleştiriyi susturur... Dışta her türlü direnci kıracağı inancındadır. İkinci Dünya Savaşı'na, *"İmparatorunu susturarak,"* salt semirttiği *"işadamı ve sanayicilerin coşkularına katılmak"* taraflılığıyla girer... Çöktüğü zaman, Japonya, bütünüyle ABD'nin işgali altındadır. Ve bugün, 1989 yılında, kurtarmayı umduğu toplum tutsaktır. Hem de, *"kurtarıcısı ordudan yoksun"* bir tutsak...

Almanya ise zaman zaman örnek, çoklukla ders aldığımız öncü ülkelerden biridir. Alman generalleri, Birinci Dünya Savaşı yenilgisinin bütün *"kompleksini,"* İmparator'un sırtına yükleyerek *"Cumhuriyet'in kurucusu"* ve *"toplumun kurtarıcısı"* onurunu kapıvermişlerdir. Bunun sevinciy-

le, taraf olmakta duraksamazlar.

Alman burjuvazisinin yanıbaşında, bütün toplumsal ve sınıfsal denge kefelerini dağıtmaya başlarlar. Sosyalistler çok kötü bir *"Barış antlaşması"* yaptıklarından günah keçisi sayılır... Komünistler dengenin emekçi sınıflar aleyhine bozulması kaygısından direnince, *"Spartakis"* fırtınasının önünde silinip süpürülür. Acımasız burjuvazinin has adamı Hitler, *"Alman ordusunun"* dümdüz edip halılarla döşediği yollardan, (SS)lerine marşlar söyleterek iktidara yürür...

Hitler'e *"Şansölye"*lik koltuğunu *"ikram eden"* büyük Alman Mareşali Hindenburg'tur. Artık, tam anlamıyla *"taraf"* olan ordunun içerde güçsüz *"azınlıklardan,"* başka *"düşmanı"* kalmamıştır. Hitler, askerin elini bulaştırmadan bunu çözümler. *"Daha fazla ve ucuza hammadde kaynakları... Daha geniş pazarlar"* gereksinimindeki egemen sınıfla, *"ordu"* ve Hitler'in *"esir kamplarındaki"* emekçiler, bunu sağlamak için fabrikalara, tarlalara ve yollara sürülürler... İkinci Dünya Savaşı patlar... Alman ordusu çöktüğünde, kurtarmayı umduğu toplum, olduğu gibi *"ABD + İngiltere + Fransa + Sovyetler Birliği"*nin işgali altına girer. Parçalanır. Ve ürettiği değerin yüzde 65'ine el konulur. Aradan geçen yaklaşık 50 yıl içinde, *"ordusuz"*luğuyla birlikte *"tutsaklığını"*da sürdürür...

Keskin ve tartışmaya açık saptamalar...

Özellikle uygulanan bir yöntem...

Denemeyi, her yanıyla tartışılır kılmak amacıyla seçildi. Uzman ayrıntıcılığı ve bilgin belgeciliği yerine, *"özetin"* keskin sirkesiyle, irkiltip karşı görüşleri dürtükleme kaygısından kaynaklanan girişim hoş görülmeli. Çünkü, *"ordu"* hem bir *"tabu"* olarak kendisi *"dokunulmazlığa"* sahip... Hem konu üzerinde, Hikmet Özdemir'in bilimsel girişiminden başka derli toplu inceleme yok... Ayrıntı, belge ve bilgi ile anı pek çok...Ama, *"ordu ve politika"* ilişkilerinin çaynaşık yumağına gerektiği gibi eğilenini bulmak pek kolay değil.

Bu deneme ve eğer dikkat çeker de tartışma uyandırabilirse, yanında, karşısında ileri sürülecek görüşler, belki de ilk kez *"tabu"*nun özüne yolculuk edecekleri yüreklendirir. Ne var ki, tartışma getireceği de o kadar kesin değil.

Çünkü, toplumun *"pek çok kesimi,"* güncel ya da gelecekteki *"özel çıkarlarına zerre kadar zarar vereceğini sandığı,"* durum, olay ve konulara hiç *"değinmemeyi,"* yaşam gerçeği haline getirmiş. Elbette bunun sonucunda, *"teker teker çok büyük zararlar görünceye kadar, bana*

dokunmayan bin yaşasın," yanlışı yerleşmekte. Ne var ki, bunun da bir yararı olmadığı tarihin hükmü... Alman Sendikalar Birliği DGB, kuruluş gerekçesine, şu acımasız yargıyı koymadan edememiş..."Önce ordu, sonra Hitler, emekçi sınıfla öncülerini hain ilân ederek temizlerken, Alman sosyaldemokratları rakiplerinin ortadan kaldırılarak, ikitdar yolunun kendilerine açıldığı inancına kapıldılar... Hitler ve hempaları, teker teker hepsini kırıncaya kadar da, düşlerinden uyanmadılar. Durumu sezebildikleri zaman ise çok geç kalınmıştı..." Peki kendi *"toplumunu taraf olan ordu?"*

Kendi diktiği putu devirebilmek için, "Genelkurmay Karargâhlarında suikastlar" hazırlayan generallerin dramı acaba yenilgininkinden daha mı azdır? Örneklerinden yola çıkılırsa, gerçeği ararken yalnızlığı da göze almaktan çekinmemek gerekir.

GİRİŞ YERİNE

ANEKDOT—1

1980 Temmuz'unun kavurucu günlerinden biri...

Yer, Aksaray Murat Paşa Camii...

Disk kurucu ve Maden-İş Başkanı, terör kurbanı Kemal Türklerin cenaze töreni...

Serince bir soluk umuduyla sığınılmış bir avuç gölgede, İktidardaki AP ile anamuhalefet CHP'nin doruklarındaki yetkililerle söyleşiyoruz;

- İşler çığırından çıktı... Artık terör meydan okuyor!..
- Türkeş'in tırmanışı durdurulmazsa, daha çok can yanar...
- Tırmanan sadece Türkeş olsa, hakkından gelirdiniz. Meydan okuyan cunta!.. Tedbir almalısınız. Hem de hiç zaman yitirmeden.
- Elimizden geleni yapıyoruz. Dahası var mı?

Var elbet!.. Sorunu iyi bilen birini Cumhurbaşkanı yaparsınız. Tam desteğinizi alabilirse cuntaları dağıtır.

- İyi ama, bu Meclisi aşan bir mesele!.. Devlet meselesi!..
- Devlet sorunun üzerine gitmedikçe, bizim çözümlerimiz geçici kalmaya koşuludur!..
- Devlet sizsiniz beyler !.. Hükümet ve muhalefet partileri olarak toplumun yüzde 75'ini temsil ediyorsunuz. Siz devlet aramaya çıktınızsa, Generallerin ayak seslerini, emekli albayların topuk takırtılarıyla karıştırmanız doğal. Aylardır sorumluluğu birbirinizin üstüne atma çabalarınız şimdi anlaşılıyor. Ne var ki, araba devrildiğinde, hepimiz altında kalırız. Engellemezseniz, ilerde yakınmaya hakkınız olmaz.

Ne yapılabilir? Eğer komutanlar *"müdahaleye"* karar verdiyse, elden ne gelir?

Çok şey!.. Gerekiyorsa, bütün komutanlar emekli'ye sevkedilir.

- Sen ne demek istiyorsun? Orduyla başedilir mi? Kellelerimizle mi oynayalım istiyorsun?
- Peki siz bizim oyları, kumda oynamak için mi aldınız?
- Demokrasi için sayın Toy!.. Demokratik gelişme için. Demokrasiye ordu eliyle darbe vurulacaksa, politikacının yapabileceği şey, yanlışlığı belirtmekten başka ne olabilir?
- Demokratik cumhuriyet, politikacı ve aydınların olduğu

kadar, ordunun da yaşama gerekçesidir. Şöyle ya da böyle, darbe yediğinde, suç herkesin üstüne bulaşır. Kaldı ki, politikanın bittiği yerde, politikacının da anlamı kalmaz. Anlamı kalmayacak bir iş de, salt cart curt etmek için yapılamaz. Önceki olaylarda *"İsmet Paşa"*nın tutumunu anımsayın.

- Siz o'nun tarihsel ağırlığını bulun da, işletin bakalım. Ordu, Anayasa'nın dibaçesinde verdiği demokrasi teminatını kendi kararıyla kaldırıyorsa, bizimkilere ne bırakıyor?

Demokrasinin asıl sahipliğini efendim!..Sahip çıkın gereğini yapın! Bakalım ne olacak

- Olacağı belli!.. Allende'ye ne olduysa o olur?

Peki sonra? Türkiye *"Şili"*mi? Tutun ki öyledir... Şili ordusuyla, bizimkini karşılaştırdınız mı? Benzerlikleri, ayrılıkları nedir, biliyor musunuz? Üstelik buna karşın, demokratik önderler, demokrasiyi savunabilmek için ne yapabiliriz? Demiyorlar... Gerekirse ölürüz kararlığı, gelenin karabasanı olmayı sürdürüyor. Bu kadarını da mı yapamıyorsunuz ki, fukara Türkeş'i neden sayarak paralize oluyorsunuz?

- Ölmek bir şeyi değiştirse, anlamı olur sayın Toy!.. Süngünün karşısında, oy ne yapabilir? Halkımız direnmeyi destekliyor mu? Destekler mi? 1960'ta ne oldu?

Az önce, uzlaşabilirseniz, halkın yüzde 75'ini temsil ediyorsunuz, dedim. 1960'ta, DP. yüzde 48'in altına inmeseydi, seçimden böylesine korkar, CHP'nin yükselişi keskinleşmeseydi, halk tepkisiz kalır mıydı?

- Şimdi koşullar değişti!.. Biz yükselmiyoruz. Hatta ara seçimleri yitirdik!.. Arkadaşlarımız azınlık hükümeti olmanın kompleksini taşıyorlar.

Allahaşkına, siz hükümet peşinde misiniz? İktidar sorununu çözmenin mi? Seçilmiş bir Meclis'in içinde, öncelikle çözümlenmesi gereken iktidardır. Meclis iktidarı mı, ordu iktidarı mı? Unutmayın, emrinize alamadığınız kuvvetin emrine girersiniz. Eğer öyleyse, bu iş çoktan bitmiş... Bitti de, bana kalırsa!.. Kimin, nasıl geleceğini anlatan Zoroyunu adlı romanımı bitirip, matbaaya verdim. Size birer tane gönderirim. Eğer Meclis'te iseniz!

- Biz hep ordayız Beyim!.. Daha hiç bir şeyin bittiği yok... Bizimkilerde ne hünerler vardır görürsün!.. Sonra da yazdıklarına birlikte güleriz... Amma palavra diye!..

- Keşke!.. Keşke, yazdıklarımın hepsi yalan çıksa da, dediğiniz olsa... Ama, İsmet Paşa çoktan öldü. Siz can kaygısından sıyrılmışsınız. Yakında post hevesine girenleri-

nizin karşısında şaşırıp kalmazsanız, iyidir!..
- İyi olur sayın Toy!.. Tasalanmayın!.. Her halde romanın etkisi altında olduğunuzdan bu kadar karamsarsınız!.. Yakında herşey düzelir...
- Umarım efendim!.. Umarım öyle olur!..

ANEKDOT—2

1981 Mart'ının dondurucu günlerinden biri...

Cağaloğlu'nda, benimkiler de içinde çocuk kitapları yayınlayan yayınevlerinden birindeyiz. Söyleşi gittikçe koyulaşıyor.

Aralarında uzlaşıverselerdi, böyle olmazdı. Çapsız politikacılar entrika çevireyim derken, hepimizi yaktılar. Artık herşeyden sıtkım sıyrıldı... Gönül diyor ki, çek git!.. Yaşanmaz bu ülkede. Herşey bitmiş... Politikacıları beceriksiz!.. Askeri zorba!.. Polisi acımasız!.. Halkı tepkisiz!.. Adamlar istediklerini yapıyorlar, kimseden ses çıkmıyor... Bırakıp gidenler iyi ettiler. Demokrasi olmayan bir ülkede ne yapılabilir?
- Demokrasiyi kazanmak için uğraş verilir!..

Verilir mi? Sen delirdin mi? Adamlar karabasan gibi çöreklenmiş üstümüze. Ağzını açanın dişlerini dökmeye hazır.
- Bütün bir ülkeyi dişsiz bırakırlarsa, herşeyi kendileri yiyemez ki !..
- Hani, nerde senin bütün ülken? Herkes suspus!.. Şuracıkta ölsen, kimsenin haberi olmaz.
- Olur!.. Asıl haberlenmesi gerekenlerin olur...
- İnsan hayale daldı mı, böyle iyimser bakar!..

İyimserlik falan değil. Bazıları, egemenlik kavgası verecektir, bazıları demokrasi... İşbölümünü birbirine karıştırmamak gerek. Varsın asker iktidar kavgası versin... Biz de demokrasi kavgası veririz.
- Nasıl verirmişsin? Nerde verirmişsin? Daracağında mı, delikte mi?
- Nerde olursa!.. Oraları da bizim değil mi?
- Sen delisin!.. Demokrasi rafa kalktı mı, fikir de, düşünce de, sanat da köşeye kısar.
- Şimdi bunca zaman sonra, yumurta tavuk tartışmasına mı gireceğiz? Fikir, düşünce ve sanat olmasa, demokrasi olur muydu? Sizin çekip gitmek istediğiniz ülkelerdeki demokrasi mi, fikir, düşünce ve sanatı geliştirmiştir, yoksa onlar mı demokrasiyi kurmuştur?

- Onlar uygar toplumlar kardeşim. Biz öyle miyiz?
- Nasıl öyle olacağız?
- Yirminci yüzyılda, iletişimin böylesine yoğunlaştığı bir çağda, aynı şeyleri yaşamak aptallık. Batı nasılsa, bu sorunları çözümlemiş. Yeniden çözümlemenin anlamı ne?
- Demek ki var kardeşim!.. Olmasa, onca acı çekilir miydi? Bizim en büyük yanılgımız, renkli televizyon alır gibi demokrasi almaya kalkışmamız galiba!..
- Niye!.. Ders almak diye bir şey vardır!.. Batı, bu deneylerden geçmiş. Mutlaka geçmek gerekmez. Onlar televizyonu buldular diye, oturup bizim yeniden bulmamız mı gerekir?
- En azından yapmamız gerekir. Demokrasi de böyledir!.. Alıverirsen, eskidi diye atıverirsin!.. Yapıverirsen, senden bir parça haline geldiği için, eskidiğinde daha bir değer kazanır... Galiba vazgeçilmezliğin kaynağı da budur.
- Biz vazgeçmesek ne yazar? Adamlar kaldırdık diyor!..
- Biz kazanmış olsaydık, dur bakalım,derdik!.. Nasıl kaldırıyormuşsun?
- Sen halâ işin farkında değilsin... Halk sokaklarda onları alkışlıyor...
- Sahip çıkabilseydik, bizi alkışlardı!..
- Amma da iyimsersin!.. Ürkek, bilinçsiz ve tepkisiz bir toplum, ağzınla kuş tutsan, seni alkışlar mı? Anladığı sopanın dili. Ancak o zaman dediğini dinler!.. Hak, hukuk, demokrasi, özgürlük diye tepin bakalım... Parmağını kıpırdatır mı?
- Denemeden bilinmez ki!.. Neyse, ben artık gideyim!..
Ha!.. Kitapların telifini hesaba koyma!.. Çünkü yasaklandı!.. Hepsini toplayıp, deponun dibine yığdık!.. Kendini buna göre ayarla!..
- Yasaklandı mı? Benim haberim olmadı!.. Dava falan açıldı mı?
- Hayır!.. Geçen ay, Tolstoy, Cibao, Behrengi ve Nazım'la birlikte senin kitap da, *"Muzır"* bulunarak, 18 yaşından küçüklerin okuyamayacağı kararı alındı. Biz de, hepsini toplayıp depoya yığdık. Zararımız büyük!..
- Karar dediğinize göre, Hükümet yasağı bu!..
- Evet!.. Öyle!..
- İdarenin kararları yargının denetimindedir... Danıştay'a gittiniz mi?
- Sen delirdin mi yahu!.. Bu dönemde, Askeri Hükümet kararı aleyhine Danıştay'a mı gidilirmiş? Adama ne yaparlar?

- Ne yaparlar? Yapacaklarını yapmışlar yahu!.. Beş yıldır yayımlanıp 7-8 baskı yapan çocuk kitaplarını, çocuklara yasaklamışlar... Daha ne yapsınlar?
- Hepimizi tutuklayabilirlerdi... Suçlayabilirlerdi. Sadece tahdit koymuşlar. Biz de kendi elimizle toplayıp satıştan çektik. Lütfen bizi daha fazlasına bulaştırma!..
- Ya bütün kitaplarınızı yasaklarlarsa?
- Kitap yok değil ya!.. Yasaklanmayacaklarını basarız!... Bu adamlarla başımızı derde sokacağımıza, gerekirse, yayın politikamızı değiştiririz. İstenmeyeni yapmanın anlamı ne?
- Hak ne olacak peki? Hukuk ne olacak? Siz çekiniyorsanız, Danıştay'a ben giderim...
- Git bakalım. Belâ aramak bir işe yarar mı?
- Ya yararsa!..

ANEKDOT—3

1982 Şubatının karlı cumalarından biri...

Büyük gazetelerimizden birinin sımsıcak idarehanesinde, gazeteci-yazar dostlardan birinin aydınlık odasındayız...

Aydınımız, İnsanımız, Devletimiz'in yarısından fazlasına daha mücellithanede el konulmuş. Çıktığı gün verilen yasak kararı uygulanıncaya, öteki yarı tükenmiş... Odayı dolduran dostların hemen hepsi kitabı okumuşlar. Tartışıyoruz!..
- Askerle demokrasi peşrevi yapmanın da tam zamanını buldun!..
- Asker, Anayasa yapıyor... Yani, kendine göre demokrasiyi zamanlıyor. Şimdi tartışılmazsa, herşeyi düzenleyip bitirdikten sonra söylenecek sözün *"kıymet-i harbiyesi"* kalır mı?
- Şimdi bir *"kıymet-i harbiyesi"* var mı? Kitap ciltlenmeden yasaklanmış. Piyasaya çıkan iki üç bini de yarın, yarından sonra toplama tutanaklarıyla Sıkıyönetime gider... Yaptığın iş, ürküttüğün kurbağaya değmez !..
- Neden? Kurbağa ürktüğünden yasaklamıyor mu?
- Bakalım sandığın gibi mi? Biri kulaklarına fısıldamıştır, onlar da yasağı basmışlardır

- Demek ki, biri bile olsa, ürkmüş!.. Bu da bir şey değil mi?
- Değil tabii!.. Bu kitap demokratik ortamda yayınlansa, kimbilir ne tartışma getirirdi? Toplumda etki uyandırmayacak bir çekişmenin sana ne yararı olabilir ki?

Ben yarar umarak tartışmak istemedim ki? Adamlar oturmuş kendilerine göre bir demokrasi, kendilerine göre bir Anayasa düzenliyorlar. Oysa, demokrasi de, Anayasa da

topluma göre düzenlenir. Söylemek istediğim bu...
- Adamların *"mission"*u, demokrasiyi rafa kaldırmak. Demokratik girişimde bulunabilecek bütün örgüt ve kişileri susturmak... Hatta tasfiye etmek!... Toplumun üstüne ölü toprağı serperek, sömürünün *"açık pazarı"* haline getirmek. Amerikası, NATO'su yıllardır bunu planlıyorlar. Şimdi uygulama olanağı bulmuşlar. Bırakırlar mı?
- Bırakmamaları, *"mission"*u tamamlamaya yeter mi? Toplum, kendisine biçilen elbiseyi sonuna kadar sırtında taşıyabilir mi? Eğer darsa, orası burası patlamaz mı?
- Toplum!... Sabahtan akşama bunlara alkış çeken!... Her yaptıklarını onaylamaya hazır bekleyen, sessiz toplum mu? Geç bir kalem... Onca liderin, örgütün, aydının yapamadığını, suskun yığınlardan beklemek, abesten bile öte bir saflıktır.
- İyi ya!... Saflık, kurnazlığa yanlışını gösterebiliyorsa, yine görevini yapmış sayılmalı. Şimdi, bütün bu karamsarlık egemen diye susarsak, yarın hepiniz onayladınız dediklerinde, verecek yanıt bulabilir miyiz?
- Oho!.. Hem de o kadar çok buluruz ki!.. Demokrasi rafa kaldırıldığında, söylenenin anlamı da ortadan kalkar. İşte, başına gelenler. İyi niyetle, demokratik, toplumcu bir tartışma açmak istedin. Ben de, katılmayı düşünüyordum. Elbette karşı olduğum yerler de var. Bunları yazacaktım. İyi ki, acele etmemişim!..
- Ben de tartışılmalı diyordum. Sıkıyönetim kesiverdi...
- Yine tartışılmalı... Tartışmasız yürürlüğe giren herşey, çok kısa zamanda değişmeye koşuludur. İyiye mi değişir, yoksa kötüye mi, bilinemez...
- Git işine yahu!.. Adamlar tartışma istemiyorlar görmüyor musun? Böyle dönemlerde, paçayı kurtarmak önemlidir. Gün gelir!.. Avrupa baskıları etkisini gösterir! Demokratik açılım yeniden gündeme girer... O zaman, tartışmanın bir anlamı olur. Süngüyle tartışılmaz ki!...
- Çarpışılır!.. Haklısınız!.. Ama, bunlar süngüyle egemen olduktan sonra, demokratik bir açılıma girişeceklerini söylüyorlar. Söylediklerine göre, tartışmayı kendileri açıyor. Yasaklar!.. Engeller!.. Demokratik süreç başladıysa, bütünüyle ortadan kaldıramazlar ki? Yeryüzünde hangi zorbalık, özgürlüğü, düşünceyi ve tartışmayı sonsuza dek kısıtlayabilmiştir? Hiçbiri!.. Öyleyse, bence tartışmanın asıl zamanı bugündür... Yarın, onların izniyle ya da söylediğiniz gibi Avrupalı efendilerinin baskısıyla açılacak kapı, göstermelik olmaktan öteye gitmez... Bildiğim, kapıları kendimizin

açması gerektiğidir.
- Aç da görelim hadi!.. Yakındır, bütün kapılar üstüne kapanıverir!..
- N'olur? Söylenmişi siler, gerçeği örtebilir mi? Üstelik, şimdi uyarır, tartışır ve gerekiyorsa, bunun bedelini ödersek, yarın güneş açtığında haklılığımızı savunabiliriz. Yoksa, neler çektiğimizi, özgürlüklerin teker teker elimizden alınmasına nasıl seyirci kaldığımızı anlatmak neye yarar? Biz ağıtçı mıyız? Ülkemize özgürlük, topluma demokratik bir ortam isteyen insanlar mı? Bu masum isteklerin, zamanı mı olurmuş?
- Bâzı şeylerin ayırımına varamayacaksın? Tartışma, özgürlük ister, demokratik ortam ister. Zorba, bunları çekip alıyorsa, kendini ateşe atmak, neye yarar?
- En azından kendini aydınlatmaya!..
- Pöh!.. Zorbalığın karşısında enayi bir Don Kişot!.. Dene bakalım, tepkisiz toplum ilerde sana hak verecek mi? Tersine, yasakların üstüne kendisi de yasak kor. Seni suçlar... Zamanlamayı beceremedin mi, yaşama hakkın kalmaz. Tek başına, kendi kovuğunda, kendi haklılığını kendi kendine söylene söylene tükenir gidersin... Bütün bu yaptıkların unutulur... Unutulması için bizler bile uğraşabiliriz. Koskoca bir aydınlar kitlesi zaman kollamaktayken, senin ortalığı karıştırma heveslerine *"ajan provokatör"* yakıştırması bile uygun düşer... Partiler kapatılmış... Kaçabilenler dışarda... Dostlarımız tutuklu. Devrimci ya da ilerici kuruluşların hepsi yerle bir... Sen demokrasi tartışmasına kalkışıyorsun. Hani, yasağın her türüne karşı olmasam, iyi yaptılar diyeceğim...
- Deminden beri aynı öğüdü vermek istiyordum. Ağzına sağlık... Erken öten horozu keserler. Bu adamlara bir şey anlatmak mümkün değil. Aldıkları emri sonuna kadar uygulayacaklar. Bırakalım... Nasılsa uzun süreli bir diktaya gidemezler. Yarın öbürgün ortalık aydınlanır. Yaptığı da kimsenin yanına kalmaz!..
- İyi ama, bence bu da yanlış... Türkiye *"müstemleke"* değil ki? Başkaları emretti diye dikta, istediği zaman da demokrasi olsun... Benim asıl karşı çıktığım bu... Biz ne kadar istiyor ve kazanabiliyorsak, o kadarı olsun.. Kitapta da söylediğim bu...
- Yahu ne adamsın!.. Biz tam demokrasi ve özgürlük istiyoruz ve bekliyoruz... Sen kısıtlısını istediğin halde sopa yiyorsun... Otur otorduğun yerde... Bekle biraz!..

Atı alan üsküdarı geçtikten sonra da, kâtibim şarkısı

söyleyelim öyle mi? Üstelik özgürlük ve demokrasinin kısıtlısını istediğim falan yok. Hakedilmişini istiyorum. Bağışlanmışını değil. Ve hepimiz birden tartışsak, dinlemek zorunda kalırlar diyorum...
- Ve bir güzel yasaklatıyorsun kitabını!.. Yarın içeri de aldıklarında, desteklemeye, korumaya hatta adını anmaya kalkışsak, bizim de başımızı derde sokacaksın!.. Sen Don Kişot olabilirsin... Değirmenlere saldıracaksan, yolun açık olsun... Ama, başkalarını da bulaştırmaya uğraşma!..
- Bulaşın demedim ki!.. Tartışın, dedim. Belki *"asker tabu!"* Dokunulmazlığı var... Tartışılamıyor... Erol Toy öyle mi? Yerden yere vurun... Ama, demokratik bir istencin varlığı ortaya çıksın... Bunlar da köpeksiz köy bulmasınlar... Çünkü, politika yapıyorsa, askerin dokunulmazlığı kalkar... Bunu bilsinler, yeter!.. Bunu sağlamak adına kötü kişi olacaksam, umursamam...
- Sen bunu Zoroyunu'yla denedin, n'oldu? Yasaklar asıl onlara çarptı değil mi?
- İlerde bir gün ortalık aydınlanır dediğinize göre, yasaklar de delinecektir...
- Ben seni düşünüyorum. İlerde, büsbütün unutulursan yazık olmaz mı? Kitapların basılmaz, okunmaz, sürekli gözönünde bulunmazsa, olacağı da budur... Bence, biraz temkinli ol... Bunlar kendi başlarına değil. İster istemez, sübapları gevşetecekler.
- Haksız bir de güçlüyse, suskunluktan yararlanır. Varsın yasakları beni unuttursun. Eğer, buna karşın zamanında haksızlığı söylenebildiyse, görevimi yapmış olurum.
- İyi ama, zararın sadece kendine olmuyor ki!.. Korku üretiyorsun... Cuntanın ne kadar katı olduğunu kanıtlamaktan başka bir şey yapmış olmuyorsun... Başkalarına, bu arada kendi dostlarına da zarar veriyorsun...
- Madem siz böyle düşünüyorsunuz, kendi açınızdan yerden göğe haklısınız!.. Ama, şu tartışma bile, çok da kötü yapmadığımı gösteriyor. Hadi benden eyvallah!..
- Nereye? Kahve söylemiştik!..
- Sağolun!.. Başkalarına zarar vermeyecek biriyle içerseniz, sevinirim!..

ANEKDOT—4

1982 Haziranının kavurucu Salılarından biri...

Selimiye kışlasının Marmara'yı gözaltına almış serin odalarından birindeyiz.

Sıkıyönetim Başsavcısı kapının iki yanında bekleyen askarlere bir göz attıktan sonra;
- 12 Eylül öncesini çok özlüyor olmalısınız!..
- Özlenecek yanı çoktu efendim!..
- Anlayamadım, nasıl?
- Genel açıdan, demokratik bir ortam vardı. Özel açıdan, hiç bir general kitabımı yasaklamıyor, hiç bir yargıç albay beni sorguya çekmiyordu.
- Bu bir itiraf mı?
- Sorunuza cevap! İster itiraf sayın, ister itham!
- Anarşi ve terörden hiç söz etmiyorsunuz.
- Anarşi ve terör, kendiliğinden oluşan bir durum değildir efendim. Nedenleri, gerekçeleri ve erekleri vardır.Terör ve anarşi araçlarının hemen hepsi tutuklandığına göre, erekleri hapislikmiş...
- Dökülen kan, yanan can?
- Bunun değerlendirmesi de hemen yapılabilir mi? Daha, öldürülenler, idam edilenler ve idamı istenerek yargılananlar kaçı bulacak... Bunun kaçı, kaç yıl cezaevlerinde kalacak, kaçı zaman içinde tutukluyken ölecek bilemeyiz. Bilemediğimiz sayılarla karşılaştırma yaparsak, yanılmış olmaz mıyız?
- Siz ne demek istiyorsunuz? Bizi meşru saymıyor musunuz?
- İktidarın sandıkla değiştiği bir ülkede, süngüyle oluşan bir değişiklikliği *"meşru"* saysak ne olur, saymasak ne olur?
- Saymazsanız, iddia doğrulanır. Kitabınızda *"askeri isyana teşvik ettiğiniz,"* ileri sürülüyor.
- Asker Bizans'ın *"volanter"*i mi ki, isyan edip iktidara geldikten kısa bir süre sonra okuyacağı bir kitapla kışkırtılıp yeniden isyan etsin? Belki uzun zamandır emrinde olduğunuz NATO... Yıllar yılı beyinlere işlenmeye çalışılan *"Batılılaşma"* çabaları, gözünüzde *"volanter"*lik olayını gerçekleştirmiş olabilir. Ama, kuruluş temelinde, Kurtuluş Savaşı'nın harcı bulunan bir ordunun, böyle ucuza satılması doğru olmasa gerektir. Ordu, kendi özelliğini, kendisi koruyamazsa, araç olduğu politika bütün erdemlerini kısa sürede yozlaştırır, bitirir... Ve galiba böyle bir sürecin başlaması korkusu, sizi kaygılandırıyor. Öyleyse, yapılacak şey çok azalmış olmalı. Toplumun güvencesi niteliğindeki asker, toplumun tarafı olduğunda, çürümeye başlar. Özellikle bizde bu böyledir. Böyle olduğu için de, ya toplumun bütün demokratik isteklerini karşılamak zorundasınız, ya bütünüyle yozlaşma yolunda. İktidar siz olduğunuza göre, seçmek de elinizde. Yanlış seçerseniz,

ileride sorulacakları yanıtlamakta zorluk çekersiniz.
- Şimdi sorguya çeken biziz!..

Haklısınız!.. Sizsiniz!.. Ben de elimden geldiğince yanıtlıyorum. Umarım, sizi sorguladıklarında, doğruyu işledik diyebilirsiniz.
- Siz bizim gücümüzü düşünmüyorsunuz anlaşılan.
- Güçlü olmak, haklı olmaya yetseydi, ne kadar iyi olurdu.

ANEKDOT—5

1983 Eylül'ünün İstanbul'a ek mevsim yaşatan Pazartesilerinden biri.

Somut'un yazılışlerinde, yayın değerlendirmesi.
- Söyleşiler hazır mı?
- Bir teki bile gerçekleşmedi.
- Nasıl olur... Koskoca bir seçim yapılacak... Politikacılarımız, aydınlarımızın bir bölüğü yarım yamalak da olsa, salıverildiler. Siyasal içerikte olmasa bile, içerdeyken okudukları kitaplar üzerine bir kaç laf etsinler demiştik. Arayıp bulamadınızsa hemen yeniden arayın. Kapatılan parti liderlerini olsun konuşturun. Ne düşünüyorlar, ne öneriyorlar, öğrenin!.. Herhalde birkaç kitap okumuşlardır. Olmadı birer şiir söyletin şunlara... En azından toplu bir belge ortaya çıkar. Seçimlerin niteliği açıktan olmasa, yan tutarak ortaya getirilebilir...
- Hiç umma abi!.. Ben hepsiyle tek tek konuştum. Siyasal olmazsa, kültürel ya da sanatsal bir kaç söz istedim. En azından taraf olunmasını sağlayacak bir görüntü meydana getirilebileceğini söyledim. Hepsinden aldığım yanıt, *"zamanı olmadığı!.."*
- İcazetle demokrasi bu kadar oluyor desenize... Bir kez daha yoklayın. Bakarsınız bir haftada zaman konusunda düşünceler değişmiştir. Olmazsa, haftaya başka bir konu buluruz. Haksızlığa uğrayanların, öyle sanıldığı gibi bir avuç olmadığını anlatmak gerek.
- Anlatsak n'olacak? Kim başını dikebilir ki?
- Üstümüzdeki ölü toprağını kürümeye başlayalım da, başını dikecek olanları sonra görürüz. Şimdi bizim işimiz, demokratik açılımın hızlanmasını sağlamak. Sonra öyle yiğitler ortaya çıkar ki, parmağınızı ısırırsınız.
- Şu konuşmayanların arasından mı?
- Onların da hakkı... Neden olmasın?
- Bizim yüzümüze nasıl bakarlar?
- Sen nasıl bakacağını düşün!.. Bakalım görebilecek misin?

Görsen, içtenliğini suçlamaya kalkarsa, yanında durabilecek misin?
- Yok canım!.. Amma da karamsarsın?
- Eh, görüşürüz! Sen yeniden yokla da, bakarsın bir ikisi, bir iki söz eder...
- Olur!.. Hiç umudum yok ama, yeniden dolaşacağım. Ve sonra mangalda kül bırakmadıkları zaman bu olayı yüzlerine çarpacağım!..
- Gençler iyidir demez miyim her zaman... Hey benim aslanım... Zamanı kullanmakta usta olanlar o zaman geldiğinde seni öyle bir suçlarlar ki, kendin bile kendinden kuşkuya düşersin. Bırak başkalarını...
- Madem öyle, neden uğraşıyoruz?

Belki içinde kendimizin bulunduğunu da sanarak, gerçekten hakedenler için...

ANEKDOT—6

1984 Martının dondurucu günlerinden biri...

Selimiye Kışlası'nın komutanlık katında, geniş ılık, maun masalı, deri koltuklu, kristal ışıltısındaki odalardan birindeyiz...

General, gücünün bilincinde, yumuşak ama, seçilmiş ses ve sözcüklerle konuşuyor.
- Sözlerimi öndenetim diye almayın ama, bizi çok rahatsız ettiniz.
- Zaten ben de öndenetim yok diye yazıyorum efendim!.. Bildiğim kadarıyla öndenetim Anayasa'ya aykırı... Ayrıca, yirminci yüzyıl Türkiyesinin yazıcılarından, ondokuzuncu yüzyıl Abdülhamit ön denetimine uyulmasını istemek, her halde insan onuruna da aykırı olurdu.
- Bizim istediğimiz sıcak bir diyalog sadece...(Tam bu sırada çalan telefona uzandı. Bir süre dinledi. Sonra gözucuyla bize bakarak; - O sözcük biraz sert kaçmış. Yumuşatmak mümkünse!.. - yeniden dinledi. - A, bu çok iyi... Teşekkür ederim. Telefonu kapattıktan sonra;) İyi raslantı... Kendiniz de tanık oldunuz. Konuştuğumuz .....'dı... Yazısında bir sakınca olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Sizden ricamız da aynı. Şu geçiş sürecinde sıcak bir diyalog kurarsak, rahatlarız.
- Çok zor bir şey istiyorsunuz efendim!.. Biliyorsunuz, bizim gazetemiz haftalık. Genellikle yoruma dayanan bir organ. Teknik bakımdan diyalog sağlamak mümkün değil.
- Siz isterseniz mümkün.

- Özür dilerim. Çarşamba günü basılıp, Cuma okura ulaşan bir gazete için olanaksız.
- Günlükler için çok daha zor değil mi? Geçiş döneminde anlayış göstermek, hepimizin görevi. Biz elimizden geleni yapıyoruz. Birkaç kez uyardık. Hatta mahkûm ettik. Hiç aldırmadınız. Gazeteniz yayınlansın istiyoruz. Ama sıcak bir diyalog da istiyoruz.
- Doğru, birkaç kez uyardınız. Sağolun! Ama ben elimden geldiği kadar yasalara uyuyorum. Mahkûm ettirdiğinizde, yurttaş olarak gidip yatmam demedim. İşbölümüne saygı gösterdim. Siz devlet olarak yasaların gereğini yerine getirmek zorundasınız. Ben de yazıcı olarak, halkın sorunlarını dile getirmeye koşuluyum. Burada gerekli olan yasaların bağlayıcılığıdır. Ben yazarım. Siz cezası varsa verirsiniz. Cezalandırdık diyorsunuz. Yargıtay bozarsa, görevimi yapmış olmıyacak mıyım? Gazete kapatmak, bir suçu işleyene değil, çalışanlarla okuyanların tümüne ceza vermektir.
- İyi ama, aradık taradık, suç bulamadık. Tedbir alıp kapattık!..
- Efendim, bu benim alabileceğim ödüllerin en büyüklerinden biridir. Ben yurttaş olarak, düşündüklerimi yasalara uygun söyleyebilmişim... Siz devlet olarak suç bulup, susturamamışsınız. Ya da gazetemi kapatarak susturuyorsunuz. Ne diyebilirim? Bir daha yayınlanmayacağını ilân edip, başka yerlerde yazmaktan başka ne yapılabilir?
- Hayır!.. Biz gazeteyi açmak istiyoruz. Ama, siz, bir "asgari müşterekte buluşmaya" yanaşmıyorsunuz.
- İki asgari müşterekte buluşalım. Bir, Türkiye'nin bağımsızlığı sözkonusu olduğunda, size bile ödün vermeyiz... İki, asker ülkenin efendisi mi, hizmetkârı mı tartışması olursa, biz hizmetkârı olduğunu savunuruz.

Anekdotları burada kesmek iyi olacak.

Çünkü, bir yanıyla konusu tükenmiş yazıcının önem ve değerini vurgulama çabasından kaynaklanan anılara dönüşme eğilimi gösteriyor... Öte yandan, yakın çevreden gizli bir öç çıkarmanın tadına bulanıyor.

Oysa konumuz sadece suskun ve baskılı dönemleri değil, geçmişten geleceğe kurulması zorunlu köprü başlarını tartışmaya açabilecek kadar zengindir.

ORDU'NUN DÜNÜ

Toplumumuzun yaşama biçimini derinden ilgilendiren "*Ordu*"nun "*demokratik*" bir tartışma konusu olabilmesi, önyargılardan kurtulmakla mümkündür.*Orduya selâm, yanlışa devam, kahraman Türk Silâhlı Kuvvetleri, şunu bizim adımıza dövüver gibi kişisel, kitlesel ya da sınıfsal çıkar hevesleri bir yana bırakılmalıdır.* Ordu işe yaramaz... Bir Kıbrıs Harekâtında, kendi gemilerini bile batırdılar... Politikaya bulaşıp, hepimize acı çektirdiler yakınmalarıyla, "*küçümseme*"den düşünülmelidir. Herşeyi "*Silâhlı Kuvvetlerden*" bekleyenler salt görevle yetinmelidir. "*Sivil-asker aydın*" ya da "*zinde güçler*" öncülüğü, tezleri nasıl demode olduysa, dokunulmazlık ürküleri de "ecele faydasız" olduğundan unutulmalıdır.

Ordu gerçeği, etkileri oranında kendi içinde ele alınıp değerlendirilmedikçe, demokratik bir yapıya oturtulması güçtür. Varlığı gereği, "*emr-i komuta*" zincirine bağlı olması zorunlu bir gücün, toplumun efendisi değil, hizmetlisi olmasını sağlamak, sadece o güç içinde yer alanların "*bağışına*" bırakılamaz. Toplumun bütün arayan, düşünen, söyleyen, üreten kesimleri, gerçekleri araştırmalı, tartışmalı ve yeri geldiğinde diretmesini bilmelidir. Neferlik ya da yedeksubaylık alışkanlığıyla, "*emr-i komuta*" zincirine takılıp, "teskereyle" birlikte nara patlatmak sapmaları artırmaktan başka işe yaramaz.

Ordu'nun ne olduğunu ya da olmadığını anlamak için, açıklık ve bilgi kaçınılmaz. Yoksa, konu, ödleklerin, entellerin, haksız kazanç peşindeki üç kağıtçılarla, "*ordunun*" içeri tıktıklarından birini bile dışarı çıkaramamış fırsat düşkünlerinin elinde ve dilinde, yeniden yozlaşabilir.

GEÇMİŞE YOLCULUK

Hangi konuda olursa olsun, Türklerin geçmişine yolculuk çok büyük engeller aşmayı gerektirir. Tarihin bilinmeyen çağlarından beri neredeyse her bin yılda bir "*din, yazı*" gibi üstyapı ve "*yurt*" gibi altyapı kurumlarını değiştirmeyi başarmış bir toplumun, geçmişini kurcalamak kolay değil.

Bu nedenle olsa gerek, "*göçebelik*" damgasını bir türlü üstlerinden atamazlar. Gezenin, yaşayandan çok bildiği

inancı bütün dünyada yaygınken bile, değişikliklerin getirdiği bilgi ve belge zorluğu, Türklerin geçmişine yaklaşacak her uzman ya da bilgin için, kopkoyu karanlıkları aşmak zorunluluğunu doğurur.

Mitolojisi olsun, destanları olsun, "*yerin karanlık yüzü*"de içinde, ayağının basmadığı coğrafya çevresi bulunmadığını söyler... Yeryüzündeki bütün dinlerle içli-dışlı olduğu da biliniyor. Kendi Şamanizminden, Budizm, Konfiçyanizm, Zerdüştizm gibi Doğu, Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi Batı dinlerinin hepsine "*mümin*" olmuştur... Dinlerle birlikte yazıyı da değiştirdiğinden, altyapısının ne kadarını yeni din ve kültürün etkisine açtığını saptamak ise, kimbilir kaç ömür ister... Elbette, bütün bu değişiklikler sonucu, apayrı bir "*yurt, din ve dil*" birliğine ulaşsaydı, geçmişi bir yana bırakmak sorunu çözerdi. Değişimin başlangıcı ele alındığında, ulusal nitelikleri saptamak kolaylaşır... Oysa Türklerin bilinçle düzenledikleri bu değişiklikler yanında, hiç bir biçimde değiştirmedikleri altyapıları nedeniyle uzman araştırmacıları bile daha işin başında çelişkiye düşürmektedir. Belki de "*gizil güçlerini*" bu özellikleri oluşturmaktadır.

Araştırıcı için, çelişik olanı "*yoksamak*" gerçekçi bir kuraldır. Oysa, Türklerin üstyapılarını değiştirirken, altyapılarını korumaları sonucunda ortaya öyle bir çelişki çıkmaktadır ki, her doğru, kendi karşıtını üretmekte asıl gerçek ise çatışmaların bileşiminde kendini göstermektedir. Böyle bir toplumun, değerlerini ve değeryargılarını inceleyebilmek, alışılmış kalıplara oturtmaktan çok daha zordur.

Üstelik, Batı biliminin bütün duvarlarını çifte su verilmiş çelikten oluşturduğu bir uygarlık çerçevesi vardır. Bir ucunda, Sümerlerin bulunduğu bir zincir, nasılsa hemen yanına kurulmuş Yunan halkasıyla Mısır'a atlar... Babil, Asur ve Hitit'le Fenike'nin tamamladığı uygarlık kalesi, "*barbarların*" bütün çabalarına dayanarak, Roma'ya teslim edilecektir... Açığı, Mezopotamya ötesinde bir dünya yoktur. Okyanus'u aşıp döndükten sonra, "*Japon Mucizesi*" nin kıvılcımlarıyla biraz ırgalansa da, şimdilik çelik çerçeve bütün ışıltılarıyla vuracak kafaları beklemektedir.

Siz isterseniz, Asya bozkırlarında Sümer'den çok önce tabletlere yazılmış destanlar bulup çıkarın. "*Sümer yazısının deforme bir biçimi sayılacağından Babilli tüccarlardan kaldığına andiçilir... "Uygarlık çemberimize göre, yazı Sümer'le başlıyorsa, öncesine sıvanmak "bilim suçudur..."* Kazdı-

ğınız höyük, Sümer tarih sahnesine çıkmadan bin yıl önce toprağın altına girmiş bile olsa, *"Yecüc-Mecüc"* diye tanımlanan asya toplumları, tableti gizlemeyi becermişlerdir...

Elbette tarihsel yolculuğunuzun bilimsel engeli de böylesi katılaşmış önyargılar olacaktır. O nedenle işin kolayına kaçıp, Batılı ustalar ne diyorsa, papağan örneği yinelemek, hem batılı bilginler hem bizim uzmanlar için en geçerli yoldur.

DEĞİŞMEYEN NE?

Ama, altyapı, üstyapı çelişkisini ustalıkla taşıyabilen bir toplumda, işin ne kadar kolayına kaçarsanız kaçın, bütün hesapların ters çıkması kaçınılmazdır. Nedeni açık, üstyapısında, dini yazıyı ve hatta yurt gibi altyapı kurumunu da değiştirmekte duraksamayan toplum, *"dil ve türesini"* hayran kalınıcak bir bilinçle korumakta kırılmaz bir inat sahibidir.

Üstyapının bütün bilimsel verilerini bu yüzden *"Uygarlık Çevresi"*nin çelik duvarlarında tuz buz edebilecekken, altyapının değişmeyen *"söz ve davranışlarından"* yola çıkmak mümkün. Kıskanç bilincin sunduğu güncelde, gelenekseli yakaladığımız zaman, geçmişten günümüze uzanan *"zaman tünelini"* aydınlatmak kolaylaşıyor.

Denilebilir ki, *"Oğuz Türesi"* kurulduğu günden bu güne, hiç değişmemiştir. Hatta, Türklerin tarihindeki bütün iniş çıkışlar, kalıtımsal bir Anayasa halindeki bu *"Türe"*yi, kişisel ya da kitlesel *"iktidarları"* adına değiştirmek isteyenlerle, istemeyenlerin kavgalarından oluşmuştur. Dünya tarihinde ezenlerle, ezilenlerin çatışmasından meydana gelen bütün *"eylem"* ve *"sonuçları"* Türklerin geçmişinde de günümüzde de, bu çatışma oluşturmaktadır denilse, çok yanlış olmaz.

Bilimin öğrettiği açıktır. Tarih, sınıf çatışmalarının öyküsüdür. Türklerin tarihi de, bu genel *"hükümden"* soyutlanmış değil. Ve galiba dillerin ucuna gelip gelip de, bir türlü söylenemeyen gerçek de bu. Geçmişten günümüze, Türklerin kalıtımsal *"demokrasisi"* çok tuhaf gelse de, *"imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitle,"* düşüne göre düzenlenmiş... Böyle olduğu için de, kaynaşmış kitleden *"bir hanedan"* iktidarını sürekli kılmak istediğinde, *"şeceresi"* ne kadar *"Oğuz'a"* dayanırsa dayansın *"hanedanı"* fazla dayanamıyor.

Osmanlıların 6 yüzyıllık *"hanedanı"* bu savı anında yalanlıyor... Nev var ki, konumuzun gereği tarihin o dilimine

geldiğimizde, bunun gizini de keşfetmeye çalışacağız. Ama, değişmeyenlerde ilerlerken şu kadarını belirtmekte yarar var. Osmanlı'nın ilk 250 yılı, kalıtımsal "*Anayasa ya da Türe*"ye titizlikle uyduğunu gösteriyor. "*Türe,*" İstanbul Fethedildiği gün değişmeye başlamıştır. Ve o kadar yavaş ve zigzaglarla götürülmüştür ki, Kanuni zamanında tamamlanmanın eşiğine gelinmiştir. Hem de Hilâfetin büyülü kaftanı kuşanılarak... İlginçtir Osmanlı'nın yıkımı da o an başlamıştır.

Sadece öylesine uzak olmayan bu tarih gerçeği bile, üstyapıda her tür değişime alabildiğine açık olan bir toplumun, altyapısına dokunulur dokunulumaz tavır aldığını göstermektedir. "*Büyük Kaçgunluk ya da Celâli İsyanları*" denilen uzun çatışmanın, İmparatorluk batıncaya sürmesinin nedeni bu olsa gerektir.

"*Oğuz Türe*" ya da "*yasaları*" denilen kurallar bütünü, özellikle toplumsal ilişkiler bakımından "*eşit, özgür, bağımsız, kardeş ve demokrat bir toplum,*" yapısını değişmez kılmıştır. En küçük insan topluluğundan, dünya egemenliğine kadar piramidin her yönetim birimine "*seçimle*" gelinmesi kuralı, "*ütopyanın*" bütün "*vaadlerini*" karşılayan bir gerçek halindedir. Zaman içinde meydana gelen değişmeler, "*sınıflı toplum*" niteliği alır almaz, "*gelenek ya da türe,*" çatışmayı başlatmakta duraksamaz.

Yazık ki, "*Anayasayı*" oluşturan bütün verileri belgesel bir nitelikte toplamak olanaksız. Üstyapıdaki değişikliklerin yoksun kıldığı belge ve bilgi eksikliği, piramidin bütün katlarını yerli yerine yerleştirmeyi engelliyor. Değişmeyen kurallar ve yasaların yardımıyla oluşturulmaya çalışılacak her tablo, eksik olmaya koşulu. Yine de, demokratik geleneğin, yönetsel birimlerini gözden geçirmekte yarar var.

3'LÜ DÜZEN

Toplumsal oluşumun en eski yapısı sayılabilir. Simgesel olarak, "*yer, gök ve insan*" *üçlüsünü gösterir.* "*Oğuz*+Eşleri+Çocukları" diye de değerlendirilebilir. Ata, ana, oğul, özelliği, aynı "*oba*"nın yöresinde bir birim oluşturur. Aile bireylerinin hepsi eşittir. İş bölümü, bütün kendini üretme gereksinimlerini karşılayacak niteliktedir. Çobanlık, avcılık, yapıcılık, savunma ve üretim ortaklaşa yapılır. Herkes her işi yapar. Her gereksinimini ortak maldan karşılar...

Aile, günümüz koşullarında özellikle kırsal kesimde ya da kapalı toplumlarda, bu ilk yapısını korumayı sürdürür.

Ancak, tartışma ve karar geleneği, "*Oğuz Destanının*" bütün varyantlarında değişmez bir "*türe*" olarak geçer... Düzen, ataerkil ya da anaerkil diye tanımlanamaz. Bütün bireylerin eşitliği üzerine kuruludur. Bu eşitlik öylesine uzun sürmüştür ki, XII. yüzyılda bile "*Ece'nin damgalamadığı buyrultu geçersiz,*" sayılmıştır.

Bireylerin eşitliği üzerine kurulu her erk, ister istemez demokratik bir nicelik taşır. Görünüm ve nicelik bakımından salt "*Oğuz*"a yüklenen bütün üstünlüklerin temelinde, "*Ay*" ve "*Su*" hatunların "*damgasını*" görmek de olasıdır.

7'Lİ DÜZEN

Bu "*oba*"nın "*oğullarla*" biraz daha genişlediği bir kuşak sonrasının düzeni diye algılanabilir. Mitolojinin bildirdiğine göre, Oğuz'un, her ikisi de "*Gök ve Yer Tanrı*"ların armağanı eşlerinden, 6 oğlu olmuştur. Bunlar büyüyüp kendi "*obalarını,*" kurabilecek duruma geldiklerinde, 3'lü düzeni, 7'li hale getirmek zorunluluğu doğmuştur.

Oğuz'un obasının çevresini kuşatan 6 yeni "*oba*" 7'li düzeni oluşturmaktadır. Artık oba, "*ağıla*" dönüşmüştür. Her bir oba, ortak maldan payına düşeni ayırmış olsa da, "*ağıl*" bütünüyle aynı aileden oluşur. Kanbağı birlikleri gelinlerle başka ağıllara yönelmiştir.

Oba'da iş bölümünün denetimi daha çok "*ana*"nın elindedir. Ağıl'da ise alanın genişlemesi yiyeceklerin korunması, "*ana*"yı içerde tutarken, işbölümü denetimi "*Ağa*"ya ya da "*Ata*"ya geçmektedir. Sözcüklerin, kendi zamanlarındaki söyleniş biçimine göre, tam karşılıklarını bulduğunu varsaymak zor değil...

Kuşaktan kuşağa genişleyen bir toplumsal birimle karşı karşıya bulunduğumuz açık. Ağıl'daki torunların erkekleri başka ağıl ve obalardan kızlarla evlenirken, kızlar da değişik oba ve ağıllardan erkeklerle yeni obalar oluşturmaktadırlar. L.H. Morgan'ın, XIX yüzyıl Amerikasında, hemen hemen aynısını saptadığı bu toplumsal gelişme, aileden topluluğa doğru yayılmaktadır.

Ağıl, başka ağıl ve obalarla kan bağı kura kura geniş bir alana egemen olmuştur. İster istemez işbölümü, üretim ve tüketim ilişkilerinde dallanıp budaklanma sözkonusudur. Aynı coğrafik alan içinde , çeşitlilik ve gelişimin kuralları, değişimi de zorunlu kılabilir.

Artık "*Oğuz*"un oturup, egemenlik alanlarını düzenlemesi zorunludur. Ağıl'dan "*Boy*"a dönüşmüş toplumsal

birliğini, "*Boylara*" yönlendirmiştir. Morgan'ın da,kesin olarak saptadığına göre, ilkel toplumun "*Boy*" haline gelmesiyle, yasalar da kendini göstermektedir. Ergenlerin kendi "*boy*"undan evlenmesi yasaktır. Ve artık "*Oğuz Boyları*" tarih sahnesindedir.

Oğuz Destanı'nın bundan sonrası, "*Uygarlık Tarihi*"nin, çelik duvarlarını kıracak varsayımlara olanak vermektedir. Oğuz, boylarını alarak, Hazar-Fırat kıstağından, Mezopotamya'ya iner... Sümer uygarlığının dünyayı aydınlattığı zamanlar başlıyor, denilebilir mi?

Denilebilir... Çünkü Oğuz oradan, Mısır'a geçer. Sonra Bağdat'a varır... Yani, bütün Batılı uygarlık tarihçilerinin oluşturduğu kaleleri bir bir "*fetheder...*" Üstelik, Oğuz Destanının günümüze aktarılmasındaki son tanık, bütün bu "*uygarlık tarihi uzmanlarının*" hepsinden çok önce yaşamıştır. Reşidettin, 1248-1318 yılları arasında tamamladığı ömrüyle birlikte, Tacüt Tevarih'inde, hem Moğollar'ın gizli tarihini, hem de Oğuz Destanı'nın son varyantlarından birini bize aktarmıştır.

Oğuz'un oymağıyla başlayan gelişme süreci, topluluğun büyümesiyle bir dünya egemenliğine doğru gitmektedir. Artık, bunun paylaşım zamanı gelmiştir. Galiba hem de, Sümer astronomisinin ilk ipuçları da belirmiştir.

9'LU SİSTEM

Toplumun genişlemesiyle birlikte, sistemde değişiklikler de kaçınılmaz hale gelir. Artık astronomi öğrenilmiştir. Dört yön belirlendiğinden, toplumsal örgürtlenme yenilenir. Merkezden doğuya, iç ve uç katman yerleşir. Böylelikle, her yönde, iki birim ortaya çıkar. Uç en sonda olandır. İç, merkezle uçun arasında... Dört yönün iç ve uçları, 8 birim oluşturur. Ata ya da merkezi de buna eklediğinizde, 9'lu sistemi yakalamak mümkündür.

Elbette, bütün bu gelişmenin en azından bileşen değişik kuşaklar dönemine rasladığı açıktır. Aradan yüz yıllar mı geçmiştir, bin yıllar mı, tarih henüz açıklamıyor. Ancak, Morgan'ın "*Eski Toplum*"undaki şablonlar geçmişin derinliklerini açıklamakta kullanılabilirse, üçlü sistemden dokuzlusuna çok uzun bir yol yürüdüğü açıktır.

Oğuz, kendi obasını, önce ağıl, sonra oymak ve boya çevirdikten sonra, boylar birliğine giderken, iki "uruk" belirlemiştir. Sağ ve sol... Üçoklar ya da Bozoklar... Ak ya da Kara Budunlar... Kaç yıl ya da yüzyıl... Yazık ki, hesaplamak

olanaksız...

Bu birliklerin de genişlemesiyle, sağ-sol, ak-kara uruk ya da kemikler, uç ve iç bölünmesine doğru yönelmişlerdir. Dünyanın bütün yönlerine doğru derinleşen bir genişleme sonucunda her halde en son sistem olan 9'luya ulaşılmıştır.

Gerek köken arayışlarında, gerek yerleşim özelliklerinde her zaman bu genel durum gözetilmiştir. Yerleşimle birlikte de, *"türe"* ya da *"yasalar"* gelişmeye başlamıştır. Türklerin tarihinin *"Oğuz Türesi"* ya da *"yasaları"* diye tanımladığı toplumsal ilişkiler bütünü, *"bir obadan, dünya egemenliğine"* ulaşan yolun temel taşlarını oluşturmuştur.

KALITIMSAL DEMOKRASİ

Toplumsal genişlik ne kadar yüksek olursa olsun, bireylerin eşitliğine, özgürlüğüne ve *"seçim bilincine"* dayanan bir yönetim biçimi, kesinlikle belirtmek zorunludur ki, tam anlamıyla, *"demokratiktir..."* Çağdaş burjuva demokrasisinin *"sınıflar dengesine"* dayanan temeli yerine, hem *"ilkel"* hem de *"ütopik kömünün"* tam anlamıyla, *"imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış kitlesine"* uyan bir *"demokrasidir"* bu... Eşitliğin temelinde, dinlerin sahiplendiği *"kardeşlik"* anlayışının *"kan bağı"* yatınca, üstünlüğün, *"özveriden"* başka bir anlamı olmaz. Toplumun tamamının katılımıyla yapılan işbölümünün denetimiyle görevli seçilen; *"Açları doyurmak, çıplakları giydirmek, yoksulu zenginleştirmekle,"* ödevlidir. Bu niteliğiyle bakıldığı zaman, *"seçilen"* tam anlamıyla toplumuna, *"hizmet etmek"* yükümüyle karşı karşıyadır. *"Gece uyumaz, gündüz oturmaz... Soğuktan üşümez, sıcaktan erimez... Uzaktan çekinmez, yakından kaçınmaz"* Üstelik her yılın belli zamanında, toplumsal birikim olarak sahibi sayıldığı nesi var nesi yoksa, bütün topluma "yağmalatmakla" yükümlüdür.

Sınıflı toplum bireylerinin havsalasının alamayacağı bu eşitlik ortamı, kendini Türk sayarak *"Oğuz Türesi"*ne bağlı herkesin, hakkı, ödevi, sorumu, yükümü ve yetkisindedir. Seçilen bunları yapmıyorsa, anında *"köhne"* sayılır. Bu, *"ölüm demektir."* Çünkü, Türklerin *"Türesel"* demokrasisinde, seçilen yaşam boyu görevde kalır. Çalışanın güvencesi de budur. Topluma bütün yaşamını adamış kimsenin, öldüğü ya da öldürüldüğü an, hem *"miras hakkı"* yoktur. Çünkü, her yıl düzenlediği *"şölenlerle yağmalattığı"* malından ötürü, özel mülkü yoktur. Üstelik herkesin yöneti-

cisiyle eşit haklara sahip bulunması, özel birikim gereksinimini de ortadan kaldırır. Bireyin, varlığının topluma ait ve toplum güvencesinde bulunması, *"özel mülkiyet"* düşüncesini yok edince, *"eşitlik"* kendiliğinden gerçekleşir. Yönetici sınıfın, yönetilen sınıfla tek farkı, yönetilenden fazla çalışmak, fazla düşünmek, fazla özveride bulunmaktır. İşte, *"Türk Demokrasi Geleneği"*ndeki, *"seçim"* olayının da kaynağı budur.

SEÇİM, DEMOKRASİNİN TEMELİ

Güncel sınıflı toplumun "sömürüye" dayalı yapısındaki *"seçim"*le, geleneksel *"seçim"*i karıştırmamak gerekir. Sınıflı toplumda *"seçim,"* kitlelere egemen olarak, kendi haksızlıklarını *"yasallaştırmak"* amacına dönüktür. Özel mülkiyetin ve özel çıkarların, sömürü derecesine yükselmiş olması, haksızlıkları, hırsızlıkları, yolsuzluk ve zorbalıkları, *"yasalara uygun girişimler"* biçimine dönüştürmeyi gerektirir. Sömürü yoğunlaştıkça toplumsal ve bireysel güvence zorunluluğu artar. Bunun için de, her türlü *"üçkâğıdı"* geçerli sayan *"seçim sistemleri"* üretilir. Bir kez toplumun tepesine tüneyince, kendi özel ve sınıfının genel çıkarlarını *"pirim, vergi iadesi, yatırım indirimi, fon aktarımı, gümrük koruması, teşvik, destek, kredi ve peşkeş"* gibi değişik adlarla, *"adam kayırmanın"* dik alâsını yapabilmek için, *"iktidar"* erkini kullanabilmek yeterlidir. Toplumun tamamını, bir sınıf ya da kitle adına *"sömürmek"* başka türlü mümkün olamaz. Sömürünün temelinde, *"eşitliğin"* bozulması yatar. Siz dilediğiniz kadar yasalar önünde eşit olun. *"Rüşvet"* denilen *"sihirli değnek"* devreye girdiğinde atılan sloganların tamamı, *"kâğıt üzerinde"* kalmaya mühkûmdur.

Öyle olunca da, *"iktidarı ele geçirmeye çalışan çete"* çoğunluğa karşı *"zora"* başvuramaz. Çünkü *"zor"* herşeye karşın, *"güç kullanılmayı gerektirir."* Adı, egemen sınıf olsun, feodalite ya da burjuvazi denilsin, bir avuç insan, bir toplumun karşısına *"güçle"* çıkarsa, eninde sonunda *"yenilir."* Hileli seçimle çıkarsa, yığınlar, kitleler sınıflar, *"teker teker"* sömürünün ayrımına varıncaya kadar, *"egemenliğini sürdürür."* Batı Demokrasisi diye yere göğe sığdıramadığımız rejimlerin açık anlamı budur. Bu olduğu için de, Batı'nın sınıflı toplumlarında neredeyse yüz yıllardır *"lök gibi"* yerleştiği halde, Türkiye toplumunda bir türlü tutturulamamaktadır.

Tutturulması da, bugünden yarına kolay görünmemek-

tedir. Çünkü, Türkiye toplumu, kendine özgü, "*geleneksel demokrasi*" kalıtımına sahiptir. Seçim denildiğinde, bir "*sandık boyu*" dolaba girse bile, ikincisinde hemen "*ayılmakta,*" ama, "*egemen sınıfla, uşakları*" tarafından yeniden "*dolandırıldığı*" için, "*acilcilerin*" umutlarını tüketecek bir sabrı göstermeye zorlanmaktadır. Çoğun, "*bizim halkımız tepkisiz, biz adam olmayız, bir türlü sokaklara dökülemiyoruz,*" yakınmalarının ayyuka çıkması, bundandır. bütün bu yakınmaların sahipleri, toplumun çoğunluğunun "*sokağa dökülmesi*" halinde, kendilerine bir ayaklık yer kalmayacağını bildiklerinden de, "*halkın bulaşmasını*" engellemek için her çareye başvururlar.

Örnek tazedir... 26 Mart yerel seçimleri öncesinde, bütün "*muhalefet partileri, İktidar partisinin oyunu düşür, gerisini bize bırak,*" demişlerdir. Tepkisiz (!) "*halkımız*" daha bir yıl önce yüzde 36 oranında oy verdiği İktidar partisinin oranını, 15 puan birden düşürmüştür. Sonuç; Hiç biri yüzde 30'un üstüne çıkamadığı için muhalefet partilerini "*seçim,*" yani halk korkusu sarmış ve hiç bir şey yapamamışlardır. Oysa, doğal olan iktidarı muhalefetiyle, beliren "*halk iradesine*" hemen uymak ve iktidar erkini yeniden oluşturmaktır. Bu yapılmayınca, doğan müthiş iktidar boşluğunu öteki ülke elçilerinden hiç bir ayırımı olmaması gereken" *Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi*" doldurmakta ve yüreğini halk korkusu sarmış herkes, ciddi ciddi adamın iktidar oluşturabileceğini kabul etmekte, savunmakta ve tartışmaktadır.

Henüz sınıfların tam kristalize olmadığı bir toplumda, halk dolandırıcılığına dayalı özel ve sınıfsal çıkarlar için bile el desteği gerekince, "*seçim*" anlamını yitirmektedir.

KALITIMSAL OLAN

Oysa, kalıtımsal ve katılımsal seçim geleneği, sadece toplumun çıkarlarına dayanmaktadır. O yüzden, hem iktidar boşluğu dolmamakta, hem seçilenler "*özel çıkar*" peşinde olamayacakları için, "*korku*" ortadan kalkmaktadır.

Türklerin geleneğinde yönetim erki, en küçük birimden en büyüğüne kadar hep "*seçim*" sonucunda oluşmaktadır. Köhneyen her iktidarla, toplum çoğunluğunu dolandıramayacağı kaygısını duyan her muhalefetin "*seçimden*" ödünün patlaması yanında halk, "*seçimi*" kendi katılımının kesin bir göstergesi olarak görmektedir. Ancak, bin yılların alışkan-

lığıyla edinilebilecek böyle bir miras, yazık ki, sınıflı toplum heveslerinin ortaya çıktığı her dönemde, yeniden dirilmektedir.

Dirildiği andan başlayarak, "*Bizim halkımız cahildir... Halkımız anlamaz ...Demokrasinin inceliklerini halkımız kavrayamaz... Bunun için de sürekli yanılır...* "Diyenlerin, "*suçüstü yakalanmış birer dolandırıcı*" olduğu her "*seçimde*" apaçık ortaya çıkmaktadır. Ama, çıkar birliğinin bir kanadıyla, öteki, "*halk karşısında,*" aynı suçun işbirlikçisi olduğundan, toplumun "*istenci*" bastırılmaya çalışılmaktadır. Böyle bir zorbalığın karşısına, elinde silah taşıyan başka bir zorbalık çıkıverdiği an ise, "*tepkisiz halkımız, kendi seçtiklerini zorbalığın zindanlarına neredeyse kendi elleriyle teslim eylemektedir...*"

Yalanın böylesine kocamanı, ancak kendi budalalığını topluma yükleyerek "*cinlik*" taslamak isteyeneler tarafından uydurulabilir. "*Seçim*" korkusuyla toplumun demokratik düzenlemesini engelleyenlerin, kendilerinden daha "*cin*" bir gücün kıskacı altında, suçu topluma yüklemeye kalkışması, geleneksel demokrasi ile, çağdaş dolandırıcılığın ayırımını göstermesi bakımından ibret vericidir.

"*Seçim*" kâr yerine özveriye dayansa, topluma önderlik tasladığını savunanların hiç biri ortalıkta görünmez. Bunu kendileri bilir... Yazık ki, uzun zamandır toplum da öğrenmiştir. Ama "*seçim geleneğini,*" sürdürmekte kararlı olan toplumla "*seçim korkusunu*" iktidarının basamağı yapan, zorbalık, "*seçeneksiz seçimlerle*" ara rejim oluşturduğu dönemlerde, bu gerçek bütün ayrıntılarıyla görülmektedir.

Önseçimli, demokratik yapıya daha uygun seçim sürecinde "*aday adayı*" bile olmaktan çekinen bütün "*fentbazlar*" böyle dönemlerde, "*aday belirleyenlerin*" çevresini kuşatmakta eşsiz bir düşkünlük sergilemektedirler. Gariptir, böyle dönemlerde, güçlü görünebilenden adaylık isteyenlerin sayısı, önseçimli dönemlerdekinin iki-üç katına ulaşıvermektedir. Sayıları pek güzel konuşturan araştırmacılarımız için, sonsuz bir kaynak oluşturacak bu karşılaştırmalar, "*anlayışsız, cahil, tepkisiz ve ahmak*" olanın toplum değil, her dönemden özel ve genel çıkar uman ve bunu sağlamak amacıyla, her türlü erdemi kemirmeye hazır "*üçkağıtçı takımı*" olduğunu göstermektedir. Temelinde sömürü deryası bulunan Batı Demokrasisinde bile bu kadarı görülmez. Çünkü, herşeye karşın, bir sınıflar dengesi olan Batı demokrasisi, sınıfsal çıkarları, kişisel çıkarlarının önüne

alma geleneğini kurabildiğinden, *"fırsat düşkünlerine"* sınıfların kendileri fırsat tanımaz... Tanırsa, dengenin bozulacağını bilir.

Türklerin geleneksel ve kalıtımsal demokrasilerinde de, Batı'nın bu özelliği, sınıfları adına değil, bütün toplum adına titizlikle yer almıştır. Seçimin yapısı ve özelliği bütün belgeleriyle bunu açıklamaya yeter. Yönetimin her birim ve basamağı, toplumun bütün ergen bireylerinin katıldığı seçimlerle doldurulur. Topluluğun *"Boy"* haline gelmesiyle birlikte, *"seçim"* işbölümünün kaçınılmaz koşul ve zorunluluğudur. Toprağı işleyenler kendi aralarında, suyu kullananlar kendi aralarında, avcılar, bacılar ve ahilerle şamanlar, hep kendi aralarında kendi şeflerini *"seçerler."* Boyun bütün ergen bireylerinin katıldığı "kurultay" bu "seçimleri" onaylar ya da değiştirir. Çünkü herşeye yetkili olan tek organdır. Seçilenlerin oluşturduğu birlikler, daha üst birimin *"şeflerini,"* onlar daha üstünü oluştura oluştura, *"Türklerin Yönetim Biçimi"* ortaya çıkar.

SINIFLAR DENGESİ

Bir obada aile, oymakta aileler, boyda ise aile birliklerinin toplamı birleştiğinde, yerleşim birimleriyle alanları da genişlemiştir. *"Boyun ortak sorunlarının çözümlenmesi,"* ister istemez bir *"yürütme erki"* gereksinimi doğurur. Türklerin geleneğindeki yönetim biçimi her zaman *"kuvvetler ayrılığı"* ilkesine dayanmıştır. Yönetim, hiç bir zaman, hiç bir biçimde, hiç bir kişiye devredilmez, devredilmemiştir. Türkler bu konuda o kadar *"kıskanç"* tırlar ki, araştırmacıların pek çoğunu şaşırtmayı başarmışlardır.

Araştırmacı bir insandır. Kendi yetişme biçiminden soyutlanması olanaksızdır. Bilgi birikimi ne olursa olsun, değeryargılarının etkisinden kurtulamaz. Öyle olduğu için de, Türklerin bu *"kıskançlıkla korudukları özellik"* çok yanlış değerlendirmelere de gerekçe olmuştur. Özellikle bilimin son çağının yükseldiği Batı ülkelerindeki, *"Merkezî Devlet"* anlayışının *"demokratik tek sonuç"* olduğu düşüncesiyle yetişmiş *"bilginlerin"* Türklerin tarihini araştırırken karşılaştıkları bu ilginç özelliğe, demokratik bir yaklaşım göstermeleri oldukça zordur.

Bir kez, kesin bir önyargı vardır. *"Göçebelik!.."*

Hemen sonra, Aristo'dan bu yana geliştirilen bir başkası... *"Barbarlık!..."*

Bundan da ötesi, *"sınıfsızlığın"* dayattığı akıl almaz boyuttaki, *"eşitlik..."*

Yani, bilimin, -elbette Batı biliminin -bütün birikimiyle kanıtladığı gerçeğin (!) merceğinden bakıldığında; *"komünal nitelikte olsa bile"* son derece *"ilkel"* bir toplumla karşılaşıldığı ileri sürülebilir. Bir kez bu durum kabul edildi mi artık *"uygarlığın"* bütün nimetlerinden sürüp çıkarmak, *"bilimin yadsınamaz gerçeği"* haline gelir.

Bilimin bu önyargısıyla, tarihin kalın örtüsü birleştiğinde, Türklerin kendi katkılarına bile gerek kalmaksızın, değerlendirme yapılabilir. Kaldı ki, her bin yılda bir değiştirdikleri, din, yazı ve yurt coğrafyasının karanlığını da eklerseniz, pek çok gerçeği elyordamıyla yakalayan bilginlerin önyargılarını suçlayamazsınız.

İKİ BAŞKENT OLUR MU?

Örneğin, bütün bilginler, gezginler ve öteki ülke tarihçilerinin araştırma ve günlük notlarında, sürekli karşılaşılan bir gerçek vardır. Türk Kağanının *"iki başkenti..."* Kağanlık başkentleri olarak bilinen ya da tanımlanan yerler, genellikle Tanrı Dağları yöresindeki aynı yerlerdir. O kadar aynı gösterilirler ki, Oğuz Kağan zamanında da aynı yerlerde kuruludurlar... Ondan 4.500 - 5000 yıl sonra Kağan olan Cengiz zamanında da...

İlginçtir, elde edilebilen Türklerin özgün belgeleriyle bilgileri de bu bulguyu hep doğrulamaktadır. Tarihçilerin olsun, gezgin ve bilginlerin olsun Türklerin geçmişi konusunda her zaman *"mutabık"* kaldıkları bu durum, *"merkezî devlet"* kavramıyla, hiç bir biçimde kaynaştırılamaz. Çünkü, ister demokratik olsun, ister oligarşik, bütün merkezi Batı devletlerinin bir tek başkentleri vardır. *"Yazlık saray, kışlık saray"* hatta mevsimlik *"karargâhlar"* kurulabilir... Ama, bir devletin içinde *"iki başkentin"* varlığı, ancak *"göçebe toplumda, yazlık ve kışlık başkent"* değerlendirmesiyle yorumlanabilir.

Kışın *"Kışlak"*ta yerleşen topluluk, yazın sürülerinin peşinde *"Yaylaya"* çıkacağına göre, yorumda kusur bulmaya kalkışmak fantezi üretmektir. Elbette, bilim her ne kadar, fantezilerin belge ve bilgi yoluyla ispatlanması anlamını taşısa da, *"kanıt"* gösterilmediği durumlarda, bilimin dışına çıkmak sözkonusudur.

Ne var ki, yine bilimsel verilerin getirdiği *"tanıklardan"* yararlanılabilir... Tarihin ve bilimin *"mutabık"* olduğu

başka bir *"bilgi"* daha vardır. Bu başkentlerin, adları... Biri, bütün belgelerde *"Ortak"* diye tanımlanırken, öteki "Kurtak" adıyla anılmaktadır. Bunlardan *"Ortak"* tıpkı *"Kışlak"* gibi, konumuzla çok yakından ilgilidir. *"Kurtak"* ise, geleneksel ve kalıtımsal demokrasisinin, en sağlam *"tanığı ve kanıtı"* diye gösterilebilir.

SÖZCÜKLERİN İZİNDE

Toplumsal altyapıdan verilen örnekleri, üstyapı ile tamamlamak için, *"Ortak"* ve "Kurtak" sözcüklerinin günümüzde verebileceği anlamları belirlemekte yarar var. Daha önceleri de vurgulamaya çalıştığımız bir durum, yeniden önümüzde. Türkler, üstyapı kurumlarını kolaylıkla değiştirebilmişlerdir. Ama, altyapı kurumlarını, bunların başında da, dillerini, neredeyse konuştukları günden beri, pek değiştirmemişlerdir. Geliştirmişlerdir. Coğrafya koşullarına uydurmuş ve zenginleştirmişlerdir. Ama, dünyadaki pek az *"tarih öncesi dilinden birini,"* bugün bile söz ve yazı dili olarak korumakta, eşsiz bir bilinç göstermişlerdir.

Dil biliminin görevini üstlenmeden, yalın örneklemelerle, iki başkent olayına değindiğimizde, ortaya çıkan şaşırtıcı olmaktadır. Bilindiği üzere Türkçe, eski dil olmanın üstünlüğünü hep korumuştur. Köklerden ve eklerden gelişerek, bunları çoğaltıp, bileştire bileştire günümüze ulaşmıştır. Değişen üstyapı, bu temel çelişkiyle birlikte yaşamayı göze alabildiğinde, yeryüzüne damga vuran bir yükseliş... Altyapıyı değiştirme zorbalığına kalkıştığı an da, kendi egemenliğini yitiren bir çöküş yaşanmıştır.

Kendi *"yasalarına"* her dönüşünde de, üstyapıdaki değişim egemenliğinin zorbalığını, yerden yere vurmuştur. Türklerin mitolojisininin başlangıcı sayabileceğimiz, Oğuz Han'ın babası *"Karahan"*la kapışmasının nedeni budur... Mete'nin, babası Teoman'ı devirmesinin temelinde, *"üstyapının, altyapıyı belirleme isteği,"* karşısındaki direniş yatar. Ve bilimin asıl yöntemi burada yakalanır. Üstyapı, hiç bir zaman altyapıyı belirleyemez. Saptırır, engeller. Ama, belirleyici olamaz. Buna karşılık, altyapı her zaman üstyapıyı belirlemiştir. Belirlemeyi de sürdürecek gibi görünmektedir.

Göktürk Devleti'nin kurucuları Bumin ve İstemi Kağanlar, *"Beylerin, Çinlilere özendiklerini, onlar gibi giyinip, onlar gibi konuştuklarını,"* neden sayarak, kendi başkaldırılarının gerekçesini söylerler. Cengiz'in gerekçesi

aynıdır. Belki çok tuhaf gelecek ama, Mustafa Kemal de aynı gerekçeyi öne sürmektedir. *"Türkiye'nin düşünürleri âdeta kendi kendilerine hakaret ediyorlardı. Diyorlardı ki, biz adam değiliz ve olamayız. Kendi kendimize adam olmamıza ihtimal yoktur. Bizi, kayıtsız koşulsuz canımızı, tarihimizi, varlığımızı, düşman olan ve olduğuna hiç kuşku bulunmayan Avrupalılara emanet etmek istiyorlardı."* Ama, tarih'in tanıklığı gösteriyor ki, bu istekler, yeni bir devletin yükselişini gündeme getirmekten başka bir işe yaramadı. Eskileri yıkıldı. Yeniler kuruldu. Ve anlaşılan, altyapıdan kaçma dönemi başlayınca, üstyapının zorlaması kendini gösterdi. Gösterdi ya, kendisiyle birlikte, bütün zorbalık araçlarını da yitirmekten başka bir başarı elde edemedi.

Sözcüklerin izinin, getirdiği kanıt budur. Kendilerinin anlatmak istediği ise, kökler ve eklerden oluşan Türkçe'nin, bileşik yapısındaki gizde yatar.

ORTAK VE KURTAK'IN ANLAMI

Köklerin neyi tanımladığına geçmeden, elimizdeki sözcüklerin anlattıklarını vurgulayalım. *"Ak"* eki, en eski Türkçe'de olduğu gibi, günümüzde de, *"yer"* anlamına gelir. Durak... Uğrak... Sunak...Sözcüklerinde, durma yeri, uğrama yeri, sunma yeri anlamlarında olduğu gibi... Önceleri *"tur"* köküyken, ek ve kökler arasında, (t) ya da (d) haline gelen sözcük ise, *"yerleşim"* anlamını karşılamaktadır.

Kurtak, en eski Türkçenin dizimine bölündüğünde, *"Kur* + yerleşim + yeri anlamına gelmektedir. Başından beri sözünü ettiğimiz kalıtımsal ve geleneksel demokrasinin, toplum yaşamını ilgilendiren bütün konuları tartıştığı toplantılara, *"Kurultay"* denir. Dilimizin en güzel sözcüklerinden biri olan bu tanımlama, aşağıdan yukarıya oluşan toplantıların, doruğu sayılır... Öğün oyun, düğün dernek, tören şölen gibi tekerleme etkisi uyandıran sözcüklerle, oba oymak, ocak bucak, boy budun, il ulus gibi aynı tekerlemeye uygun yönetim birimlerini karşılaştırdığınızda, Kurultay'ın hangi soyun doruğu olduğu da ortaya çıkıverir.

Yazık ki, bütün varyantları kapsayacak bir etimilojik sözlüğümüz yok. Ama, sözcüklerin zaman tünelinde ilerlerken, atlamalar yapılsa bile, her yönetim biriminin toplantılarına, değişik adlar verildiği söylenebilir. Düğün dernek, tören şölen *"boy"* düzeyine kadar yapılan toplantılara yakışan adlar olsa gerektir. Çünkü, Oba ile boy

arasında, epeyce yönetim ya da topluluk katı bulunmaktadır. Birleşimin adı ne olursa olsun, *"yılda bir kez mutlaka,"* kendiliğinden toplanmaktadır. Yürütme kurulundakilerden birinin *"ölümü"* halinde ise, hemen *"seçimi"* için yılın dolması beklenmemektedir. Bu, *"kurulun"* bütün üyeleri için geçerlidir. Çünkü, kararların geçerli olabilmesi, *"oybirliğine"* bağlıdır. Kurul üyelerinden biri *"karşı oy"* kullanırsa, topluluk kararı uygulamaz.

Bu niteliğiyle sonradan *"divan"* adıyla zamanımız *"Hükümet"*leriyle eş anlamı kapsayan ve *"Kocalar Kurulu"* da denilen yürütme erki, nitelikleri ne olursa olsun, *"eşit"* oy hakkına sahip üyelerden oluşmaktadır. Alp avcıların... Eren çiftçilerin... Baran esnaf ve zenaatkârların... Şaman din adamlarının... Beyçe kadınların... Bey de soyun temsilcisi olarak *"seçilirler!.."* Her biri, topluluğu oluşturan bir sınıfın çıkarlarını, toplumun çıkarlarıyla uzlaştırmaya koşuludur. Bir sınıfın diğeri üzerine egemenliğini üretecek bir kararın, *"oybirliği"*ni sağlaması, olanaksızdır. Çünkü, kurul üyeleri, hem kendi işdallarında elenerek, hem *"Kurultay"*da rakiplerini eleyerek *"seçilmişlerdir."* Üyelerden birini, doğal olmayan bir *"son"* la düşürmek, ancak *"Kurultay"*ın yetkisindedir. Kurulun öteki üyelerinin *"oybirliği"* bile geçersiz sayılır...

Güncel anlamda *"Koalisyon, Büyük Koalisyon ya da Ulusal Koalisyon"* denilen bu yönetim biçimi, Türklerin tarihinde, dünya egemenliğine ulaştıkları ve işbölümünün gelişmesi sonucunda, sınıflı toplumlarla benzerlik bulabilecek zamanlarda bile, hiç değişmeden sürmüştür. Boy düzeyinde, kurul ve kurultay adlarını alan toplantı, Kağanlık düzeyinde de sürekli görev yapmıştır. Kurultay'a bir örnek vermek gerekirse, Kurtuluş Savaşı döneminde toplanan Birinci Büyük Millet Meclisi, gösterilebilir. Yasama ve yürütme erkiyle, bütün yönetimi elinde toplayan bu meclis, seçim biçimiyle de, eski Kurultayları andırmaktadır.

Başkanını, bakanları, komutanları, valileri ve hatta yargıçları kendisi seçen TBMM, ile eski Kurultayların yetkileri kaşılaştığında, tam bir benzerlik bulmak olasıdır. Dış ilişkilerden, polis şeflerinin durumlarına kadar, toplumu ilgilendiren her konuda, karar, yetki ve erk sahibi *"Meclistir". Geleneksel "Kurultay"* da öyledir. O kadar ki, ünlü Cengiz Han'ın diye bilinen *"yasa"*nın 2. maddesi; *"Cengiz'in erkek oğlunun soyu, Han, olabilir."* diye başlar. Ancak; *"Her Han, Kurultay kararı ile seçilir..."* Hükmünü de hemen aynı maddeye yerleştiriverir.

Bu nedenle olsa gerek, Kurultay'ın ve onun seçtiği *"Kurul"*un yürütme erkini uyguladığı *"Kurtak"* adlı bir başkent vardır. Kurultay orada toplanır. Hükümet orada görev yapar. Ve bütün yabancı elçiler, işlerini orada görürler...

ORTAK BAŞKA BİR KENT

Ortak ise, yine sözcüklerin anlattığına göre, *"kuvvetler ayrılığı"* ilkesini belirten bir *"Başkent"* niteliğindedir. Obadan, boya, ile, ulus ve uruğa yönelen yönetim birimleri, dünya egemenliğiyle birlikte, *"Devlet"* katına erişmektedir. Boy kurultayı, bütün ergen bireylerin katılmasıyla oluşur... İl kurultayı ise, *"Boy Kurullarıyla..."* Hanlar ve kurulları İlhanları, İlhanlar ve kurulları Tarhanları, Tarhanlar ve kurulları Hakanları, Hakanlarla kurulları da, Kağanları seçerler. Kağan, Türkçenin anlattığına göre, evrenin egemenidir. Artık, bir obadan başlayarak, dünya egemenliğine tırmanmış bir *"Uruk,"* kurultay kararı gereğince, *"orun"* sahibi olarak, *"Ordulaşmıştır."*

Türk dilinin en eski kaynaklarından süzüp çıkarılan bu bilgiler doğruysa, *"Ortak"* tıpkı *"Kurtak"* sözcüğünün *"Meclis ve Hükümet merkezi"* olması gibi, *"Devlet Merkezi"* anlamını karşılamaktadır. Bunun yararları tartışılabilir... Zararları da... Ancak, Türklerin, kendi altyapılarını koruma içgüdülerinin, altyapıya ilişkin herşeyi saklama bilincine dönüştüğü düşünülürse, zarardan çok yarar getirdiği açıktır. Bir kez bütün *"yabancıları"* şaşırtmaktadır. *"Dost ya da düşman,"* iki ayrı başkenti bulunan bir ülkeyi, kolay kolay elde edemez. ikinci ve daha da önemlisi, Hükümet ve devlet ayırımını, bin yıllardır sürdüren bir geleneğin, kalıtım halinde topluma yansımasını, üstyapıdaki değişim ve oluşumların, altyapıyı etkilemesini engeller. Bu ise, üstyapının çeşitli gerekçelerle çökmesi halinde bile, canlı, akışkan ve diri kalan toplumun kendini yeniden üreterek, yeni bir devletle ortaya çıkmasının sürekli kaynağını sağlar... Altyapının çökmesi ise toplumun yok olmasıdır. Tarihin bilinmeyen zamanlarından beri varlığını sürdüren bir toplum için asıl fantezi bu olsa gerektir.

Ve galiba, Batılının da, Batı düşüncesiyle beyinleri çitilenmiş ve kendini toplumdan soyutlamış *"Münevverlerin,"* hem her seçimde, hem de Batı'nın askeri güçleriyle bile işgal edip tam çökerttiğini sandığı an, şaşkına dönmelerinin temelinde de, bu gizlenme yatmaktadır. Çağdaş bilim, Türklerin geçişindeki toplusal, yönetsel ve kültürel birikimi

henüz keşfedilmemiştir. Çağdaş bilimin keşfedemediğini, bizim araştırmaya kalkışmamız ise, "*suç bile sayılır...*" Ama, 26 Mart yerel seçimleri öncesinde "*ilericisi, gericisi, sağcısı, solcusuyla entellektüel ya da entellerin, (Aydın, yarıaydın yerine)*" tamamının tahminleriyle, sonuçları karşılaştırmak, "*suça teşvik konusunda*" destek olabilir.

Demek ki, Türklerin demokrasi geleneği bakımından, "*bilimsel şablonlara*" uymayan bir "*gizli nitelikleri*" ya da "*güçleri*" var... O da, "*seçim*" konusundaki çok eski deneyimleri ile, "*kuvvetler ayrılığı*" ilkesindeki eşsiz "*sağduyularıdır.*"

Ortak'ın devlet merkezi olarak, "*Ordu*"laşmış toplumu, "*Kağan*" ve "*Kuruluyla*" daha tanınmış biçimde, "*Divanıyla*" barındırırken, Kurtak'ın, günümüz anlayışıyla, "*Meclise*" yurt tutulması, Hükümet ve Devlet kavramlarının ayrılığını göstermesi bakımından ilginçtir. Yasama ve yürütme erki de diyebileceğimiz bu ayrılık, aynı zamanda bize, konumuzun ipuçlarını da vemektedir.

ORDU NE DEMEK?

Belki,"*Merkezi Devlet*" önyargılılarının duysalar, sevinçlerinden uçacakları bir sözcüktür "*ORDU*" Ortu, urtu, urdu gibi varyantları yanında "*orta*" anlamını kapsamakta ve öylesine de rastlanmaktadır. Orta, merkez demektir. Bunu ister, ailenin merkezi sayın, ister evrenin... Ama, Türkçe'nin en eski sözcüklerinden biri olarak, "*Türk Devletini de simgeleyen bir özelliği*" vardır. Orta, iç ve uç neredeyse günümüzde bile, kullanılan yönetim birimlerinin "*merkezi*" demektir. Artık uçlarımız olmasa da, bugün bile, bir "*İçel*"imiz bulunduğuna göre, etimilojik derinliklere inmeden "*Ordu*"nun, devleti tanımladığını söyleyebiliriz. Uç ve iç illerin çevrelediği "*Orta, ortu, urtu ya da Ordu*" tam anlamıyla "*merkez*" karşılığı olmaktadır. Ya da daha açığı, ve herhalde eski Türkçesiyle, "*Devlet*" Çünkü, pek çok anlamın sözcüğünü karşılayan Türkçe'de, çok uzun zamandır, en üst yönetim biriminin kaşılığında, Arapça "*Devlet*" kullanılıyor. Ve galiba bir başka yanlış da buradan kaynaklanıyor. Ordu'nun günümüz anlamındaki gibi, çok uzun zamandır, "*askeri birlik*" karşılığında kullanılması, Türkçe'de, bir "*Devlet*" tanımının bulunmaması düşüncesini yerleştirmiştir. Uç-el'le ve İç-el'le birlikte düşünüldüğü zaman, Ordu, ya da Orta, Arapça'nın, "*devletiyle*" eş anlamı kazanıvermektedir.

Zaman, sözcüğü başka bir anlam taşıdığı gibi, sapmalar, ve üstyapının, altyapıyı belirleme çabalarında, "*askere*" başvurulmuş olması, niteliğini de değiştirir boyutlara ulaşmıştır.

ORDU NEDİR?

Demokratik geleneğin kökünden, "*Devlet*" kavramına yükselince, yine sözcüklerin izine düşmek zorunlu. Günümüz Türkçe'sinde bile, değişik anlamlar taşısa da, *Or-ur* ve *Kur*'dan türeyen sözcüklere bir göz atıldığında, birbirleriyle bağlantıları kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Örneğin, *Kur, kurak, kurcalamak, kurgan, kurmak, kurmay, kurnaz, kurşun, kurna, kurt, kurtaran, kurtuluş, kurucu, kurul, kurultay, kuruluş, kurum...* Şöyle ya da böyle, hem aynı kökün gelişmesinden, hem de toplumsal bir ilişkiler ağının gelişmesinden uç vermiş türevler halindedir. Şaman törenleriyle, kurtarıcı dişi kurt mitolojisini, kurban geleneğiyle aynı öbeğin içine yerleştirdiğinizde, karşılaşılacak durum, gözkamaştırıcı bir senfoni oluşturmaya başlar.

U'nun sonradan (o) ya dönüşmüş olmasından "*Ur*" kökünün türevleri pek fazla değildir. *Urağan, Uran, Urgan, Urba ve Uruk* sözcükleriyle yetinmek gerekmektedir. Yine de, toplumsal ilişkiler bakımından ele alındığında, hepsinin "*örgütleme ya da örgütlenme*" yanları ağır basmaktadır. Gerek iş olarak, gerek eşya olarak ve gerekse toplumsal birlik anlarının tamamında, "*insan emeğinin*" becerisi sözkonusudur.

Or kökü ise, tıpkı *Kur*'da olduğu gibi, hem maddi hem manevi anlamları kavramlaştıran bir ilişkiler ağının ipuçlarını sergilmektedir. *Or*'la başladığınız zaman, *Ora, Orak, Oran, Orda, Ordu, Organ, Orhan, Orman, Orta, Ortaç, Ortak, Ortanca, Oruç, Orun* diye sıralamanız mümkündür. Ama, bunları, *Orta, Ordu, Orman, Orhan, Orun, Organ* biçiminde öbeklediğiniz zaman, kendi içinde bir bütünlük kazandıklarını görmek olasıdır. "*Orman*" sözcüğünü güncel anlamından soyutlayarak, eski dildeki karşılığını araştırdığımızda, *Ordu, devlet* karşılığı ise, *or-man* da, toplum olarak çevrilebilir. O zaman, pek çok eski metindeki, "*Or-mandan çıkma... Ormanda kal... Senin için en iyisi Ormanda durmaktır...*" Öğütlerinin anlamı, "*bilginlerin ağaçlar arasına gizlenmek,*" yorumunu baştan aşağı değiştirir. Ve nerdeyse bütün "*kutsal kitapların*" ağız birliğiyle "*sürüden ayrılmış kuzu*" benzetmesiyle aynı anlamı kapsayıverir.

Orta ile *Ordu*'nun aynı sözün değişik biçimleri olduğunu gördük. Yine de, ayrı bile olsalar, birbirlerini tamamladıklarından, üzerlerinde fazla durmak gereksiz. Ama, öbeğimizi, ormanın bu şekliyle, yeniden gözden geçirdiğimizde, Türkçe'nin inanılmaz mantığıyla yüzyüze geliveririz. Orman, yani "*toplum*", tam "*Orta*"sında kurduğu *Ordu*, yani "*Devlet*" örgütünü, "*Organ*"larının başına geçirdiği "*Orhan*" yönetiminde, "*Orun*"a kavuşturur.

Sadece bu öbeklemenin getirdiği "*mantıklı*" çağrışım bile, kendi tutarlığı içinde, "*Ordu*"nun gerçek anlamını "*ortaya*" koymaktadır. O kadar ki, çok eskilerde, "*Ordu-Ulus*" biçiminde söylenen ve yazılan deyim, zaman içinde değişmiş, "*Ordu Millet*" haline gelmiştir. *İl* ve *idik* sözcüklerinin, topluluk ve yönetim birimlerini karşılaması, nasıl zaman içinde, yer haline gelen "*il*"i bırakarak, "*idik*"i unutturmuşsa, "*ulus*" sözcüğünün de, "*Ordu*"yu "*askere*" dönüştürdüğü söylenebilir. Çünkü, özellikle "*din*" değiştirmek için yapılan "*Kurultaylar*" sonrasında, yönetim birimleri olan üstyapı kurumları, yeni dinin yöntemleriyle örgütlendiğinden, adlarını da değiştirmişlerdir. Tıpkı, İslâmiyet sonrasında, *İl*'in "*vilâyet*", idik'in "*Eyalet,*" ve Ordu'nun "*Devlet*" olması gibi... *Ulus* da, "*millet*"e dönüşmüştür. Ancak, dillerini ve öteki altyapı kurumlarını yüzyıllara ve zorbalıklara karşın korumakta akıl almaz bir direnç gösteren Türkiye insanı, kısa bir "*zihin cimnastiğiyle*" bile bütün "*düş hazinelerini*" önümüze yığıvermektedir...

ANAHTARIN AÇTIĞI KİLİT

Asya bozkırlarının altındaki hazineler henüz gizlidir. Kazılar, yeterli belgeleri bilimin incelemesine sunabilmiş değildir. Çok eski, çok değerli buluntular ise, henüz gizini ele vermemiştir. Yazık ki, hiç bir araştırmacı, "*Altan Bitik*"i ele geçirememiştir. Moğolların Gizli Tarihi'nin yazarı, "*Altın Kitabı*" koruyanlarla, Kağan ve ailesinden başka kimsenin el süremediğini.. Sürse bile, sadece bu iki "*soyun*" okuyabileceğini... Çünkü, "*en eski Türk yazısıyla...*" oluşturulduğundan, zaten başkalarının anlamayacağını belirtmektedir. Bu tanıklık, hem "*çok eski bir Türk yazısının*" varlığını kanıtlamakta, hem de Yunan Mitolojisi'ndeki, "*Delfi Kâhinlerinin*" gizini açıklamaktadır.

Başka belge ve bulgular olmaksızın, salt "*söz*"ün kanıtladığı bile, birden geçmişin kilidine anahtar görevi yapmaktadır. Bu da gösteriyor ki, Türkler, üstyapılarında

değişiklik yaparken, gözlerini kırpmamakta haklıdırlar. Değişken üstyapılar, kendini toplumun altyapısına dayatmak istediğinde, fırtına önündeki yaprak gibi uçuşup gitmektedir. Ama, sadece diliyle bile Türkiye insanı, geçmişinin bütün derinliklerine uzanmakta ve aydınlatmaktadır. Öyleyse, "*Ordu Ulus*" tanımının kavradığı gerçek, "*Devlet ve Halk*" ya da "*Devletiyle halkı*"nı simgelemektedir dediğimizde, çok büyük bir yanlışlık yapmış olmayız. Sözcüğün anlamından çıkan budur.

Ortak'ın yazlık ya da kışlık başkentlerden biri olmasına gelince. Türkçe, yine aynı koruma içgüdüsüyle olsa gerek, "*Yaylak ve Kışlak*" sözcüklerinin yayında, *otlak, sulak, aşak, kırkak* gibi "*sürüye*" ilişkin sözcükleri de günümüze taşımıştır. Zaman, "*yaylak*"ın, (*k*) sını atarak, nasıl "*yayla*" haline getirdiyse... "*Kışlak*"ın, son sesini de yutmasını bilmiş ve "*Ordugâh*" gibi yarısı türkçe, yarısı farsça bir tanımın karşısına "*Kışla*" gibi dikivermiştir.

Ordu, zaman içinde nasıl "*Devlet*"likten, "*askerliğe*" indiyse, *Kışlak* da, askeri birliklerin oturmasına ayrılmıştır. Asker, ya farsça "*leşker*"in, ya da lâtince "*exercitus*"un arapçaya geçişinden kaynaklanan bir sözcüktür. Bunun karşılığı olarak, XIX. yüzyıl başına kadar, "*çeri*"nin ne yenisi kalmıştır, ne eskisi... Onun yerine "*asker*" gelip oturmuştur. İlginçtir, "*yeniçeriyi*" yalnız tarih sahnesinden değil, sözlüklerden bile kovan "*asker,*" nedense, "*ordu*"ya ilişememiştir. Daha XVIII. yüzyılın sonlarında, "*asker*" sözcüğü, "*Nizam-ı Cedid*"le birlikte anılır olmuşsa da, II. Mahmut zamanında, "*Esakir-i Mansure-i Mahmudiye*" ile resmen, "*çerinin*" her türünün yerini almıştır. Ordu ise, tarihin derinliklerinden sürdürdüğü serüvenini, "*askeri*"de yanına alarak, günümüze kadar getirmiştir.

Ama, eski anlamını çoktan gerilerde bırakarak. Üstelik, bunun nasıl olduğunu kestirmek pek kolay değildir. Ancak bilinebilen, "*Ordu*"nun "*Devlet*" katından inip, "*silahlı kuvvetler*" anlamına dönüşümü, belli ki VI. yüzyıldan sonradır. Göktürkler, "*ulus ve idik*"le birlikte, "*Ordu*" sözcüğünü de kullanıyorlar. Hem de, "*merkez, başkent, devlet*" anlamında. Kaşgarlı Mahmut da içinde, XI ve XII yüzyıl bilgelerinin çoğu, "*saray*" tanımlamasını getirmişlerdir. Reşidettin ve sonrakiler de... İlginçtir, "*Saray*" eski farsça denilen pehlevicede, "*korumak, korunmuş, merkez, orta*" anlamlarında kullanılmıştır. Orta'dan, eve ya da büyük eve ne zaman dönüştü bilinmiyor. Bilinen, türkçede sarayın karşılığının "*Balık*" olarak bulunduğudur. "*Han-*

balık" sonradan "*kent*" gibi anlaşılan da, eski türkçede, "*hanın sarayı*" anlamındadır.

Bu bakımdan, daha VI. yüzyılda bile, Orhun Anıtları' ndaki, "*Oğuz yağı orduğ basdı. Kültigin Ögsüzakın binip, dokuz erin sançdı, orduğ birmadı.* Denişinden daha açık anlatmak her halde mümkün olmaz... Ordu, başkentin de merkezi olduğuna göre, "*Devlet*" anlamını bütün özelliğiyle kapsıyor. Öyle olunca da, bütün deyimler ve terimler yerli yerine oturuyor. Artık ister "*ordu ulus*" deyin, ister "*Ordu millet*" toplumun yönetim biçimi, kişisel olarak "*Kağanlık*" düzeyinde ve evrenin egemenliği biçimine dönüştü mü, Kurultaylar, Kurtak'ta, toplanıyor... Kağan ve Kurulu da, Ortak'ta oturarak, devleti simgeliyor... Bunun için de, gezginler, tarihçiler ve bilginler, birbiriyle çelişen "*Başkentleri,*" göçebeliğin kanıtı olarak görüyorlar. Oysa, Başkente, kurultay zamanı gittilerse, Kağan ve kurulu "*Kurtak*"ta olduğundan, oraya, başka zaman gittilerse, Ortak'a ulaşıyorlardı. İlginç örneklerden biri, Çinli gezgin Se-Ma Ts'ien ve elçi ya da tüccar Pei Chü, başka zamanlarda geldiklerinden, başka kentleri anlatırlar. Kurultay genellikle yazın toplanır. O nedenle, Se-Ma Ts'ien Kağan'ı Kurtak'ta bulmuştur. Ama, Kurultay toplantısı bittikten sonra elçi-tüccar Pie Chü Ortak'a götürülür. Yine yazdır. Reşidettin, Altın Kitaba el süremediğinden olsa gerek, aynı mevsimde, Ortak ve Kurtak'ı birlikte anlatabilmektedir. Altın Kitap okunabilse, orda, bütün "*yasalar*" yazılı olduğundan, durum da açıklık kazanacaktır.

Varsayımlar uzadıkça, "*ordu ya da urdu dilinin*" de yazısı ve sözcükleriyle, "*altın kitap*"tan çıktığı ileri sürülebilr. Sadece "*koruyanlar*" yani "*şamanların*" en yüceleriyle, "*Kağan soyunun*" bilebildiği bir dil ve yazı... Zamanımızda ne kadarı çözülür ve anlaşılır, elbette bilinemez. Ama, Hint hazinesi "*Mahabharata*"nın da, "*evrenin gizini saklayan*" bir büyük altın kitap olduğu bilinmektedir. O da, tıpkı Türklerin "*altan bilig*"i gibi dokunulmazdır. Koruyanı ve egemen dışında, kimse elini süremez... Delfi tapınağının "*kahinleri*" de, bilinmezi, aynı kitaptan yorumlamazlar mı?

Öyleyse, "*Ordu dili*" aynı zamanda, "*devlet dili*" anlamını da taşıyabilir. Osmanlıların, değişik dillerden bileştirmeye ve zorla tutturmaya çalıştıkları yapay, "*devlet dili*" Osmanlıca da, her halde böyle bir kalıtımın sonucunda ileri sürülebilmiştir.

EŞİTLİĞİN VE ORDULUĞUN TEMELİ

Gerçek bir soyutlamanın, söze dayalı kanıtlarıyla, "*eşitlik*" ve "*Ordu*" konusunu getirip dayadığı yer, somutlama çabası olmalıdır. Eşitlik, ya da vurguladağımız biçimiyle, "*imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış kitle,*" geleneğin ya da egemenliğin hoşgörüsü çerçevesinde yaşama geçen bir nitelik değildir. Bağışlayan, yoksun kılabilir gerçeği yanında, ileride yakın tarihimizi incelemeye çalışırken de göreceğimiz gibi, "*eşitlik*" olsun, "*sınıfsız bir toplum,*" olsun, ancak ve ancak, bütün bir toplumun "*ordulaşması*" ile sağlanabilir. Gücün, güce çarpmasında, taraflardan biri üstün gelebiliyorsa, "*eşitlikten*" söz edilmesi, tam anlamıyla "*hoşgörü*" dilencilğinden başka bir şey değildir. Bedeli ödenmemiş ya da ödenemeyecek her armağan gibi, hem sahipleneni borçlu kılar, hem bağışlayanı güçlü. Oysa, güç dengesinin ürettiği eşitlik, hiç bir hoşgörü, bağış ya da iyi niyete dayanmaksızın, "*salt*" bir zorunluluktur. Öyle olduğu için de, aynı "*saltlıkta elde edilmiş hak*" sayılır. Hem sahiplenen, hem saygı göstermek zorunda kalan için...

Başından beri anlatmaya çalıştığımız "*kalıtımsal ve geleneksel demokrasimizin*" temelindeki, "*salt eşitlik*" işte bu anlamda, "*zorunluluk, hak ve aynı zamanda yükümlülükle, sorumluluktur.*"

Ordu sözcüğünün "*Devlet*" anlamını taşıması, böyle bir gerçeğin üstüne oturtulduğu zaman, tam yerini bulmaktadır. Çünkü, sınıflı toplumda devlet, sınıflararası denge içinde, egemen sınıfın haksızlıklarını yasallaştırma anlamı taşıdığından, toplumun tümünün değil, sadece egemen sınıfın simgesidir. Ama, Türklerin eski devleti, bütün bireyleri, saltık anlamda, "*eşit*" bir toplumun tamamının çıkar dengesi üzerine kurulduğu için, "*ordu*" adını alabilir. Çünkü, "*eşit*" bireyler, yüküm ve sorumlulukta olduğu ölçüde, yetki bakımından da eşit olduklarından, ayırım sözkonusu olamaz. Ergenliğe erişen her üye, savaştan barışa, her türlü toplumsal ilişkide, ötekiyle aynı yetki ve yüküm altındadır. Kadın, erkek, genç yaşlı, topluluk çıkarlarına dokunan her tehlikeyi birlikte karşılamak, her başarıyı eşit yetkinlikte geçerlidir. Bunlar da, almak için değil, toplumun çıkarlarına harcamak amacıyla kullanıldığından, "*şeflik*" aynı zamanda, "*özveri*" anlamında bir "*onurdur...*"

Kişisel çıkardan başka şeyi göremeyenlerin değerlendirmesine olanak yok. Yine de, kişisel çıkarlarına aynı ölçüde düşkün ve sağlayacak güce sahip bir topluluğun üyesi olma

düşüncesiyle değerlendirildiğinde, "*eşitliğin*" anlamı da, değeri de kendini göstermeye yeter. Yani, siz "*cin ya da canavarsanız,*" herkesin aynı niteliklere sahip bulunduğunu bildiğinizde, "*çıkarlarınızı yitirmemek adına, eşitliğe razı olursunuz.*"

Olguyu ister iyi tarafından alın, ister kötü, Türklerin geçmişinde tam anlamışla, böyle bir "*eşitlik*" yatar. Savaş sözkonusu olduğunda, kadın-erkek, çoluk-çocuk, genç-yaşlı, aynı anda "*derişir...*" Aynı anda "*döğüşür...*" O kadar ki, eşlerin birbirini "*seçmesi*" bile, güç dengesini getirir. Yarışırlar, güreşirler, oklaşırlar ve koklaşırlar... Dede Korkut'un tadına doyulmaz anlatımında ayrıntılarını bulan bu "*seçim*" kendi adından, yerine varıncaya, yaşamın her an ve dalında "*insan olmanın ayrılmaz bir parçası*" haline gelince, nasıl bir altyapı oluşturduğunu görmek kolaylaşır. Özümsemek, kavramak ve değerlendirmek ise ne sınıflı toplumların, ne de teslimiyetçi kafaların harcı olamaz.

Ne var ki, hem süregelen "*görenek, gelenek ve yasalar*" nedeniyle, toplumsal, hem bulgu ve tanıklarla belgesel olan bu gerçeği yadsımak da, olanaksızdır. Öyle olduğu için, bütün bireylerinin her birinin, en azından ötekiyle dek yiğitlik, ustalık ve nitelikte, birer "*er*" olduğu bir toplumun tamamı, olsa olsa kendi bütünlüğünü, "*Ordu*" diye tanımlayabilir. Sınıflı toplumun kendi mirasına hıyanetini oluşturan da galiba, "*Devleti*" böyle bir altyapı kurumu olmaktan çıkarıp, egemenin sömürüsüne açacak, bir üstyapı kurumu haline getirmesi olmuştur.

Bunun için de her sapmanın, toplum altyapısına dayatmasını keskinleştirdiği an, "*dünyaya egemen olduğunu savunmakta duraksamayan koca koca devletler, gümbür gümbür yıkılmıştır.*"

Bir başka ilginç özellik ise, Türklerin tarihinin, "*aynı soyun kendi arasındaki taht kavgalarından*" çok, doğrudan toplumla devletin kavgasından oluştuğu gerçeğidir... Dünya tarihine baktığınızda, imparatorluklar kurulmakta, yükselmekte, çürümekte ve yıkılmaktadır. Yıkılanın yerine, küçücük devletler kurulur. Sümer, Mısır, Asur, Babil, Hitit, Pers, Roma ve hatta Bizans İmparatorlukları, taht ve kardeş kavgaları gibi görünen çekişmeler içinde, yıkılıp gidir. Gidenin yerine yenisinin geldiği görülmemiştir... Oysa, Türklerin imparatorluklarının hepsine bakınız. Yıkılanın yerine kurulanın tamamı, bir öncekinin bütün toprak ve uluslarını egemenliği altına alıvermektedir. Cumhurbaşkanlığı forsunda, Türkiye Cumhuriyetinin kalıtçısı diye alının

16 imparatorluğun da sınırlarını ve insan gücünü karşılaştırınız. Hatta, Selçuklu ve Osmanlı gibi Batı'ya yerleşen imparatorlukları da göz önünde bulundurunuz. Hayret verici bir çakışma görülür. En sonuncusu Osmanlı, bir ucuyla Batı Hun İmparatorluğunun ulaştığı her yere "*uç*" dikerken, bir yanıyla Selçuklu'nun egemen olabildiği her yere "*ferman*" geçirmiştir.

Bunun gizi, yüzyıllar önce "*Devlet felsefesininin önemli mimarlarından Nizamülmülk*" tarafından çözülmüştür. Siyasetnamesinde, "*Türkmen'e dikkat edesin Hakanım,*" diye öğüt verir. "*Devlet kurucu kavimdir. Devletinin, devleti olduğundan kuşkuya düşerse, seni devirir, yenisini kurar...*"

TOPLUMUN ÖZGÜL AĞIRLIĞI

Böyle bir sonucun kesinliği ancak, altyapının sağlamlığıyla ortaya konulabilir. Her bireyi eşit hak, güç, yüküm, yetki ve sorum sahibi bir toplum, en üst yönetsel organının kendi katılımı, eli, seçimi ile oluştuğunun bilincini taşıdıkça sorun yoktur. Nizamülmülk'ün dediği gibi, bundan kuşkuya düştüğü an ise, "*aynı hanedanın bir başka kişisiyle değil,*" bütün "*üstyapıyı değiştirmekle*" sonuca ulaşılacağını bilir. Bu yüzden olsa gerektir... *Türklerin devletleri, hep kişilerin adını taşır... Oğuz, Hun, mete, Avar, Hazar, Selçuk, Cengiz, Osman, Timur/İmparatorlukları* yanında, *Göktürk, Altınordu* gibi genel adlarla olanları da vardır. Ancak, bunlar günümüz anlamında belli sınırları olan "*Devletlerdir.*" Ötekiler ise, "*evrenin egemenliğine sahip çıkanlar.*" Zaten ayırım da buradadır. Toplumun eşitliğine dayanan "*ordulaşmış*" üstyönetim, "*dünya egemeliğine*" yönelirken, "*hanedan çıkarına dayanan*" dünya egemenliği bile, küçülüp parçalanarak, "*devletleşmektedir...*"

Çok daha açık ve kesin belirtmek gerekirse, altyapıyla, üstyapı uyum içinde olduğunda, "*bir çadırdan, evrene hükmeden imparatorluklar,*" çıkartılabilmekte... Üstyapı bu egemenliklerin sonsuz tadında, altyapıya "*kendi çıkarını*" dayatma hevesine girdiğinde ise, "*dünyaya egemen imparatorluk tuzbuz olmaktadır.*"

Siz bunu ister kardeş kavgalarının kanlı çatışmaları, ister dış düşmanların şeytanca oyunları, isterseniz yönetenlerin "*gaflet ve dalâleti*" gözlükleriyle inceleyin, sonuç değişmez Toplumun özgül ağırlığı, üstyapının rezil hafifliğini bir anda yerle bir etmiştir... Elbette, bir an, ulusların ve tarihin yaşamlarıyla ölçülen görece bir zamandır. Yoksa, bir saray

darbesinin 24 saati diye değerlendirirseniz, elbette bazen yıllar ve yüzyıllar sürmesinin bıkkınlığına kapılıverirsiniz. Ama, şu kısa deneme bile 10 bin yıllık bir zaman dilimini kapsamaya çalışmaktadır. Böyle bir *"oranlama"*da en uzun süren sancı 2 yüzyılla ölçülebilir. Toplumların uzun yaşamı ile, bireylerin kısa yaşamı *"oranlanırsa,"* kim gerisini dilediği gibi yaşamak koşuluyla, ömrünün 50'de l'ini sancılı geçirmeye razı olmaz?. Bireyin razı olduğu bir geçiş dönemine, altyapısı sağlam ve dirime elverişli toplumun razı olmayacağını savunmak, her halde pek mümkün değildir.

ALTYAPININ ÜSTYAPIYI BELİRLEMESİ

Bilimin kesin gerçeklerinden biri, altyapının üstyapıyı belirlemesidir... Toplum altyapısı, *"eşit, sorumlu, yetkili, etkin ve haklı"* bireylerinden oluştuğunda, zaten *"seçim"* yaşamın her alanına damgasını vurur. Köy kurultayı, sınıfları da içerecek biçimde yönetimi seçimle belirlediğinde, yönetimin *"zorbalığı"* ne denli büyük olursa olsun, her bireyin direme gücü karşısında örselenir. Topluluk büyüdükçe, sınıfların kendi içlerindeki seçim de çeşitlenir. Örneğin, *"boy"* ve *"köy"* düzeyinde, daha önce belirttiğimiz sınıfların temsilcileri, birer tane olduğunda, *"kurul kendiliğinden oluşur."* Toplum, onayını verir. Ama, Avcı bağcı, demirci, kömürcü, tuzcu, tuzakçı, keçeci sepici, çulcu hasırcı, aşçı başçı, gibi sanayi dalları devreye girip toplumla birlikte çoğaldıkça, *"seçim"* hem kaçınılmaz, hem zor bir elekleme haline gelir. Her dal kendi içinde *"şefini"* belirleyecektir. Sonra dallar birliği, hepsinin *"şefini"* ve *"kurultay adayını"* saptayacaktır. Tabanda bunu gerçekleştirmek, birbirini çok yakından tanıyan insanlar için ne kadar kolay görünürse görünsün, aynı zamanda zordur. *"Özveriyi başkasına yüklemek"* gibi toplumsal bir *"haksızlık"* herkesin yüreğini titretir. Seçilen, daha adaylığında; toplulukla hesaplaşır. *"Aranızda bir ağrınmış,incinmiş var ise, işte meydan... Desin adını, alsın hakkını!..."* Salt Bektaşi tekkesinin dedelik geleneği değildir. Toplumun bütün dallarında, bütün adaylar için sözkonusu olan değişmez, bozulmaz, vazgeçilmez bir hesaplaşma *"yasasıdır."*

Tabanda böylesine *"erdem"* özelliğiyle kurulan toplumsal yapı, *"Ordu"* yani *"Kağanlık"* düzeyinde, daha da katı kurallara bağlanır. Salt, *"açı doyurmak, çıplağı giydirmek, avı dağıtmak, düşman karşısında başarı kazanmak,"* yeterli değildir. Aynı zamanda, *"soy"a dayanmak ve şaman ya da*

*kâhinlerin Tanrı'dan alacakları adaylık onayı"*da *"Kurultay'a"* sunulabilmelidir. Cengiz'in *"1206 Onon Kurultayı"* nın tutanakları ortada. Teb-Tengri de denilen Şaman Kökçü, açıklıyor. *"Gök Tanrı, evrenin kağanlığını Timuçin'e verdiğini söyledi..."* Kurultay sürerken kanıtı da geliyor. Tuğunun üstüne konan bir kuş, üç gün üstüste, "Çingiz!.. Çingiz!.." diye yırtınıyor. Ve Kurultay, *"Timuçin'i, Cengiz Kağan,"* adıyla, göreve *"seçiyor..."*

Altyapı, bütünüyle üstyapıyı belirlemiştir. Artık, gece gündüz çalışma dönemi başlamıştır. Kağanlığın *"yasak ve buyrultusu"*nu, evrenin dört bir bucağında geçerli kılabilmek için harcanacak ömrün *"artı değerini"* toplumun bütünü *"eşit ölçüde paylaşacaktır."*

YOZMA VE SAPMALAR

Tabandan tavana uyum hiç bir *"hileye"* olanak tanımadıkça, *"evreni"* ve evrendeki bütün *"toplumları,"* kayıtsız koşulsuz *"Kağanlığın Tuğu"* altında toplamak mümkündür. Üstyapı, *"soy"* ya da *"egemenlerin"* çıkarına çalışmaya döndüğü an, *"Ordu bozulmaktadır..."* Bu anlamda, *"ordu bozan"* kılıç elde, yiğitlik gösterisi yapan *"bahadır"* anlamından çıkıvermekte. *"Düzeni bozan!.. devletin erdemini zedeleyen"* karşılığına yerleşmektedir.

Artık burada, hepsi belgesel olmasa da, birbiriyle çakışan anlatılara kısaca bakmakta yarar var. Ordu'nun, toplum birliği kavramından, *"askeri birlik"* anlamına dönüşmesinin gizi de bu yozlaşma ve sapmalarda yatmaktadır.

Efsane, mitoloji ya da destanların, belleklerden süzülüp gelen anlatılarıyla, Balbal, anıt ve belgelerin söyledikleri, öylesine birbirine benzerdir ki, üstyapının sapma ve yozlaşmasına, altyapının değişmez tepkisi de, hep aynı olmaktadır. *"Ordu bozulmakta,"* yeni bir devletin arayışıyla birlikte, korkunç bir kargaşa başlamaktadır.

OĞUZ'UN BABASIYLA SAVAŞI

Ordu'nun ilk kurucusu sayılan Oğuz Han'ın, babasıyla savaşı, altyapıyla, üstyapının çatışmasından başka bir şey değildir. Destanın son yazıcısı, *"Müslüman Reşidettin"* olduğundan *"İslâma müşerref kılmıştır,"* ama, aynı yazara göre de, Nuh'un oğlu, Yafes'in torunu ise, sözü edilen *"tek tanrı"* nın, sonradan Sümer ve Mısır'ın, *"Ra"*sı olması da düşünülebilir. Öyleyse, İsa'dan, 5-6 bin yıl gerilerine gitmek gerekir.

Böyle bir zamanda, altyapı ile üstyapının çatışması, *"din"* gerekçesine dayandırılıyorsa, kafalar büsbütün karışır. Oğuz mu, yeni bir dinin sahibidir? Yoksa, bütün *"boylar"* o'nu, *"egemenler"* babasını desteklediğine bakılırsa, *"Kara Han"* mı? Anlamak zor! Yine de, gerekçe, bize yeterince ipucu vermektedir.

Oğuz, *"Tanrının birliğine"* inandığı için, *"Kurultay seçimiyle, kazandığı,"* babasının yerine geçme hakkı, elinden alınmak istenir. *"Kurultay"* kararlarına, toplumun, bu arada en çok da, toplum adına egemenlik sürenlerin uyması gerektiğinden, *"Kara Han'ın halkı,"* Oğuz'dan yana çıkar. Baba oğul savaşırlar. Kara Han ve kardeşleriyle, bütün *"hanedan"* halkın karşısında *"tükenirler..."*

İlginçtir, kendisi *"seçilirken,"* toplumun altyapısına uygun *"Kurultay"* toplayan Kara Han, yine *"Kurultay"*ın *"yabgu yani veliaht seçtiği"* Oğuz'u, düşürmek amacıyla, *"Kengeş"* eyler... Divan ve hanedanın bir bölümünden oluşan *"Kengeş"* üyleri Kara Han'ı desteklerken, *"Kurultay delegeleri Oğuz'dan yana çıkarlar."*

Destanın sonu bellidir. Oğuz, babasını, kardeş ve amca çocuklarının hepsini, yani *"Kengeş"* üyelerini *"bire kadar kırar..."* Artık, *"evrenin egemenliğine"* yol alabilecektir. Alır da!.. *"Yerin karanlık yüzü"* de içinde olmak üzere ayağının basmadığı kara parçası, egemenliğini dayatmadığı oymak bireyi kalmaz. Bunun için de, bütün sonraki *"egemenlik heveslileri,"* dinlerinin gereği bir uçlarını ne denli, *"Buda, Konfiçyus, Lao Şu, Zerdüşt, Musa, İsa ya da Muhammed'e"* dayarlarsa dayasınlar, soy kütüklerini mutlaka, Oğuz'a çıkarmayı *"kutsal bir borç"* bilirler.

METE, TEOMAN'A KARŞI

Büyük Hun Kağan'ı Mete'nin öyküsü de, Oğuz'unkinden çok değişik anlatılmaz. Bu nedenle, tarihçilerin pek çoğu, ikisini birbirine karıştırmakta süreklilik gösterirler. Yazgıları benzer olanlar, eş olayların içinden geçince, tarihin zinciri içinde birbirleriyle bağlanmalarına şaşmamak gerek.

Teoman, Mete'nin annesinden sonra bir de Çinli bir prensesle evlenmiştir. Ondan da bir oğlu olunca, Çin sarayının entrikalarına kapılmaya başlar. Yavaş yavaş da olsa, Çin kültürünün etkisine girer. Tavanın süslenmesi, tabanı ilk ağızda rahatsız etmez. Ancak, Teoman, Çinli karısının etkisiyle, yarı-çinli oğlunun egemenliğini sağlamaya dönünce, Mete'nin serüveni de başlar.

Sarayın darbesine karşı, halkın direnci vardır. Kurultay, *"yabgu seçtiği"* Mete'yi destekler... Kurultay, Hun budun demektir. Ordu'yu simgeleyen Teoman, Kurultay'ı simgeleyen Mete'nin karşısında, yenik düşmeye koşuludur.

"Darbenin karşısında demokrasi, bir kez daha kazanır." Tarihin dersi, ilginçtir. *"Ordu"*nun karşısında *"Kurultay"* kendi *"seçimini"* dayatacak gücü, her zaman bulmuştur. Öyle ki, Teoman da, *"seçilmiş"* Han olmasına karşın, *"Kurultay kararlarını"* değiştirmeye kalktığı an, kendi yasallığını yitirmiştir. Burada geleneksel demokrasinin ilginç bir özelliğinin altını çizmek gerekiyor.

Dernek, kooperatif, vakıf ve Meclis toplantılarında çok yinelenen *"Genel Kurul egemenliği,"* kaynağını, geçmişin bu kalıtından alıyor. Gerçekten, *"Kurultay,"* toplumun tek *"erk"* merkezidir. *"Ordu, kağan ya da divanının"* adı ne olursa olsun, *"Yürütmenin"* kararlaştırdığı bir konuyu, hiç gözünü kırpmadan *"reddedebilir..."* Ama, Ordu, Kağan, ya da Divan, *"Kurultay"*ın aldığı bir kararı, *"hiç bir biçimde reddedemez!.."* Aynen uygulamak zorundadır. Pek çok bilge ve politikacının sürekli vurguladığı *"Meclis Hakimiyeti"* bu geleneksel yapıda bütün çarpıcılığıyla bir yaşama biçimi halindedir.

SÖZÜN KAYNAĞI

Bahaeddin Ögel'e göre; *"Ordu"* sözünün başlangıcı, Mete çağına, yani M.Ö.210 yıllarına iner. Teoman Han'ın kararına *"Kurultay"*ın karşı çıkarak, Mete'nin bütün toplumu kendi çevresinde topladığı zamanlara kadar giden bir tarih yolculuğu söz konusudur.

Açıklamalar için, değişik belgelere başvurulur. *"Türk Kağanının oturduğu yer veya otağını kurmuş olduğu karargâh demek idi,"* Bir saptamadır... *"Kan olurupan, ordu yapmış"* Göktürk yazıtlarından bir tanıktır... *"Ordu, hakanın oturduğu şehir demektir."* Kaşgarlı Mahmut'un açıklamasıdır.

Böyle olunca da, *"iktidar"* sorunu, sürekli *"iki başlılığını,"* korumuştur. Ordu, toplumun bütününü kavrayarak, bütünü ile birlikte, bütünü için davrandığında, uyumun ürettiği büyüme ve gelişmeler süreklilik kazanmaktadır. Ordu ile Kurultay birbirine düştüğünde ise, komplolar, bölünmeler, sapmalar ve yozlaşmalar sonunda, *"ordu"* yani *"devletin"* çöküşü yaşanmaktadır.

Bunu doğal karşılamak gerekir. Doğrudan bir *"bünye"*

ile karşılaştırıldığında, ne gövdesiz baş, ne başsız gövde düşünülebilir. Ancak, üstyapı kurumları gibi *"simgeler"* düşünüldüğünde, toplum başsız olabilir ama, baş toplumsuz olabilir mi? Bir zaman için evet! Kendini, topluma dayatabildiği sürece... Ama, dayatmanın sınırına geldiği an, tarihin saati çalar. Altyapı, üstyapıyı bir silkinişte üstünden atar. Ve kendine yeni bir devlet kurar. Kurmuştur. Örneği, kalıtçısı olduğumuz savunulan 16 devlettir.

Pek çok eleştiriye neden olan bu 16 devlet kuruluşu da ilginç bir gösterge sayılabilir. Büyük çoğunluğu aynı ulusa ya da çağdaş toplumlarda olduğu gibi, uluslaştırılmış sınıflara dayanan ülkelerde, *"devlet batmaz!.."* Sistemler değişir... Sistemler gelişir... Ama, devlet hep aynı adı taşır... Örneğin Fransa krallıkla yönetildiğinde de adı *"Fransa ya da Fransız İmparatorluğu"*dur... Terörle ya da Devrimle yönetildiğinde de ...I.,II.,III. ve V. Cumhuriyet'le yönetildiği zaman da... Yani, sistemleri batmakta, değişmekte ve sıra numaraları ile eski krallarına özenmekte gibi görünse de, *"devlet"* kalmaktadır. Tıpkı toplumu gibi... Böyle örnekler çoğaltıldığında ister istemez biraz alaylı da olsa, 16 tane devlet kurmak için, 15 tanesini batırmış olmak gerekir. Saptaması hemen gündeme geliverir...

Elbette olaya İngiltere, Fransa ya da öteki devletler açısından baktığınız zaman. Ama Türklerin kalıtsal ve geleneksel demokrasileri açısından baktığınızda işler değişmektedir. Ordu ya da devlet, bir üstyapı kurumu olarak, topluma kendi istencini dayatmak istediğinde, kendi varlığıyla oynamayı baştan kabul etmektedir. Kendi varlığını kumara süren de, ya kazanır, ya da yitirir... Cumhurbaşkanlığı forsundaki 15 devlet de, bu kumarı oynamış ve yitirmiştir.

Çünkü, tarihin ve bilimin yadsınmaz gerçeklerinden biridir. *"Hiç bir zaman, üstyapı altyapıyı belirlemeyemez. Ama, her zaman altyapı, üstyapıyı belirler..."*

Batı devletlerindeki *"değişmezliği"* vurgularken belirtemeye çalıştığımız buydu. Toplumların altyapısı, *"devrimler"* yoluyla sistemi değiştirmiştir. Üstyapısı, *"karşı devrimler"* eliyle *"restorasyona"* kalkışmışlardır. Ama, sonunda altyapının istenci egemen olduğundan, sıra numaralarıyla da olsa, sistemler değişmiştir. Devlet değil...

Türklerde ise, bu toplumların çok sonraları öğrendiği bir *"gelenek ve kalıtım"* sözkonusu olduğundan, hemen hemen aynı biçimde örnekler aramak boşuna çaba olur. Çünkü, başından beri tartışılmasını sağlamaya çalıştığımız bir olgu,

bütün gerçekliğiyle bir kez daha önümüze çıkmaktadır. Toplum, kendi kendini üretme yapısından ötürü, altyapısını değiştirme gereksinimi duymamaktadır. Bunun doğru mu, yanlış mı olduğu da, tartışılmalıdır. Ancak, böyle bir *"değişmezliği"* durağanlıkla değil de, *"istikrarla"* değerlendirdiğiniz zaman, pek çok gizi çözmek de mümkün hale gelmektedir.

Eğer toplum *"istikrarlı"* yani hiç bir *"üstyapı katkısı olmadan,"* kendini yeniden üretebilecek bir sağlamlıkta ise, üstyapı hareketlerinden etkilenmez. Bu nedenle de, üstyapının varlığını bütünüyle kendine bağlar. Oysa, tersi olursa, yani toplum durağan ise, üst yapı etkinliği kaçınılmaz hale gelir. İşte, bu yüzden din ve yazı gibi üstyapı kurumlarını *"Kurultay"* kararıyla *"seçen"* Türklerin altyapısı, üstyapıyla çatışmaya girdiği an,*"kuyruğunu çekivermekteyken," Batı toplumları sistemi değiştirmek yoluna gitmişlerdir. Çünkü bilinen gerçektir, çoğu Hristiyanlığı üstyapının "dayatması"* sonucunda kabullenmiştir. Çok sonradan altyapının gelişmesi sonucunda *"mezheplere"* yönelmiş ve Kilisenin gücünü *"kırma uğraşına"* girince, sistemini değiştirmiştir.

Oysa, Türklerin altyapısında, *"dinin"* seçilmişlikten kaynaklansa gerek, öyle sistem tartışmasına sokacak ölçüde bir etkisi olmamıştır. Olmayınca, batırılan devletler konusunu, başka alanlarda aramak zorunlu olmaktadır. O da, *"Kurultay"* egemenliğini kırabilmek için, *"Hanedan"* egemenliğini dayatmaktan kaynaklanır. Devletleri, hanedan kurucularının adlarıyla anılırken, böyle bir çelişkinin varlığı son derece ilginçtir. Ama , öteki devletler batmaz, sistemlerini değiştirip, geliştirerek gelirken, Türk devletlerinin batıp, yenilerinin kurulmasının nedeni de başka yorumlara yer verir mi?

TARİHİN TANIKLIĞI

Tarihin bütün tanıklığı, bu savı doğrulayacak bir belgeler yığınıdır... Salt, Oğuz ve Mete olayı değil... Daha yakın tarihlere geldiğimizde de, bunun örneklerini görüyoruz. Ancak, Osmanlı İmparatorluğunun, 600 yıl gibi uzun süren görkemi, gözlerimizi kamaştırdığı için, değerlendirme hatalarına düşmemiz olasıdır.

Bu nedenle, konuya girmeden önce, tarihin başka tanıklıklarına da başvurmak kaçınılmaz olmaktadır. Sürekli vurgulanan altyapı, üstyapı çelişkisinin bütün açıklığıyla ortaya çıkabilmesi biraz da buna bağlıdır.

Örneğin Göktürk'lerin *"Kan olurupan, ordu yapmış"* olmalarındaki tutumları, belgeseldir. Eski üstyapıyı, acımasızca eleştirir. Altyapının, *"Kurultay kararıyla, Çin sınırına yerleştiğini... Kurultay kararıyla, Taoizmi seçtiğini..."* unutmuş görünür. Oysa, üstyapının *"seçimle"* değiştirilmiş olmasının kaçınılmaz sonuçları vardır. *"Türk beyleri, yani üstyapıyı oluşturan kişiler, çinliler gibi konuşup, giyinip, düşünmeye başlarlar. Daha baştan üstyapı değişikliğine yönelince suçlama doğru değil çünkü, Çin üstyapısının en çarpıcı örneği, "hanedan"* gerçeğidir. Bu gerçek altyapıya dayatılmak ister... *"Türk budun başkaldırır."* İstemi Kağan'ın ardına takılır. Göktürk devleti kurulur. Anıtlar dikilir... Ve Bilgelerin *"ormandan çıkma"* öğüdü, yüz yıllar sonra, *"göçebelikten ayrılma,"* biçiminde yorumlanır. Ordu yapınca, orman anlamındaki temel gösterge ortada iken...

Daha yakın tanıklıklara geldiğimizde, sürekli gördüğümüz örnekler hep bu gerçeği doğrular anlamdadır. Örneğin, Selçuklularda, Alpaslan örneği, çok ilginçtir. Tuğrul Bey, 1038 Rey kurultayında Han olurken, kardeşi Çağrı da, *"Yabgu"* günümüz deyimiyle *"veliaht"* seçilir. Geleneksel *"seçimde"* han ve veliahtı birlikte kararlaştırabildiği gibi, ayrı zamanlarda da onaylayabilir. Çağrı, Tuğrul'dan önce göçer... Tuğrul 1064'te öldüğünde, veziri Amidül-Mülk Kunduri, hemen üvey oğlu Süleyman'ı tahta çıkarır. *"Kurultay kararı"* böylece bir *"ordu ya da saray"* darbesiyle değiştirilecektir. Oysa, 27 Nisan 1064'te, Horasan'da toplanan *"Kurultay"* bu darbeye karşın, Çağrı Bey'in oğlu, Alpaslan'ı seçer... Toplum altyapısının *"istikrarına"* bundan iyi örnek olamaz. Yaklaşık 30 yıl önce aldığı karara uygun davranma bilinci, kendini üretmekteki bağımsızlığından kaynaklanmıyorsa, nedir?

Süleyman kararı dinlemez. Öldürülür... Oğlu Kutalmış başkaldırır. Yenilir... Alpaslan'ın kardeşi Kavurd direnir. Boyun eğmek zorunda kalır... Ve aynı yılın sonunda, *"Kurultay"* yine Horasan'da toplanarak, bu kez Melikşah'ı, *"yabgu seçer!.."*

Neredeyse 3-4 bin yıllık bir serüvenin verdiği bütün ipuçları, birbiriyle çakışmaktadır. Tarih yakınlaştıkça, belgeler de, bilgiler de çoğaldığından, destek bulmak kolaylaşmakta... Ne var ki, zaten başından günümüze, kendi bütünlüğünü korumakta kararlı toplumun, üstyapı değişikliklerine izin verdiği ve direndiği zamanların öyküleri de, çok ilginç örnekler oluşturmaktadır. Fakat, bir başka örneğegöz atmadan, verilen örneklerin pek fazla anlamı olmayacaktır.

Türklerin geleneğindeki *"ordu"* gerek sözcük olarak, gerek bir üstyapı kurumu olarak, toplumun bütününü kapsamaya dönük bir yapıda olmak zorundadır. Peki, orduyu *"askerleştiren"* ve bir sınıfın çıkarlarının *"bekçiliğine"* yönelten içgüdü ya da dış baskı ne olabilir?

Göktürklerdeki uyum ve çelişkiye değinirken kısaca not edip geçtiğimiz bir duruma yeniden dönmeliyiz. Çünkü bu, *"sınıfsız toplumla, sınıflı toplumun da ayırımını oluşturmaktadır."* Türkler özellikle altyapılarında *"sınıfsız toplum"* özelliğini nerdeyse günümüzde bile koruduklarından, kendilerindeki örnek çok fazla değildir. Daha doğrusu, *"Batan devletlerinin"* sayısıyla kısıtlıdır. Ama, *"sınıflı toplumdaki"* ordu örneğine de değinmekte yarar vardır.

SINIFLI TOPLUM VE ORDU

Bu aynı zamanda, *"ordunun"* devlet olmaktan, organlarından biri haline gelerek, *"askerleşmesi"* anlamını da taşıdığından önemlidir. Ve galiba, tarihin not edebildiği biçimiyle, ilk örneklerini *"Çin"*den vermektedir.

Çin düzeni, *"din"* bakımından, değişiklik gösterse de, uzun *"Hanedanlar"* yönetimi bakımından feodal toplumun ilk örneklerinden biridir. Sınıflarla birlikte, egemen sınıfın çıkarlarını korumak da, ezilen sınıfın sömürüsünü sağlamak da, "silâhlı kuvveti" gereksinmiştir. Toplumun tamamının eşit olduğu yerde, ayrıca bir silâhlı güç gereksizken, sınıflardan birinin üstünlük taslamasıyla birlikte, kendini savunması ya da çıkarları adına saldırabilmesi için, böyle bir güce gereksinimi kaçınılmazdır.

Bunun için de, güncel anlamda ilk *"profesyonel"* askerler, Çin'de görülür... Daha, Yunan ve Roma uygarlıkları *"tarihin sahnesinde görünmeden çok önce,"* Çin askerlerini, eğitmek, yönetmek ve toplumun imparatora sadakatini sağlamak amacıyla, *"Çin Generallerinden"* söz edilmeye başlar...Ardından, birlikler biçiminde örgütlenmiş, mesleği askerlik olan bir kitle gündeme gelir. Artık, *"Çin silâhlı gücü,"* Türklerin anlamında toplumun ergen bireylerinden değil, generallerin seçtiği, eğitimli ve ücretli *"asker sınıfından"* oluşmaktadır. İşte, Göktürk anıtlarının, sürekli eleştirdiği özenme, bunadır. Sınıflaşma özlemine, toplum altyapısının karşı çıkışı da diyebileceğimiz bu örnekleme, sonrasında da hemen hemen birbirinin *"simetrisi"* gibi üstüste kapanmaktadır.

Yunan ya da Isparta ordusu da, toplumun tamamından

oluşmaktadır. Bir tek İskender, çok uzun bir yolculuğa çıkacağı için, *"askerlerine"* dünyayı *"vaadeder..."* Ama askerleri, Isparta ve Makedonya'lıların tümü sayılabilir.

Roma, Cumhuriyetken, tam bir *"Kurultay"* sayılabilecek *"Senato"* kararıyla, bütün bir toplumu her an göreve çağırabilmektedir. Ama, sınıflaşma sürecinin işlemesiyle birlikte ünlü *"lejyonlar"* da kurulmaya başlar. Bunlar zaman zaman *"Roma"*nın genel düşmanlarına karşı *"savaşırlarsa"* da, genellikle *"generallerinin özel düşmanlarına"* karşı vuruşurlar. Artık, *"ücretli, bir senyör ya da generalin çıkarlarına bekçilik etmekle yükümlü silâhlı meslek sahipleri sahnededirler..."*

Bunlara çok değişik adlar verilebilir. Çok da çeşitlidirler. Çeşitleri ele alınmadan pekiştirmekte yarar var. Toplumun bütününü kapsayan yapı ne kadar eski görünürse görünsün, zamanımızdaki uygulamalar bakımından, altyapı-üstyapı özelliklerini hep korumuştur.

ALTYAPI ORDUSU - ÜSTYAPI ORDUSU

Bu çerçeve içinde, toplumların sınıfsızlığı yanında *"seçimle"* oluştuğunda *"Ordu"* yürütme *"erki"* yani *"devlettir."* Ayrışmayla birlikte ayrılan da, temel yapıdır.

Tarihin yazılı dönemlerinden beri bu böyledir. Örneğin, Asur'un yükselişi, buna bir örnek oluşturabilir. Sargen *"seçimle"* iktidara gelir. İlk işi toplumu *"ordulaştırmaktır"* Kil tabletlere göre, *"halk ordusu kurar."* Sayısı 150.000'e eriştiği zaman, Asur İmparatorluğu, tarih sahnesinde bütün Mezepotamya'yı egemenliği altına alan bir görkeme erişir. Asur'da, henüz *"sınıf"* olgusu yoktur. Kendinden önceki Krallıklarda, *"hanedan"* çabalarıyla, *"sınıfsızlıkta direnen toplum"* kavgaları, düşüşün gerekçesini oluşturduğundan, Sargon halk ordusuna yönelir.

Sümerler, *"gelenekseli"* M.Ö. 2300 yıllarına kadar sürükleyebilmişlerdir. Bugünkü, karnaval, kermes ya da faşinglerin babası sayabileceğimiz toplumsal gösteriler onlardan mirastır denilebilir. *"Hasat sonları büyük halk şenlikleriyle kutlanırdı. Bu şenlikler boyunca kral 7 gün için krallık otoritesinden vazgeçerdi. Bir köleye taç giydirirler, 7 gün süreyle buyruğuna girerler. Ama, şenliklerin sonunda onu kurban ederlerdi."* 23 Nisan şenliklerinde, yönetim koltuklarına oturtulan çocuklar *"gelenekselle çağdaşın"* sentez arayışı mı dersiniz?

Asur aynı olayı yaşamamak için olsa gerek, toplumu *"ordulaştırarak,"* yükselmiştir. Herkesin ağzının suyunu akıtan *"Yunan demokrasisi"*de nitelik bakımından pek farklı

değildir. Polisler, yani *"kent devletleri"* federasyonu biçiminde örgütlenen bu ünlü demokrasi sınıflı toplumun da başlangıcına örnek verilir. Yurttaşlar ve kölelerden oluşan bu ilk *"önsınıfsal"* yapı diyebileceğimiz devletlerin bir özürleri vardır... Roma'nın ilk zamanlarına kadar, kölelerin eşyadan yani üretim gereçlerinden bir ayırımı yoktur. Toplum sınıflıdır ama, bunun farkında değildir...

O nedenle de, Yunan kentleri, salt *"eşit"* yurttaşlardan oluşan birer *"Cennet"* görünümündedir. Ve gene o yüzden *"Anfikseonia"* denilen *"din ve halk meclisi"*ndeki tartışmalar, bugünün *"kongre, senato, kamara ve meclislerinde"* bile hayranlık uyandıracak parlaklığa erişir. Yurttaşların ergen olanlarının tamamı, kadın-erkek ayırmadan aynı zamanda *"askerlik"* görevini yapar. Anfikseoina'nın en yüksek organı, ilkbahar ve sonbaharda olmak üzere yılda iki kez Termopilai ve Delfi'de toplanır. Toplumun bütün üyelerinin katılımıyla gerçekleşen bu genel meclis, bütün işleri yürütecek olan 24 temsilciyi seçer. *"İoremnen"* adı verilen 24'ler, yürütme kurulunu oluştururlar. Meclisin kararları bütün topluluk üyeleri için uyulması zorunlu buyruklardır.

Pulagoros ise, M.Ö.VI - V. yüzyılda kurulan federasyonun her kenti temsil eden 24 kişilik *"ieromnen"*lerinden oluşur."

Bütün bu yapıda, *"tiran"*lık yoktur. Toplumun sınıfsallığı yanında, yurttaşların eşitliği kesindir. Ve başka bir olgu, Türklerin geleneksel demokrasisindeki, *"24 Sancak Beyi"* nin oluşturduğu *"Ordu"* yani yürütme erki ile benzerliktir. Buna bir de, *"Kurultay"*ın iki ayrı kentte toplandığı gerçeğini eklerseniz, benzerlik büsbütün artar. Ne ki, Yunan sitelerinde olsun, federasyonunda olsun bu erken dönemde bile ayrıca bir *"asker"* sınıfı yoktur. Daha sonraları başlayacaktır. Ve başladığı anda, Roma'nın *"eşitlikçi"* sistemi, Atina'nın *"özgür efendilerden oluşan sistemini,"* yutacaktır.

Antik Çin'den sonra, askerliği meslek haline getiren Roma olmuştur. Roma tarihi, hem feodal toplum bakımından ilginçtir. Hem de bununla birlikte *"askerlik mesleğinin."* Sınıflar arası ilişkilerin daha da keskinleşmesi sonucunu doğuran, feodal yapı, ister istemez *"askerlik"* olayını gündeme getirmiştir.

Bütün antik toplumlarda, sınıfsızken toplumun tamamını tehlike karşısında *"ordulaştıran"* altyapı özelliği, sınıflarla birlikte değişme gösterir. Elbette *"hanedan"* oluşturma çabası, bir tek ailenin, bütün bir topluma egemenliği üzerine

kuruludur. Bir sınıfın öteki üzerine egemenliği sözkonusu olduğunda, *"saray muhafızları"* yetmez. Bütün toplumu gözetim altında tutacak ve gerektiğinde, karşı sınıfı ezebilecek bir silâhlı güç zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Roma tarihi hem yazılı belgelerinin zenginliği hem yakın gözleme olanağı vermesi bakımından, ilginç bir örnek oluşturur. Etrüsklerin bütün İtalya'yı kendi egemenliklerinde birleştirmeleri, başından beri belirttiğimiz *"sınıfsız toplum"* özelliğine bir renk katar. Etrüsk kökenli *"soylular"* Patrici olurlar... İtalya'nın eski yerlileri ve onlara katılan öteki yabancılar *"Plebleri"* meydana getirirler. Pleb'in yurttaşlık hakları yoktur. Ama, ödevleri vardır. Roma Senatosunu oluşturan Patriciler *"savaş kararı"* verirlerse, onların buyruğunda katılmak zorundadırlar. Patriciler soyluluğu gereği "süvari" ve komutan, plebler ise "piyade" birlikleri halinde savaşa giderler...

İlginçtir, ilk askerlik mesleğini oluşturanlar, plebler üzerinde egemenlik sağlamak isteyen soylu patriciler değil, kendilerine yurttaşlık hakları isteyen plebler olmuştur. Soyluların, sadece yönetimle ilgilenmelerinden yararlanarak, toprakları işleyen ve savaş kararları gereği katıldıkları çarpışmalarda elde ettikleri *"çapulla"* kentlere yerleşen *"yarı-köle"* durumundaki plebler, giderek ekonomik gücü ellerine geçirmişlerdir.

Bunun sonucunda, kaçınılmaz bir biçimde gelişen *"sınıf savaşımı"* ilkin Patrici'lerin asker beslemesini gerektirmiştir. Ne var ki, asker beslemek Roma soyluları için, büyük masraflar açmıştır. Plebleree borçlanmışlar, daha ilk tehlikede dayattıkları *"seçim hakkını"* kabul etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü plebler, savaşa katılmama kararı alarak, soyluların büsbütün çökmesine neden olabilecek bir tehdidi iyi kullanmışlardır.

Artık, yükselen feodal sınıfla, aristokrat sınıfın kavgaları, Senato ve Plebler meclisi arasında da kendini göstermiştir. Bugünkü İngiltere'nin, Lordlar ve Avam Kamaraları benzeri bir sisteme giden yol çabuk aşılmamıştır. Roma Cumhuriyeti, yurttaşların hakları bakımından çok titizdir. Senato, bütün özgür ve eşit yurttaşlar, yani sadece Patrici'lerden meydana gelir. Bunlar, aralarından bir yıl için önceleri Pretor denilen iki kişiyi seçerler. Sonra bu ad Konsül olarak değişir. Konsül, savaş ve tehlike anında Roma ordusunun komutanıdır. Ordu, Patrici ve plebllerden oluşur. Savaş zamanı konsüllerden biri bazen 6 aylığına *"Diktatör"*

seçilir. Buyrukları yasa olarak kabul edilir. Sınıflar kesin tutumlarını takınıncaya kadar sistem sürer. Takındıkları anda da, önce *"toprakları korumak"* için kiralanan *"lejyonlar,"* sonra Roma'yı korumak amacına döndürülür. Artık zenginleşen plebler, savaştan ve ölümden korkacak kadar semirmişlerdir. Yerlerine paralı asker kullanacaklardır.

Lejyonların düzenlenişi, savaş biçimleri konumuzun dışında. İçinde olanı ise, başından beri anlatmaya çalıştığımız durum. Toplumun tamamı eşitken, bütün ergen bireyler *"asker"* sayılıyor.Ama, ya bir hanedan ya da bir sınıf tarafından toplum üretimine el konulmanın ilk ipuçlarıyla birlikte, profesyonel *"askerlik"* de gündeme geliyor. Belki bunun için olsa gerek, *"exercitus"* sözcüğü de Latincede o dönemde görülmeye başlıyor.

İLK ASKERLER

Bunun ilk örneği de, ilk Roma Şövalyeleri olabilir. Daha Cumhuriyetin ilk yıllarında Plebler topraklarını işletecek ve bekletecek insanlar ararken, böyle silâhlı bir *"kitle"* üretmişlerdir. Bunun yararlarını iki yönde görürler. Bir topraklar yeni sahipler bulur. İki, Roma Lejyonlarının ilk öğretmenleri bunlar arasından yetişir. Zamanla ticarete geçip zenginleştiklerinde, sınıflar dengesindeki silâhlı güçleri çok önemli roller oynar. Ve Roma'nın, Cumhuriyeti tarih mezarlığına gömülüp, İmparatorluğu kurulurken, artık *"halk"* bütünüyle askerliğin dışına sürülmüştür.

Sınıfsal yükselişlerin zinciri, dışarıdaki bütün görkemli zaferleri, içkarışıklığa dönüştürmekte gecikmez. İmparatorlukla birlikte, bozulan eşitlik dengesi, bütün sınıfların kendi çıkarına çalışmasını doğrurur. Spartaküs'ün başı çektiği *"köle ayaklanması"* bastırılsa da, Roma'nın ücretli *"lejyonları"* kendi sınırlarının sonuna gelmişlerdir.

Buna aynı zamanda lejyonerler arasında yayılmaya başlayan Hristiyanlık da eklenince profesyonel askerlerin bile inançlarıyla, çıkarları çatışır hale gelmiştir. Sınıf egemenliklerinin kaçınılmaz yazgısı kendini bir kez daha göstermektedir. Roma, gücünün doruğunda gibi görünürken, kof bir ağaç gövdesi benzeri içten çürümüştür. Sınıflı toplumun, *"profesyonel askerleri,"* ile sınıfsız toplumun *"ordusu"* ilk karşılaşmasında tarihin hükümünü bütün açıklığıyla ortaya çıkarır.

ATİLA VE LEJYON

Batı Hunları'nın hanı *"Tanrı ya da Şeytan'ın kamçısı"* Atila, Tuna boylarında belirmiştir. Roma'nın sistemi, bütün görkemini korumakta, lejyonlarının dehşet ve parıltısı dünyanın dört bir yanından görülmektedir. Atila ise, *"sınıfsız bir topluluğun, kadın-erkek yaşlı genç, çoluk çocuk savaşan "* bir *"ordu"*nun başındadır. Ve bu karşılaşma güncel Avrupa devletlerinin temelini atan önemli bir tarih varyantıdır. Atila ve *"ordusu"* vurur. Roma İmparatorluğu ikiye bölünür. Ordunun Roma'ya girişi, *"diplomatik bir başarı"* örneği olarak gösterildiği gibi önlense bile, artık sonuç görünmüştür. Sınıf bekçiliğine alışmış *"asker,"* toplumun tamamından oluşan *"ordu"* önünde bozguna uğramıştır.

Oysa aynı *"lejyonlar iç kavgaların tamamını efendiler çıkarına zorla çözümlemekte ustadırlar.* Eğitimleri, güçleri, taktikleri yerinde, ücretleri yüksektir. Ama, *"Hun Ordusu"* kavgasında çil yavrusu gibi dağılırlar. Artık, *"V. yüzyılın ikinci yarısında, Batı Roma İmparatorluğu, oralarda egemenliklerini kurmuş olan "Barbares"*ların işgali altına girmiş bulunuyordu. İmparator'un hükmü, yalnız kara ve yarımada, Güney Gaulle ve Tuna kıyılarındaki bazı topraklarda geçerli idi. Eğer iç durum yolunda olsaydı, (sınıf dengeleri kurulabilseydi,) Batı Roma İmparatorluğu bu kadarcık bir toprak üzerinde bile Barbarlara karşı büyük bir *"manevi nüfuz"* sahibi olabilir, belki de geçen görkem ve zenginliğini biraz olsun iadeye olanak bulabilirdi... *Fakat, orduyu teşkil eden o yabancı kiralık askerler, İmparatorları avuçları içine almışlardı...* Bu durumda, *Sueve-Récimér* gibi (456-472) bazı barbar şeflerinin, gerçek *"kral-yapıcı"* tutumuna girmeleri hiç de mümkün olmazdı. Olmuştur... *Ve sonunda Atila'nın eski komutanlarından, Oreste, kendi oğlunu Romulus Augustule adıyla Batı Roma tahtına çıkarmıştır."*

Bu, pek özendiğimiz Batı tarihinin gerçek yüzlerinden biridir. Toplumuna taraf olan askerin, içerdeki başarısı ne olursa olsun, toplumsal bir orduyla karşı karşıya geldiğinde, düştüğü durumu açıklamaya yeter!. Ama, açıkladığı bir başka gerçek daha vardır. O da, askerliğin *"ücretli"* ve bir sınıf adına *"görevli"* olduğu durumlarda, giderek *"profesyonelleşmesinin"* kaçınılmazlığı... Böyle olduğu zaman da, egemen için yabancı olması, toplumun içinden bulunmasına yeğleniyor... Ama, egemenliği sonuna değin korumaya yarıyor mu? İşte orası tarihin her döneminde bir tek yanıtla

karşılanabiliyor... Hayır!

Bizans, bunun daha uç örnekleriyle doludur. Zaman zaman doğrudan bütün bir toplumu paralı asker olarak tuttuğu görülmüştür. Ama, o da sonunda kendi askerlerinin tutsağı olmaktan kurtulamamıştır. Hanedan değişikliklerinin hemen hepsinde, asker ya da generallerin etkisi, tutkusu, katkısı bulunmuştur. Ve çok ilginçtir!.. Bizans'ı yıkan *"Ordu"*nun yapısı ile, Roma'yı bölen *"ordu"*nun yapısı arasında hiç bir ayırım yoktur.

Artık, sınıf ya da *"hanedan"* egemenliği adına *"asker"* beslemenin de, egemenliği kurtarmaya yetmediğini gösterecek yeterince delile sahibiz. Roma ve Bizans deneyimlerinin, egemenlik kurmak isteyenlere ders olması gerekirken, tam tersine *"ordu"* yerine, *"bekçi"* arayışlarına örnek olması düşündürücüdür. Buna hemen tarihten ders alınmıyor demek kolaydır. Ama, egemenlik sorunun benzerliği, ister istemez benzer neden ve sonuçları doğuruyor da, diyebiliriz. Elbette, hepsinin özel koşullarını göz önünde bulundurarak...

ANADOLU'NUN MİRASI

Asya içlerinden Avrupa uçlarına örnekleye örnekleye dolanıp geldiğimiz yer, ister istemez Anadolu, olacaktır. Bugün üzerinde Türkiye Cumhuriyeti toplumu olarak mirasçısı bulunduğumuz bütün kalıtımlara sahip çıkabilmek için, Selçuklu İmparatorluğuyla Asya'ya, Bizans kanalıyla Avrupa'ya gönderme yapmak kaçınılmaz. Zaten tarih zinciri içinde, uygarlık dönencesi de öyle ilerliyor...

Osmanlı sentezinin paradoksunu ayrı ayrı ele aldığımızda durum bütün açıklığı ve çarpıcılığıyla ortaya çıkıyor. Yunan'ın *"köleci"* yapısı Roma ve ardılı Bizans'ta *"feodal"* topluma dönüşmüştür. Sınıflı toplumun bir *"hanedan"* kitle, ya da ulusun bir kesiminin çıkarları üzerine oluşması, öteki sınıfların tamamının zararına işler. Bu nedenle tehlike anlayışı da *"bekçilik"* görev ve sorumluluğu da değişiktir. Kişi, aile veya kitle çıkar alanı büyüdükçe, koruma ve korunma bakımından yetersiz kalır. El konulan birikim arttıkça, sömürücü sınıfların tamamı birleşse, ezilen bir tek sınıfın bile gücünü kıramaz. İşte tam bu anda, *"ücretli askerlik"* gündeme gelir. Çünkü azınlığın çıkarlarını hem yabancı azınlıkların iştahından, hem de asıl kendi çoğunluğunun *"haksızlığa uğramanın"* haklı öfkesinden korumak zorunluluğu vardır.

Tarih boyunca çok çapraşıkmış gibi görünen bütün olayların gizi, aslında bu kadar basittir. Haksız kazanç hırsı, ister istemez tehlikeyi *"kişiselleştirir."* Kişisel varlığı korumak da, kendi gücünü aştığı zaman, *"ücretli korucular"* gerektirir. Bir sınıfın, diğer bir sınıf üzerinde egemenlik kurması, halinde, egemen sınıfı, yönetilenler adına korumak için de, *"asker beslemek"* zorunludur.

Asyanın sınıfsız toplumunun, *"ulusun bütün bireylerini tehlike anında asker"* saymasını bu mantığın süzgecinden geçirdiğinizde, sonuç yine çok basite indirgenebilir. Artı değer bütün toplumun malı olduğu için, göz dikenlere karşı bütün toplum ya da her birey tarafından aynı titizlikle korunmak, kollanmak ve güvenceye alınmak durumundadır. Böyle olduğu için de, tehlike, doğrudan topluma yöneliktir. Bütün toplum silâhlanır... Tehlikenin hakkından gelir. Eşit hak sahibi olduğu birikimini korur. Ya da başka birikimlere el koyan saldırgan amaçlar sözkonusuysa elde ettiğini de yine bütün toplum bireyleri arasında, *"yiğitlikleri ayrıca ödüllendirerek"* - eşit olarak paylaşır. Mantık açıktır. Eşit paylaşılanda, eşit yetki, eşit sorumluluk, eşit hak ve yükümlülük vardır. Bekçiliği de herkes tarafından yapılır.

BİZANS'IN KALITI

Bizans, Roma İmparatorluğunun bölünmesinden doğan bir devlettir. Onun bıraktığı yerden sürdürmesine kimse şaşmamalı. İlk dönemlerde, Roma'nın durumuna düşmemek için Atila ve toplumundan oluşan *"Hun Ordusuna"* büyük *"haraçlar"* ödemiştir. Bunu, Atila'yı Batı'nın bekçiliğine dikmek gibi bir *"diplomatik ustalık"* dersi biçiminde sunmaya da özen göstermiştir. Ne var ki, bu ustalık Atila'nın Bizans içinde *"söz sahibi olmasını"* hiç bir zaman engelleyememiştir. O kadar engelleyememiştir ki, öykü pek sevimlidir... Atila'nın kardeşi ve Yabgu'su Bleda'nın hem zenci hem cüce bir soytarısı vardır. Bir gün bütün kölelerle birlikte o da kaçar. Yakalanırlar! Hepsi öldürülecektir. Zenci cücenin gerekçesi, başını kurtarır. Bleda bir gün çok keyiflenerek, zenci cüceye Bizans prenseslerinden biriyle evlendirme sözü vermiştir. Ama, sözünü henüz yerine getirmemiştir. "Atila, cüceden nefret etmesine karşın, verilen sözün tutulması gerektiği düşüncesiyle zenciyi bağışlar. Prensesle evlendirmiş midir, evlendirmemiş midir? Tarihçilerin yanıtlaması gereken bir soru. Ama *"entrika ustası Bizans'ın ücretli askeri"* gibi gösterilen, *"Hun*

*Ordusu"*nun *"Saray tarihlerindeki"* konumu da böyle...

Üstelik bu, bütün dünyaya egemen Roma İmparatorluğunu yıkan bir gücün karşısındaki konumu. Verdiği haraçları, *"diplomasi ustalığının"* şalıyla saklamaya çalışmasına, belli oranda hak verilebilir. Atila ve *"ordusunun"* vuruşuyla İmparatorluğunun tuz buz olacağı bilinci içindedir. Yeni kuruluş halindedir... Doğu'yu ve Ortadoks Hristiyanlığı organize etmeye uğraşmaktadır. Bu kadar güçlük içinde, kendisini bir vuruşta yıkacak bir gücün isteklerine kılıf araması hoşgörüyle karşılanmalıdır. Hun şeflerinin cüce zenci soytarılarına kendi prenseslerini verse sonra da o prensesin *"sahte"* olduğunu, Atila'yı kandırdığını söyleyerek böbürlense de bağışlanır.

"Yabancılara mevki vermesi, Bizans'ın zaaflarından biri idi. Tam anlamı ile bir Bizans milliyetçiliğinin mevcut olmaması nedeniyle İmparatorluk, *"savunması için ücretli askerlere muhtaç bulunuyordu."* Saptaması çok mazeretin gerekçesidir.

Daha kuruluş döneminde bile Roma'nın karşılaştıklarını yaşamak Bizans'ın yazgısıydı. "İmparatorluk askerlerinin en tanınmış şefi Gainos, bir Got idi. Başkentte, onun çevresinde güçlü bir cermen partisi kümeleniyordu. Kuşkusuz, sonradan tahta geçmek hevesiyle yerini almak istediği Eutrope'un can düşmanı olan Gainos, Anadolu askerlerinin başına geçti ve Bizans üzerine yürüdü. Bu yürüyüşün yarattığı korku ile Arcadius, Eutrope'un idamına razı oldu." Bizans tarihi böyle başlar. Arcadius ilk İmparatordur... Yıl 395-96'dır...

GÖRÜNÜM VE GERÇEK

Gerçi görünüm Maviler içinde eriyen beyazlarla, Yeşiller içinde yer tutan kırmızılar olmak üzere iki parti ve dört hizipli bir sistem gibidir. Aslında, çağdaş pek çok demokrasideki iki partili yöntemin bir benzeri niteliğindedir. Yani yüzeyde halk yönetimidir. Oysa, *"İmparatoru tayin eden soy değil, senato ve ordunun kararıdır. Askerlerinin sevgisini kazanmış bir general, hilekâr bir gözde, hünerli bir politikacı, kısaca her kim bir entrika çevirerek veya bir kuvvet darbesi yapabilecek durumda ise, hangi soydan gelmiş olursa olsun, taht üzerinde iddia sahibi olabilirdi"* Hem de salt başlangıçta değil, süreklilik kazanacak bir gelenek halinde Bizans'ın sonuna kadar...

İmparator Anastasius 518'de ölür... Bizans dokuz yıl

çalkalanır. Sonunda; "Anastasius'un ölümünden sonra göz dolduran bir rakip bulunmayışından faydalanan İmparatorluk Muhafız Kuvvetleri Komutanı Justinus'un kendisini Senato'ya tayin ettirmesiyle," derin bir nefes alır...

Sadece *"Muhafız Kıtaları"* değil, Bizans askerlerinin, *"Volanter"* denilen gönüllüler, *"Domestici"* tanımlamasıyla *"özel hizmetli kıtaları,"* ve sonradan bunlara eklenen "Varanginas (denizci)" ların tamamı *"ücretli asker"* diler. Muhafız kıtası, *"Protectores"*nun ücreti İmparator tarafından, "Domestici" denilen ve Atila'yla Gainos örneğinde gördüğümüz gibi, kendisi *"ordu"* olan bir toplumdan meydana gelen birliklere ise İmparatorluk hazinesinden ödeniyordu. Ücretler hiç aksatılmamalıydı. Öyle ki, çocuk yaştaki bazı İmparatorlara, *"naiplerinin"* ilk öğüdü, *"askerlerin ücretlerini kendi elleriyle dağıtması"* biçiminde gerçekleşiyordu. *"Böylelikle hem Patronun kim olduğu bilinir. Hem sadakat satın alınarak darbe önlenirdi."*

Ne var ki, sonradan *"hanedan"* niteliğini alsa da, Bizans'ın İmparatorluk tacını hemen bütünüyle, bu paralı askerlerin generalleri giymişlerdir. Gerçi arada İmparatoriçe Zoi gibi, kocaları erkeklik gücünü yitirince, öldürtüp, daha genç, daha yakışıklı protectorlar bulmakta usta, yaşlandıkça daha da azan iktidar sahipleri de vardır ama, bunlar tarihin rengini oluştururlar. Ve tarih yürür... Onbirinci yüzyıl, Bizans'ın, Doğu'yla bir kez daha buluştuğu bir zaman dilimidir.

"Bu sırada Anadolu'da Türklerin *"istilâları"* aralıksız devam ediyordu. Onlar da bütün dünya hazinelerinin yığıldığı bu masal beldesinin düşünü görmekte idiler. Romanos Dioyenios onları da geri atmak için bir sefer tertiplemişti. Bu sefer, ücretli Bizans Ordusu için felâketli olan ve İmparatorun tutsak düşmesiyle sonuçlanan 26 Ağustos 1071 Malazgirt Meydan Savaşıyla doruğuna ulaştı. Bu, Bizans'ın yaşamında bir dönüm noktasıdır. En zengin ve güçlü Anadolu Eyaletleri bundan sonra Türklere aitti... Ordusu, başından beri doğrultusunu belirttiğimiz politika yüzünden, her savaşta yenilen yabancı ücretli askerlerin komplekslerini gidererek ücretlerini güvenceye bağlamak için iktidara bütünüyle el koyan bir kuruluş halindedir. Toplum derlenip toparlanmayı askerden bekler... Elde bulunan askerlerin büyük bölümünün başında ise gözüpek, açgözlü, kibirli sergüzeştçiler olan Normand şefler geliyordu. Bunlar, Bizans'a yalnız onun kesesinden zengin olmak ve beylikler kurmak düşüncesi ile hizmet ediyorlardı. Ve ona

bağlı kalmak için hiçbir yurtseverlik duygusuna sahip değillerdi. *1077'de, askerlerin desteği ile General Nikiferos Votaniakos, VII. Mihail'i tahttan vazgeçmeye zorlayıp, karısı Maria'yı da elinden aldıktan sonra* kendisini Senato,'ya İmparator ilân ettirmeyi başardı."

SELÇUKLU KALITI

Osmanlı bileşiminin, Doğu kanadına da yeniden bir göz atmak gerekir. Malazgirt Meydan Savaşının *"galibi"* Alpaslan'ın *"seçimi"*ne daha önce değinmiştik. *"Kurultay"* desteğinin anlamını büsbütün açmak için, üzerinde biraz daha durmak zorunludur. Selçuklular için *"Kurultay"*bütün Türkler için neyse odur. *"Egemenliğin kayıtsız koşulsuz tek sahibi..."* O kadar ki, 960'ta, Cend'de toplanan kurultayın gündemi, *"din seçimidir."* Bütün Oğuz Boyları bir araya gelip, *"seçecekleri dinlerin"* tartışmasını yapmak için, bütün dinlerin temsilcilerini günlerboyu dinlerler. İslâmiyeti seçtikleri an ise, 70 bin oymak, yaklaşık 4 milyon insan birden *"Müslüman"* olur... Selçuklu İmparatorluğunun kurucusu Selçuk Bey'den, yaklaşık 60 yıl sonra, torunu Tuğrul'un topladığı Semarkand kurultayının ise, iki maddelik gündemi vardır. Yerleşecekleri yer ve kullanacakları yazı... Yer Batı yarıküredir... Yazı Arap Elifbası...

Üstyapı, kurultay kararıyla değişime uğrayınca, toplum bütünüyle uymaktadır. Bu uyum, Selçuklu taht kavgalarını da kısa zamanda çözümleyerek, sonucu yengiye götürürken, tarihin aynı sahnesinde oynayan Bizans uyumsuzluğu yenilgiye neden olmaktadır. Soyut değerlendirmelerden, somut örneklere geçen bu önemli belgeler, tarihin hemen her döneminde kendisini kabul ettirmiştir. *Bizans'ın düzeni, vurguna, soyguna, sömürüye dayanan sınıflı bir sistemdir... Selçuklu'nun düzeni ise, tam tersi, toplumsal paylaşıma dayanan, eşitlikçi bir sistem...* O yüzden Bizans'ın *"ücretli askerleri,"* tehlikeyi gördükleri an, kendi elleriyle İmparator ilân ettirdikleri komutanlarını bırakıp kaçmaktadırlar... Selçuklu Alpaslan'ın *"ordusu"* ise tehlike büyüdükçe, derlenip toparlanmakta ve komutanlarına büsbütün sahip çıkmaktadır.

İşte, yenginin ve yenilginin gizi bu kadar açık, seçik ve basittir.

Toplum sınıfsızlığını bir kalıt olarak iliklerine değin, duyduğunda, eşitliği vazgeçilmez bir yaşam biçimi olarak varlığıyla bütünleştirir. Hiç bir zorbalık, hiç bir güç, hiç bir

baskı, varlığının anlamı haline gelen bu yapıyı bölüp parçalayamaz. Egemenlerin en büyük hatası da, burada başlar. Sınıflı toplumun Roma ve Bizans'a çektirdiği yaklaşık 1000 yıllık bir sancıyı göze almaları mümkün değildir. Yüz yıllık Bizans tarihinde bile kaç hanedanın, kaç generali başa getirdiğinden haberli olan egemenlik heveslisi, bir vuruşta *"İskender'in Düğümü"*nü çözmeye kalkışır.

Toplumsal yasalar, tıpkı *"kimya yasaları"* gibidir. Su, Amerika'da neyle oluşuyorsa, Anadolu'da da aynı elementlerden meydana gelir. Her toplumun kendi özel koşulları göz önünde bulundurulduğu zaman, sınıf sorunları da, kesin kimya formülleri gibi değerlendirilebilir. Egemenliğin bütün bir toplumun olması, açık bir formüldür. Bütün bir toplum üzerinde bir tek ailenin egemenlik kurması da gizli kalamaz... Hele bunu bir sınıfın egemenliğine dönüştürdünüz mü, hiç bir baskıyla örtemeyeceğiniz kadar yaygın ve geniş bir açıklık kazanır.

"Sınıfsız" bir toplumda, egemenlik hevesleri ister bir hanedanın, isterse bir sınıfın üyeleri arasından filizlensin, kısa zamanda toplumla çatışmaya girmesi kaçınılmazdır. Bir tek hanedanın egemenliği elbette bir sınıfın egemenliğinden daha kolay ve kandırıcı gerekçelerle yutturulabilir. Örneğin, Büyük Selçuklu İmparatorluğundaki durum, bunu kanıtlayacak ipuçlarına sahiptir. Alpaslan, 1068 Horosan Kurultayı'nda, oğlu Melikşah'ı *"yabgu"* seçtirmiştir. Kurultay, Selçuk soyunun kendini yönetmesinde gelişmesinin bütün izlerini görmüştür. Alpaslan, Berzem kalesi komutanı Harzemli Yusuf tarafından öldürülünce, 1072'de toplanan Horasan Kurultayı; *"Hanlar atası Oğuz Han söyledi. - Böyle töre, yol ve erkân eyledi. - Bu böylece vasiyet kıldı ol, - Tahtola oğullarına töre, yol..."* Bağlantısıyla, onaylamakta duraksamadı. Oysa Alpaslan'ın, Aslanlı Argun, Börübars, Tutuş, Tökiş, Doğan ve Arhun adlarında altı oğlu daha vardı. Ama, *"Kurultay"* dört yıl önceki *"seçiminde"* değişiklik gereği duymamıştı.

Duysaydı, Alpaslan'ın etkisine karşın, gözünü kırpmadan öteki oğullarından birini ya da bambaşka bir Kınık beyini *"seçebilirdi."* Hanedan heveslilerinin akıllarına sığdıramadıkları bu genel kural, sınıflaşma çabalarıyla birlikte hemen gözardı ediliverir. Ve edildiği andan başlayarak, hem *"hanedanın"* hem de toplumun başına gelmedik kalmaz...

SELÇUKLU'NUN BİZANS KURNAZLIĞI

Nitekim, kendi yaşamlardaki gerçeklerle, yüreklerindeki hevesler çatışınca, egemenlik peşindekilerin gözlerini karartan ipuçları ortaya çıkmakta gecikmez. Hem *"Yabgu"* hem de *"Han"* olarak iki kez *"Kurultay seçimi"*nden geçen Melikşah, Bizans'ın *"sınıflı toplum"*una İslami bir *"kaftan"* giydirme hevesine düşer... Kendi *"ailesinin egemenliğini"* güvencede görmenin ataklığıyla *"Oğuz yasalarını"* değiştirmeye kalkışır...

Hocası ve veziri Nizamülmülk'ün dehasıyla oluşturduğu bir program çerçevesinde, uygulamaya başlar... Daha *"Kurultay"*dan çıkar çıkmaz, *"din adına"* kurmaya başladığı ünlü üniversiteler, *"Nizamiye Medreseleri"* ilk mezunlarını verir... Türklerin geleneksel *"seçimli sisteminin"* yerine, geçebilecek *"altyapı"* kurulmuş gibidir. İşe saraydan başlanır. Seçilmiş görevlilerin yanına, *"atanmışlar"* getirilir. Bunların *"hizmetlerinden çok hoşnut kalındığı için,"* örgütlenme yaygınlaştırılır. Medreseler, sürekli *"mezun"* vermektedir. Ve mezunlar, *"Oğuz örgütlenmesini"* baştan sona değiştirecek bir hızla, her birime atanmaktadır.

Kısa zamanda, *"ordunun"* seçilmiş şefleri yerine, *"Sarayın atadığı"* komutanlar geçer... Üstyapı, altyapıya hem de hazırlıklı bir biçimde *"istencini dayatmaya"* girişir... Üstüste gelen darbeler, ilkin toplumu şaşırtır. Ama, kısa zamanda toparlayan Oğuz boyları kendi *"yasalarını"* uygulamakta direnirler... Nizamülmülk öldürülür... Sultan Melikşah zehirlenir... Selçuklu Devleti dağılır... İmparatorluğun her yanında, yüzlerce *"Beylik"* kendiliğindenmişçesine *"kuruluverir."* Nizamiye Medreselerinin *"Devlete el koymak"* üzere yetiştirdiği bütün *"bürokratlar"* bir anda açıkta kalmışlardır. Ordu bozulmuş Umman Denizinden, Atlas Okyanusuna uzanan bir İmparatorluk paramparça olmuştur...

Ama, beyliklerin hepsinde, *"töre"* ve *"yasalar"* yeniden yürürlüğe girmiştir. Artık *"ordu"* bir imparatorluk niteliğinde olmadığından, *"Beyliklerle"* yetinmeye koşuludur. Her egemen aile ya da sınıfın, biz ötekilerin işlediği hatalardan sakınırız güveni, bir kez daha foslamıştır. Selçuklu, Bizans'ın *"ücretli askerlerinden,"* kendi *"üniversitelerinde"* yetiştirdiği bilgili *"hizmetliler"* yoluyla kaçmayı planlamıştır. Ama, toplum, neyin, nasıl dayatıldığını kendi yaşamında görür görmez, devletini *"kurban"* ederek, *"sistemini yaşatma"* kararını vermekte duraksamamıştır. Duraksamamış ve

toplum düzenini yani *"orduyu"* töre ve yasalar uyarınca koruduğu 160 yıl içinde, Asyanın bir ucundan, Afrika'nın öteki ucuna yayılmakta hız kazanan bir İmparatorluk, 10 yıl içinde, yerle bir olmuştur...

OSMANLI SENTEZİ

Osmanlı'nın bütün ötekilere göre uzun yaşamının gizi, bu deneylerden geçmiş olmasında yatar.

Daha da açık söylemek gerekirse, Osmanlıoğulları, bir *"Saray darbesiyle,"* toplumun altyapısına *"kendi egemenliklerini dayatmak"* için, Bizans'ı bütünüyle özümseyecek kadar *"sabırlı"* davranmayı bilirler...

Kuruluş dönemleri, bütün özellikleriyle, *"Oğuz yasalarına"* uygundur. O kadar ki, *"Uç'a Han dikilmelerini,"* bile, Yazıcıoğlu'na göre, *"Derişen beylerin Kurultay eyleyerek, içlerinde en zayıfını seçmelerine,"* borçludurlar... Bursa'nın alınışına kadar, düzenleri tam anlamıyla, bir *"beylik"* niteliğindedir. Kengeşleri vardır... Kurultayları vardır... Hatta, Orhan'ın Han dikilmesi *"Bursa Ban Sarayı'nın ardındaki Ahi Tekkesinde toplanan Kurultay kararıyladır."* Tabandan tavana *"sistem"* tam bir uyum içindedir. *"Ordu,"* Alp'i eren'i, Abdal'ı Cavlak'ı, Ahiyan'ı Bacıyan'ı ile toplumun bütününden oluşur. Ergen bireylerin tamamı, aynı zamanda *"Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri"*dir... Yani, Büyük Selçuklu'nun değiştirmeyi düşündüğü neyse, genç Osmanlı'nın hem de olduğu gibi uyguladığı odur...

Sultan Orhan, Bursa'yı alıp, *"Kurultay"* seçimini geçirdikten sonra, ilginç bir sentezin ilk adımlarını atar... Oğuz yasasında, *"yağmadan beşte biri,"* toplumsal birikim olarak, *"bey bitiğine yazılır..."* Bey, kendi defterine geçirilen bu payları, gözetip çoğaltarak, yıllık *"şölenlerde"* yağmalatmak zorundadır. Yağma ve çapulun boyutları genişledikçe, biriken *"insan malzemesinin"* kullanılması, Osmanlı kodamanlarının kafasında bir ışık parıldatır. Tutsak çocukları, *"pençik oğlanlarını"* eğitip, doğrudan Han'ın, *"has kulları"* haline dönüştürmenin sakıncalarından çok yararları vardır.

Yine de, *"kengeşlerde"* divana bunu kabul ettirmek zor olur. Karamanlı Kara Rüstem'in, Çandarlı Kara Halil Hayrettin'le, bir söyleşisinden kaynaklandığı söylenen olay, gün geçtikçe, kendini kabul ettirir. Karamanlı, henüz danışmandır. Ama, Çandarlı, Kadıasker olarak, divanın

üyelerinden biridir. Oğuz yasası gereğince, aklına yatan düşünceyi Orhan beye açar. Selçuklu yakılışının ürküsündeki Han, ilkin olmazlanır. Bir özel birlik, toplum üzerinde tepki uyandırabilir. Ancak önerinin çekiciliği de ortadadır. Nasılsa *"devlet hazinesi"* için ayrılan paya, insanı da eklemek, ilk ağızda en azından payı artırır. Tutsakların her biri için 25-125 akçe değer biçen ünlü *"Pençik Kanunu"* çıkarılır. Osmanlı, adım adım istediği yere ulaşmaya kararlıdır. Durum, *"uç"*taki Evrenos'a bildirilir. Koca Gazi, bir Bursa yolculuğunda, *"Hazine Hakkı"* olarak, 500'e yakın *"oğlancığı"* armağan etmekte duraksamaz.

Daniel Pipes'e göre bu Osmanlı dehasının ilginç bir *"keşfidir!.."* İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre, Memlûk ve Selçuklunun *"müfred, gulâm"* ve *"mülazıman-ı yatak veya yaylak"*larından esinlenen bir girişimdir. Bir bakımdan, 1365'lere kadar, Çandarlı'nın düzenlediği *"yaya"* ve *"müsellem"* birliklerinin gelişmiş biçimi de sayılabilir. Çünkü, bu birlikler, Türk çiftçi ailelerinin yetişkin *"leventlerinden"* meydana geliyor ve her birine günde 2 akçe ücret veriliyordu.

ÇANDARLI'NIN YENİ ASKERİ

Mustafa Akdağ'la, Halil İnalcık'ın, Bursa şer'iye sicilllerinden bulup çıkardıkları belgeler, *"pençik oğlanlarının,"* işgal edilen toprakların *"Hristiyan soylularıyla papazların çocuklarından devşirildiğini"* kanıtlıyor. Bunlar, ilkin Türkçe ve İslâmiyet'i öğrenmeleri için güvenilir ailelerin yanına yerleştiriliyor... Dört, beş yıl sonra eğitilmek üzere Gelibolu'ya gönderiliyorlardı. I.Ahmet döneminde yayımlanan, *"Kavanin-i Yeniçeriyan"*daki, *"Yeniçeri yoldaşların mukeddama kâfir evlâdından cem olunması, fâtih-i Bolayır Süleyman zamanında vâki olmuştur."* Açıklaması, tartışmanın epeyce uzun sürdüğünün kanıtı gibi görünmektedir. Oruç Beğ de *"Tarih"*inde bunu doğrular. *"Anadolu'da, yaya yazmak Orhan Gazi zamanında oldu."*

Ancak, bu yayaların, ilk ağızda, *"sürekli asker"* zorunluluğunu karşılaması yanında, ücretlerden ötürü gidere neden olması, Çandarlı'nın düşüncesini geçerli kılmış olsa gerektir. Ne var ki, toplumdan başka *"asker"* tanımıyan *"Oğuz yasası"*na, öneriyi kabul ettirmek kolay değildir. Orhan Gazi öldüğünde, Murat'la birlikte, Halil ve İbrahim de *"Kurultay"* önünde, *"Han"*lığa adaydırlar. Murat'ı yeğleyen *"Kurultay"*a, her vuruşlarında önlerinden kaçan

Bizans'ın *"ücretli askerlerine"* benzer bir kuruluşu kabul ettirmek, sanıldığı kadar kolay olmasa gerektir.

Zaman, kuruluşun gerekçesini kendiliğinden oluşturur. Sürekli akınların genişlettiği topraklar ve yeni çapul alanlarının açılması, *"toplumun gözünü uçlara"* çevirdiği gibi, merkez korucusu *"yaya ve müsellemlerin"* kazanç iştahlarını da kabartır.. Bu da hazineye çok pahalıya patlayacağından, *"toplumsal artı değeri"* düşürecektir. *"Kurultay"*ın, önüne konulan *"seçenek"* gerçekten çekicidir. *"Pençik oğlanlarından oluşan"* maliyeti neredeyse sıfıra yakın *"yaya ve müsellemlere göre çok düşük ücretli,"* bir askeri birlik, bütün toplumun çıkarına sayılır. Osmanlı'nın dehası işe yaramıştır. Kendisi de seçimle gelmiş Kadıasker'in savı, başta Han olmak üzere herkes tarafından kabul edilir. Çandarlı Kara Halil, sonradan kendi bumerangı olacak birliklerin kurulması için kollarını sıvar...

Soylu Hristiyan aileleriyle, papaz çocuklarından oluşan 7-15 yaş arasındaki gürbüz, eli-yüzü düzgün tutsak ya da devşirmeler, *"Isparta Jimnezyum"*larına taş çıkartacak ağırlıktaki bir eğitimden geçerek, *"kılı boşlukta keser, keçeyi külâhta biçer,"* hale getirilirler. Eğitim sürecinde, aileleri, dilleri, dinleri ve bütün geçmişleriyle ilişkilerinin kesilmesine dikkat edilir. Kılıç kullanır hale geldiklerinde, Osmanlı Devleti'nin tam *"kullarıdırlar!.."* Ama, daha 50 yıl geçmeden, Sultan II.Murat tarafından; *"saltanatın direği, mülkün bekçisi, hazinenin sahibi"* ilân edileceklerdir...

O duruma gelir gelmez de, çatışmalar, çekişmeler içinde yer alması mümkün değildir. Yer almaktan da öte, *"taraf"* olmasını sağlayacak pek çok neden kendiliğinden ortaya çıkar... Disiplin ve bağlılığı, yükseldikçe, gücünün artması doğaldır. Kuruluş dönemlerinde, 1402'lere kadar bütün bunları kanıtlama fırsatı bulamaz. Zaten, ilk otuz yılı, kuruluş ve kendini kabullendirme süreciyle geçmiştir. Merkezden uzakta eğitim ve disiplin içinde Gelibolu Tersanesi'nin işlerini görmüşlerdir. Merkeze çekilmeleri, I.Murad'ın, çocukları arasındaki *"adaylık kavgalarından"* kaynaklanır.

Oğulları arasında *"yansız"* kalma kaygısındaki Murat, *"Yeniçerileri"* kendi *"has gücü olarak yanına alır."* Henüz, evlenme hakları yoktur. Emekli olabilirlerse,- yani 35 yaşına kadar herhangi bir savaşta ölmedilerse, *"kapıya çıktıkları"* zaman, evlenme hakkını kazanmaları da II.Murat dönemine rastlar... Ama, hiç bir biçimde, yönetim kademelerine geçemezler. Onbaşılıktan, *"subaşı ya da subay"*lığa, bütün

komuta görevleri, Türklerin elindedir. O nedenle, Han'ın koruma görevlileri olarak, tam bir araç durumundadırlar.

Ondördüncü yüzyılın sonunda bile *"Yeniçeriler"* bütün bu özelliklerinden ötürü, araçlıklarını sürdürürler. Salt *"efendilerine"* bağlıdırlar. Efendinin kimliği onları ilgilendirmez. Eğitimleri, disiplinleri ve bütün davranış biçimleri buna göre yönlendirilmiştir.

O kadar ki, 27 Ağustos 1389 Cuma günü I.Murad'ın Kosova'da öldürülmesi, Yeniçeriler üzerinde hiç bir etki yapmaz. *"Rumeli Askerleri,"* komutanları I.Bayezid'i, hemen oracıkta *"Sultan"* ilân ederler. Kurultay toplanmasını engellemek amacıyla, uç noktalarda bulunan öteki aday Şehzade Yakub'u, babasının çağırdığı yalanıyla, *"Otağ"*a sokarlar. Yeniçeriler, *"Rumeli Askerleri"*nin *"açık darbesiyle"* Sultan ilân edilen Yıldırım Bayezid'in buyruğu gereği, Şehzade Yakub'u boğmakta duraksamazlar. Daha sonra, babası Murad Hüdavendigâr'ın cenazesiyle birlikte Bursa'ya gönderilen ölü, ortalığı karıştırmaya yeter.

ANADOLU DARBEYE KARŞI

Babasının yansızlığı içinde kardeşleriyle yarışmayı bir *"darbe"* ile noktalayan Yıldırım, bir anda Anadolu'nun tümünü yitirmekle karşı karşıya kalır. *"Kurultay Seçimi"* olmaksızın Osmanlı tahtına oturması, başta Karaman olmak üzere Aydın, Saruhan, Germiyan, Menteşe ve Hamit Beyliklerinin tamamını başkaldırıya yöneltir. İlginçtir, Germiyan Beyi, Yıldırım'ın *"kayınbiraderi"*dir... Ama, *"yasa"* akrabalıktan önde gelir.

Üstelik başkaldıran sadece beylikler değildir. Osmanlı *"mülkü"* sayılan topraklardaki pek çok kitle ve sınıf, kuruluşu da Bayezid'e karşıdır. Ankara Ahileri, Osmanlı görevlilerini kentten kovarlar... Anadolu askerleri, hemen orduyu bırakıp giderler. Yıldırım, bir yıldan fazla, Rumeli'den Anadolu'ya geçemez. Hatta Rumeli askerleri içinde bile *"başkaldıranlar"* vardır. Murad'ın ölümüyle, *"Sancak dibi darbesi"*de denilebilecek bu uygulama, Aşıkpaşazade'ye göre, *"O gece askere ıstırap düştü"*günden, kurulan birliği tuzbuz etmeye yeter.

BİR "TOPAL KASIRGA"

Osmanoğulları bütün bu gelişmeleri kotarırken, Asya kararını çoktan vermiştir.. 10 Nisan 1370'te *"Belh"*te

toplanan "Oğuz Kurultayı" dünya egemenliğine, hakettiğinde kuşku bulunmayan Timur'u *"seçmiştir."* Seçimin doğruluğu gün günden belli olmakta, aradan geçen zaman içinde Asya'nın Doğu ve Güney'i *"Kağan"*ın buyruğuna *"tâbi"* hale getirilmiş bulunmaktadır...

Tam Yıldırım'ın, yıldırım *"darbesinin"* gerçekleştiği günlerde, Semerkand'da *"Kurultay"* toplayan Timur, Altınordu Devletinin üzerine yürüme kararı aldırmıştır. Kosova darbesinin haberiyle, Altınordu savaşının muştusu aynı zamanda duyulur... Tarihin düzenlediği raslantılar ilginçtir. Egemenlik kavgası ister istemez bu iki karizmayı birbirine çarpacaktır... Bayezid'in, karışıklığı bastırmak için kendine güç toplaması amacıyla Rumeli'nde kalması, Timur'un Anadolu uçlarına kadar ilerlemesini sağlayacaktır. Anadolu, çözülüşünün en sağlam gerekçesini bulmuştur. Bir yanda, *"Oğuz Boylarının seçtiği Timur Kağan,"* vardır, öte yandan, *"Sancak dibi darbesiyle suçlanan Yıldırım Bayezid Han..."*

Asya bozkırlarında, bir "topal kasırga" olarak esip savurmakta olan Timur'un, eline belki de tarihin kozu geçmiştir. Kağan seçildiğinden beri, Fırat ve Dicle ötesine dönüp de bakmayan Timur, birden bütün gözlerini Anadolu'ya çevirir. İzler... Dinler... Bekler... Ve Yıldırım, *"kendisine karşı çıkan"* Anadolu beyliklerini devirdikçe, ellerini oğuşturarak, tuzağını kurar...

Tam dört yıl sonra, 1394'te, Dicle'yi aşarak, kendini gösterir. Yıldırım, durumun farkında mıdır? Bilinmez... Bilinen Anadolu Beylerinin başkaldırı gerekçesiyle Timur'un mektuplarındaki öğüt ve ricaların neredeyse birbirinin benzeri oluşudur. Bu ilginç yazışmalardaki *"üslûp özellikleri,"* baba mirası *"tahta,"* bir *"darbe"* ile oturan Yıldırım Bayezid ile, bileğinin hakkı *"Kağanlığa, Oğuz Kurultayı"*nın *"seçimi"* ile çıkan Timur arasındaki ayırımı da bütün açıklığıyla göstermeye yeter. Biri sürekli öğütler vermektedir... Biri sürekli sövmekte... Biri sürekli, kendisine bağlanmasının *"yasa"* olduğunu anımsatıp, *"Kurultay"* sözü etmekte, öteki, elinden kaçırdığı bazı Anadolu Beylerinin kendisine geri gönderilmesini emreylemekte...

Mektuplar bile, tarihin ölümlüyle hesaplaşması gibi büyük bir ağırlık farkı göstermektedir. Sonuç, bellidir. 1402'de, Çubuk Ovası'nda karşı karşıya gelen Yıldırım Bayezid ile Timur, çok başka *"mission"*ların insanları olduklarını hemen belli ederler... Anadolu ve Rumeli Askerlerinin çok büyük bir bölümü, önlerine konulan

"Kurultay" kararına uyarak, Timur'un yanına geçerler... Çünkü, *"Oğuz Yasası, kendi soyundan gelen herkesin, kurultay kararına uymasını zorunlu kılar."* Bu kalıtsal yasaya göre, kan bağı, kişisel bağlılık, hatta yakın akrabalık, kurultay kararı karşısında çözülmeye koşuludur. Yıldırım Bayezid'e adını kazanmasında destek olan bütün güçler, *"Kurultay kararı karşısında"* kendisini bırakırlar. Yanında, bir Sırp birlikleri, bir de *"Yeniçeriler"* kalır.

YENİÇERİLİĞİN PARLAYAN YILDIZI

Ayırım korkunçtur. Kendini *"kurultay"* kararıyla bağlı sayanlar, Osmanlının, en *"bahadır"* sultanlarından birini, *"yasaya bütünüyle yabancı,"* Sırplar ve *"Kapıkullarıyla"* yapayalnız bırakıvermişlerdir. Sonuç, Yeniçerilerin *"Hünkârlarına kopmaz bağlılıkları"*nın en açık belgesidir... Yıldırım, Timur'un tutsağı olarak ölür. Osmanlı, Timur'a bağlılığı kabul eder. 1405'te ölümüyle yerine geçen oğlu Şahruh, Anadolu ve Rumeli üzerindeki haklarını saklı tutmayı sürdürür. Hem de, Timur Kağanlığının dağılacağı ve Osmanlı'nın yeniden kendini toplayacağı 1450'lere kadar. 1447'de, Şahruh'un ölümüyle boşalan *"Asya Kağanlığı"*na, yeni bir *"Kurultay seçimiyle"* kimse gelmediğinden Osmanlı, Memlûk, Macar, Bizans, Karakoyunlu ve hatta Roma'yla boğuşarak "Kağanlığa" adaylığını koyabilmiştir.

Ancak, Ankara Savaşının, Osmanoğlu'na verdiği ders çok önemlidir. 1413'te, Çelebi Mehmet, *"fetret"* döneminin bütün kargaşasını geride bırakarak tek başına iktidar olduğunda, Yeniçeriliğin de yıldızı parlamaya başlamıştır. Şahruh'un, kardeşini öldürmesinden ötürü azarını sineye çekse de, Anadolu birliğini yeniden kurabilecek tek aday haline gelmesi, kendinden sonrasını da güvenceye almıştır. Ankara yenilgisi kargaşa ve tepelerinde Timur Kağanlığının sultasıyla, 10 yılda "hanedan" içinde zorla sağladıkları birliği, daha sonra Anadolu yaylalarına taşımaya zorunludur.

Bütün bunlar, *"Yeniçeri Ocağı"*nın gücünü artırmıştır. Osmanlı, "antika yasalara" bağımlı Anadolu ve Rumeli Türkleri yerine, doğrudan kendisine bağlı bir askeri güç bulmanın güvenine II. Murad'ta kavuşmuştur. Artık, Yeniçeriler, *"Saltanatın direği, mülkün bekçisi, hazinenin sahibi,"* olabileceklerdir. Çünkü, bütün bu 40 yıllık dönemde, *"Yıldırım darbesinin,"* amacı gerçekleşmiş... Seçimli yönetim, *"hanedan"* egemenliğine doğru çevrilmiştir. Egemen hanedan için, güven kaynağı da gittikçe

sayıları artan *"Yeniçeriler"* olacaklardır. Ama, henüz asıl *"hakettikleri"* yerde değildirler. Osmanlı üstündeki Şahruh gölgesi, *"Oğuz töre ve yasalarının"* bekçiliğini halâ sürdürmektedir. Babasının yerine geçerken 17 yaşında olan II. Murad, iki korkunun etkisinde, *"hanedan'ın"* ilk kurucusu sayılabilir. Kardeşlerinin hepsi çocuktur. Mustafa 12, Yusuf 8 ve Mahmud 7 yaşındadırlar... Yani, aday olmaları mümkün değildir. Osmanlı tarihinin *"Düzmece"* dediği Mustafa Bizans'tadır. Ve bir oyuna araç olabilir... Yani dedesinin bozduğu *"kurultay"* geleneğinin yeniden kurulmasında sayılmayacak kadar çok yarar vardır. Osmanlı saray tarihçileri, *"seçimi,"* inatla *"biat"* olarak tanımlamaktadırlar. Ama, gerek Murad'ın tahta geçişinde, gerek 1444'te, oğlu Mehmed'in kendi yerine geçirişinde *"kurultay"* toplaması gösteriyor ki, *"yasaya dönüş"* görünümü egemendir. İşin doğrusu da başka türlü yapılamamasıdır. Asya *"Kağanlığı"* başından beri *"Kurultay"* üzre duruyorken, *"Anadolu ve Rumeli Hanlığı"* nın darbeler üstüne oturması olanaksızdır...

FATİH'E OYNANAN OYUN

Sultan II. Murad ile oğlu II. Mehmed'in ilişkileri, yaşam serüvenleri ve karşılaştıkları olaylar, yazılanları doğrulayacak kadar çarpıcıdır. II.Murad, bilim, felsefe ve din işlerine *"dünya işlerinden"* çok ağırlık tanımak ister. Bu, han dikilmiş olsa da, bir insanın *"kendi seçimidir."* Yetişmesi, çocukluğundan beri girdiği kavgalardaki başarısı ve savaş bilimindeki ustalığı ne olursa olsun, 17 yaşında toplum sorumlüluğu üstlenen bir insanın, 44 yaşında 23 yıl iktidarda kaldıktan sonra, kendini emekliye ayırmak hakkı olmalı. Tarihin anlatımı değiştiktir. Kimine göre Sultan Murad Han gece gündüz içen, eğlence meraklısı biridir... Kimine göre *"kendi isteğiyle iktidarı bırakacak erdeme sahip yüce bir bilge..."*

Her ikisinin birbiriyle uzlaşması olanaksız değildir. Sonradan Bizans Fatih'i olacak oğlu Mehmed'le, kayda geçebilen bir konuşması, ilginç örneklerle zengin ve değerli bir düşünür izlenimi vermektedir. "İmdi bilgil ki ey oğul!.. Akl-u tedbirle ve sabr-u teenni ile istibsar ve basiret ile imtihân ve tecribe ile gibi bir hûsûsun muhassar olması, hergiz yavuzlığıyla ve kuvvet ile, kılıç ile zûr-ı bâzû ile ve ivmek ile müyesser olamaz." Diye başlayan öğüdü, buna örnektir.

Günümüzde; *"Ey oğul!.. Şunu iyice bilmelisin!.. Herhangi bir şeyin, sürekli kaba kuvvet, kılıç ya da güç zoru, ivecenlik ya da yiğitlikle oluşturulmasıyla, akıl, sabır, ileri görüşlülük, sınav ve yorucu deneyimlerle dilediğimiz biçime gelmesi arasında büyük bir ayırım vardır. Birinci yol her zaman geçerli olmadığı gibi, sakıncaları da pek çoktur..."* Biçiminde söylenebilecek sözler, oğul için bir sağlam öğüt oluşturduğu kadar, ilke haline de gelmiş olmalıdır.

Zaman bunu gösterecektir.

Fatih Mehmet, bilginın, deneyimin, sabrın ve politik oyunların tamamını erken öğrenmek ve yaşamanın ustalığını, ustalarını yenerek pekiştirecek bir deha olduğunu kanıtlayacaktır. İşte, burada, Çandarlı'nın bumerağı denilen olaylara giriyoruz. Yeniçeriliğin artık *"iktidar"* olayında, kendi varlıklarını dayatmaları ve güçlerini kanıtlamaları dönemi gelmiştir.

II.Murad, filozoftur, ayyaştır ya da ikisi birdendir... Kesin olanı, iktidar bıkkınıdır. 1444 Ağustos'unda, Mihalıç'ta *"Kurultay"*ı toplar. Bütün beylerin önünde, *"Hanlığı"* bırakır... Kurultay, 12 yaşındaki *"Mehmet"*in Han'lığını onaylamak zorunda kalır. Bir *"Yabguluk"* seçimiyle karşılaşacağını sanan ahiler ve beylerin, böyle bir dayatmaya tepki göstermeleri için çok beklemek gerekmez... Murat, Manisa'ya çekilmiş, "dindarca bir çile" veya *"vur patlasın, çal oynasın"* yaşamaya başlamıştır. Kurultay delegesi de olan beyler, yanına varırlar. Fatih'in tarihçisi Tursun Bey'e göre; *"Be kişi, hey ne turfa iş ettin, - İşin altunken kem iş ettin. - Getirip oniki yaşar tanayı, - Geçirip yerine gümiş ettin..."* Sözlerini yüzüne karşı söylerler. *"Ol dahi ettiğine pişman"* olur. Üstelik Engürüs (Macarlar), Bizans ve Papalık *"iktidar boşluğunu"* fırsat sayarlar.

Çandarlı Halil Paşa, önce *"divanı"* ardından *"erkânı"* toplar... Toplantı bittiğinde, Fatih'in edebiyat şaheseri yazıya dökülür; *"Eğer Hünkâr sen isen, gel, ordularının başına geç... Yok, ben isem emrimdir, ordularımın başına geç!.."*

Küçük Sultan Mehmet, burnuna dayatılan fermandan buruktur. *"Önce düşünmeli, sonra seçmeli kuralına uymak gerekmez mi? Bu durum, oy ve kararda kusur demekdir,"* diye söylenir. Ama, Kurultay kararını onaylamaktan ve uymaktan başka yapacağı yoktur. Atabey'i Zaganos ve Lalası İbrahim Paşaları yanına alarak, Manisa'ya yollanır.

Herkes derin bir nefes almıştır. Tursun Bey'in sevinci kaleminin ucundan dökülür. *"Eski ve yeni devlet anlaşıp birleşince Allah'ın yardımıyla İslâm ehline görkemli bir güç*

geldi... Engürüs, iki kez kırıldı. Kosova ve Vrana gazaları gibi ulu yengiler kazanıldı..."

YENİÇERİLER BUÇUKTEPE'DE

Murad, emekli Han olsa da, Kurultay "yasasını" uygulamış yurttaşın iç güveniyle, yeniden Manisa'ya dönme kararındadır. Anadolu Ahi örgütünün Osmanlı divanına bir hanedan gibi yerleştirdiği Çandarlı vezirler, yönetim bilincinde ustadırlar. Yeniçeri Ocağı, emekleme dönemini bitirmiş, II.Murad'ın övgüsüne yaraşır ergenliktedir... Manisa'da, Kurultay seçimiyle *"Hanlık"* postunun üstünde oturarak, Başkent Edirne'ye çağrılmayı bekleyen Mehmet Sultan ivecendir.

Bir anlamda kargaşa yeniden kapının önüne gelmiştir. İktidar boşluğu herkesin yüreğini titretmektedir. Ocağın kurucusu ve baş yöneticisi Halil Paşa'nın öğüdüyle olduğu halâ tartışılan bir ilk girişim, birden patlak verir. Yeniçeriler, başkaldırırlar... Edirne yöresindeki *"Buçuktepe"*de kazan kaldırarak, Murda Manisa'ya çekilirse, kendilerinin de bırakıp *"Bizans'a"* gideceklerini ilân eylerler. O günler, tam bir *"Devlet bunalımının örneğini oluşturur."* Tartışmalar, suçlamalar, partileşmeler birbirini kovalar. İsyan, halk tarafından bastırılır. Ve Mehmed'in elinden alınan *"mühr-ü hümayun,"* bir daha bırakmamak koşuluyla *"Murad'a verilir."*

Gerçekten ilginç bir bunalım ve karmaşık bir *"komplo"* yaşanmıştır. Ama, sonuçları bakımından, bütün olup bitenlerin, kime karşı, kimden yana olduğu da, tarih belgesidir. Öyleyse, isyan ve bastırma neyin nesi olmaktadır? Besbelli, günümüz koşullarına benzeyen bir *"bir bardak suda fırtınalar kopartılmıştır."* Murad, divanı ve erkânı yanına alarak, kendi oğluna darbe yapmıştır. Ve Mehmed, bunun öcünü almak için babasının öğüdü gereğince, tam 9 yıl beklemeyi ister istemez içine sindirmiştir.

Doğa'nın yasası da kurultay yasaları gibidir. Karşı çıkılamaz. Saptırılır, engellenmeye çalışılır. Ama, eninde sonunda kaçınılmaz bir biçimde uygulanır. Sultan Murad-ı Sani için de yaşamın sonu gelmiştir. 1451 yılında, bütün isteklerini bu dünyada bırakarak, ölür... Mehmet, *"yabgulu-ğun"* gücü ve tahttan indirilmenin bütün hıncıyla yeniden *"Saltanat"* tahtına oturur.

Artık, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün mirasına sahip çıkabilecek bir Fatih'i vardır. Bir ucuyla Bizans hazinelerinin

tamamı önünde durmaktadır. Öteki ucuyla, Asya Kağanlıklarının defineleri. Bu iki uçun birleşmesiyle meydana gelecek sentez, bütün olanaklarını II.Mehmet'in ayaklarının altına sermeye hazırdır.

Sürgün Manisa düşlerinin yorumladığı *"akademik tartışmalarda"* bütün sorunların çözümü, gelip *"Bizans"*ta düğümlenmektedir. Mehmet, sabrın ve entrikanın en korkunçlarını çok genç yaşta yaşamanın bilinci ve acımasızlığındadır. 12 yaşında elde ettiği tahtı, 13 yaşında yitirmiş... 21 yaşında yeniden döndüğünde, tezle antitezi aynı potada yepyeni bir senteze dönüştürebilecek *"simyacının"* bütün hünerini kazanmıştır. Edirne'ye gelip, egemenliğini tadar tatmaz, Bizans'ın sonunu hazırlamaya başlar.

FATİH'İN ÇİFTE DARBESİ

Bizans'ın ünlü Aya Sofya'sında, Cuma namazı kılınabilmesi için iki yıllık bir hazırlık yetmiştir. Divan ve erkânın, daha 10 yıl önce, *"dana, çiçek, çocuk"* diye tahttan indirdiği Sultan Mehmet, adının başına Fatih sanını eklemekte gecikmez. Ve daha ilk günü, 29 Mayıs 1453 öğlesinden başlayarak, geçmişin bütün hesabını temizlemekte duraksamaz...

Tarihin ve İslâmın bütün düşlerinde bütün muştuları kazanmış bir Fatih olmanın *"gücü"* ve *"erki"* karşısında, *"Divan ve erkân"* yani *"Kurultay"*ın ağırlığı ne olabilir ki... 30 Mayıs sabahı yayınladığı Fetihname, tam bir *"Hükümet Darbesidir!.."* önce, o tarihe kadar hiç bir biçimde subaylık yapamayan Yeniçeri Ocağı'nın içine el atar. O günden başlayarak Yeniçeriler, *"subay sınıfına geçebileceklerdir."* İlk örneğini de verir. Gedik Ahmet Ağa'yı, Paşa yaparak, Yeniçeri Ocağı'nın başına getirir... Böylelikle, *"Buçuktepe"* de komutanları Çandarlı Halil'in buyruğuyla kendine karşı çıkan Ocağı, kendi adamının ellerine teslim eder. Bir madde sonra, o günden başlayarak, Sultan'ın, *"Divan"*a çıkmayacağını açıklar. Bu karar da en azından bir önceki kadar önemli bir darbedir. Çünkü, bilindiği üzere *"Divan"* Oğuz Kurultayının bütün sınıflardan oluşturduğu bir *"yürütme kuruludur."* Ve ister bey, ister han, hakan ya da Sultan olsun, *"Divan"* ın başının, öteki üyelerle *"eşit oyu"* vardır. Sultan, *"divana çıkmamakla,"* kendisini *"yürütme kurulunun"* eşit üyeliğinden soyutlamaktadır. Artık o, *"divanın üyelerinden biri değil,"* tam anlamıyla *"efendisidir."*

Divan ve erkânın buna direneceğini bildiğinden, hemen üçüncü uygulamaya girişir. Oğuz yasasına göre, divan

üyelerinden biri, ancak *"hıyanetle"* suçlanabilir. Darbenin hedefi bellidir. Çandarlı Halil Paşa... Ahiliğin başı, büyükvezir ve seçilmiş divanın en az Fatih Sultan Mehmet kadar yetkili üyelerinden biri, *"Fethedilmiş Bizans'ın, alındığının ertesi günü, fethi engelemekle suçlanarak,"* kurduğu Yeniçeri Ocağının, yeni Ağası, Gedik Ahmet Paşa'ya tutuklattırılır... Bütün mallarına el konulur. Yedikule zindanı Bizans zamanında gördüğü işleve yeniden kavuşur. Ve hiç zaman yitirmeyen Fatih, daha akşam olmadan, Gedik Ahmet Paşa'yı, tutuklamanın ödülü gibi, Vezirliğe atar.

Darbe, gerçekten göz kamaştıran bir büyük Fethin hemen ertesi günü, bütün özellikleriyle *"dört başı mâmur"* bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Divanı erkânıyla, kurultay ortadan kaldırılmıştır. Şokun çabuk atlatılmasında çok etkin olabilecek Çandarlı Halil gibi deneyimli ve hepsi de silâhlı Ahi örgütünün temsilcisi, *"yüzkarasına"* bulanarak tutuklanmış ve örgütüyle bağı kesilmiştir. Divan, atanan bir devşirmenin üyeliğiyle, *"seçilmişliğin"* bütün erkinden soyutlanmış ve kendilerini seçen sınıflara değil, *"atayan"* Pâdişah'a bağımlı kılınmıştır. Ve ilk kez Yeniçeriler, bir toplumsal yapıya *"istenç dayatmak"* amacıyla kullanılmışlardır. Bu tarihten 9 yıl önce, *"Kurultay kararı sağlamak amacıyla"* ayaklanan yeniçeriler, bir bumerag gibi, kendi kurucularını ve bütün bir kurultayı düşürmek amacıyla, daha önce düşürdükleri Hakan'ın yanında yer almışlardır. Bu gerçekten ilginç ve çok uzun araştırılması, aydınlatılması gereken bir paradokstur... *Sistem değişiklerini darbe şoklarıyla gerçekleştirmek isteyen bütün, kişi, örgüt, kurum ve kuruluşların, ince ince ezberlemeleri ve ellerine fırsat geçtiğinde uygulamaları gereken yöntemlerin en rafinesi sayabileceğimiz Fatih yöntemi, 30 Mayıs akşamı, her iki yengisini de görkemle kutlayacak durumdadır.* Divan ve erkânın şoktan sıyrılarak, *"kurultay"* eylemesinden yine de çekinmiş olsa gerektir. Çandarlı Halil'i öldürtmek için 40 gün bekler...

Hayır!..

Darbe, tam zamanında, tam yerinde ve tam anlamıyla yapılmıştır.

Böylesi bir yenginin ertesi günü Fatih'e kurban olmamak mümkün müdür? Müslüman dünyası, 7 yüzyıllık bir düşün gerçekleşmesinin *"selâlalarıyla"* coşmaktadır... Hristiyan dünyası, yeni bir çağın başlayışının çan sesleriyle inlemektedir... Anadolu ve Rumeli halkının, böyle bir zamanda,

politik gökyüzünün tepelerinde esen fırtınaları, biriken bulutları ve çakan şimşekleri umursaması beklenemez. Tam tersine, altyapıya uyum içinde olması gereken üstyapı, bu uyumu kendi darbeleriyle yok ediyorsa, sonuçlarına da kendisi katlanacak demektir.

TOPLUM BEKLER

Toplum için zamanın o denli önemi yoktur. Egemen darbesini vurur. Toplum bekler. Kendi eşref saati çaldığında, öyle bir boşluk doğar ki, Fatih'in ünlü *"Kanunname-i al-i Osman"*ı bile, doğacak boşlukların önüne geçemez. Oysa, Fatih, çok değerli öğretmenler elinde, çok iyi yetişmenin bütün özelliklerine sahiptir. Platon ve Aristo'yu anadili grekçeden okur... Nizamülmülk ve Suhraverdi'yi hoca dili farsçadan... Arabi ve Farabi'yi ise din dili arapçasıyla ezberler... Çiçero'nun söylevlerini, Sezar'ın denemelerini lâtince asıllarından tartışabilir... Biruni'yi, türkçe tanıdığından, Ali Kuşçu'ya, Fatih Medresesi'ni kurdurur.

Çocukluğundan beri yaptığı tartışmalarla, Platon'un *"Devlet"* ini, yeni Platoncuları da aşarak, *"Aristo ve Suhraverdi"*ninkiyle buluşturur. Tanrı'nın muştusuna sahip bir Fatih olmanın yüce otoritesi içinde, *"nizam-ı âlem için, kardeş katlini vacip"* kılar. Yani, tahta geçen kardeşini öldürebilir. Devletin düzeni böyle gerektirir. Ne var ki, Roma ve Selçuklu imparatorluklarını bir tek potada eriterek, yepyeni bir düzen, yepyeni bir devlet oluşturmaya yönelen Fatih Sultan Mehmet, henüz düşlerinin ilk basamaklarını aşarken, ardında doldurulmaz bir boşluk bırakmaya koşuludur...

Sentezinin potasına, Roma'nın son kalıntılarını katmaya karar vermiştir. Selçuklu ve Bizans toprak ve toplumlarının tamamına sahip olduktan sonra, Vatikan'ın egemenliğine son vermesi kaçınılmazdır. Böylelikle, tarihin gördüğü en büyük İmparatorluğun başı olacaktır. Pasifik Okyanusundan, Atlas Okyanusuna kadar, bütün ülkeler, bölgeler, dağlar ve denizlerle, Hristiyan, Musevi, Budist ya da Taoist, bütün insanların ve dinlerin efendisi haline gelecektir. Böyle bir düş, ezbere bildiği bütün kitapların belleğine vurduğu damgadan çok daha gerçek gibi görünür. Belki de Oğuz ilk kez aşılacaktır...

İtalya'nın Roma'ya kapısı Otranto, çoktan beri Türklerin egemenliğine girmiştir. 1481 Mayıs'ında, Gebze'de

kurulan Otağ'a varır. Tarih yapmaya kalkanlar, izlemeyi iyi bilirler. Roma seferi için seçilecek en iyi çıkış noktası Gebze'dir. Çünkü orası, Roma'yı bir türlü alamayan Anibal'ın mezarının bulunduğu limandır. Kişisel iktidarına ortak kıldığı Yeniçeriler, arkasından geleceklerdir. Ordugâha bir göz atar. Hazırlıkların istediği gibi yürüdüğünü görerek hoşnut, yemeğini yer ve yatar!...

Gecenin ortasına varmadan, bedeninde bir kasılma ve sancıyla uyanır gibi olur. Kıvranarak, yeniden dalar... Evrenin ortaksız egemenliğine hazırlanan çağ başlatıcısı yeni Fatih Sultan Mehmet, zehirlenmiştir!..

Tarih yinelenmektedir. Anibal katafalkından sefer eylemek isteyen dahi komutan kimsenin dönmediği bir limana doğru yola çıkmıştır. Sadrazam Karamanlı Mehmet Paşa, hemen ölümü gizler. Hazırlıkları denetlemek içinmiş gibi, cenazeyi İstanbul'a aktarır. Hem Cem'e, hem Bayezid'e babalarının nereye olduğu belirsiz sefer hazırlığında iken öldüğünü bildiren, mektupları yazar. Yeniçerilerin Üsküdar'dan, İstanbul'a geçmelerini engellemek için bütün deniz taşıtlarına el koyar. Ama, tarihin çarkı dönmektedir. Fatih'in bıraktığı boşluğu doldurmaya ancak *"Kurultay"* ın gücü yetebilecektir. Ne var ki, *"Kanun-name-i Al-i Osman"* kardeşleri öldürmeyi yasalaştırdığından kıyasıya kapışma başlayacaktır...

KRALA TAPICILIKTAN, KRAL YAPICILIĞA

Komplo başladı mı, birbirini izleyerek gider. Fatih'in ölümü, İstanbul'un fethiyle güncelleşeni sürdürecektir. Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, Bayezid'in damadıdır. Fatih'in öldüğünü öğrenir öğrenmez, yolları tutar. Cem'e gitmekte olan *"ulak"* yolda yakalanır ve giderilir. Bayezid'e giden ise yerine ulaşacak mıdır bilinmez. Bilinmediği için entrika gelişir.

Fatih'in zehirlendiği, anında, Yeniçeriler'e duyurulur... Ocak, Gebze'den, Üsküdar'a yığılır. Deniz taşıtları yoktur. Sadrazam, önce yatıştırmak amacıyla öğütte bulunur. Sonra tehdit ederek. Tam bu arada, Bayezid yandaşları, Yeniçerilerin İstanbul yakasına geçmesini sağlarlar...

İktidar ortağı olmanın bilincindeki *"asker"* eline geçen fırsatı iyi değerlendirecektir. Ortaklıktan, iktidar yapıcılığına tırmanmanın tam sırasıdır. Önce, Karamanlı büyük Vezir Mehmet Paşa'yı parçalarlar... Ardından, Fatih'in özel doktoru Iacopo ya da Yakup Paşa'yı... Hemen ardından, Topkapı'yı basarlar. Fatih'in elinde tutsak olan Cem'in oğlu

Oğuz Han baka kalır... Bayezid'in oğlu Korkud ise Yeniçerilerin omuzlarında yükselerek babasının adına *"Sultan ilân eylenir!..."*

Fatih, Yeniçerileri iktadara ortak etmiştir. Yeniçeriler Bayezid olayıyla, iktidar yaparlar. Hesaplar görülmüş, borçlar ödenmiş gibidir. Ahilerin yerine geçirilen Mevlevi Sadrazam ile, Venedik ya da Papalığın ajanı suçlamasıyla baştabib İacopo, bu gelişmenin bedelini canlarıyla öderler... İstanbul'un Endülüs'ten gelenlerle iyice zenginleşen Yahudi Mahallesi de mallarıyla...

İKTİDAR BOŞLUK TANIMAZ

Doğada olduğu gibi politikada da boşluk yoktur. Osmanlı'nın neredeyse, 250 yıl sabırla bekleyerek iktidardan düşürdüğü *"Kurultay"* ve *"Divan"*ın yerini, o andan başlayarak *"Ocak"* almıştır. Artık, İmparatorluğun gerçek egemeni, Yeniçerilerdir. İmparatorluğun kurucusu, ahiler, abdallar, erenler, alpler, akıncı ve bacılar, bundan böyle, sadece buyruklara uymaya koşuludurlar... Yurttaşlığın bütün olanaklarından eşit yararlanan bir toplum, dünyanın en büyük imparatorluğunu kurmaya yöneldiği an, kendi hak, yetki ve özgürlüklerinden özveriyle burun buruna gelmiştir.

Fatih'in darbesini *"Yeniçeriler"* tamamlamış... İlk kez, *"Kurultay"* toplanmaksızın, *"Hükümdar"* ilân edilmiştir.

Osmanlı'yı, dünyaya egemen kılmanın bütün muştularını taşıyan 29 Mayıs 1453'ün üstünden sadece 28 yıl geçmiştir. Fatih davulları döğülürken vurulan darbe, kendi doruğuna erişmek için yeterli zamanı bulmuştur.

Ve o an, yazgı değişmeye başlamıştır. Bu arada, Bayezid'in oğlu Yavuz Selim'in yeni darbesi ve Hilâfet kaftanının geniş gölgesi olmasa, kendi yıkımının hızında tükenecek bir İmparatorluk, kendini pekiştirerek 4 yüzyıldan fazla sürüklenmeyi başaracaktır. Ama, dünyanın bir başından ötekine yerleşen bir egemenliğin, parça parça erimesi için de, her halde bundan daha kısa bir zaman gerekmez. Sadece Bizans'ın bile, bütün entrikalara, bütün kargaşalara, bütün çalkantılara, özellikle din temeli üstüne oturmayı başardıktan sonra, bu sürenin iki katı kadar dayandığı hesaplanırsa, tartışmanın boyutları değişir.

KRAL YAPICILIĞINA DEVAM

Bütün bu gel-gitlerin Osmanlı İmparatorluğunda, Bizans'ı özümseme gurultuları sayılsa bile, Yavuz Sultan

Selim'in kendi babasını devirerek iktidara gelişindeki çarpıcı sahneler, yepyeni bir oluşumun belgeleri olarak görülmelidir.

Divan ve kurultayın elinden alınan iktidar, tam anlamıyla Yeniçerilerin eline geçmiştir. Selim'in Yavuz olmadan yaşadığı serüven bunun en güzel örneğini oluşturur. Kral Yapıcı Yeniçeri Ocağı, Bayezid'i tahta geçirmiştir. Ama, çok geçmeden, kendi kardığı helvayı beğenmemeye başlamıştır. Çünkü Bayezid, keyif düşkünlüğünün rahatından, taht kavgasının kargaşasına girince, erken yorulmuştur. Egemenliğini perçinler perçinlemez, adını *"velî"* ye çıkaracak bir dindarlığa kapılmış, kan dökmekten çekinir bir havaya girmiştir.

Bunun, artık çapul payını kendine ayıran Yeniçeri Ocağı için ne anlama geldiği açıktır. Salt ücretiyle yetinmek durumundaki Yeniçeri, kısa sürede homurdanmaya başlamıştır. Hünkâr değişiminden elde ettiği *"cülûs bahşişleri"* suyunu çekip, çapul gelirleri azalınca, yeniden taht kavgalarını kızıştırma yolunu tutması kaçınılmazdır. Kral yapıcılığı bilincinin öfkesiyle, Bayezid'in yaşamda kalan oğulları Selim, Ahmet ve Korkud arasında fitne çıkarır. Zaten, Sadrazam Hadım Ali Paşa, Ahmet'ten yana ağırlık koymuştur. Yeniçeri Ocağı, tek yan tutsa, Bayezid'in ölümünü beklemek zorundadır. Hemen Selim'den yana bir tutum takınır.

SEÇİMİN YERİNE DARBE

Osmanlı tahtı, tam anlamıyla partilerin çarpışma alanı haline gelmiştir. Bizans'ın Mavileri ve Yeşilleri yeniden hortlamaktadır. Askerin gönüllü kanadı, yani Anadolu ve Rumeli Sipahileri, bir yanı tutuyorsa, Yeniçeri mutlaka karşı yanı tutmaktadır. Bu çalkantı, hem Sultan'dan, hem şehzadelerden çıkar sağlamanın en ilginç yöntemi halinde geliştirilir.

Bir toplumsal örgütlenmede, seçim ortadan kaldırılırsa, baskı ve zulüm ne kadar ağır olursa olsun, değişimleri darbeler gerçekleştirir. Tarihin, neredeyse başlangıcından bu yana yinelenip duran bütün örnekler, ilginç bir benzerlik göstermektedir. Darbenin gelişi bazen doğal ya da yapay ölümlerle olmakta, bazen de kendiliğindenmiş bir görünüm verebilmektedir.

Yavuz Sultan Selim'i, kendi babası Beyazıd-ı Velî'nin karşısına diken olay da, seçimin kaldırılışının 70 yıl sonrasında gerçekleşir. Onaltıncı yüzyılın ilk yıllarına

gelindiğinde, Bayezid'in oğulları arasında başlayan çekişmenin, doğrudan tahta yöneleceğini sanmak, belki yersizdir.

Ama, Yeniçerilerin açgözlülüğünü doyuracak başka çareler bulunmaması, kaçınılmaz sonu getirmiştir. Ahmet, babasının, Cem olayında varılan uzlaşma gereğince, koalisyon haline getirilen divanın bir bölümünün ve özellikle de atama büyük vezir, Hadım Ali Paşa'nın gözdesidir. Yumuşak, uyumlu ve uysal bir tutum içinde oluşu, iktidar boşluğunu doldurmakta ivecen bütün hevesleri ayaklandırmaktadır.

Korkud, hep uzak illerde valilik yaptığından yeterince tanınmamakta ve güvenilmemektedir. Üstelik, Ahmet'in yeğlendiği izlenimini edinince, küsüp, hac bahanesiyle, Hicaz'a gitmeye kalkışmıştır... Ama, başaramamıştır. Hatta dönerken, az daha Rodos Şövalyelerinin tutsağı olacak bir tehlike geçirdiği için, güvenilmezliği büsbütün pekişmiştir... Selim ise, bütün bunlardan sonra gelmektedir. Sert, acımasız, tutkulu ve uzlaşmasız olarak bilinmektedir. Oysa, İstanbul'daki hizip başları için, istedikleri gibi yönlendirebilecekleri bir *"kral yapılmalıdır."*

Yazık ki, gerçek kral yapıcısının görüşü bütün bu çekişmeler içinde göz ardı edilmiştir. Artık, Bayezid'in tahta kurulmasından beri iktidar konusunda tek söz sahibi olan Yeniçeriler, bütün bu hiziplerin dışında, Selim'e yandaş görünürler. Selim, sonra da kanıtlayacağı gibi, büyük bir stratej olmanın yeteneğini ve olanaklarını çok iyi kullanarak "Kral yapıcısını" avlamayı başarır.

Daha doğrusu, satın alır. Ucuza mı, pahalıya mı? Görülecektir... Ne var ki, ucuz ya da pahalı, ödediği bedel Osmanlı İmparatorluğunun yaklaşık 450 yıl daha sürmesini sağladığına göre, kat kat ödenmiş sayılabilir. Çünkü, tam o sıralarda, Osmanlı İmparatorluğu, Ahmet gibi Başvezir Hadım Ali Paşa ile birlikte çıktığı *"Şahkulu Ayaklanmasını bastırma seferinden,"* lalası ölür ölmez dönüp gelen bir beceriksiz... Ya da babası kardeşini yeğliyor diye Yemen ellerinde egemenlik sevdası güden Korkud gibi bir yeteneksizin ellerine geçseydi, Mısır'ın Memlûklarından, Avrupa'nın Papa, Cermen ve Venediklisi'ne kadar fırsat kollayanlara gün doğacaktı. Buna *"Oğuzun"* suskunluğu da, eklenince, tozunun atılması kolaylaşırdı. Oysa, Selim, sertliği, tutkusu ve uzlaşmazlığı yanında, gerçek bir askeri deha ve duygularını tarihin çöp sepetine atmış çok usta bir politikacıdır.

KONJONKTÜRÜ DEĞERLENDİRMEK

Zaten iktidar çekişmesindeki *"ulema"* ve *"ümera"* kardeşlerini paylaşmışken, o'nun doğrudan Yeniçeri Ocağı'nı satınalmaya yönelmesi de, yetkinliğinin kanıtı olmamakta mıdır? Ajanları ve adamları kanalıyla, *"ocağın içine düşürdüğü ateş,"* o günler için bile göz kamaştırıcıdır. Sayıları 35 bini bulan Yeniçerilerin, her birine 1.000 akçe *"cülûs bahşişi"* vaadetmektedir.

Kardeşlerden hiç birinin aklına gelmeyen bu taktik, bir anda Yeniçeri Ocağını, Selim'in partisi haline getiriverir... Ahmedin beceriksizliği, Korkud'un yeteneksizliği, İstanbul üstüne tutulmuş 1.000 akçelik bu dev aynadan, askerin bilincine *"nefret"* olarak yansır... Zarlar atılmış, pullar tutulmuştur. Ocak, *"cülûs"* iştahına girer girmez, davranır. Amasya'dan, önce Trabzon'a, oradan da, Kayınpederi Kırım Han'ı, Mengli Giray'ın yardımıyla, Rumeli'ye geçer... 1511 Martıdır... Çevresinde 1.000 kişilik bir birlik vardır. Daha önce Karahisar ve Bolu'ya atanmışken yeteneksiz Ahmet'in itirazları yüzünden Kefe Sancak beyi olan oğlu Süleyman'ın da katkılarıyla, Kefe'den, Kili'ye geldiğinde, askerinin birden arttığını görür. Rumeli, kendini çekişmelerin ortasında buluverir... Selim'in ordusu bir anda 40 bin kişiye ulaşır. Ancak bunlar Süleyman'ın sağladığı güçlerdir. Yeniçeri, pazarlığı kızıştırabileceğini sezmiştir.

İmparatorluğun asıl sahibi olduğunu açıklamanın "mehteri" avuçlarının içinde döğülmektedir. 3 Ağustos 1511'de, Selim'le çarpışır... Şehzadenin 40 bin kişilik ordusu yenilir. Selim, canını Kayınpederi'nin Bahçe-Saray'ına güç atar... Adamları ve ajanları, Yeniçeri'nin gerçek değerini anlayan efendilerinin ağzından, fiatı tam iki katına çıkarırlar... *"Cülûs bahşişi"* her biri için 2 bin akçe olacaktır. Ayrıca, 3 akçelik de terakki verilecektir. Biri günümüzün 2 milyarlık ödülü, öteki de katsayı artışı olarak düşünüldüğünde, hırsın, hevesin ya da kararlılığın bedeli de ortaya çıkar.

Bu kez gelen haber gerçektir. Yeniçeriler, Selim'i destekleyeceklerdir. Nitekim 1512 Ocağının başından itibaren Yeniçeri gülbankleri; *"Allah Allah, nimetine Selim'in devletine hu!!.."* diye inler. Selim, yeniden Rumeli'ye geçer... Ahmet, durumu öğrenmiş. Saltanat'ın elden gittiğini görmüştür. Babasına başkaldırır. Bayezid, Yeniçerilerin ürkünç baskısı altında, 6 Mart 1512'de, kendi oğluna Anadolu çalkantısını durdurmak için komutanlık önerir...

Selim, istemez... 27 Mart 1512'de, serdarlık görevi verilir... Selim Edirne'den İstanbul'a doğru yürüyüşünü sürdürür... Yeniçeriler, gerçek önderlerini bulmuşlardır. 24 Nisan 1512'de, Osmanlı tarihinin ilklerinden biri daha gerçekleşir... Yeniçeriler, 31 yıl önce elleriyle diktikleri putu devirirler... Bayezid'i tahttan indirir, oğlu Selim'i *"Hükümdar"* ilân eylerler... Selim o gün, 2şer bin akçelik bahşişi kendisi dağıtır... Bayezid, yeni hükümdarın kararıyla, yılda 2 milyon akçe ile Dimetoka'ya sürgün edilir... Ne var ki, daha Çorlu'ya gelindiğinde, 26 Mayıs 1512'de, zehirlenerek; hazine giderken kurtarılır...

Selim, konjonktürü çok iyi değerlendirmiş... Bütün bir Yeniçeri kitlesini açıkça satın almış ve iktidara gelmiştir. İlk yıl, ocağa kardeşlerini ve yeğenlerini temizleterek, yatırdığının ilk hasadını toplar... Sonraki yıllarda ise, iktidarı bütün bir toplumla paylaşmaktansa, *"kendi (!) kapıkullarıyla paylaşmayı"* yeğleyen bir saltanatın temmelerini atarak... Bundan da önemlisi, dedesi Fatih'in Bizans ağacına kısa zamanda, İslâm Hilâfetinin aşısını ekleyerek, yerine Ortodoks-Sünni curuflarının tamamını Osmanlı Potasına atıverir. Türklerin modeli ise, bütün bu çalkantılar arasında dışlanmıştır. Seçimin kaldırılmasıyla Oğuz yasasının devlet yönetiminden çıkarılması, Yeniçeriliğin bütün yürütme erkine sahip çıkmasını getirecektir.

OSMANLI'DA ALTYAPI-ÜSTYAPI ÇATIŞMASI

Sonradan Kanuni ya da Muhteşem sıfatlarıyla tarihe geçecek Süleyman, babasının bıraktığı mirasa tek başına konmanın bütün üstünlüklerini iyi kullanmıştır. Artık, Roma-İslâm sentezi, İmparatorluğun her yanında uygulamaya konulabilir. Osmanlı devletinin kurucusu Türkler, devlet yönetiminden nerdeyse bütünüyle dışlanmıştır, seçim tam yüzyıl geride bırakılmış ve 1 Ekim 1520'de, Süleyman hiç bir rakibe rastlamadan Osmanlı tahtına kurulmuştur.

Yüzyıllık bir sabır ve emeğin oya gibi işlediği İmparatorluk-Hilâfet bileşimi, böyle rakipsiz bir egemenin baskısında, birden üstyapıdan, altyapıya doğru hız kazanıvermiştir. Artık, iktidarın ortağından öte, yapıcısı durumuna gelen Yeniçeri, salt yürütme göreviyle yetinemeyecek kadar semirmiş, genişlemiş, büyümüştür. Daha Bayezid zamanında, evlenme hakkını kazandığından, *"kul oğulları,"* medrese rahlelerinde, yönetim kapılarında, meslek gediklerinde, üretim alanlarında ve "Yeniçeri Ocağının Acemiler Koğuşu"nda nöbet tutmaya başlamışlardır.

Ancak, adları *"kul oğlu"* olsa da, iktidar ortağı olmanın yetkilerini kendi çıkarlarına kullanmayı bileceklerdir. İlkin, özellikle Yeniçerilerin görevli bulundukları bütün merkezlerde, *"medreseleri"* bunların çocukları doldurur. Ardından, devlet görevlerinin hemen tamamı, merkezden ya da eyaletlerden atanan *"kul oğlan"*larıyla dolmaya başlar... Tımar defterleri yeniden yazılacak... Geleneksel tımar sahipleri kovularak, yeniçerilere ve ailelerine gelir kaynakları açılacaktır. Yavuz ve Kanuni saltanatlarının ilk dönemlerinde, sürekli genişlemenin getirdiği rahatlık Anadolu ve Rumeli toplumunda kaygı uyandırmamıştır. Ama, genişleme durakladığı an, Anadolu ve Rumeli'nin yeniden paylaşımı gündeme gelmiştir.

Osmanlı, tıpkı Selçuklu'nun düştüğü açmaza düşmekte gecikmez. Dünyaya egemen olduğu inancıyla, altyapıya kendi istencini dayatmaya yöneldiği an, düşüş başlar. Tarihçilerin el ve ağız birliğiyle, *"duraklama dönemi"* diye tanımladıkları Kanunili yıllar, aslında yeni oluşumun, altyapı tarafından algılandığı zamanlardır.

Çatışma bir kez daha başgöstermiştir. Bir yandan, Devleti istediği gibi yöneten, yönlendiren ve yürütme erkini elinde tutan Sultan ve Yeniçeri sınıfı... Öte yandan bütün bir toplum... Kaçınılmaz sonun bütün çanları, Anadolu ve Rumeli'nin bütün uçlarında çalmaya başlamıştır. Osmanlı, bunu duyduğunda, bütün öteki *"hanedanlar"* gibi çok geç kalacaktır.

Çünkü, altyapı, doğrudan kendi çevresine, çıkarına ve özelliklerine aykırı bulduğu uygulamalarla, ancak yüz yüze gelmektedir. Geldiği an da, geleneksel tutumunu takınmaması için hiç bir neden yoktur. Kendi geçmişinin hiç bir döneminde, hiç bir zorbalık, kendisinin istemediği bir sistemi ona kabul ettirememiştir. Osmanlı despotizmiyle, *"ücretli Yeniçeri Ocağının"* dayatmasına ise vereceği karşılık, öncekilere verdiğinden çok farklı olmayacaktır.

BÜYÜK KAÇGUNLUK

Üstyapının altyapıya dayanması, dayatmasıyla birlikte en somut durumu alır. Alışkanlıkların, yasaların ve törelerin üstüne kapanıveren *"çıkar ilişkileri"* tarafları açıkça belli eder... Kazanmak isteyenle, kaybetmek istemeyen karşı karşıyadır. Artık siz buna ister Mustafa Akdağ gibi, *"Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası."* adını takın... ister Tveritinova gibi *"Karayazıcı ve kardeşi Deli Hasan*

İsyanı..." ya da isterseniz Çetin Yetkin gibi "*Türk Halk Haraketleri ve Devrimler.*" diye tanımlayın, bir toplumun gerçek destanıyla burun buruna gelirsiniz.

Yeniçeri, üstyapıdaki egemenliğiyle yetinemez. Çünkü, hiç bir egemenlik, kendi sınırıyla yetinemez. "*Durmanın, düşmekle eş anlamlı olduğunu bilir.*" Ne var ki, "*egemenliğin hevesinde*" ne yatıyorsa, kefesinde de o vardır. Yaşam alabildiğine tatlanır. Tatlı bir yaşamı koyup da ölüme gitmenin akılsızlığı ise ortadadır. Ölüme, ancak zincirlerinden başka yitirecek şeyleri kalmayanlar kolay giderler... Oysa, Yeniçerilerin, hem ağız sulandıracak "*dünya nimetleri*" vardır... Hem Tarihin kaydettiği en büyük İmparatorluklardan birinin "*iktidarı!*" Kanuni, uzun "*saltanatının yorgunluğunu*" genç ve dilberliği dillere destan eşi "*Hurrem*"in cilvelerinde dinlendirme tutkusundadır. Artık "*askerinin başında yeni sömürü alanları açamaz*" Ocak çapulsuz kalmıştır. Anında "efendisine" başkaldırır. Yeniçeri Ağasının atılması, her birine 1.000 duka altını "*bahşiş*" verilmesiyle söndürülen "*isyan,*" duraksar. Ama, çıkar kavgası yön değiştirmiştir. Anadolu ve Rumeli, üstyapının dayatmalarına homurdanmaya başlamıştır. Yeniçeri ise, merkezi abluka altında tutmaktadır. Yeni bir yöntem geliştirilir.

Evrenin egemeni olarak, dünyanın öteki küçük ülkelerine "*fermanlarıyla buyruklar yağdıran*" Kanuni, tam bir "*kanunsuzluğun*" ortasına düşmüştür. Bir fermanıyla, Avrupa krallarını devirmekte ya da çobanlarını kral dikebilmekteyken, kendi yüreğine söz dinletememektedir. Yeniçeriler, dıştan umutlarını kesince "*iç*"i soyacaklardır. Üstelik gerekçe bulmak zor değil. Anadolu ve Rumeli ahalisi homurdanmakta, "*isyan hazırlığı*" içinde bulunmaktadır. Her iki ortağın da işine gelen bu neden, "*zorbayı,*" biraz da halkın üstüne salmak gibidir. Dizdarlıklar, teftişler ve soruşturmalar adı altında, Ocağın bütün ileri gelenleri bölgelere dağıtılırlar. Zaten, tımar defterlerinin yeniden yazılması süreci de böyle başlar... Başlar ve barutun fitili tutuşur...

TOPLUM DEVLETE TARAF

Devlet, en görkemli döneminde, kendi toplumuna taraf olduğunu bu kadar açık ve kesin biçimde ortaya koyunca, toplumun seçeneği kalmaz. Artık, "*Osmanlı hanedanıyla*" birlikte, "*Kul taifesinden*" oluşan bir "*asker sınıfı*" meydana

gelmiştir. Oğuz'un, *"sınıfsız toplumu,"* bütün birikimine el koymakta ivecen bu aç gözlüler topluluğunun üstüne üşüştüğünü görür görmez ayılır... Devleti, kendi devleti değildir. Yöneticileri kendi seçtikleri değildir... Yabancılaşma, "sömürge" topluluklarındaki ilişkileri sergilemektedir...

Vak'anüvis tarihleri, bu ayılmaya, kendi meşrepleri içinde, binbir bahane bulurlar. Şehzadelerin çatışmasından, Kanuni'nin, kendi oğlu ve *"halefi"* Mustafa'yı, kendi elleriyle boğdurmasına kadar uzanan bir sürü gerekçe vardır. Hiç biri de, yüz yıldır oya gibi işlene işlene iyice kıvamını bulan *"sömürü şalının"* Anadolu halkının üstüne örtülüvermek istendiğini belirtmez. *"Ahali,"* silkinir... Önce, medreselerde, rahlelerini, son postlarını yitiren *"suhte ve ulema"* kıpırdanır... Hemen ardından, iktidar ortaklığını yitirmeyi içine sindiren Ahi babaları...

Dış düşmanın karşısında bocalayıp duraklayan *"Yeniçeri,"* ancak, kendi korktuğundan daha fazla korkan üzerinde etkindir. *"Devlet kurmakta becerikli bir toplum"* karşısında, sayısı ne olursa olsun çok fazla dayanamaz... Kaldı ki, henüz geometrik büyüme hızına erişemediğinden o kadarda çok değillerdir... Yavuz Selim döneminde 35 bin olan sayıları, Kanuni döneminde 36-37 bine çıkmıştır... Hatta biraz daha sonraları örneğin IV.Murat döneminde *"Yeniçeri Ağasına"* aynı zamanda *"Kırkbin Kul Ağası"* denildiği de biliniyor... Geometrik artış için yarım yüzyıl daha bekleyeceklerdir. Yeni evlenmeler, yeni doğumlarla, yeni yazılımları dayatabildiklerinden, 200 bine kadar çıkacaklardır. Sınırları, insan düşüncesinin sınırlarını nerdeyse aşacak bir imparatorluk içinde, tam egemenlik kurmaya yetecek nitelikte bir sınıf oluşturmaları o zaman bile mümkün değildir.

Salt silâh gücüne dayanan bir sömürünün de, kitle ağırlığı ne olursa olsun, bütün bir toplum karşısında etkin olabilmesi olanağı yoktur. Daha Kanuni ölmeden, Anadolu içlerinde sömürü avına çıkan Yeniçeriler, kısa sürede kale kapılarını kendi üstlerinden kilitlemek zorunda kalırlar... *"Celâli İsyanları"* başlamıştır... Ve Anadolu köyleriyle, kentleri, önüne kattıkları *"yeniçerileri,"* iktidarının *"merkezine"* kadar kovalamaktadır... Artık toplum, *"sınıfsal konumu gereği"* kutsal efendisi Kanuni'nin *"buyrultu, ferman, yasağ ve adaletnamelerine"* karşın, varolabilmek için *"sömürmek"* zorunda bulunan *"Devlet"*e karşıdır. İlk taraf olan *"devlettir."* Kendini, toplumun *"hizmetinden"* soyutlayarak, *"üstüne"* çıkarmanın yanıtını ancak almakta-

dır. Ve toplumunun taraf olduğu bir devletin sonu er veya geç gelmektedir. Türklerin yasası budur. Hem de hiç duraksamadan bin yıllardır uyguladıkları bir yasa...

İKTİDARI SATMAK

Yeniçeri Ocağı, tam bir ikilemin içine düşmüştür. Kanuni'nin buyruğunda Viyana önlerine kadar gitmiş... Gerilemek zorunda kalmıştır... Anadolu yaylalarına el koymak istemiş, buyruğunda sandığı halkın sopasıyla kovalanmıştır.. Çaresiz yığıldığı Merkez'de, *"kendisinden daha güçsüz olanı sömürmeye başlamıştır."* Yani, efendisi hanedanı...

İkide bir *"Kazan Kaldırarak,"* kopardığı bahşişler yetmez. Doğaldır. Sayıları artmış, sömürü alanları azalmıştır. Hem soygunun oranını arttırmak, hem yeni kapılar açmak zorunludur. Fırsat ayağına gelir... Güzelce Mahmut Paşa kaymakamı bulunduğu Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'nın yerine göz dikmiştir. Yeniçerilikten sadrazamlığa yükselen Yemişçi karşısında, kendine *"müttefik"* arar... Gerçi, Kanuni'nin son döneminde, *"Hükümet"* üyelerinin tamamı, Yeniçeri kökenlidir. Ama, Yavuz'un taktiğinin her kezinde tuttuğu da görülmüştür. Üstelik öyle bir zamandır ki, Yeniçeriler, *"cülûs bahşişi"* için *"değiştirecek bir padişah"* bulamamışlardır.

Yine de *"sarayın öteki kulları"* olduklarından, *"Yeniçerilerle"* pek geçinemeyen *"Sipahi Ocağı"*na başvurur. Yemişçi'yi devirmeleri için 30 bin altın dağıtır. Sipahi Ocağı, hemen başkaldırır. Yemişçi Hasan Paşa, *"Ocaklıdır"* Yaşamının her dönemi, *"komplolar"* içinde geçmiştir. Rakibinin toplarıyla oynamayı iyi bilir. Hemen, *"Yeniçeri Ocağı"*yla pazarlığa oturur. 60 bin altına anlaşırlar. İstanbul, ilk kez, iki ocağın karşı karşıya vuruştuğuna tanıklık eder... Ahali parmakları ağzında durumu seyrederken, daha fazla ücret alan *"Yeniçeriler,"* daha azına razı olan *"Sipahileri"* bozar... Yemişçi yerinde kalır, Güzelce canından olur...

Ama, ocaklar, yepyeni bir gelir kaynağı bulurlar... Artık, sadece *"Padişahlar"* değil, *"Paşaları"* da *"askere haraç ödemek zorundadırlar."* Balık baştan kokmuştur. Kim daha fazla para verirse, hükümet, mansıp ve bütün öteki yönetim birimlerini satışa çıkarmakta duraksamazlar... Artık bütün bir onyedinci yüzyıl boyunca, komplonun bile anlamı kalmaz... Parayı bastıran, nerdeyse *"ihale"* yoluyla görevi kapar. Posta kurulur kurulmazda kârıyla birlikte sermayesi-

ni de en kısa zamanda, katıyla çıkartmaya koşuludur. Çünkü, Ocakların, yerini bir başkasına satmayacakları konusunda hiç bir güvencesi yoktur. Öyle bir soygun ve vurgun furyasıdır ki, yüzyılın sonuna gelindiğinde, *"Ocaklılar"* da içinde, herkes çare aramaya başlar...

DÜZENİ YENİLEMEK

İktidar sahipleri, göreve gelişlerinin kaynağına bakmaksızın, *"düzeni yenilemekten"* söz etmeye başlarlar... Kendi elleriyle bozduklarını, düzeltmek için ne kadar geç kaldıklarının farkında değildirler. Dedelerinin içtiği sirke onların yüzlerini buruşturmuştur. Altyapı bütünüyle devinmeye çoktanbaşlamıştır.İlk denemeyi 1622'de, Genç Osman yapmaya kalkar. Yeni bir ordu kurup, *"düzeni iyileştirmeye"* davranır. Sınıflı toplumda *"çıkar ve sömürü"* sözkonusu olduğunda, *"kutsallık, dokunulmazlık"* gibi değerin anlamsızlığı hemen ortaya çıkar. *"Kul"* tarafından tahtından indirilmekle kalmaz. *"İbret-i âlem"* için güpegündüz sokaklarda dolaştırılarak... Orası burası didiklenerek... Alaylar, sövgüler ve itip kakmalarla eğlence aracı haline getirilerek öldürülür...

I.Mustafa 5 yıl içinde, indirildiği tahta yeniden döndü. Bir yıl sonra IV.Murat çocuk yaşta tahta çıkarıldı... Kadınlar... Paşalar... Ocaklılar dönencesindeki, komplo ve entrikalar, öylesine geniş boyutlara ulaştı ki, onyedinci yüzyılın başında, bütün dünyaya *"ferman okuyan"* Koskoca *"Devlet-i Aliye-i Osmanî"* yüzyılın sonuna geldiğinde, umduğu yerden medet arayan bir dilenciye dönmüştü... Artık, hemen bütün ödevli ve görevliler, kargaşa, vurgun, soygun ve yolsuzluğun lekesine bulanmışlardı. Çıkar yarışına girmeyen eziliyordu. *"Devleti"* korumak ve kollamakla yükümlü olanlar, kendi çıkarlarının derdine düşünce, kendi dayanaklarını kemirmeye girişirler.. Kendini kemirerek yaşamak olanaksızdır. Nitekim belirtiler ilkin sınırlarda başlar... Merkez, henüz duymasa da, uçlar çatırdamaktadır...

Dünya imparatorluğu, kendi içini kemirmenin doyumsuz iştahında kapandıkça kapanmaktadır... Dünya sanki sadece İstanbul'dan ibarettir. 1789 Mart'ı Amerika'nın İngiltere'ye karşı Bağımsızlığını eldeettiği tarihtir... Osmanlı egemenlerinin bundan haberleri olmuş mudur? Bilinmez!.. Öylesine *"özel çıkarları ve soygunlarına dönüktürler ki,"* aynı yılın Temmuz'unda patlak veren *"Fransız Devriminden"* bile

haberlerinin olup olmadığı kuşkuludur.

Haberleri olduğunda yapabilecekleri bir şey bulunmadığı da açıktır. III.Selim'in engin (!) Fransız kültürü nedeniyle düştükleri durumu sezmeye başlarlar. Fransa'da olup biten, Osmanoğlu'nun kendi "kullarına" tutsaklığını kanıtlar... Gözlerini faltaşı gibi açan da, Napolyon'un vurduğu yerden ses getirmesi olur... Amerika çok uzaktır... Osmanlı, kendi postunun derdinde, bütün dünya ile ilişkisini kesmiştir. Ama, dünya, dünya egemenliğine sıvanmış bir İmparatorlukla ilişkisini kesebilir mi? Şöyle ya da böyle, çıkar çatışmalarının kesişme noktası olması kaçınılmazdır.

Osmanlı, kendince, *"Bizans-Arap"* ya da *"Ortadoks-Sünni,"* veya *"İmparator-Halife"* sentezini oluşturduğu an, her ikisinin yuvarlandığı uçurumun dibine töperlenivermiştir. Bulunduğu yerden, ne dünyayı, hatta ne de dönüp kendi sınırlarını görebilecek bir haldedir... İngilizler... Fransızlar.... Ve Çarlık Rusyası, diledikleri noktadan, diledikleri bölgeye geçmekte, kendi İmparatorluklarını oluşturürken, Osmanlı, yeni İmparatorlukların güç dengelerinden ve çıkar iştahlarından yararlanmayı bile akıl edememektedir. Bunu çok sonraları, çıkarların aynı alanlarda düğümlendiği zamanlarda öğrenecektir. Ne var ki, sentezinin potasına, daha zamanında *"Türklerin"* madenini koymadığına pişman olacak zamanı bile kalmamıştır.

AVRUPA ORDUSU

Viyana kapılarında durakladığı gün yapması gerekeni, kendi sınırları yol geçen hanına döndüğünde düşünmeye başlayan Osmanlı, tarihin tokadına doğru hızla koşmaktadır. Artık, *"değişim"* ya da *"yenilik"* sözcüğünü, bütün dış düşmanlardan bile tehlikeli sayan, *"yönetim tacirleri"* ile, mutlaka bir şeyler yapılmasını zorunlu gören *"devlet kurtarıcıları"* çekişmesi gündemdedir... IV.Murat'tan başlayarak, bütün *"Padişahlara"* arizalar, risalaler, öneriler verilir... Değişimin temelinde ordu vardır. Orduyu değiştirmek zorunludur. Genç Osman'ın başına gelenleri unutmadan, Avrupai bir ordu kurulmalıdır... *"Evvelki zamanın askeri az idi, fakaz uz idi,"* der Koçi Bey... *"Asker çokluğu faide vermez... Az ve öz... Muti ve münkad gerek..."* Diye tamamlar sözlerini... Erkân, rical, ulema, ümera ikiye ayrılmıştır... *"Cedid"* ciler, *"kadim"* ciler partileşir... Yenilikçilerle, tutucular diyebileceğimiz bu iki partinin çekişmesi, III.Selim'in de başını yer...

Çünkü, *"yenilikçiler"* Avrupa Ordusu'na, yüzeyden bakıyorlardı. İstedikleri değişiklik, İngiltere ve Fransa'ya *"devrimlerin"* getirdiği nitelikte bir değişiklik değildi... Gerek 1648 İngilteresinin Cromwell, gerek 1789 Fransasının *"Büyük Devrimi"* halkın gücüyle *"ücretli askerlerin"* topunu temizlerken, Osmanlı'nın *"ücretli askerlerinin"* bütün kamu görevlerini birer çıkar kaynağı haline getirdiğini düşünmüyorlardı. İstedikleri, iyi silâh atan, iyi döğüşen ve yeni yeni çıkar alanları açan bir ordu idi... İngiliz ve Fransız orduları gibi... Peki, o orduların *"mission"* u? Osmanlı'nın, bütün *"cedidleri"* bu sorunun karşısında kalsalardı, her halde, en azından *"kadimcileri"* kadar düşmanlık gösterirlerdi.

Cromwell'in kıt'alar aşarak, İmparatorluk oluşturan ordusu, yeni çıkar alanları peşindeki İngiliz Burjuvazisi ile, daha yüksek kazanç sağlayacağını bilen ve henüz çıkar ayrılığının ayırımında olmayan İngiliz halkından oluşuyordu... Toplumun bütününden yani... Fransız orduları ise, Devrim'den pay isteyecek bütün alt sınıfların, önlerine bütün bir dünyayı atma kaygısından... Yani, yine bütün halktan... Osmanlı *"müceddit"* ve düşünürlerinin tek kaygıları ise, *"sınırları muhkem tutacak bir ordu"* da düğümleniyordu.

Yeniden ilginç bir paradoksa gelinmişti... Osmanlı, kendi yükseliş döneminin, toplumdan oluşan *"ordusunu"* bozmuş, kendine bağlı bir özel ordu kurayım derken, *"kuluna kul olmuştu..."* Avrupa ise, yüzyıllar boyu Osmanlı tokadını yemenin bilinciyle, o'nun gücünün gizini bulmuştu... Toplumun tamamından oluşan bir *"ordu"* yu, bozmak mümkün olmuyordu. Üstelik bunları, kendi Krallarının *"ücretli askerleri"* karşısında deneyerek, başarısını da ölçmüştü... Krallık muhafızları, halk ordularının önünde, efendilerini bırakıp gitmişlerdi... İngiltere Cumhuriyeti, savaşla uzaktan yakından haberi olmadığı sanılan, İngiliz *"avamının"* mızrakları, üzerinde kurulurken. Restorasyon, paylaşımı istemesinden çekinen *"burjuvazinin"* hem hıyaneti, hem çok uzak ülkelerde *"vaadettiği"* cennet düşleriyle yapılabilmişti...

Fransız burjuvazisinin, İngiliz burjuvazisinden kalır yeri olabilir mi? Elbette o da, devrimde kendi ardından giden Fransız emekçilerini, Kuzey Afrika ve Hindiçininin sıcak kucağına savurursa, *"Devrimin pastasını yiyebilecekti."* Ama neresinden bakılırsa bakılsın, *"Avrupai Ordunun mission"* u vardı... *"Devrim adına yürümeye başlamıştı..."* Rusya bozkırlarına... Afrika çöllerine... Muson fırtınalarına, yürüyor... yürüyor... yürüyordu...

KAMAŞAN GÖZLER

Osmanlı'nın gözlerini kamaştıran da, bu yürüyüştü... *"Vakt-i kadim"* de, Osmanlı Ordusu, *"Mehter"* in dingin *"Marşında"* nasıl yürüyorduysa, Avrupa ordusu da şimdi öyle yürüyordu... Üstelik, *"icadıyla mertliği bozan,"* tüfenkleriyle büsbütün dehşet verici, büsbütün göz kamaştırıcı ve büsbütün hayranlık uyandırıcıydı...

Sonunda *"Müceddidler"* Padişah III.Selim'i de kendi saflarına çekmeyi başardılar. *"Nizam-ı Cedid"* ilân olundu... Yeni bir ordu kurulmasına girişildi. Yeniçeriler de bu yeni orduya katılmaya çağrıldı... Yanıt pek güzeldir... *"Biz, usul-ü kâdime mûcibinde destiye kurşun atmak ve keçeye kılıç çalmaktan vazgeçmezüz!..."* Askerin açıktan *"cedid"* yanlısı olan Padişaha karşı, *"kadimcilere"* katıldığını ilândan başka bir şey olmayan bu çıkışın hemen ardında, *"Nizam-ı Cedid Ordusu kurulur kurulmaz, Yeniçeri Ocağı kaldırılacakmış,"* dedikodusu, hem III.Selim'in başını, hem Nizam-ı Cedid fermanını kaldırıvermiştir...

Ama, gelişmenin, değişmenin ve toplumsal gereksinmelerin önünde, Yeniçeri Ocağının bile durmasına olanak yoktur... Aradan biraz daha geçince, değişimin *"nevbet davulu"* ister istemez zorbalığın duvarları dibinde gümbür gümbür döğülecektir... Nitekim, İmparatorluğun sınır çatırtıları, doğrudan ülkelerin kopuş gürültülerine dönüşmeye başlamıştı. Eyaletler, vilâyetler, bir güçlü devletin koruması altında da olsa, *"Bağımsızlıklarını"* kazanıyorlar... Yeniçeriler, azalan yönetim birimlerinin soygununu, ister istemez artırıyorlardı. Bu çılgınlığın bir sonu olmalıydı...

Oldu da... II.Mahmut, Yeniçeri sınıfına, karşı başkaldırdı... *"Sancak-ı Şerifi çekip durdu..."* Halk bunu tam 2 yüzyıldır bekliyordu... Kendisinden çok korkulan halk, korkuların doğruluğunu kanıtladı... Bütün silahlı zorbalardan güçlüydü. Toplumun direnci karşısında, sınıfın dehşeti tükeniveriyordu... İmparatorluğun her yerinde birden korkunç bir *"Yeniçeri avı"* başladı... Tam 200 yıl dünyaya, 250 yıl da kendi toplumuna kan kusturan Ocaklılar sınıfı, toplumun tokadı altında yerle bir olmuştu. Artık vak'anüsler, 9 zilkade 1241 (1826) tarihi için "Vak'a-i Hayriye", kaydını düşebilir... Keçeçizade İzzet Molla, gibi Tanzimat erkanı aşağıdaki dörtlüğü yazabilirlerdi...

"Tecemmü eyledi meydan-ı Lahme,
İdüb küfrân-ı ni'met nice bâgi,
Koyup kaldırmadan ikide birde,
Kazan devrildi, söndürdü Ocağı...

ORDUNUN TANZİMATA TESLİMİ

Tarihin her döneminde olduğu gibi, efendiler, çıkarlarıyla birlikte yok olurlar. Arkalarında bıraktıkları boşluk sevinç ve coşkuyla doldurulurken bile, bedeli topluma ödetilir... Yeniçerilerin kaldırılmasının gerekçesi açıktır... *"Dışarıda beceriksiz, içerde hırsız, yolsuz, soyguncu..."* Çıkar çelişkilerinin ürettiği her toplumsal ilişki temelinde haksızlığa dayandığı halde, görünümlerle uğraşmak herkese kolay gelir. III.Selim'in hatta Genç Osman'ın ilginç bir zamanlamayla başlattığı girişimler, II.Mahmut'u bekleyince, gecikmiştir. Her gecikmenin faturası vardır. Toplumsal gelişmelerin gecikmesi ise, sonraki kuşakların belini bükecek kadar büyük bedeller gerektirebilir.

Nitekim, Osmanlı İmparatorluğu, onca yıl sonra yeniden bulduğu halkıyla bütünleşme olanağını elinin tersiyle bir kez daha itmiştir. II.Mahmut için, *"halk"* diye bir kavram yoktur. Olmaması doğaldır. *"Kul"* efendisinin istekleri doğrultusunda davrandığı zaman anlamı olan bir araçtır... Halk ise, isteklerini belirten ve çok zaman uygulayan bir *"kimlik..."* Hatta çok zaman zorla uygulatmayı bilen bir *"kişiliktir."* Böyle bir *"eşitlik"* ve *"hak"* ortamının çoktan ortadan kaldırıldığı bir ülkede, kesin egemenliğini kurabildiği inancındaki bir *"Halife-Padişah"* için toplumsal düşünebilmek, aklın ötesinde düşünmekle eş anlamlıdır. Ama, çıkar paylaşımında, alta gittiğini sezen sömürücünün, kendi çıkarlarını kollamak ve artırmak amacıyla yapacağı şey, kellesini gerektirse bile tutarlılık taşır...

YAKALANAN KONJONKTÜR

Reformcu, günümüzün pek moda deyimiyle *"İnkılâpçı"* Padişah Mahmut ve *"kulları"* için de tutarlılık, kendi *"sömürgen sınıflarının"* çıkarları doğrultusunda davranmaktır. 1800'lerin başında, Osmanlı İmparatorluğu yaklaşık 15 milyon kilometre kare bir alana yayılmıştır. Sömürü olanaklarının ve kaynaklarının büyüklüğü, gerçekten göz kamaştırıcıdır. Ne var ki, bütün bu geniş alanların her köşesinden tehlike sinyalleri gelmektedir... Koparılan ya da kopacak lokmanın büyüklüğü düşünülürse, bütün açgözlülerin iştahlarını kabartacağı bellidir...

Osmanlı, ortakları ya da efendisi haline gelen Ocaklılar yüzünden zamanı kaçırmıştır. Avrupa toplum ve devletleri-

nin *"endüstri çağını"* tırmanan alt sınıfın, üst sınıfa dayatacağı çıkar paylarının dehşetiyle izlemiştir de denilebilir... II.Mahmut'un, en güçsüz sayıldığı bir dönemde, *"Sancak-ı Şerif"* açarak, halkla birlikte çok kısa bir zamanda 33.000 Yeniçerinin ölümü, ötekilerin de hemen *"Ocağı terkeyleyivermeleriyle"* sonuçlanan kıyımının, daha önce yapılamamasının temel nedeni budur. Daha çok ortakla paylaşım yerine, daha az ortakla daha çok sömürü... Ama, ortaklar pay konusunda uzlaşmazlığa düşünce, *"halkı yanına alabilen"* kazanmıştır. Haksızlığı, yolsuzluğu ve soygunu yüklenen ise canından bile olmuş. Olayın dehşet verici yanı budur...

Herşey bir çırpıda çözümlenivermiştir... Mahmut, çok iyi bir konjonktür yakalamıştır. Fransız Devrimi, kendi ülkesinde bile büyüsünü yitirmiştir. Devrimin asıl yürütücü gücü halk, kendi payına düşeni istemenin direncini gösterir göstermez, *"devrimci Fransız Burjuvaları,"* dehşetle irkilmişlerdir. Onlar için de halk, kendi egemenlik ve sömürü alanlarını oluşturan birer araçtan başka bir şey değildir. Kullanılır, sömürülür, kâr elde edilince, buruşturulup atılır... Ne var ki, devrim yapmış bir toplumun, öyle buruşturulup atılıvermesi o kadar kolay değildir. Olmayınca, başta Babeuf olmak üzere bütün önderleri giyotine gönderilir. Kitlelerin başkaldırısını kırmak için şeytanca planlar üretilir. Sömürülen ve devrim yapan emekçi kitleleri, ulusal gelirden eşit pay istemektedirler. Devrimin parolası, *"Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik"* değil midir? Öyleyse, ortak davranış içindekilerin, ortak pay hakları *"İnsan Haklarının"* vazgeçilmez, devredilmez olanlarının başında gelmez mi? Fransız burjuvazisi, elde ettiğini sandığı sömürü alanının toplumla paylaşıldığında, kendisine bir şey kalmayacağının bilincindedir... Fransa'yı sadece kendi sömürü alanları olarak elde tutabilmenin bir tek yolu vardır. Fransız emekçilerine *"dünyanın cennetlerini göstermek!.."*

Salt Fransa, hepsine yetmez. Ama, bütün bir dünya, ya da en azından Avrupa, tamamını tıka basa doyuracak kadar büyük bir sofradır. Üstelik, tembel, uyuşuk ve kör bir hayranlıkla onları beklemektedir. Serüvenci ama çok değerli bir komutan olan Napolyon Bonapart, bütün kapıları açmak için konsüllük koltuğuna oturmuştur. Fransız emekçileri, kendi ürettiklerinden pay isterlerken, bütün bir dünya nimetinin önlerinde açılıverdiğini görürler. Mavi, beyaz, kırmızı üniformaları içinde birer *"mitoloji kahramanıdırlar!.."* İşgal ettikleri ülkelerin en güzel evleri... En taze

besinleri... En güzel kadınları, onlarındır. Devrimden ne umdularsa, fazlasıyla, üstelik eskittiğini atıp yenisine el koyarak sahiplenivermek kolaydır. Cenneti bulan insan, eski konum ve durumunu düşünebilir mi?

Osmanlı, bütün çıkışlarını halkıyla birlikte böyle bir zamana rastlatsaydı, belki değil, mutlak bir ölüm-dirim savaşından geçerdi. Ya başarır, eski güç ve görkemini kazanırdı. Ya da o günlerde bütünüyle ortadan kalkar, ardıllarının gelişmesine analık etmiş olurdu... Yapamadı... Denedi ama, bir değişim, bir *"devrim"* niteliğinde, hatta gerçek bir evrim niteliğinde değil... Doğrudan saray duvarlarının arasında doğan ve boğulan bir düş biçiminde... Düşü göreni giderince, düşler de havaya uçtu...

Osmanlı'ya *"Sancak-ı Şerif"*i geç açtıran bu kurnazlık olsa gerektir... Çünkü O'nun amacı halkıyla bütünleşmek ve bir *"devrim"* üretmek değildir. Haksızlıkların bütün sorumluluk ve suçunu kendisine bile efendilik taslayan iktidar ortaklarının üstüne atarak, onlardan kurtulmaktır. Halk işe karışınca "Saltanatı"da süpürdüğü için, beklemiştir... Asker yerine halk desteğiyle iktidar olabileceğini kestirdiği an ise ise gözünü bile kırpmamıştır.

Çünkü artık "Devrimin" eşitlik vaatleri gerilerde kalmıştır. Daha 1815'te, *"Hristiyan Uluslar (Nation Chretienne)"*ın da olsa, *"devrim dehşetinin"* birleştirdiği bütün sömürgenler, *"Kutsal İttifak (L'alience Sainte)"*ı kurmuşlardır. Görünüm Napolyon'a karşıdır. Ama, Napolyon'a Fransız emekçilerini Fransa dışında eritmesi için teslim eden, devrimci (!) Fransız Burjuvazisinin *"restorasyon"* ayaklarıyla bütünleşiverdiği Fransa Kralı Onsekizinci Louis'in de aralarında olması, gerçeği açıklamaya yeter... Osmanlı, asıl tehlikenin *"ortaklar"* ya da *"az sayıdaki efendi"* değil, *"eşitlik"* sağlamış bir *"toplum"* olduğunu zaten bilmektedir. Bilmediği elde ettiği bir egemenliği elden çıkarmakta bu kadar *"saf"* davranabileceğidir... Onu görür görmez, geçmişin bütün suçunu *"Yeniçerilerin"* üstüne yıkarak, kendisi *"reformcu, ilerici ve kurtarıcı"* olarak *"Sancağı açar!.."*

Avrupa'nın *"restorasyon"* sancılarıyla kıvrandığı 1826 yılının 12 Mayıs'ında Yeniçerileri topa tutar... Böylelikle, Yunanistan bağımsızlığını, Lehistan çalkantısını, Sırbistan sıkıntısını ve bütün pislikleri 33.000 Yeniçeriyle birlikte gömer... Kendisi, sütten çıkmış kaşık gibi tertemiz, toplumun canını öne sürerek kazanacağını sandığı egemenliğin üstüne oturuverir...

TEK BAŞINA EGEMENLİK

Artık Halife-Padişah Mahmut, 13 milyon kilometrekareye de inmiş olsa halâ yeryüzünün en büyük imparatorluğunun tek egemeni, tek buyurganı ve tek sömürgenidir... Halkının önüne geçmiş ve sorumluluğu olduğu gibi *"eski efendileri Yeniçerilerin"* üstüne yıkıvermiştir. Bugün bile, *"hayırlı olay"* kutsamalarıyla değerlendirildiğine göre de, müthiş bir beceri örneği vermiştir.

Çünkü, bugün bile egemen güçler, kendi beceriksizliklerinin bedelini, gerçek ya da yapay kargaşaların sorumlusu saydıkları kitlelere ödetirken, aynı *"suçlamayla"* aklanabilmektedirler... Yeniçerilerin haksızlık, yolsuzluk ve sömürü sınırlarının ötesine geçmelerinde, hiç kuşku yok ki, en az onlar kadar *"Osmanlı"*nın da sorumluluğu vardır. Ne ki, dışardan yediği köteğin acısıyla, içerdeki alanlara fazladan göz dikmenin ivecenliği, ortaklığı bozunca, bedel ödeyenler kervanına onlar da katılmışlardır. Hesaplaşmanın aslı budur... Hep bu olmaktadır... Çevremize ve yakın geçmişimizin olaylarına bu gözlükle baktığımız zaman, sorumluluk yüklenenlerle, yükleyenlerin farkı apaçık görünür... Biri güçlüdür...öteki güçsüz... Tıpkı, halkı yanına alabilen Mahmut'un güçlü, karşısında bulan Yeniçerinin güçsüz olması gibi... Buna, zamanı kollama, konjonktürü değerlendirme ve çıkışın hata payını azaltma gibi ustalıkları da eklediniz mi, tarafların sonu baştan belli olur...

İKTİDAR BOŞLUĞU

Mahmut, bilgi birikimi ve deneyimlerini karar yeteneğiyle birleştirince, iktidarın tek sahibi olarak bütün İmparatorluğun egemeni haline gelmiştir. Ancak, Osmanlı'nın baştan beri anlattığımız nedenlerle, *"sınıfsız"* toplum altyapısında, böyle bir yönetim biçimine yer yoktur... Ya hemen ara kademelerin doldurulması ve altyapı-üstyapı bütünlüğünün kurulması zorunludur... Ya da *"tek egemenin"* bir çare bulması...

Osmanlı için *"ürkülerin"* en büyüğü, onca yüzyıldır adım adım pekiştirilmiş bir egemenlik erkinin, *"Etrak-ı bî idrak (Akılsız Türkler)"*la paylaşılmasıdır. Açılan bir sancağın altına seyirtip, suçluları kıydılar diye, koskoca bir egemenliğin *"sömürü pastası"* buyrun paylaşın diye önlerine sürülüverir mi? Osmanlı kafasının, bir türlü almayacağı bir gerçek, yine gözden kaçmıştır. Paylaşılacak olan *"sömürü*

pastası" değildir... *İnsanlık ve onurudur...* Çünkü, toplumun bütününün egemen, özgür ve eşit olduğu bir ulusal birlikte, asıl ortadan kalkacak şey, *"sömürünün kendisidir."* Kendisi kalkan bir şeyin pastası da olmayacağından, topyekûn kalkınma denilen akıl almaz güzellikteki *"refah paylaşımı,"* herkes için eşit olanaklar üretiverir...

Sömürgen Osmanlı'nın, düşünde görse yorumcularını bire kadar kıracağı böyle bir değişime girişmesi, elbette mümkün değildir. Olmayınca da, güncel, geçici ve geçersiz önlemlerle, iktidar boşluğunu doldurma çabaları yoğunlaşır... Geleneksel *"demokratik, seçimli"* ve elbette böyle olduğu için *"sömürüsüz, soygunsuz, vurgunsuz ve eşitlikçi olduğu için sınıfların dengesine dayalı"* sistemin, sadece kabuğuyla yetinmek zorunda kalınır... Yani, sınıfların yerine kişileri koyarak, entrikaya dayalı bir klik çekişmesi gündeme gelir...

Geleneksel demokraside kanatlar vardır... Oğuz yasasına göre, *Uçoklar ve Bozoklar* ayrımı, egemenlik konusunda uzlaşmaları zorunlu kılar... Öncesi mi, sonrası mı olduğu tartışılsa da, Akkemik-Karakemik, Akbudun-Karabudun, Sağ Uruk-Sol Uruk ayırımları vardır... Yani iki kanadın demokratik çekişmesi, *"seçimi"* belirleyen öteki niteliklerle her zaman bir arada yürümüştür...

Dinlerle birlikte, bu ayırım da, biçim değiştirmiştir... Şamanlar-öteki dinlerdekiler... Aleviler-Sünniler... Bektaşiler-Mevleviler... Gibi, ya doğrudan bir dine giren Türklerle, başkasındakinin çekişmesi ya da bir dinin mezhepleri, tarikatları arasındaki farklardan doğan partiler biçiminde yürümüştür. Hilâfetin tartışılmazlığı dayatıldığında ise, Fatih ve oğullarının çabasıyla, halkı dışladığından, salt *"asker"* arasındaki ayırımlardan doğan bir kitleleşme ortaya çıkmıştır...

Sipahi, yani Türk asıllılardan oluşan asker çevresindekilerle... Yeniçeri, yani devşirmelerden oluşan askerlerin, çevrelerinin ve çıkar umanlarının oluşturduğu parti... Zaten, Ocağın egemenlik simgesi oluşuyla birlikte Sipahiler de ücretli sınıfına geçtiklerinden, *"Ocak"* ve ünlü *"Kazan"* hepsini kapsamıştır. Bir tek Yemişçi Hasan Paşa ile Güzelce Mahmut Paşa olayında ayrı düşmüşlerdir, denilebilir... Ve elbette, bir başka *"teşhis"* hemen konulabilir... Böylelikle, askerlikten arındırılan *"toplum"* olduğu gibi *"sömürülen"*, Hanedan + Ocaklar ise tam anlamıyla *"sömüren"* olarak ortaya çıkmışlardır.

Bunun kaçınılmaz sonucu, önce de gördüğümüz gibi,

hem de İmparatorluğun en görkemli döneminde, dış alanlar yerine, kendi toplumunu sömürme biçiminde gerçekleşmiştir. Sömürünün mazeretini arayanların tamamı, bunun gerekçelerini sıralamakta özgürdür... Haksızlığını ve yanlışlığını bilenler ise, hiç bir *"mazeret"* bulamadan, gerçeği kabule zorunlu... Çünkü, toplumca paylaşılan *"sömürü bile olsa"* bütün toplumun gücüyle elde edilecektir. Bir sınıfın gücüyle yetinmek söz konusu olduğunda ise, yeni alanlardan çok ve mutlaka, öteki sınıfın birikimine el konulacaktır. İşte, Osmanlı'nın bütün görkemi altında, *"sürekli enflasyon-develüasyon"* sarmalıyla, yani *"akça tağşişi"* ile uğraşmasının nedeni... Ve işte, Osmanlı'nın, 15 milyon kilometrekare toprak, yaklaşık 80 milyon insanla beceremediğini becermeye kalkanların dramı... Böyle bir ortam ve toplumda bile, kaçınılmaz olanın, 780 bin kilometrekare toprak, yaklaşık 60 milyon insan ve üstelik şöyle ya da böyle en azından 4-5 yılda bir genel seçim yapmaya koşulu bir sistem içinde uygulamaya kalkışmanın getireceğini apaçık göstermiyor mu?

İKTİDARI HALKTAN ÇALMAK

Ne var ki, her egemen ya da sömürgen gücün kesin bir özgüveni vardır: O, tarihten gerekli dersi almıştır... Ustalarının hatalarından yararlanmıştır... Herkesten zeki, herkesten kurnaz hepsinden acımasız ve herkesten güçlüdür... Gerekçeleri de vardır... Destekleri, dayanakları ve hatta güvencesi bile vardır... İlk evrede toplumun bütün bunlarla baş edebilecek bilgisi, deneyimi, direnci ve bilincinin olmadığını inandıracak kanıtlar da ortadadır. Ama, hiç hesap edilmeyen nedenler, bir anda oyunu tersine çeviriverir... Çünkü, asıl hesap edilmeyen, egemen kişi, kitle ya da sınıfla sınırlı gücüyle, toplumun sınırsız gücü arasındaki dengesizliktir... Örnek ortadadır... Yeniçeriler, 1826 Osmanlı imparatorluğunun silâhlı tek gücüdürler... Sayılarının 200 bine ulaştığı da ileri sürülmektedir. Toplum ise, bütün devşirme tarihçi ve düşünürlerinin gözünde değersiz bir varlıktır... Türk asıllılar, akılsız ve düşünce yetisinden yoksundurlar... Ortodokslar, Rus Çar'ı Aleksandr'ın *"himayesinde"* ve elbette emrindedirler. İstanbul elçisi Ignatief ve efendisi Çar'la, arayı buldunuz mu, parmaklarını kıpırdatamazlar... Katolikler, Fransa İmparatorunun buyruğundadırlar... Yahudiler, tefecilik, aracılık ve soygun ortaklığı ettiklerinden rahattırlar... Araplar ise,

*"Halife"*nin *"mümin kullarıdır."* Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesine karşı boyunlarını bükmekten öte ne yapabilirler...

Önde gelen düşünürlerin bile böyle bir ayırım üzerinde durarak değerlendirmesi gösteriyor ki, kafalarının hiç bir bölümünde, *"sınıf"* olayı, olgusu ve gerçeği yoktur. Hatta, ulus için bile, *"Müslüman ve Hristiyan"* ayırımının ekinden ibaret bir değerlendirme sözkonusudur... Üstelik, özenilen Avrupa'nın sömürgenleri,birikimi halkla paylaşacaklarına, eski efendileriyle ortaklık kurmayı yeğlerlerken, Osmanlı' nın Ocaklılardan kurtardığı egemenliği, yardımcılığını yapmış bile olsa, toplumuyla paylaşması mümkün müdür? Olmadığı, doğan iktidar boşluğunu çalma yarışının başlamasından bellidir...

Geleneksel iki kanat birden belirmiştir. Ama, toplumun içinde, *"seçim"* düzlemine dayalı bir biçimde değil... Kişisel çekişmeleri, partisel niteliğe büründürme amacıyla... Hemen bir *"Mukaddim"* bir de *"Müceddit"* kanat oluşmuştur... *"Muhafazakâr"* ve *"İlerici"* partiler gibi, biri tam anlamıyla, tutucu bir inat içindedir... Öteki tam karşıda, *"yenilikçi"* adını taşır... Hemen liderlerini de bulurlar...

Pertev Paşa *"kadimci"* kanadın önderidir... Hüsrev Paşa *"Cedidçi"* partinin. Ve bu ikisi, birbiriyle uzlaşmaz bir çekişmenin içinde, didinir dururlar... Tek egemen Mahmut, *"yenilikçiler"* kendi düşündüğünden ileri gitmeye başladıklarında, hakem olarak araya girer... Hüsrev Paşa'yı, Sedaretten alarak, Pertev Paşa'yı getirir... Böylelikle, hız kesilir... Tutucuların iktidarında eleştiri ve entrika dolabını Hüsrev Paşa döndürmektedir... Yenilikçilerin iktidarında Pertev Paşa... Ve Halife Padişah, bu iki has kulunun çevresinde kümelenen *"ekâbiranın"* hiç bir biçimde ortaklık taslamadan, hizmet arzından hoşnut, işine geleni uygulamaktadır. Zaten partilerin amacı, halkın istekleri değil, efendilerinin sömürü alanlarının korunmasında düğümlenmiştir. Bütün tartışmalar, bunun yöntemi konusunda çıkmaktadır.

Pertev Paşa ve *"kadimci"* partisi, Avrupa'da olup bitenlerin topuna birden *"gâvur icadı"* damgasını vurup, *"Devr-i saadet"* hülyalarıyla avunmaktadırlar... Onlara göre, *"Peygamber efendimizin devr-i saadetlerindeki "muti Müslümanlar" üretilebilse,"* sorunlar çözümlenecektir... Halife-Padişah'ın tanrısal buyruğu, herkes için iyilik, mutluluk ve öteki dünyada Cennet anahtarı olarak kabul edildiğinde, haksızlık, yolsuzluk ve hırsızlık ortadan kalkacağı için İmparatorluk kurtulacaktır...

Hüsrev Paşa ve *"cedidçi"* partisi ise bunun tam tersini savunur. Avrupa'da gelişen teknoloji ve sistemlerin tamamı hemen ve aynen İmparatorluğa aktarıldığı zaman, herşey çözümlenecektir. Başta ordu tekniği, şimendöfer, buhar, eğitim olmak üzere öteki üstyapı kurumları aynen ithal edildiği an, *"Devlet çağ atlayacaktır!.."* Ya toplum? Her iki kanadın hesabında da, toplum diye bir ağırlık söz konusu değildir. Üstyapı kurumlarındaki değişikliklerle, teknolojik gelişmenin, herşeyi bir perinin büyülü değneği deymişçesine istenen ve özlenen ortama getirivereceği konusundaki inanç taş kadar katı ve yerleşiktir... O kadar köklü, sağlam ve katıdır ki, bugün bile, geçerliliğini korumaktadır.

Toplumdan, canı pahasına kazanılan iktidarı çalmanın da başka bir yöntemi henüz bulunmamıştır. Yeniçerileri yakaladığı yerde bire kadar kıran insanlara, dış sömürü alanları gösterebilmek, Osmanlı'nın aklından hayalinden geçmez... Alanlar aynı kaldığı zaman, mevcudu biraz daha sömürmek içinse, konuları saptırmak ve egemenliği hile ile ele geçirmekten başka yol yoktur...

TANZİMATA GİDEN YOL

Bunun için de, her türlü ileri istek ya da girişim *"sevaptır!.."* Ama, toplumsal bir istek ve girişim, *"günahların en büyüğü!.."* Tarih, ne kadar ilginç bir benzerlikler sergisidir... Neredeyse iki yüz yıllık bir geçmişin bütün kepazelikleri zaman zaman neden yinelenir? Çünkü *"iktidarın asıl sahibi olan toplumdan"* çalmak isteyenlerin yeni bir hünerleri yoktur da ondan... Gözbağcının dikkatleri başka noktaya çekmesi gibi üstyapı değişiklikleriyle halkı oyalamak, egemenliği kendi kliklerinin dar kadrosuna hapsetmenin tek yöntemidir...

Tanzimat öncesinin ayrıntılı bilgileri, *"iyiniyet sahnesinin"* perdesi arkasında bugün bile sergilenen *"cambazlıkların"* en ilginç, çarpıcı ve çekici örnekleriyle dopdoludur. Sonuca giden yolu, kısaltmaktan başka bir işe yaramayan bütün bu girişim ve çabalar, kaç kez yinelenirse yinelensin, faturanın tamamını topluma ödetme ustalığından başka bir şey olmamaktadır... Ve toplum, seyirci bırakıldığı ölçüde, içine kapanarak, politik gökyüzünde toplanan bulutları, patlayan gürültüleri, çakan şimşekleri ve düşen yıldırımların *"çarptığı paşaları"* duyarsız gözlerlerle izlemektedir. Oyuna hem de kolay olmadığı ve istenmediği için katılmamaktadır. Çünkü haklı gerekçelerle katıldığında kurtarılması istenen

"devletle" birlikte bütün *"kurtarıcıları da"* yerin dibine batırıvermektedir...

Örnek çoktur... Ne var ki, herkes kendi yaşamında karşılaşmak istemektedir. Karşılaştığı zaman, kendisinin de silinip süpürüleceğini bilir mi? Bilinçli sömürü de, sömürülmek de gerçekten anlamlı bir *"sınıfsal durumdur!.."* Ama bilinçsizi, sömüren için de sömürülen için de tam bir rezilliktir!..

Galiba, Osmanlı'nın Onsekizinci ve Ondokuzuncu yüzyılları bütün belgeleriyle, bu rezilliğin örneklerini yaşamakla geçmiştir... Tanzimat kafasının, sonradan sürekli göklere çıkarmasına karşın, hem Osmanlı İmapatorluğunun gelip dayandığı Birinci Dünya Savaşı... Hem Türkiye Cumhuriyeti'nin gelip dayandığı 1989 yılı bütün açıklığıyla ortaya koyacak deliller toplamıdır. Ama, yine de, kestirme olsa bile, örneklemeyi en azından altını çizecek bir nitelikte ortaya koymakta yarar vardır.

Halife-Padişah Mahmut, paşalarını ve yandaşlarını *"ilericilik-tutuculuk"* atlıkarıncasında birbiri ardına sıralarken, Osmanlı'nın kendi kazdığı çukurlara düşe kalka ilerlemesi sürmektedir. Bütün bu Avrupa konjonktürü içinde, *"Kutsal İttifak"* kodamanlarından bazen birinin ötekine ağırlığını duyurmak... Bazen ikisinin, bir kapı aralamak *"kör yanlarından"* yararlanabilen *"Jönler"* ya Avusturya-Macaristan İmparatorluğundan, ya da Osmanlı devlet-i âliyesinden bir koca lokmayı kapıvermektedirler.

BATILILAŞMADA İLK ADIM

Osmanlı, kendini birden boşlukta bulur. Ordusunu kendi elleriyle kırmıştır... Hemen yeni bir ordu kurmalıdır. *"Asakir-i Mansure-i Muhammediye,"* Nizam-ı Cedid'in yerine geçer. Ne var ki, bu da tam bir *"başıbozuk"* yığınıdır. Sonra'dan ordunun düzenlenmesi için getirilen Mareşal Marmont, bunların bir *"tatbikatını"* gördükten sonra; *"Bu, bir ordu değil, bir yığın... Erden alay komutanına kadar ödevlerinin ne olduğu hakkında en küçük, fikirleri bile yoktu... Acele bir çok alaylar kurulmuş..."* Diye yazacaktır.

Gerçekten de, Osmanlı'nın kafası iyice karışmıştır. Karıştırmak için de elinden geleni yapanlar çevresini iyice sarmıştır. Örneğin, Avrupa Ordularında, artık burjuvaziyle anlaşan *"Aristokrat"* sınıfının geleneksel bir özelliği vardır. Oğlu bir tane ise, toprağın varisidir. İkileştiğinde, biri asker olur... Üçse, küçüğü kilise babaları arasına girecektir... Yani,

ordu, aristokrat sınıfın, toprağından sonra gelen işidir. Bunun için de, kralı ya da egemen sınıfla dayanışma içinde bir *"profesyonel subaylar"* kitlesi vardır... Osmanlı, İstanbul'un fethiyle birlikte, buna benzer bir niteliği olan *"Tımar"* erbabının ordu üzerindeki *"komuta"* yetkilerini kısıtlaya kısıtlaya *"Yeniçerilere teslim olmuştur."* Oysa, tımarlılar arasından seçilen *"Sipahi"*ler. Yeniçeri Ocağının *"Türk komutanları"* olarak, profesyonel *"subaylık"* sanatının ustası idiler... Öyle oldukları için süzüle süzüle en yüksek devlet kademelerine çıkabiliyorlardı. Sonradan bu ödevler de *"Yeniçeriler"* tarafından ele geçirilince, *"ordu bozulmuştur!.."*

Şimdi yeniden kurulurken, el altında böyle bir *"subay kitlesinin bulunmayışı,"* son derece doğaldır. Bunun yanına, "Halktan subay yetiştirmek hem çok zaman alacaktır... Hem de Osmanlı kafasına göre; *"halka ve halktan seçileceklere güvenilmez..."* En iyisi askeri halktan toplayıp, komutanları kölelerden üretmektir..." Mustafa Nuri Paşa'nın, Netayüc-ül Vukuat'ına göre de öyle yapılır. Hüsrev Paşa'nın, kendisinin de *"kölelikten"* gelmesinin etkisiyle olsa gerek, hemen devşirilen köleler, Asakir-i Mensure birliklerine komutan atanırlar... Ve elbette, *"orduyu düzenlemeye"* gelen Mareşal'in de tüylerini diken diken ederler.

Avrupai eğitimde ilk meyveleri bu yüzden Tıbbiye verir. Okul olarak da, ilk açılma onuruna erişir... Kon Bonneval, daha Tarhuncu Ahmet Paşa olmadan verdiği öğütleri, gerçekleştirmekte de yardımcı olmuştur. Orduda bir *"sıhhıye Birliği"*nin kurulmasını III.Selim zamanında sağladığından, 1827 yılında, *"Tıbbıye-i Amire"* kurulurken belli bir altyapı bulmuştur... Nizam-ı Cedid'e ateş püskürüp, ortadan kaldırılmasını sağlayan *"Medrese"*nin, iş kendi sağlığına da dayandığından olacak, *"sıhhıye"* konusunda tıspıs kesilmesi ilginçtir... Sağlık, *"fen"* bilimidir... Ve *"Medrese,"* yardımcı olmayı ödev bilir... Şanizade Ataullah Efendi'nin çabaları meyvelerini verecektir... 1828/29 yıllarında, okur yazar öğrenci bulamadığı için, bir türlü kurulamayan Harbiye'ye karşılık, Tıbbıye hemen kurulmuştur... Artık ikiye ayrılabilecektir.

Dönemin ünlü cerrahı, Profesör Sade de Galiére Cerrahhane'nin düzenlenmesi için 1831'de, Viyana'dan çağrılır... Öğrenciler iki ayrı okulda, eğitilirler... Yedi yıl böyle geçer... Hem Tıbbıyeyi âmire, hem Cerrahhane, artık yabancı dili de konuşabilen öğrencilerini gerçek doktorluğun basamağına getirmişlerdir... Süleymaniye Tıbbiyesi

müderrisliğinden, Cerrahhane nazırlığına getirilen Osman Saib Efendi, 1838'de, iki fakülteyi birleştirerek, çağdaş tıbbıyenin ilk çekirdeğini oluşturur. Viyana'dan, Karl Ambrasso Bernard, okulun başına getirilir. Bu 30 yaşındaki pırıl pırıl profesörün bir tek koşulu vardır. İşine karışılmayacaktır... Koşul kabul edilir... Tıbbıye ve Cerrahiye'nin yetişmiş hocaları Abdülhak Molla ve ağabeyi Mustafa Behçet Efendi... Hafız Mehmet, Konstantin, Stepan ve Dr Bogos efendiler de yardımcı olarak görevlendirilirler... Tıbbıye, aynı yıl Galatasaray Lisesi'nde eğitime geçer...

HARBİYE GÜNDEMDE

Denilebilir ki, Osmanlı'nın yazgısını bir kez daha değiştirecek bir oluşumun gecikmesi, salt halk korkusundan kaynaklanır...Tıbbıye ile birlikte Harbiye'yi de kurmak isteyen Mahmut, ürkmüştür... Komuta görevlerine geçecek *"halk çocuklarının"* halktan yana davranması doğaldır. Bu güvensizlik, *"hassa"* ve *"müsellem"* taburlarından oluşan *"Asakir-i Mansure-i Muhammediye"*nin bütün komuta kademelerini *"kölelere"* teslim ederken "erlerini" halktan toplamaktadır... Biçim *"yeniçeriliğin"* tersine çevrilmesinden başka bir şey değildir. Zenci hadımlardan bile gözü kapalı seçilen bu *"köle"* komutanları, eğitimleri ve nitelikleri konusunda Mareşal Marmont ve von Moltke'nin yazdıklarına eklenecek pek bir şey yok... Çünkü, sonuç tüyler ürperticidir. Asakir-i Mansure, hem eğitimsiz Yunan milisleri, hem eğitimli Rus askerleri karşısında tam anlamıyla bozguna uğramıştır...

Has ve Müsellem birliklerinden oluşan ordunun, *"has kesimi"* doğrudan Padişahın özel hizmetlisidir... *"Müsellemler"* ise, merkezde eğitilip, terhis edildikten sonra taşrada *"Redif Taburlarını"* oluşturmaktadırlar... Her iki kesimin erleri de *"zorunlu hizmete"* tabi tutulan halk çocuklarıdır. Bir bakıma, bugünkü askerlik sisteminin ilk çekirdeği sayılabilecek bu yapı, o günler için tam anlamıyla *"subay açığı"* vermektedir... Güvenilir *"Köle Komutanlar"*ın beceriksizliği apaçık ortaya çıkınca sonsuz kaynak halka başvurmak kaçınılmaz olur. Ancak ondan sonra, 1831'lerde Lancester sistemi denilen *"okul bölükleri"* kurulabilmiştir. Erler arasından seçilen onbaşı ve çavuşlar okul bölükleriyle sıkı bir eğitim ve kurstan geçirilmeye başlanır. Bunların arasından yetenekleriyle sivrilenler, Maçka Kışlası'nda, Subay Namzetleri olarak, yeni bir eğitime başlarlar...

Yani, Osmanlı, sonunda çaresiz kalmış... Ve istemeye istemeye *"halkına güvenmiştir!.."* Ama, dolaylı, dolambaçlı ve değişik bir yoldan... İçlerinden en kısa zamanda sivrilmeyi bilen Albay Namık (Paşa) kendisi gibi halk çocuklarının *"subay"* yetişmesi için gecesini gündüzüne katmaktadır. Kısa zamanda olağanüstü başarılar elde edildiği yine Fransız Mareşalinin tanıklığıyla ortaya çıkmaktadır. İlk önceleri, sadece akseri disipline önem verilip, 5 vakit namaz kıldırmakla yetinilir... Ama, 1834'te, Harbiye'nin yapımına başlanıp da, Yarbay Mustafa Mazhar Bey, müdürlüğe atanınca, ders zenginliği de göze batar hale gelir... Bir yıl sonra "Sultan Mahmut" tarafından açılışı yapılan Harbiye' nin ders programına, biraz topçu ve süvari eğitimi eklenir... Aynı yıl, ilk mezunlar arasından titizlikle seçilen genç yeteneklerden; Yüzbaşı Bekir, Emin, Halil, Tevfik ve Derviş Beyler, derhal, Woolwich, Portsmouth ve Sandahrst askeri okullarında eğitimlerini tamamlamak üzere, İngiltere'ye Abdülkerim, İbrahim, Üsküdarlı Ahmet, Rüstem ve Kıbrıslı Mehmet ile Selim Satı Viyana'ya... Ressam Tevfik Bey ise, Paris'e gönderilirler...

Bu gençlerin, okullarını bitirip döndükten sonraki serüvenleri ise, Tanzimat Ordusu'nun öyküsüyle birlikte sonuna kadar yürüyecektir... Çünkü, aralarından Kıbrıslı Mehmet, Selim Satı, Abdülkerim Nadir ve Müşir Ömer Fevzi'nin dönüşümlü olarak Sadrazam atandıklarını belirtmek bile, başlayanın niteliğini açıklamaya yeter.

O dönemin çağdaş tıp yapıtlarını Türkçeye çevirmek zor olduğundan Fransızca eğitim yapan Tıbbiye ile, İngiltere ve Avusturya'da yetişen öğretmenleri nedeniyle, Türkçe eğitim veren Harbiye, sonraki yılların da bir panaroması gibidir... İstanbul, her iki okula da çok duyarlı değildir. Müsellem ya da Redif olmak üzere *"askere"* alınanlara *"öldü"* gözüyle bakılmaktadır. Çünkü, askerlik süresi 15 yıldır... Ne var ki, Hüsrev Paşa'nın kuşkularını doğrulayacak girişimleri olsa bile, *"ordu düzmenin"* ucuz, akılcı ve çağdaş başka bir yöntemi yoktur...

MAHMUT'UN AVRUPA SEVDASI

Bir yandan Harbiye'ye öğrenci yetiştirecek Rüştiye okulları kurulur... Bir yandan öğretmen yetiştirecek öğretmenler sağlamak amacıyla Avrupa'ya yetenekli gençler gönderilir... Bir yandan da ne kadar yüzeysel ve üstyapısal girişim varsa yapılır... Örneğin bizzat II.Mahmut, kaftanı

atar, setre ve pantolon... Kavuğu çıkarır, fes giyer... Rüştiyelerin açılamamasının nedeni olarak, Okumuş öğrenciden yoksunluk anlatılınca, hemen bir ferman çıkarır. İlk eğtimi, parasız ve zorunludur... Ama, ne okul vardır ne öğretmen... Ne de bunların altyapısını oluşturacak bir sermaye, insan ve yöntem birikimi... Sadece gecikmişliğin ivecenliğiyle belki biraz da iyiniyet vardır. Önce, Avrupai bir Bakanlar Kurulu oluşturur. Sonra bunun toplantılarına katılarak, tartışmaları izler... Balolar düzenler... Orkestralar kurar... Gazete yayımlatır... Sarayda tiyatro oynatır... Padişah olarak İstanbul ve Rumeli'yi teftiş eder... Pertev ve Hüsrev Paşaların arasında, eğitimini gördüğü Tıbbıye ve *"tatbikatlarını"* izlediği, zaman zaman da kışlalalarında yattığı askerleriyle, ekonomiye ve alt yapının öteki temel sorunlarından hiç birine eğilmeksizin Avrupa'nın görünen üstyapısındaki herşeye balıklama dalar... Artık toplumun üstteki gerici kesiminde de, alttaki ana kaynağında da adı *"Gâvur Padişah"tır...*

Tutucularla, halk kesimlerinin vurduğu bu damga, II.Mahmut için bir *"şeref"* belgesidir... Avrupalılaştığının en açık kanıtı gibi görünen gelişmeleri, daha da hızlandırarak, sürdürmek amacını açıklar... Sadece kendi gönderdiklerinin gözlemleriyle yetinmez. Avrupalıların, bu arada en gelişmişleri İngilizlerin neler istediklerini öğrenmekte kararlıdır. İngiltere Kralı IV.George, veliaht Guillom ve Hükümeti, Osmanlı'nın gelişmesi için neler düşünmektedirler...

AVRUPA'NIN DÜŞÜNDÜĞÜ

Bütün bunları anlamak ve uygulamak üzere, en güvendiği kişilerden birini seçer. Büyükelçiliğin üstüne, İmparatorluğun Dışişleri Bakanlığı yetkisini de ekleyerek, Londra'ya gönderir. Bu kişi ve girişimlerin tamamı; sonradan, tarihimizin en önemli sayfalarından birini oluşturacaktır... Çünkü, Devlet-i âliye-i Osmanî'yi, Avrupalılaştırmak için ne gerekliyse öğrenecek ve hemen olabilirlik gösterenleri de anında yapacaktır... Gerçekten sadece bir elçi gibi değil, tam anlamıyla *"yenilikçi"* padişahının bir *"vekili"* statüsündedir...

İngiliz diplomasisi, olayın kokusunu hemen alır... Dışişleri Bakanı kurt Canning, Reşit Paşa'yı *"eşitten bile öte, dost bir meslektaş"* gösterileriyle karşılar. Evine çağırır... Evine gider... Arada bir Başbakan Lord Palmerston'le özel

söyleşiler yapmasını sağlar... Dünya sorunları üzerinde tartışırlar... Dostluk o kadar ileri gider ki, bir gün Edinburg Locası'na götürüp, *"biraderleriyle"* tanıştırdıktan sonra, kaydını yaptırır... Reşit Paşa'nın orada tanıştığı biraderlerden büyük çoğunluğu, sonradan İstanbul'da, elçilik yapacaklardır. Lord Rading bunlardan sadece biridir... Daha önemlisi, Mustafa Reşit Paşa, Avrupalılarla bağlantı kurulduktan sonra, *"Masonluğa"* kabul edilen ikinci dalganın ilkidir... Osmanlı'nın Paris Elçisi ünlü Yirmisekizçelebizade ile oğlunun da Paris'teki localara girdiği söylenir...

Ama, Mustafa Reşit Paşa'nın bu görkemli girişi, kendisinin Avrupalılaştığını kanıtlaması bakımından, ilk adım olur... İkinci adım ise, yakın dostları Lord Palmerston ile Canning'in ortaklaşa hazırladıkları ve hemen bütün *"ekonomi tarihlerinin,"* tutsaklık boyunduruğu diye tanımlamasına karşın, bütün *"Tanzimat Kafalarının"* deha ürünü olduğunda birleştikleri, *"Ticaret Anlaşması"*na gelecektir... Kendisi, kısa zamanda Avrupalılaşan *"Büyük"* Mustafa Reşit Paşa, Halife-Padişah'ıyla, Osmanlı mülkünü de Avrupalılaştıracaktır. Bunun için de, 16 Ağustos 1838'de, anlaşmayı imzalar...

Canning, imzalı kopyayı Lord Palmerston'a sunarken, *"İngiltere'nin o güne kadar, yengisiz yapabildiği en "mükemmel" anlaşma olduğunu"* söyler... Aziz dost, Lord Palmerston, anlaşmayı baştan sona okuduktan sonra ise; *"Çok enteresan?..."* diye kalın kaşlarını hoplatır. *"Bu adam ya inanılmayacak kadar ahmak, ya da akılların almayacağı ölçüde hain!.."*

YERLİ DEĞERLENDİRME İSE

Mustafa Reşit Paşa, belki de *"en büyük Osmanlı"* olma talihini, tarihe kazımanın belgesiyle İngiltere'den dönmüştür... Doğru saraya, *"efendisinin"* yanına giderek, İngilizleri *"nasıl ikna ettiğini,"* kendisini *"nasıl kardeşliğe kabul ettirdiğini"* ballandıra ballandıra anlatır... Padişah bir de bunları o günlerde Sadrazam olan *"Cedidçi"*lerin önderi Hüsrev Paşa'ya anlatmasını söyler... Dışişleri bakanı, Padişah buyruğuyla Sadrazamına gider... *"Dünya politikasından"* başlayarak, İngilizlerin görüşlerindeki derin bilgisini sayar, döker... Hüsrev Paşa, dinler... Dinler... Mustafa Reşit Paşa sözlerini bitirip gideceği sırada, eline kapalı bir zarf uzatır... Gördüğünde, bunu Halife-Padişah'a vermelidir...

Reşit Paşa, hemen ertesi gün yeniden *"Saray"*a çağrılıdır. Sultan Mahmut, İngiliz uygarlığı konusundaki coşkusunu henüz yatıştırmış değildir... Mustafa Reşit Paşa anlatır... Padişah, masal dünyasında cevalana çıkmış bir çocuğun olağanüstü coşkusuyla dinler... Bir ara Mustafa Reşit Paşa'nın verdiği zarfı açar... Okur... Sonra da, olduğu gibi paşaya uzatır...

Kendisi *"Yenilikçilerin"* lideri olan Hüsrev Paşa aynen şöyle yazmaktadır; *"Tutum ve davranışları, ülkenin gelenekleri ve devletin görenekleri ile bağdaşır gibi değildir. Hal ve gidişini ihbar ederim... Her konuda saygısızlığa cesaret eden ve edebilecek bir tiptir... Vücudunun ortadan kaldırılması mutlak gerekli ve zorunludur..."*

Mustafa Reşit Paşa, gözlerinde can korkusunun bütün titreşimleriyle, Halife-Padişahın yüzüne bakar... *"Hüsrev Paşa, yenilikçi görünür ama, Avrupayı kavrayamaz."*der efendisi... *"Gönlünü ferah tut!.. Biz durdukça, sana irişemez!.."*

Artık Osmanlı'nın, dolu dizgin Avrupalılaşmasına bütün startlar verilmiştir... İngiliz Ticaret Anlaşması, hakemin işaretidir... İngiltere, Avusturya ve Fransa'ya gidenler dönmüşlerdir. Harbiye kendi uzmanlık alanlarının önderlerini bulmuştur... Bekir Paşa, Topçu ve İstihkâm Okulunun... Derviş Paşa Kimyahanenin... Halil Paşa askeri fabrika ve imalâthanelerin... Tevfik Paşa Mühendishanenin kurucusu ya da yöneticisi olurlar... Halkın arasından seçilen yetenekli gençler, birden İmparatorluğun tepesine tırmanmışlardır. *"Ordu,"* ilk kez kendi içinden ürün vermenin coşkusuyla, sürekli eğitime yönelir... Mustafa Reşit Paşa, hakkındaki değerlendirmelere aldırmayan efendisinin desteğiyle, ünlü *"Islahat Fermanı"*nı hazırlamaya koyulur... Bu arada Mahmut'un ölümü, *"Kadimciler"*de bir umut ışığı yaksa da, Abdülmecit'in tutumu, üzerlerinde düş kırıklığı üretir...

Çünkü, Mustafa Reşit Paşa, İngiltere Kralı Guillom'u, nasıl *"Osmanlı İmparatorluğunun devamının, İngiltere çıkarlarına en uygun formül"* olduğuna kandırdıysa!.. Çok yakın dostları olan İngiltere Kralı IV.George ve ardılı Guillom'la, Canning ve Palmarston gibi devlet adamlarının sürekli isteyip durdukları *"reformlar"* konusunda da Abdülmecit'i ikna etmenin yollarını bulmuştur...

GÜLHANE HATTI HÜMAYUNU

Osmanlı İmparatorunun tam anlamıyla Avrupalılaşmayı bütün dünyaya ilân ettiği 3 Kasım 1839 günü, Gülhane

Köşkünün önü görülmeye değer... Ayrı din mensupları, yabancılar ve bazı Osmanlılar, kendi fermanını, Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa'nın ağzından inanmışlığın *"hûşûsuyla"* dinleyen Halife-Padişah Abdülmecit'e katılmışlardır... *"Bismillâhirrahmanirahim,"* diye başlayan ferman, dışlandığı *"Kutsal İttifak"*ın geç kalmış üyeliğine adaylığını koymaktan başka bir şey değildir... Belki Osmanlı ayırımında değildir... Ama, Avrupalı, bütün bu çabaların, hiç bir işe yaramayacağını, daha da doğrusu, sadece kendi işine yarayacağını çok iyi bilmektedir...

İktidar bir kez daha halktan çalınmıştır. Hem de halkın arasından seçilen, zeki, yetenekli, becerikli çocuklarını, Avrupa okullarında, birer Avrupalı gibi yetiştirip, yüreklerine doldurduğu benzeme tutkusuyla iktidar eyleyerek Avrupa adına çalınmıştır... Yeniçeriliğin çöp sepetine atılmasıyla değiştiği sanılan İmparatorluğun yazgısı, yetiştirilen fidanların ağaç haline gelmesiyle, kendi yolunda yürümesini sürdürecektir... Çünkü, Osmanlı'nın tarih sahnesindeki bütün rolü bitmiş... Görevini gerektiği gibi yerine getirecek bir perdecinin ipi çekmesine kalmıştır...

Abdülmecit, bütün bu girişimlerle, yazgıyı değiştirdiğinin coşkusunda, zevk-u sefa bakımından da Avrupalılaşmak için, saray üstüne saray yaptırır. Beşiktaş, Çırağan, sarayları yapılırken, Askeri Şura, Eğitim Şurası, Öğretmen okulu kurulur... Ceride-i Havadis yayınlanır... Evlenen Fatma ve Rukiye Sultanlar için Fındıklı sarayları yaptırılır... Bu düğüne 2 milyon kuruş harcanır... Saray'ın özel borçları 1 milyar kuruşu geçer... Hazinedeki *"mücevherler"* neredeyse bütünüyle *"Galata Bankerlerine"* rehnedilir...

Toplum, bu kokuşmuşluğun ve rezilliğin tam bir görgüsüzlük gösterisi haline dönüştürülmesinden öylesine rahatsızdır ki, homurtular kuruluş aşamasındaki *"Ordu"* nun yetiştirdiği bütün paşaların kulaklarında zonklamaya başlar... Artık Sadrazam Âli Paşa'nın yapabileceği bir şey yoktur... Bir Selâmlık resminin *"arz zamanında,"* İmparatorluğun her yerinde olduğu gibi, İstanbul'da da ayyuka çıkan *"Saray sefehatinin"* tehlikelerinden biraz söz etmek ister... Böylelikle, tek başına iktidarı, salt görgüsüzlük gösterisi sanan *"Hükümdarını"* uyaracağı umudundadır... Aldığı yanıt ise, bütün beklentilerini bir anda yoketmeye yeter: *"Sen nasıl Sadrazam olmuşsun? Hazineyi düzelteceğine, benim masraflarıma karışıyorsun... Sorumluluk altındasın... Mührü alır da adamı koğuverirler!.."*

Âli Paşa, arz odasından dayak yemiş bir *"devletlû"*nun

bütün ezikliğini silkeleye silkeleye çıkar... Sadaret makamına geldiğinde, çaresizliğin, öfkenin ve acının doruğundadır... Zamanımızın (Genel Kurmay Başkanı)da diyebileceğimiz, Dar-ı Şûrayı Askeri başkanı Hüseyin Daim Paşa, Sadrazamın durumundaki bu acıklı görünümü hemen farkeder... Sormasına kalmadan, başına gelenleri anlatan Sadrazam, *"bu adam azdı,"* diye bitirir sözlerini. *"Tedbir gerek!.."*

TANZİMAT ORDUSU'NDA İLK CUNTA

Hüseyin Daim Paşa'nın, Sedaretten çıkışıyla birlikte, Tanzimat ordusunun ilk *"cuntası"*da gündeme gelir. Artık, *"Ordu"* oluşmuş... Avrupa uygarlığına yönlenmiş ve rezalet ve sefahatlarını Avrupalılaşmak sananlara gerçeği gösterme hazırlığına girmiştir!.. Bu arada geçirdiği Kırım deneyi Avrupa askerinden farksızlığını kanıtlamıştır. Yunan ve Rus askerlerinin karşısında yeniliğin gerilemesini, Kırım'da, 30 bin İngiliz ve Fransız askerinin de yardımıyla silmiş atmıştır... Kendine güveni gelmiş, Halife-Padişah'ların *"başıboş"* bırakıldıklarında, günümüzde bile kınama konusu olan görgüsüzlük, rezalet ve sefahatlerinin sınırsızlığı ile irkilmiştir.

Sadrazamından işareti alan Hüseyin Daim Paşa, hemen Avrupa'da yetiştirilmiş ilk subaylardan oluşan askeri okul komutanlarını çevresine toplar... Durumu, olduğu gibi anlatır. Halil, Derviş, Süleyman paşalar, başlarını sallarlar... 1860 Yılı, *"cuntacılığın"* gelenekselleşmesi bakımından, dönüm noktasıdır... İktidar ne denli güçlü, tek ve salt olursa olsun, *"halktan çalındığı,"* zaman, bütün hırsızların çaresizliği ile noktalanmaktadır. Halife-Padişah kendisini denetleyecek hiç bir kurum, kuruluş ve ortak olmadığı için, *"Avrupai"* sandığı her haltı işlemekte duraksamaz... Halk, yönetimin sadece sömürüsünü karşılayan sağmal ineğidir... Seçim çoktan ortadan kaldırılmıştır. Avrupalının giyisinden, balolarına kadar herşeyini *"taklit eden"* Osmanlı, iş *"seçime"* geldiğinde, *"dut yemiş bülbüle"* dönmektedir. Oysa seçim, sınıfsız toplumda ne denli önemliyse, sınıflı toplumda daha bir fazla önemlidir.

Elbette, halkın yanılabileceği, kötü yöneticiler seçebileceği ileri sürülebilir... Halksız demokrasi özlemi yeni değildir. Mümkün de değildir... Seçme hakkı halkın elinde bulunduğu sürece, *"daha iyisinin seçilmesini sağlamak,"* hem halkın hem de halka *"öğüt vermeye"* kalkanların ortak

sorumudur... Bütün bunların yerine, iktidarı ve yönetimi halktan çalmak ise, rezilliğin, yolsuzluğun, haksızlığın ve pisliğin ortağı olmaktan başka birşey değildir. Olmayınca, temizlemek de ister istemez başa düşmektedir.

İşte, bu zorunluluk, kaçınılmaz bir biçimde, *"Cuntaları"* gündeme getirmektedir. Çünkü, aynı zamanda egemeni korumak yükümüyle görevli *"Ordu,"* rezaletlerin ilk tanığı durumundadır. *"Hassa"* askeri olsun, *"müsellem"* olsun, toplumun içinden çıkmış pırıl pırıl genç insanlardır. Kendilerini toplumdan 15 yıllığına ayrı, ayrıcalıklı ve üstün görseler bile, redifliklerini de bitirdiklerinde dönüp gidecekleri yer, ailelerinin yanı, toplumun içidir... Asakir-i Mansure'nin genç subayları ise, önce de anlattığımız gibi, *"hassa"* ve *"müsellemlerin"* arasından seçilmiş halk çocuklarıdır. Bu iki ögenin, ilk tanık olmaktan kaynaklanan öfkesi, hükümetin başı Sadrazam'ın uğradığı hakaretle birleşince, *"çalınmış iktidarın hırsızından"* hesap sormak, kendi sorumluluğundan aklanmakla eş anlam tışır...

Yolsuzun hakkından geldiği an, *"Ordu"* iç dinginliğine erişecektir. Orduyla birlikte halk da!.. Hepsi tarafından dışlandığı için, halkın ne düşündüğü bilinmez. Ama, nasılsa denge hesaplarında sayılmadığından, fazla da önem verilmez... Önemli olan, ilk tanık askerin düşünceleridir. Ve seçimsiz toplumda kaçınılmaz biçimde dikkat edilmesi gereken de, *"iktidar"* saltanatını ayakta tutabildiği gibi, yıkabilecek durumda olanların düşünceleridir.

Sedaretin düşüncesi, askerin düşüncesiyle birleşince, iş bitmiş sayılır. Tepeden inme *"Cunta"* hemen eyleme geçer... Hüseyin Daim Paşa, çevresinin *"Avrupa'nın eğitimden geçmiş"* genç paşalarla sarılıverdiğini görmenin gücündedir... Derviş, Halil, Selim Satı, Rüstem, Emin, Tevfik ve Bekir Paşalar, Halife-Padişah'ın yola getirilmeyeceği inancında birleşirler. Çare, *"efendilerini öldürüp, Abdülaziz'i efendi ilân etmektir..."*

İlk *"cuntanın"* üyeleri bu kadar değildir... Fatih dersiamlarından Nasuhi efendi, Medrese öğrencilerini, (Talabe-i ûlum) örgütleyecektir. Şeyh Ahmet ise, *"tekke ve zaviyeleri"* eyleme katabilecek bir önderdir... Hükümet, ordu ve halk böylelikle bütünleşecektir. Bu bütünleşmenin, davranışı tam anlamıyla bir *"darbe"* olsa bile, sonuçları bakımından, halkın onayını alabilir. Altyapıda önemli bir gelişme ve değişim sağlamayacağı açıktır. Buna karşın istenmeyeni alaşağı edeceğinden, hoşnutluk üretebilir...

CUNTA VE YAZGI

Devleti temsil edenlerin birbirleriyle çekişmesi, ne kadar halka açık ya da onun adına olursa olsun, sonuçta yine üstyapının kendi arasındaki hesaplaşmalardan başka bir işe yaramaz... Nitekim, bu yüzden olsa gerek, her cunta olayının kendini çok iyi gizlemesi, çok sağlam koruması ve üyelerini çok sıkı bir elekten geçirmesi gerekir... Hükümet ve ordu başlarının kurduğu ya da içinde bulunduğu bir *"cunta"* bile, zayıf noktalara sahiptir. Ve buradan yakalandığı an, işini bitirmek kolaylaşır... Her *"cuntanın"* en zayıf noktası, halk eyleminin en güçlü noktasıdır: Açıklık... İtalyan "Karbonarileri,", Kralın Başkomutanını aralarına aldıkları halde, gizlilik ortadan kalkar kalkmaz, ipi boylamışlardır... Osmanlı ilk *"cuntası"*da, Başbakan ve Genelkurmay Başkanını kurucu olarak başında tutarken, bir ihbarla yerle bir olmuştur...

Oysa, hem hükümeti, hem *"orduyu"* hem gençliği, hem halkı ve hem de, Şinasi ve hemen her toplantıda *"Revolution"* sözcüğünü selâm gibi kullanmasından ötürü. *"Didon"* lakabını kazanan Arif Bey gibi aydınları da içeren bir cuntanın, çoğuna sahip bulunduğu iktidara bütünüyle el koymasına engel yoktur... 24 Sefer 1276 tarihli *"Ceride-i Havadis'te."* Osmanlı Hükümeti'nin 13 Eylül 1859 tarihli şu açıklaması yer alır. "Bazı kişilerin güvenliği bozmak amacıyla bir *"dernek"* kurarak eyleme geçecekleri öğrenilmiş bulunduğundan, 40 kişi kadar hemen gözaltına alınıp, Kuleli Kışlasında tutuklanmıştır."

İhbarda bulunan *"cunta"* üyelerinden biridir. Doğrudan Padişah'a ihbar ettiği için, öteki üyelerin tamamı tutulup kalmışlardır. Fakat, Padişah'ın kendilerinden başka tutunacak dalı olmadığını da, görmüşlerdir. Biraz geç... Biraz eksik... Ve ayıldıkları zaman... Ama, gizli iş görmenin o ürkünç yalnızlığında, bütün kararlarını ertelemekten başka bir şey yapmamışlardır...

Ordu tarihinin hemen her evresinde, gizliliğin delinmesiyle birlikte, kaçınılmaz olan, bu ilk denemede de görülmüştür... Sonraları Cumhuriyet ordusunda bile, ihbarların, çok zaman hem eylemi ertelemek, hem cuntayı dağıtmak bakımından etkinliği düşünülürse, durum aydınlık kazanır. Yine de, egemen için *"ordusundan"* başka güven kaynağı bulunmadığından, kaçınılmaz paradoks kendini göstermekte gecikmez.

CİĞERİ KEDİYE EMANET ETMEK

İhbar üzerine hemen tutuklanarak Kuleli Kışlasına kapatılan 40 kişinin soruşturma kurulu son derece ilginçtir... Yakın zamanlarda, anı yazan pek çok *"ihtilalci"*nin anlattıklarının tıpatıp benzeri sayılabilecek durum, üstyapı olaylarının simetriğini göstermesi bakımından da iyi bir tanık gibidir...

Soruşturma kurulunun başkanı, aynı zamanda *"cunta"* nın da başı olan Âli Paşa'dır... Meclis-i Âli-i Tanzimat Meclis-i Vâlâ ve Daruşşura-i Askeri meclisleri başkanları, Mehmet, Kâmil ve Mustafa Zarifi paşalar da üyeleri... Sekreterliğini ise bizim Mithat Paşa olarak bildiğimiz, o zamanların (efendisi) yürütür...

Tutuklularla, soruşturma komisyonunun, Kuleli Kışlası' nda birbirlerini nasıl sorguya çektikleri Uluğ İğdemir'in incelemesinde vardır... Tam anlamıyla bir tiyatro sergilenir... Cafer Dem Paşa, daha foya meydana çıkıp, tutuklu olarak Kuleli'ye gönderilirken, denize atlar... Kaçmak için midir, bilinmez. Boğulur!.. Hem Takvim-i Vekâyi, hem de Ceride-i Havadis'in açıklamasına göre; *"Tutuklular ayrı ayrı toplanmışlardır."* Soruşturma sonucuna göre, *"Başkanlarının Şeyh Ahmet"* olduğu anlaşılmıştır. Ünlü Vatan Şairimiz Namık Kemal'e göre, *"Ebûlahrâr"* (Tütsak olmayanların, özgürlerin babası) diye tanımlanan Şeyh Ahmet... Hüseyin Daim Paşa, Binbaşı Rasim Bey ve Tophane görevlilerinden Arif Bey, idama mahkûm edilirler...

Olay *"cunta"* nın kendi arasında bir hesaplaşma değil tam bir paylaşmadır. Bir bölüğü cezaevlerine, sürgünlere gidecektir. Bir bölüğü, iktidarda kalarak *"rövanşı"* düzenleyecektir. Nasılsa Abdülmecid'in halkla bütün bağı kesilmiştir. Tutup da kendini devirecek olanları halka götürecek hali yoktur. Elinden gelen, *"cunta"*yı, *"cunta"*ya teslim eylemektedir. Bir anlamda, ciğeri kediye emanet etmiştir. Başka ne yapabilir ki... Ancak demokrasilerde, iktidarı halk belirler. Tanrısal ya da cuntasal güçlerle iktidar olunan her yerde ise ortakların kendi aralarındaki uyuşmazlıklarda, hakem yine kendileri olacaktır. Yani demokraside *"seçimle"* çözümlenen, diktada *"oyunla"* düzene sokulur.

Tıpkı, 1960 darbesinin hazırlayıcılarının anlattığı gibi... Tam *"darbe günü"*ne yaklaşıldığı bir sırada, içlerinden birinin, *"Samet Kuşçu"*nun ihbarıyla, 1960 *"cuntası"*da büyük bir sarsıntı geçirir. Hatta dağılır. Aralarından 9'u

tutuklanır. *"Ordu"* üst kademesinin soruşturmasından geçer... *"Cunta"* üyeleri aklanır. İhbar eden *"mahkûm olur!.."* Yöntem aynı olunca, sonuçlar değişsin mümkün mü?

"Kuleli Vak'ası" diye tarihimize geçen bu olayda da, gerek yargıç konumundakiler, gerek sanık durumundakilerin hepsinin aynı *"eylemin"* karar verenleri olması hiç yadırganmamalıdır... Cuntacılık geleneği başlamıştır. İlkinin kendi içinde çözülmesi, ötekilerin ders almasını gerektirecek değildir... Nitekim, 12 Mart 1971'de noktalanan bir başka *"cunta"* serüveni de, hemen hemen aynı gelişmelerle aynı sonuçlara ulaşmıştır... Devletin en yüksek katlarını da *"cuntaya"* alma girişimleri, büyüklerin kendi arasındaki uyuşmazlığa döner dönmez, tutuklananlar, ağır işkencelerden geçenler ve sonunda aklananlar hemen hemen bu ilk cunta fiyaskosunun sayılarıyla karşılaştırılabilir...

Ne var ki, *"cunta"* üyeleri sızıntıdan yeterince ders almışlardır. Darbecilik öğretisinin temeli, *"gizliliğe"* dayanır. Oysa bizim darbeciler, halkı kullanma içgüdüsüne sahiptirler... Ancak, gerçek bir *"devrim"* olgusunda, eylemi durduracak hiç bir güç bulunmadığı için geçerli olan *"toplumu içermek"* formülü, *"cuntacılığın"* yapısına aykırıdır. Yapısına aykırı olanla bütünleşmeye kalktığı an ise en zayıf noktasından vurulması kaçınılmazdır...

Darbe ile devrimin ayırımı neyse, cunta ile toplumun farkı da odur... Elbette, darbenin de ilericisi, gericisi vardır... Devrimin de olabilir... Ama, devrim, bir üst yapı girişimi ile başlasa bile, altyapının durdurulamayan eylemidir... Darbe ise, üstyapının kendi kesimlerinden birinin iktidara el koyması ya da mevcut iktidarı devirmesi... Ekonomik ve gerçek bakış açılarından ayırdığımız zaman, salt politik tanımlamayla yetinmek zorunda kalırız.

Oysa, altyapı açısından bakıldığında, *"üretim araçları mülkiyetini değiştiren,"* eylem, ister bütün bir sınıf ya da toplum tarafından yapılsın, ister çok dar kadrolu bir *"cunta"* eliyle gerçekleşsin, *"devrim"* olur... Birincisine örnek olarak Fransız Devrimi gösterilebilir... Emekçiler de içinde toplumun bütünü, burjuvalarla birlikte, kilisenin toprağı, aristokrasinin *"mâlikânesi,"* dinlemeden, üretim araçlarına el koymuştur... O zamana kadar neredeyse sadece kilise ve Kralla aristokrasiye ait bulunan *"mülkiyet"* hakkını ortadan kaldırıp, topluma *"mülkiyet hakkı"* tanımıştır. Egemenlik bunu uygulamanın kaçınılmaz aracıdır... Ama, sonunda üretim araçları mülkiyeti el değiştirmiştir.

Sovyet Devrimi ise, bir avuç insan tarafından, tıpkı bir

"cunta" girişimi ve bir *"darbe"* niteliğinde başlamıştır... Lenin'in *"Bolşevikleri,"* 120 milyonluk Rusya'da, bırakınız herşeye el koymayı, *"devlet dairelerinin yarısında müdür olmaya yetecek"* sayıda bile değildir. Olayın başlaması, gelişmesi ve yerleşmesi, tam anlamıyla gerçek bir *"darbedir..."* Ama, sonuçlarına bakıldığında, ister aristokrasi, ister burjuvazi ve isterse emekçi sınıflara ait olsun, her türlü üretim aracı mülkiyetini, bütün toplum adına devletleştirmiştir. Yani, neresinden bakarsanız bakın, bunda da *"üretim araçları mülkiyeti el değiştirmiştir."*

İLGİNÇ BİR PARADOKS

Oysa, isterse bir sınıfın öteki üzerinde egemenliğini sağlamak için olsun... İster bütün bir toplumun, bir avuç çapulcuya karşı çıkışı biçiminde gerçekleşsin, sonuçta *"üretim araçları mülkiyetinde değişiklik"* olmuyorsa, siz üstüne istediğiniz yaftayı yapıştırın, istediğiniz kadar propagandasını yapın, *"eylem"* apaçık bir *"darbe"* olmaktan öteye gidemez...

Osmanlı'nın bu ilk *"cuntasında"* olduğu gibi, sonraki bütün *"cuntaların"* temel amaçlarına bakıldığında, hiç bir biçimde *"üretim araçları mülkiyetinin değiştirilmesi"* görülmez... Ama, hepsinin ortak özelliği, şu ya da bu biçimde, iyice suyu çıkan *"iktidar yöneticilerini değiştirmek"*tir. Yani altyapıya hiç dokunmadan *"havanda su döğmek"*... Köklü bir değişim gerçekleşmediği için de belli periyodlarla, darbeler yinelenir... *"Türk Ordusu"*na bu geleneği, sanırız Tanzimat'ın, bu ilk girişimi vermiştir. Teknik bakımdan, ihbarı, çözülmesi, soruşturma ve aklanması ile, neredeyse 150 yıllık bir gelenek oluşturan girişim, sonraları da aynı nitelikleri taşıya taşıya gelişmiştir.

Çünkü, bu ilk örneğin temel amacı, gösterişli bir yaşam uğruna hem *"Sarayı,"* hem *"Devlet hazinesini"* büyük borçlara sokarak, mücevher rehnine neden olan Abdülmecit'i devirmek ve öldürmek... Yerine, böyle bir yaşam biçimi benimsemeyeceği sanılan, Abdülaziz'i getirmektir... Gerekçe bu kadar basit olunca, *"İnkılâp Tarihimizin"* ilk girişimini, buradan başlattığınız zaman da bir şey değişmez, daha sonraki olaylardan da... Çünkü, yapılan elbette aynı sözlük kullanılırsa, *"ihtilâl"* değildir. Ama, açık tanımlamakta yarar var, *"İnkılâb"*da değildir. Olsa olsa, sadece *"İntikâl"* olabilir...

"Osmanlı Hanedanının" görgüsüzce harcama yapan

üyelerinden birinin elinden alınan egemenliği, yapmayacağı sanılana teslim etmek... Nitekim, Abdülmecid'in ölümüyle, 25 Haziran 1861'de, tahta geçen Abdülaziz, ilkin bu izlenimi vermeyi başarır... Hem saray ödeneklerinin azaltılmasını ister... Hem de kendi masraflarını kısar... Abdülmecid'in kuşkularından kurtulmak için kendini vurduğu av partileriyle, pehlivanlık, zaten toplum üzerinde bir sempati uyandırmıştır... İktidara gelir gelmez masraf azalmasını istemesi, umutları büsbütün artırır... İriyarılığına karşın hareketli ve yakışıklı olması da, toplum üzerinde etkileyicidir...

Artık bütün sorunların çözümleneceği beklentisi, hemen herkese egemen olur... Cunta, Kuleli olayıyla dağılmış gibidir... Âli Paşa, bütün ipleri elinde tutmaktadır. Bir anlamda, cuntanın başı iktidarda olduğundan, sonuç alınmış gibidir... Abdülaziz, ilk zamanlar, Babıâli ne derse kabul etmektedir. İlginç bir gelişme olmuştur... Devlet ve Hükümetin birbirinden ayrı olsa da bir arada güzel güzel yaşayabileceğini kanıtlayan bir görünüm belirir... Kuvvetler ayrılığına doğru gidişin ilk ipuçları sayılabilecek bu dönem çok uzun sürmez...

PRENS CUNTALARI

Saraylar, kadınlar devlet malını yağmalamaya alışmışların ortaklığı, kısa zamanda hortlar... Abdülaziz, gençliğinde kendini kısıtlı saydığı her türlü girişimi, özgürce yapabilmenin tadına varmaya başlar... Abdülmecid'in son dönemlerinde, neler olup bittiyse, yinelenir... Eğlence, debdebe, israf ve sefahat, bastırıldığı sanılan bütün çukurlardan, Padişah sarayına doğru kabarmaya başlar...

Artık, asker aydınların yanına sivil aydınlar da katılmıştır... Mahmut'un 1840'larda başlattığı, program meyvelerini vermektedir. Paris'teki *"Türk Okulu"*yla, Londra, Viyana ve Berlin'deki *"Kollejlerden"* yetişip gelen *"sivil-aydınlar,"* Tıbbiye ve Harbiye'nin yanına Mülkiye'yi de eklemişlerdir... *"Sivil-Asker Aydın"* kenetlenmesi ufukta belirmiştir... Abdülaziz'in, sefahat girişimleriyle, Veliaht Murat Efendi'nin öğretmenliğinden dostluğuna geçen *"sivil aydınların"* homurtuları da başlar... Veliaht prensin Kurbağalıdere'deki sarayının konukları arasında kimler yoktur; Namık Kemal başta olmak üzere, Ebüzziya Tevfik, Recaizade Ekrem Ali Suavi, Ahmet Lütfi, Emin Nihat, İbrahim Şinasi, Ahmet Mithat, Ziya (Paşa), Agâh bey ve efendiler...

Askerlerin, Başbakan ve Genelkurmay başkanı çevresinde oluşturdukları çekirdek, sivillerin Veliaht Prens Murat'ın *"Köşkünde"* kabaran dalgasıyla, bir yerde buluşacaktır.

Her iki cuntanın da, birbirinden pek ayırımı yoktur... Asker kanadın cuntası, daha önce de anlatıldığı gibi, Londra, Viyana ve Paris'e gönderilen genç subayların komuta kademelerine geçmesiyle oluşmuştur... *"Sivil Cunta"* ise, ilk *"Rüştiyeler ve Mülkiye"* mezunları ya da Paris Türk Okulundan dönen gençlerin, yönetim kademelerine atanması yanında, Veliaht Murat Efendi'nin, amcasını eleştirmeye başlamasıyla birlikte... Artık bu iki cuntanın, birbiriyle bağlantısına sıra gelecektir... Abdülaziz'in *"sefahatiyle"* paralel olarak Murat Efendi'nin umutları da artınca, *"sivil cuntanın"* çığlıkları da yükseliverir... Ali Suavi'nin *"Muhbir"*i, *"sivil aydınların"* ya da *"cuntanın"* sözcüsü olarak 1866'da yayına girer... *"Saray"* ilk kez, okuma yazma bilenlerin eleştirici gözleri önüne serilir... Muhbir her gün, Abdülaziz'i topa tutmaktadır... Kurbağalıdere, tam bir *"Akademi"* gibidir... Akşam, Veliaht Prensin de katkılarıyla, tartışılan konular, ertesi gün Muhbir, Tercüman-i Ahval ve Tasvir-i Efkâr gibi yayın organlarında, herkesin kendi yorumu ya da algılama biçimiyle yayınlanmaktadır.

Tam bu sırada, kurt Âli Paşa, Mehmet Ali Paşa'nın torunları arasına ayrılık tohumları serpiştiriverir... Daha İbrahim Paşa zamanında, Mehmet Ali Paşa ile yapılan bir anlaşma gereği, büyük oğul Mustafa Fazıl, Mısır Valisi olacaktır... Abdülaziz'le, Âli Paşa, İsmail üzerinde anlaşırlar... Yüzyılın başında, *"Kutsal İttifak"*ın kurduğu statüko, yarısını aştıktan sonra Avrupa'yı, kapsamına almış gibidir... Yine de, arada küçük değişiklikler isteyen *"Düvel-i Muazzama"* masraflarını Osmanlı kesesinden harcamaya kararlıdır...

1867 yılında, Sırbistan ve Karadağ'da, isyanlar başgösterirken, sivil aydınların bulabildikleri tek suçlu *"müsrif"* Abdülaziz'dir... Şehzade Murat Efendi, o'nun yerine geçiverse, herşey düzelecektir... Asker aydınların, yaklaşık bir on yıl önce düştükleri açmaz, şimdi veliaht sarayında darbe planlayan *"sivil aydınları"* kendine çekmektedir. Ne var ki, Abdülaziz'i istediği gibi yönlendirebilen *"askeri cunta,"* kendi hatasını yinelemeye hazır değildir... Karl Von Hohanzeller'in, Karol adıyla Sırbistan prensi ilân edilmesinin üstüne, George'luktan, *"vaftizle"* Yorgi'liğe geçen Yunan Kralı'nın bir Rus prensesiyle evlenmesi çakışınca,

işler karışır... Âli Paşa yani *"askeri cunta,"* herşeyi eleştiren *"sivil cuntaya"* bir gözdağı vermek ister...

VELİAHT SARAYINDAN, PRENS KONAĞINA

Aslında gözdağı doğrudan Veliahtadır... En yakınları Namık Kemal'le, Ziya Bey'den, sarayı yoksun kılacaktır. Biri Erzurum vali yardımcılığına, öteki Kıbrıs mutasarrıflığına atanıverir... Padişaha güç yetiren *"askeri cunta,"* veliaht şemsiyesi altındaki *"siviline,"* haddini bildirmiştir... Murat Efendi'nin dili bundan tutuluverir... Her iki öğretmeninin uzaklaştırılması karşısında, yapabileceği pek bir şey yoktur... Namık Kemal ve Ziya Beyler, taşınma hazırlıklarına girişirler...

Sonradan, Anayasa, özgürlük ve parlamentarizmin Mithat Paşa ile bayraktarı sayılacak, bu iki genç bilge, neye uğradıklarını şaşırmışlardır. Yine de, kabulü zorunlu bir gerçektir. Sonraki dönemlerin bütün *"özgürlük vahası"* yolcularına pınar olabilmelerinin temelinde, birinin gerçekten büyük bir ozan, ötekinin de etkin bir yazı ustası olmasının katkısı çoktur. Buna bir de, Ondokuzuncu yüzyıl *"Osmanlısının"* kafasını eklerseniz, etkilerinin anlamı kendiliğinden ortaya çıkar... Asker aydınlar da, sivil aydınlar da, dış ya da bir iç destek bulduklarında *"padişah"* değiştirmekte duraksamazlar... Padişahlığı değiştirmek ise akıllarının ucundan bile geçmez.

Öyle olunca da, şaşırıp kalmaları doğaldır. Çünkü, iktidar, yani *"Abdülaziz"* e hükmettiği bilinen *"askeri cunta,"* kendinin dışında bir güç odağını, *"veliahta"* dayanarak bile olsa istememektedir... Bu durumda, Namık Kemal'in Erzurum'a, Ziya Bey'in de, Kıbrıs'a yollanmaktan başka çare yoktur...

Tam bu sırada, Dedesi ile II.Mahmut'un yaptıkları anlaşmaya göre Hidivlik hazırlığında olan Mustafa Fazıl Paşa'nın hevesi kursağında kalmıştır. Mısır Sarayı'na, o değil kardeşi İsmail Paşa oturtulmuştur... Paris'teki Paşa'dan, İstanbul'daki Curié d'Orient muhabiri Jean Perie'ye bir mektup gelir...

Galata'daki özel bankerine talimat verilmiştir... Birden boşlukta kalan bütün *"sivil aydınlar"* için, yepyeni bir olanak doğar... Başta Namık Kemal, Ziya ve Ali Suavi olmak üzere, hepsine Paris piyangosu vurmuştur... Savaşımlarını İstanbul'da yürütmeleri olanaksızdır... Paris'te yayınlayacakları gazeteler yoluyla, Abdülaziz'i devirmek için daha özgür,

daha rahat ve çok daha güvenli bir yaşam sürmeleri bir olura bakmaktadır. Paşa, şimdiden, ailelerinin darda kalmasını önlemeye kararlıdır. O nedenle, Ziya Bey ailesi için 50, Namık Kemal ailesi için de 10 bin frankın hemen ödenmesini istemiştir.

Herşeyin bittiğine inandıkları bir sırada, aşağılanmış bir prensin, öç duyguları, imdada yetişmiştir. Prensle amaçları bir olmasa da, düşmanları aynıdır... O tahtı için Abdülaziz'e karşıdır. Onlar özgürlük için... Erzurum veya Kıbrıs'ta sürgünün "ideallerine" hiç bir yararı dokunmaz. Ama Paris'ten bütün toplumu etkileyebilirler...

Artık Paris, *"Jön Türklerin"* yeni merkezidir... Fransız Postanesinin, kapütülasyonlardan yararlanarak, bütün okuma bilenlere dağıttığı haftalık *"Muhbir"* ve günlük *"Hürriyet"* devrim tarihimizin altın sayfalarını yaymaya başlar... Mustafa Fazıl Paşa, bütün *"Jön Türk"*lerin ücretlerini her ayın başında düzenli bir biçimde öder... Hürriyet'in çıkışını sağlamak amacıyla gerekli 250 bin frankı, Ziya Paşa'nın emrine çoktan vermiştir... Ve Paris'teki *"Jön Türkler"* İmparatorluğun her köşesine ulaştıkları Fransız postanesi yoluyla, *"Özgürlük"* tohumlarını bütün beyinlere serperler...

SUYU BAŞINDAN KESMEK

Mustafa Fazıl Paşa, çevresine topladığı *"Jön Türkler"*le, kendisine oynanan oyunun öcünü iyi almaktadır. İmparatorluğun her yanında, *"özgürlükçü düşüncenin,"* tohumları atılmış, filizleri görülmeye başlamıştır. Mustafa Reşit Paşa'nın *"sacayağı"* kendisinin göçüp gitmesiyle bozulmaz... Yetiştirdiği iki kurt Mehmet Emin Âli ve Keçecizade Fuat Paşalar, hem *"cuntanın"* hem *"İmaparatorluğun"* dizginlerini mahir ellerinde toplamışlardır. Üçü de, Avrupa yetiştirmesi ve Batı'nın biraderi ve dostu bu devlet adamları yeri geldiğinde zoru, yeri geldiğinde yemi kullanmanın da ustasıdırlar... Zaten yerine göre biri, yerine göre diğeri Sedarete gelerek, İmparatorluğu gül gibi yönetmektedirler. Bunların arasına İgnetief'in Truva atı olarak Mahmut Nedim'in girmesi, dengeyi bozmuştur... Mahmut Nedim, bütün *"İnkılâp Tarihlerinin"* kin ve öfkesini çeken bir adamdır. Çünkü, *"Düvel-i Muazzama"* diye tanımlanam İngiltere, Fransa ve Rusya üçgeninin, üçüncüsünden yanadır. O kadar ki, *"Nedimof"* diye adlandırılmak hoşuna gider...

Devreye girer girmez de, Mustafa Reşit Paşa'nın, Batı *"cuntasının"* karşısında, Saray + Rus konsolosluğunun *"Doğu Cuntasını"* dikmeye çalışır. 1860'lı yılların ortalarında, bunlara eklenen *"sivil mülkiye cuntası"* ile, yeni bir odak oluşur... Fakat, hem Batı, hem Doğu'nun asker ve saray cuntalarına yaranamayan *"sivil cunta,"* soluğu Paris'te Mustafa Fazıl Paşa'nın kucağında, alır...

Alır ya, girişimleri, her iki cuntayı da alabildiğine rahatsız eder... Sonunda, Fuat Paşa emeklilikten vazgeçer... Abdülaziz'i de yanına alarak, Avrupa yollarına düşer... Sözde, Paris sergisini gezeceklerdir. Özde, Batı Avrupa'yı ziyaret edecek olsa *"İlk Halife"*nin gölgesinde, sivil cuntayı dağıtacaklardır... Elbette bu arada, Batı Avrupa'nın Osmanlı'ya farkını da efendilerine göstermiş olacaklardır...

Mustafa Fazıl Paşa, Osmanlı Elçisiyle birlikte Marsilya karşılayıcıları arasındadır... Paris Emniyet Müdürü ise, Hürriyet ve Muhbir *"idarahanelerinde!.."* Paris'teki bütün *"Jeunnes Turc"*ler, Marsilya treni *"Gare de Lyon"*a girmeden, Londra'nın yolunu tutarlar... Mustafa Fazıl Paşa etek öper... Yol boyunca, katıldığı Abdülaziz'in söyleşileri ve Keçecizade Fuat Paşa'nın işaretleri sonucunda, Osmanlı Hükümetinde Bakan olmanın, Mısır'a *"Hidiv"* olmaktan üstünlüğünü, çok çabuk ve çok iyi anlamıştır... Abdülaziz, Paris'e indiğinde, bütün gösteri ve gösterişleri, gönül rahatlığı içinde izleyebilir...

"Jön Türkler," birkaç ay içinde, Osmanlı pasaportu, faşizmin babası III.Napolyon'un hoşgörüsü ve Mısırlı Prensin parasıyla *"devrimcilik"* yapmanın bedeline katlanacaklardır. Ya, Londra'da, *"Hürriyet"*in yayınını sürdürmek için biriktirdikleri bütün paraları harcayacaklardır... Ya birbirini suçlayarak, amansız düşman kesileceklerdir... Ya da açlıktan, utançtan ve acıdan kurtulmak için, İngiliz ajanlığını kabul edeceklerdir. Bunları da beceremeyenler, elçilerin ayaklarına kapanarak, pişmanlıklarını dile getirecek, kapağı yeniden alacakları görevlerin sessizliği ya da meddahlığı içinde geçirmek üzere yurtlarına atacaklardır...

Su başından kesilmiştir. Zamanımızın, *"kendini sürgün etmeye"* pek meraklı bazı devrimcilerinin, bütün bu deneyimlere göre pek çok üstünlükleri vardır... Artık bu tür *"sürgünlerde,"* paşa kucakları yerine, *"gurbetçilerin"* birikmiş emeğini sömürme modası geçerli... Ortalık ışıyınca, tantanayla dönüp, pireyi deve yapabilme beceriniz de varsa, kendi kendinize oynarsınız... Aradan geçen bunca zamanın, bu kadarcık bir işe yaramasına şaşmamak gerek... Ama,

bütün bu sonuçları üreten *"Jön Türler"*in önünde böyle bir deneyim olmadığı gibi, Avrupa'da bu kadar çok *"Türk İşçisi"*de yoktu...

CUNTACILAR ARASINDA BİR DEVRİMCİ

Kuleli olayında soruşturma kurulunun yazmanlığını yapan Mithat Efendi, gençliğin, dinamizmin ve bilginin bileştiği insanların, neler üretebileceğini kanıtlayan bir prototiptir... Askeri cuntanın üyelerinden biridir... Abdülmecit'in tahttan indirilmesine yürekten inananlar arasındadır. Cunta çatlayınca, *"büyüklerini"* en ağır biçimde suçlayan gençlere katılmıştır... Bu yüzden İstanbul'da kalması sakıncalı görülür. Ama, hiç bir yeme kapılmayacak bir *"görev anlayışına"* sahiptir... Gönderildiği yer neresi olursa olsun, ileride yapacaklarının bir provasını denemek bilincine sahiptir... Ve galiba, Osmanlı *"asker ve sivil aydınları"* arasında, gerçek ilerleme ve kalkınmanın ancak ve ancak altyapı düzenlemeleri ile olabileceğini öğrenen ilk ilericisidir... Çünkü, belge açıktır... Keçecizade Fuat Paşa, birden hastalanınca, Padişah'la sürdürdüğü gezisini kesip Nice'e gitmek zorunda kalır. Öleceğini anlayınca da oturup, daha ilk girişimlerden beri anlatmaya çalıştığımız temel özelliği... Üstyapı değişikliğinden başka bir şeyin bilinmediği özelliğini kanıtlayan şu vasiyeti Halife-Padişah'a gönderir.

"Yeni keşiflerden, Avrupalı'nın yaptığı her şeyden yararlanmalıyız. Yemin ederim ki; bir Hükümetin Avrupa'da yaşayabilmesi için Avrupalılaşmasından başka çare yoktur. Batıp gitmekten kurtulabilmekliğimiz İngiltere kadar paraya Fransa kadar eğitime ve Rusya kadar askere bağlıdır. Biz, mutlaka ve mutlaka Avrupa ulusları derecesine yükselmeliyiz. Bunun için her şeyden önce bütün siyasal ve idarî kurumlarımızı değiştirmek ve yenileştirmek zorunludur..."

Yıl, 1868'dir... Günümüzden tam 121 yıl önce... Yüzyirmibir yıldır Tanzimat ağzında çiğnenen bu sakız, başta Hükümet erkânı olmak üzere pek çok çeneyi yormaktadır. Çünkü, dikkat edilirse, Osmanlı İmparatorluğunu neredeyse 30 yıl yönetmiş ve 15 milyon kilometre kareden 13 milyona düşmesini engelleyememiş baş yöneticilerden biri, gerçek değişim ve yenileşmenin ancak altyapıda olabileceğinden habersizdir... Bütün istediği, yasal siyasal ve yönetsel üstyapı değişikliklerinden öteye gitmez... İngilizler kadar para nereden ve nasıl biriktirilecektir? Fransızlar kadar eğitim ve kültür, hangi kaynaklardan ne biçimde

üretilebilecektir? Ruslar kadar asker, nerden toplanacaktır? Hiç bir yanıt yok... Olamaz da... Çünkü, gerekçesi basit. Tanzimat kafası üretken değildir. Tüketime dönük bir kafa ise, üretim kaynaklarının temeline inemez. İnemediği için de, eğer gücü, parası ve hüneri elveriyorsa, *"Alır... Kullanır... Eskitir ve atar..."* Oysa, gerek Avrupa, gerek Rusya sayılan her üstünlüğü, kendileri üretmişlerdir... Bunun İmparatorlukları sonsuza değin yaşatmaya yetip yetmediği ayrı konu... Yine de yetmemektedir. Ama, kalkınmanın bir altyapı sorunu olduğunu bilmeyen tanzimat kafasına, hele 1868 yılında, hayran olduğu o imparatorlukların da, bir insan ömrü kadar zamanları kaldığını anlatmanıza olanak yoktur... Şimdi hepsinin defteri dürülmüşken bile anlamayanların çokluğuna bakılınca 120 yıl öncekiler düşünemezler denilebilir...

MİTHAT PAŞA

Mithat Paşa düşünmüştür. Zaten *"mit"*i ve dramı da budur... Tanzimat tarihi içinde, ulusal kalkınmanın ilk örneklerini sergileyen dehası, bütün kişisel kusurlarını silip süpürecek bir önsezi göstermektedir. Niş'e, bir bakıma sürgün giderken, böyle bir gerçeğin ipucunu yakalayabileceğini biliyor muydu? Kestirilemez... Çünkü, tarihsel bir raslantı, Alman Köylü Kooperatifleri, tam o'nun Niş'e vardığı günlerde örgütlenmeye başlamıştır. Mithat Paşa, tanzimat dilenciliğinin dışa borçlanma alışkanlığı unutmaya yönelir... Önündeki örnek, toplumun kendi yağıyla kavrulması ama, topyekûn kalkınmasının işaretidir. Birden altyapı sorununun bütün derinliklerine iniverdiğini görür.

Toplumsal kalkınma, toplumun kendi katılımıyla gerçekleşebilir... Mithat Paşa, *"Menafi Sandıklarını"* yani tabanın kooperatifleşmesini sağlar... Sonuç, akıllara durgunluk verecek gibidir. Çok kısa zamanda, 500 km. yol yapılır... Sulama kanalları, toprağın verimini artırır. Yol hem üretimin pazarlanmasında, hem güvenliğin sağlanmasında etkilidir... Kısa sürede herkesin daha fazla ürettiği bir ortam oluşur. Çocuk yuvaları, eğitim kurumları, hatta *"kız okulları"* o günlerin girişimleri olarak önce Rumeli'yi, sonra bütün İmparatorluğu şaşkınlığa, çoşkuya ve umuda boğar... Bütün bunlar, hiç bir yerden borç, yardım ya da destek almadan, sadece Niş ilinin olanak ve kaynaklarıyla, Niş halkının emek ve birikimini birleştirip, değerlendirmekle mümkün olmuştur... Mithat Paşa mucizesi, Tanzimat

kafasının üstüne balyoz gibi iner. Ve bu şaşkınlıktan, çıka çıka o kafanın başarıları çıkar!.. Zaten, Paşa'nın trajedisi de böyle başlar... Yeni bir denemeye tutulacaktır...

Bulgaristan kesimi rahatsızdır... Ruslar, istedikleri gibi çomak sokabilmektedirler. Niş'tekinin bir benzeri kalkınma girişimleri gerçekleşirse, belki Makedonya, Rus saldırılarından korunabilir... Silistre, Vidin ve Niş, Tuna İli olarak birleştirilir... Başına Mithat Paşa getirilir... Destek yoktur... Kredi yoktur... Yoksulluk ve yolsuzluk diz boyudur... 1866'da bütün bu yokluklarla başlayan çalışma, üç yıl içinde, bir efsanenin bütün temellerini oluşturur...

Üç yıl içinde, 3 bin km. yol... 1.400 köprü... Nehri taşımaya açacak 3 vapur... Tuna'nın sularını bütün il topraklarına *"bereket"* taşıtacak kanallar... Yapılan yollarda, ulaşımı sağlayacak bir *"araba şirketi..."* Daha da önemlisi, birikim ve harcamaları yerel gereksinim ve denetim olanaklarına bağlayacak *"Belediyeler..."* Yerel yönetimlerle birlikte, Osmanlı'nın dört yüzyıl unuttuğu, geleneksel *"seçim..."* Henüz hükümet düzeyine çıkmasa da, yerelde, *"Belediye Meclislerini"* topluma seçtirme başlangıcı... Ve elbette, *"topyekûn kalkınmanın"* bütün kışkırtıcı homurtularını, bir anda coşkuya çeviren sevinç ve umudu... Rus parmağı, yine de boş durmaz... İsyan patlar!... Mithat Paşa, Merkez desteğine başvurmadan, halkın katkısıyla, anında başkaldırıyı sindirir... Rus memurlarını kendi ilinin dışına atar... Rus elçiliği, *"Saray"* ve *"Üç Büyükler"* üzerinde öyle bir baskı kurar ki, Mithat Paşa *"Devlet Şurası Başkanı"* olarak kendini İstanbul'da bulur...

Ne var ki ipin ucunu yakalamıştır. Çağdaşlaşmanın, sadece Avrupa kurumlarını olduğu gibi almakla değil, insanı *"avrupalılaştırmakla"* yani olanaklar sağlayıp, üretken hale getirmekle mümkün olacağının ayırımına varmıştır... Artık, nerede olursa olsun, *"yoğurt yiyişi ayrı bir yiğittir!.."* İstanbul'da, *"Emniyet Sandığını"* kurar. Hemen, İstanbul'un *"üretken"* sınıflarını örgütler... İşyerlerini, işkollarını destekleyerek, küçük kredi gereksinimleriyle, üretim artışlarını körükler... Kısa zamanda, Tuna efsanesinin üstüne, *"İstanbul ahalisinin sevgisini"*de eklemeyi bilir...

Artık Osmanlı *"seçkinlerinin"* kanatları ister istemez üçleşmiştir. O güne değin, ne pahasına olursa olsun *"Avrupalılaşmak"* tutkusundakilerin, salt üstyapı taklitleriyle yetinen *"ilerici"* kanadı... Kredi, teknik ve teknolojiyi *"ithal"* etmekte bir an duraksamamakla birlikte, üstyapıyı *"şeriat"* çerçevesinde sıkıştırma heveslisi, *"gerici"* kanadı...

Ve bir de, yazık ki, somut örneklere karşın, iki kanada da, gerçeği anlatmasına olanak bulunmayan, tek başına bir Mithat Paşa...

TARİHİN FIRSATI

Ne var ki, her iki kanadın da, sağlam *"cuntaları"* olmasına karşın, sorumluluğu üstlenebilecek nitelikte adamları teker teker dünyadan göçüp gitmektedirler... Mustafa Reşit Paşa, hepsinden önce gitmiştir... Osmanlı Sarayı'na, karşı İngiliz sarayını ustaca kullanabilen (!) bu kurt devlet adamı, hiç de kendisinden aşağı kalmayan iki ardılını bırakmıştır... Artık Âli Paşa İngiliz, Fuat Paşa Fransız saraylarını, Osmanlı sarayına karşı kullanırlar!.. Mahmut Nedim'in, Abdülaziz'le elbirliği ederek, Kremlin'i öteki iki sarayın karşısına çıkarma oyunu, Mustafa Reşit'ten sonradır...

Arada bir askeri cuntanın başı Mütercim Rüştü Paşa'nın da *"denge"* sağlamasıyla, Mustafa Reşit Paşa'nın eksikliği hiç duyulmamıştır... Üç saraydan biri, tam ağırlık kazanamadığında, Rüştü Paşa göreve gelir... İlginçtir, Bu üç Paşa Sedarete gelme rekorları kırarlar... Kimi 5 kez, kimi 8 kez Sadrazam olur... Henüz Demirel de içinde hiç bir Cumhuriyet politikacısı bu rekoru kıramadı...

Hükümet ve Saray, kuvvetler ayrılığı ilkesini yeniden başlatacak bir ağırlıkta yürütmeyi oluşturmuşlardır. Ancak, *"cuntaların"* sağladıkları dış desteğin ağırlığı ölçüsünde iktidara gelip gitmesi, yine de bu ayrılığın niteliğini tartışmaya açık bırakmaktadır... Yine de, tahtıravalli iyi kurulmuştur. 1875'lere kadar da tıkır tıkır işler... Çünkü, 1871 Paris Komün'ü, *"Düvel-i Muazzama"* despotlarının ödlerini koparmıştır... İşgal altındaki bir ülkenin, Fransa'nın, başkent *"emekçileri,"* bütün dünyadaki emekçilerin yüreğini kabartıveren bir eyleme kalkışmışlardır... Fransız devriminin, Paris'i bütün *"özgürlük arayıcılarının"* yüreği haline getirmesi deneyinden geçen zorbalık, bir anda neye uğradığını şaşırır... Aralarındaki bütün ulusal çekişmeler birden, sınıfsal çıkarlarını korumanın o eşsiz içgüdüsüyle emekçilere karşı kenetleniverirler...

Osmanlı cuntalarının bir şansı buradadır... Ve elbette Mithat Paşa'nın dramının da... Çünkü, kendi içlerinde *"Devletin sorumluluğunu"* yüklenecek önder bulamayan *"cuntaların"* hepsi de, Mithat Paşa'nın çevresinde birleşir... Devrimci için kaçınılmaz ve kaçırılmaz fırsat doğmuştur...

Elbette, kendini *"kurban sunağına"* sürmenin de... Çünkü, birbirleriyle böylesine uzlaşmaz *"çıkar"* gruplarının, bir kişinin çevresinde birleşmelerinin temelinde, hiç bir iyi niyet olamaz... Sadece kestaneleri ateşten toplayacak bir maşa gereklidir... Devrimcinin asıl görevi ise, kendi canını düşünmek değil, fırsatları kendi yeteneği ölçüsünde kullanabileceğinin bilinciyle, yapabileceğini yapmaktır...

"Düvel-i Muazzama," çok moda bir deyimle, *"Birlik ve Beraberlik içinde,"* elele Komünün dehşetini, kan ve zulmün çığlıklarında boğunca, yeniden çıkar kavgasına girmiştir. Elbette kendi aralarında değil... Bütün iştahlar için en iyi lokma, Osmanlı sofrasında her zaman hazır beklemektedir. Zaten, parça parça koparmanın hiç bir sakıncası yoktur. Bütün sorun, bütünü paylaşmaktaki uyuşmazlıklardır. Bu çözümlendiği an, Osmanlı'yı hiç bir şey kurtaramayacaktır... Hem de, onca yıldır uğraştığı *"Avrupalılaşmayı"* özellikle üstyapı kurumlarının bütününde ve kafaların her kıvrımında gerçekleştirdiği... Yani, *"Meşruti, bir monarşiyi"* denediği ya da ikincisinde *"kurduğunu sandığı"* anlarda...

SUÇ AVRUPALILAŞMAKTA MI?

Burada bir parantez açarak, sözcüklere yüklenen suçları temizlemek gerek... Hiç kuşku yok ki, suç hiç bir biçimde *"Avrupalılaşmakta"* değil... Çok kısa geçmişimizde, *"Batı Kulübü"* tartışmaları da bulunduğu için, bir kez daha altını çizerek belirtmekte zorunluluk vardır. Her iflas, tıpkı her kalkınma gibi bütünüyle altyapıya dayanır... *Toplumsal altyapı, endüstri devrimini başarmış ve üretimini makinalara dayayabilmişse, feodal toplum yapısından, endüstriyel toplum yapısına geçmiştir.* Ondokuzuncu Yüzyıl Avrupası bunu başarmış bir toplumlar yumağıdır... Ve hangi toplum, bunu başarabilirse, ister krallıkla yönetilsin... (Tıpkı İngiltere, İsveç, Hollanda vb. gibi) İster cumhuriyet rejimine geçmiş olsun... (Almanya, İtalya, İsviçre vb. gibi...) İster, Başkanlık sistemini uygulasın... (ABD ve Fransa gibi...) İsterse, İmparatorluğu sürdürsün... (Japonya gibi...) Ve ister modaya uygun giyinsin, Batı toplumları gibi... İster geleneklerine sımsıkı sarılsın yine Japonya gibi... Hiç bir şey değişmez... Endüstri toplumu oldukları için çağdaş toplum yapısındadırlar... O kadar ki, ister salt Batılılar gibi kapitalist sistem çevresinde bulunsunlar... İster Sovyetler Birliği gibi, sosyalist sistem içinde... Yine çağdaştırlar... Yani, dilimizde pelesenk haline gelen asıl deyimle, *"Avrupalılaşmışlardır!.."*

Ama, öte yandan altyapıları tarıma dayalı yani feodal kalan toplumların kendileri, yöneticileri ya da seçkinlerinin tamamı, ya çapuldan elde ettikleri, ya borç harç bulduklarıyla, son moda'nın en uç örneklerini taklit ederek, alıp kuşanarak, gösteriye çıksalar, yine hiç bir şey değişmez... İster, ABD ya da Fransa Anayasası'nın bir kopyasını, oybirliğiyle kabul etsinler... İster meclisleri, senatoları, eğitim kurumları ve hatta bülbül gibi şakıyan dilleriyle kalkınmış ülkelere özensinler... Çağın gerisinde kalmışlardır... Yani kendilerini Avrupalı sansalar bile hiç bir biçimde Avrupalılaşamamışlardır... İşte, Tanzimat Osmanlısının taklitçilikte maymunu geçerken, özde taş gibi kalın kalan kafasına bu gerçeği kimse, hatta bir ara, iktidara bile geçen Mithat Paşa çakamadığı için, batışını da hiç kimse, hatta iktidara geçen Mason birliği İttihat ve Terakki de önleyememiştir... Bugün de değişmeyen temel yanlış budur. O yüzden, niyetinin ölçüsü ne olursa olsun, hiç bir askeri yönetim ve hiç bir darbe belli bir süreçten sonra, iflâsın sorumlusunu aramaktan kurtulamaz... Sistem aynı kaldıkça, insanları değiştirmenin bir anlam taşımadığı açıktır... Ama anlayan için...

Zaman içinde ilerlemeyi sürdürdükçe, Mithat Paşa'nın kaçırdığı fırsatla, Osmanlının kaçırdığı fırsatın birbirine denk olduğu görülecektir. Sonuçta, Mithat Paşa, her devrimci gibi, *"kurban olabilmenin"* ödülünü almış, *"tarihe geçmiştir."* Osmanlı ise, altı yüzyıl lök gibi yayıldığı *"tarihten sürülüp çıkarılmış ya da gömülmüştür."*

Cuntaların lidersizlikten çevresinde birleştikleri tek kişi olmanın gücü, belli bir yere kadar gidecektir... Mithat Paşa, halkın *"gizil gücünü"* sezebilen nadir insanlardan biridir. Hem kuramda inancı budur. Hem uygulamada apaçık görmüştür... Gördüğü için de, darbenin saati çaldığında, bir an bile duraksamamıştır... Bütün cuntalar çevresinde toplanır toplanmaz, Abdülaziz'in tahttan indirilmesine karar veren, komitenin liderliğini üstlenmiştir... Veliaht Murat iktidara gelir gelmez, Anayasa hazırlamak üzere komisyonu oluşturmakta bir an bile gecikmemiştir... Ve görmüştür ki, daha hazırlık aşamasında, birleşenler ayrışmaya başlamışlardır... Cevdet Paşa, yargı sisteminin değiştirilmesine karşıdır... Fetva emini Kara Halil Efendi, Anayasa'ya karşıdır... Yeryüzünün tek Anayasa'sı, *"Kur'an"* varken, tartışmalı bir metin hazırlamak anlamsızdır... Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa, *"Meclis"*in her türüne karşıdır... Yani, Osmanlı, aslında değişimi sadece, *"Hüküm-*

dar ya da Sadrazam," arada sırada da, kıyafet değiştirmek düzeyinde ve yüzeyinde kavrayabilmiştir... Mithat Paşa'nın köktenci değişimini kavrayabilen bir Harbiye komutanı Süleyman Paşa vardır... Ama, ötekilere gücü yetmez... Sinirlenir, toplantıyı terkeder... Osmanlı, sonradan pek moda olacak bir deyimle, tam bir *"Gardrop Avrupalılaşmacısıdır!.."*

DEVRİMCİNİN OLANAKLARI

Mithat Paşa, bütün bu olumsuz koşullarda, kendisinin ve ancak kendisinin katalizör olabileceğini görmüştür... Bütün *"cuntaların"* çevresinde birleşmesini yine de tarihsel bir fırsat diye değerlendirir... Vasiyetnamesinde bıraktığı mal ve para varlığı, bugün bile gözleri kamaştıracak rakamlara ulaştığına göre, kötüsüne hazırlıklı olarak ise giriştiği anlaşılıyor... Osmanlının bütün düşünen başlarının kaskatı kesildiği bir alanı, yani halkı devreye sokabilmek adına ödenmeyecek hiç bir bedel yoktur. Bunu göze alabilenler de, bir gün öldürülürler... Ama, bu yeryüzünde ölmeyen var mıdır?

Mithat Paşa, kendisi ve ailesi için aldığı önlemlerle, ölüme hazırdır... Uğruna yaşamını adadığı halkı ise, henüz yeniden elde etmediğinin çalınıp çalınmadığını bilecek durumda değildir. Kaldı ki, bütün cinleri birbirine çatıştırmakta büyük usta olan Abdülhamid, Mithat Paşa'yı, Osmanlı sınırları dışına attıktan sonra *"Meclis'i"* açmıştır... Yani bir anlamda ve belki de Paşa'nın asıl dramını oluşturan, en çok istediğininin, kendine karşılık bir bedel tutulmasıdır.

Öyle bile olsa Mithat Paşa, düşündüklerinin ve istediklerinin tamamını çok kısa bir süre için de olsa, yaşama geçirebilmiştir... Hiç bir devrimci, sonsuza değin yaşamayacağı için, yapılanlara sahip çıkmak, ondan yararlananlara düşer... Sahip çıkamıyorlarsa, kuranın, sonsuza değin işletmesini bekliyorlar demektir... Bu da olsa olsa, Tanzimat kafasının *"mistik"* örümceklerinin üretebileceği bir ağdır...

Mithat Paşa, ilkin Anayasa istemiştir... Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası, 23 Aralık 1876'da ilân edildi... Meşrutiyet istemiştir... 19 Mart 1877'de, 180'i *"Müslim"* 40'ı *"gayri müslim"* üyelerden oluşan *"Osmanlı Meclis-i Meb'usan"*ı toplandı. Ama, bu arada 5 Şubat 1877'de, Mithat Paşa Abdülhamid tarafından tutuklanıp, bir vapurla sınırdışı edilirken, halk parmağını bile kıpırdatmamıştır!.. Peki, aynı halk, Talebe-i ulûm (Üniversite gençliği)un,

"askeri cuntanın kışkırtmasıyla da olsa," Fatih'ten Babıâli'ye kadar yürümesini alkışlarla destekleyip, *"Sadrazamı istemeyiz!.."* diye bağırışlarına katılıverince, Koskoca Mahdud (Nedimof) Paşa'yı İran elçiliğine kaçırmamış mıdır? Ve yine aynı Halk, Halifesi, Padişahı ve mutlak efendisi Abdülaziz'in sarayı Süleyman Paşa komutasındaki Harbiye öğrencileri tarafından sarılıp, 29/30 Mayıs 1876 gecesi düşürülürken, parmağını kıpırdatmış mıdır? Ve daha da ilginci, Veliaht Murat efendi, Beyoğlu'nun Varyete Tiyatrosunda, kordiplomatiğe tanıştırılırken, *"birader hastadır... Devlet'i temsil edemez,"* kulislerini yapan Abdülhamid-in başvurduğu halk değil midir...

Ve 33 yıl sonra, Abdülhamid'i paldır küldür tahttan indiren de, parmağını kıpırdatmayan halkın temsilcileri olmamış mıdır? İşin gerçeği, halkı salt kendi cüce çıkarlarına araç olarak düşünmekle, kendini hiç bir karşılık beklemeden halk için feda edebilmekte yatar... Biri üçkâğıtçılıktır... Nerede, hangi koşul, hangi gerekçe ileri sürülerek uygulanırsa uygulansın, üçkâğıtçılıktır... Öteki erdem... Bedeli ne olursa olsun.

Mithat Paşa'nın da, yaşamı bu ölçüler içinde değerlendirilirse, tek başına, bütün cuntaları çevresinde toplayan çekim kendiliğinden ortaya çıkar. Elbette, iktidar sorunu çözümlenir çözümlenmez, ayrılan çıkarların kavgası da... Abdülaziz gitmiştir... Murat hastadır... Abdülhamid, iktidara gelebilmek adına, her ödünü vermeye hazırdır... Geldikten sonra, verdiklerini teker teker toplamak üzere... Çünkü, *"askerin genç kesimi"* dışındaki cunta üyeleri, Mithat Paşa'nın uygulamalarından ürkmüşlerdir... Siviller, kendi aralarında *"hukuk"* tartışmasına girerler... Ali Suavi, çoktan bayrağı açmıştır... Abdülhamid, el altından "halkın güç odakları," tekkeler, esnaf örgütleri ve medrese ile bağlantı kurmaya uğraşmaktadır. Meşrutiyetçiler, rejimlerinin rengi konusunda bir türlü uzlaşamazlar...

HALK ADINA, HALKSIZ

Darbe kafası, yaptıklarını *"Devlet"* için yapar. Zaten, *"üç cuntanın"*da amacı *"İmparatorluğu kurtarmaktır..."* Halkı değil... Mithat Paşa ise, halksız bir imparatorluğun olmayacağını anlatmaya uğraşır... Kendisini parçalamak üzere halkın önüne atmadıklarına şükretmelidir. Taif'te, Abdülhamid'in cellatlarınca boğdurulmak, beklediği bir sonuçtur... Şeyh Ahmet ve arkadaşlarının soruşturma

tutanaklarını kendi elleriyle yazmış... Cafer Dem Paşa'nın Boğaz sularında yitip giden gövdesini kendi gözleriyle görmüştür. Bunlara karşın, *"cuntacılık oynamayı sürdürdüyse,"* fırsatları hem *"devleti,"* hem de *"halkı"* adına kullanmak içindir... Çünkü, içtenlikte sürekli, *"Meclis"* isteyen tek o vardır... Âyan Meclisi... Meb'usan Meclisi... Vükelâ Meclisi... Hep Mithat Paşa'nın kafasından yaşama geçirilen kavramlardır... Abdülhamid, ara vermiştir... Sonra, ardılları da hatta işgalciler de vermiştir... Zaman zaman, *"ordu"*da vermiştir... Sonuç!.. Her kezinde, Meclis, yeniden yaşama girmiştir...

Sadece, ara verenlerin tarihteki yeriyle, *"Meclis"* isteyen ve uygulayanların hem yazgıları, hem konumları değişiktir... Kahramanlık ve zorbalık aynı tarihin verdiği toplu başlık olmaktadır. Herkes istediğini seçmekte özgürdür. Bir tek koşulla. Halkı, kitleleri ya da güç odaklarını, kişisel iktidarı adına *"kullanmakla,"* kişisel iktidarını yitirecek bile olsa, kendini halk adına kullanabilmek. Hiç kimse, bilgisizliğin karanlığına kaçamaz... Tarih öğrenilsin ve yenilensin diye yazılır... Yinelensin diye değil... Ve öyle bir belleğe sahiptir ki, bilmeyenin öğrenmek istemediği her şeyi, bütün ayrıntılarıyla geleceğin bilinmezlerine kadar taşır...

Bu nedenle, Osmanlı'nın bütün cuntaları, üyelerinin çoğu gerçekten halk çocuklarından oluşuncaya... Ve bu halk çocukları, halklarından başka güvence bulunmadığını kafalarını taşlara vura vura öğreninceye kadar, hep *"devlet için,"* hep *"kurtarıcı"* olarak ve *"halk adına,"* üstelik hiç bir biçimde *"halkı karıştırmadan"* davranmışlardır. Darbecinin başka türlü davranması da mümkün değildir... Çünkü, halkla yapılan demokratik bir denge oluşturmak zorundadır... Halksız yapılan, bir azınlığın düşencesindekini, bütün bir topluma dayatmak becerisidir...

Osmanlı, *"sivil-asker"* aydını, bu ayırımı, kurtarmak istediği devleti, bütünüyle yitirinceye kadar farketmemiştir. Farkettiği zaman da, İmparatorluğun işi bitmiş, Anadolu ve Trakya'nın bir bölümünde yepyeni bir devlet oluşmuştur...

Olayların ivmesi hızlanınca, sorumlular artar... Abdülaziz'in devrilmesi ve yerine *"özgürlükçülerle,"* onların eski koruyucusu Murat'ın gelmesi, Rusya etkinliğinin bütünüyle ortadan kalkması olasılığını göstermiştir... Murat Hastadır... Abdülhamid, bütün güç odaklarıyla pazarlık halindedir. *"Biraderinin hastalığını"* ustaca kullanır... Abdülaziz bileklerini keserek intihar etmiştir... Rus Çar'ı, Sırbistan ve

Bulgaristan'da karışıklıklar çıkarır... İktidarın zayıf yüzü kendini göstermektedir... Sorun çözümlenince, *"cuntalar"* biribirine düşmüştür... 26 Haziran 1876'da, Sırbistan savaş ilân eder... 31 Ağustos 1876'da, Abdülhamit tahta çıkarılır... Murat'ın bütün oyunu, Varyete Tiyatrosu'nun sahnesinde kalmıştır...

Çerkes Hasan Mithat Paşa'nın konağında Anayasa hazırlığındakileri tek başına basar... Hüseyin Avni ve Raşit Paşaları vurur... Mithat Paşa, iki bulunmaz desteğinden yoksun kalır. Yine de Namık Kemal'in de katıldığı komisyon, taslağı hazırlamayı sürdürür... Sırbistan'ın ardınca, Karadağ da savaşa katılır... Uyduların ordularını bozan İmparatorluk, birden Tersane Konferansı'yla burun buruna gelir... *"Düvel-i Muazzama,"* kozunu İstanbul'da paylaşacaktır... Avusturya'yı, Kont Ziçeni ve Baron Kalis, Fransa'yı Kont Bourgoun ve Shodorti, Almanya'yı Baron Werther, İngiltere'yi, Dışişleri Bakanı Lord Salisbury ve elçi Henry Elyoth ve Rusya'yı da General İgnatief temsil etmektedirler... *"Kutsal İttifak,"* Tersane'de, Osmanlı gemisini kalafata almakla, parçalayıp yutmak arasında tartışmaya girişmiştir.

Abdülhamit sonunda bütün kartları görmenin zorunluluğuna inanmış olmalı... 12 Aralık toplantısı Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan konusunda tam bir ültimatomla, görüşmelere ara verir. Osmanlı'nın parçalanmasına son adım atılmaktadır.. Avrupa'nın paylaşımında çoktan anlaşılmıştır. Asıl çıkar noktası, Akdeniz ve Boğazlar, her yutmaya kalkanını gırtlağına, *"Büyük Devletlerden"* birinin yapışması olasılığını taşıdığından Osmanlı'ya manevra alanı bırakmaktadır... Ama, Balkanların işi bitmiştir... Mithat Paşa'nın Babıâli'de topladığı 250 kişi; *"Ölüm, rezilce yaşamaktan yeğdir,"* kararına varınca Büyük devletlerin ültimatomu reddedilir. Rüştü Paşa, önce red notasını imzalar. Sonra hemen kalkar... Abdülhamit'e gider, istifasını verir... Yerine Mithat Paşa'nın getirilmesini önerir... Ve bir taşla, kaç kuşu birden vurur...

AVCININ KUŞLARI

İstanbul'un ortasında sofra kuran *"Büyük Devletler,"* iştahla parçalamayı beklemektedirler... İştahları kursaklarında kalır... Abdülhamit, henüz bütün güç odaklarını kendi çevresinde birleştirememiştir. Avrupa devlerinin ültimatomunu kahramanca reddettikten sonra, *"Devlet-i Âliyeyi*

Osmaniye'ye" manevra alanı açan bir Vezirin özverisini reddedemez... Mithat Paşa'ya mahkûmdur... Başkasını getiremez... Ve Mithat Paşa, Meşrutiyet ilân edilmedikçe, iktidara gelemez... İlkelerine ve inançlarına aykırıdır... Gelir gelmez de, reddedilen ültimatomun altında kalacağı için, Rüştü Paşa iktidarına kısa bir ara vermekten öteye geçmiş olamaz...

Tanzimat *"cuntacısı"* ile, Meşrutiyet *"cuntacısının"* gelecek kuşaklara bırakacakları miras da budur... Biri her türlü manevra olanak ve yeteneğini elinde tutmanın ustasıdır... Biri, sürekli özlenecek bir erdemin inanmışlığında... Bunların arasına, 33 yıl her iki kanadı da parmağının ucunda oynatacak bir Abdülhamit yerleştirdiniz mi, tablo tamamlanır... Nitekim, ültümatomda tanınan 7 günlük sürenin bitimiyle, konferans yeniden toplanır... Delegeler tamamlanıp, hepsi birden Osmanlı Dışişleri Bakanı Saffet Paşa'nın ağzına baktıkları an, bir cayırtıdır kopar... *"Düvel-i Muazzama"*nın dünyayı titreten delegeleri, yürekleri ağızlarında yerlerinde uğrarlar...

Saffet Paşa; *"Bu top sesleri baylar,"*- der aldırışsız... *"Efendimizin, İmparatorluğa bağış ve armağanının müjdesidir... Şu an, Meşrutiyet ilân edilmiştir..."*

Mithat Paşa koşullarını Padişah'a kabul ettirmiştir... Biraz da, *"Düvel-i Muazzama"* karşısında kazanılan zamanın anısına, bütün dedikleri yerine gelecektir...

Delegeler, ültimatomlarının sonucunu merak bile etmezler... Yerlerinden kalktıkları gibi giderler... Osmanlı, oyun içinde oyunu iyi oynamıştır... Bunun rövanşı da, iyi alınmalıdır... 18 Ocak'ta, Mithat Paşa yeniden toplum önderlerini bir araya getirir... Abdülhamit, pundunu kollamaktadır. Rüştü Paşa, olacakları çoktan sezmişitr. Mithat Paşa ise, biran önce Meclis'i toplayıp, halkı yanına alamazsa da, kendisi halka karışmak ister... Doğrusu, engellemelere, fikir ayrılıklarına, düş kırıklıklarına karşın, direnci yerindedir... Aynı gün, Abdülhamid'e yazdığı mektup, çok şeyi açıklamaya yeter;

"Meşrutiyet-i getirmekten amacımız, tek başına yönetimi kaldırmak ve Zat-ı Şahanenizi görevinizde uyarma ve bakanların ödevlerini saptama ve "milletimizin" arasında tam bir eşitlik sağlayarak elbirliğiyle ve gerçekten "mülkün" düzeltilmesine çalışmaktır.

Otuz yıldan beri çıkarılıp da, içeriği uygulanmayan fermanlar gibi şimdiki fermanınız da, içinde bulunduğumuz bunalımın bitmesiyle ortadan kalkmayacaktır... Çünkü

Anayasa'yı ilândan amacımız, sadece Doğu sorunlarının istediğimiz gibi düzenlenmesine yardımcı olmak ve Avrupalıların aleyhimize açılan ağızlarını kapamak gösterisinden ibaret bir bağış değildir.

Bu konuda Zat-ı Şahanelerine bazı açıklamalarda bulunayım. Öncelikle, yüce kişiliklerine ait olan Hükümdarlık görevlerinizi mutlaka bilmelisiniz. Çünkü, bütün davranışlarınızdan "millet" önünde sorumlu olacaksınız. Bunun için, hem bakanlar hem devlet memurları yürütme görevlerinde güven içinde bulunmalıdırlar ki, dört yüz yıldan beri, "milletimizi" kötülüklere alıştırıp, devletimizi gerilemeye mahkûm eden dalkavukluktan yakayı sıyıralım.

Bendenizin, yüce erkinize olağanüstü saygım vardır. Ancak, yasalara göre "milletimizin" çıkarlarına aykırı olan en küçük bir şeyde bile size uymamakta kararlıyım. Hem de yurdumun selâmet ve saadetini sağlamak için kendimi borçlu sayarım. Fakat, korkarım ki, bu durum ve tutumdan ötürü ileride milletin bendenizi sorumlu tutar. Sunmak zorunda olduğum düşüncelerimden ötürü kuşkuya kapılmayınız. Ne var ki, asıl korkum daha sonra vicdanımın beni utandırarak alakoymasıyla, milletimin azar ve lânetine uğramaktır. İşte bu dehşettir ki, yüce kişiliğinizi uyarmak için bana cesaret veriyor...

Padişahım!..

Osmanlılar, kendi kendilerini geliştirme ve yönetme iktidarına sahip olmalıdırlar... Tartışma ve danışma yoluyla yönetilen bir toplumda düzen nedir bilir misin? Açıklamaya neden yoktur. Bendenize güveniniz efendim! Bununla birlikte, ulusun temsilcilerinden de emin olunuz.

Padişahım!..

Bendeniz bir korkunç yük altındayım. Osmanlı sıfatiyle görev yapacağım. Bir memurun kendisini vicdanen sorumlu tutarak ödevini yapması gibi bir Vezir de hem vicdanı hem millet önünde kendisini sorumlu bilmelidir. Öğünçle umarım ki vicdanımın beni sorumlu tutabileceği bir davranışta bulunmadım. Fakat, milletin beni sorumlu tutmaya çalışmasını isterim. Hem bununla öğünürüm.

Padişahım!..

Dokuz gün oluyor ki, sunulan kararnameleri onaylamamakta direniyorsunuz. İşçinin gerecine benzeyen önemli yönetmelikleri reddediyorsunuz. Oysaki gereçsiz iş görülmez. Bu hale karşı ise henüz dehşetli depremlerden yıkılıp yok olmak derecesini savuşturan Devlet yapısını onarıma çalıştığımız bir sırada siz adeta yıkmak istiyorsunuz

diyebilirim. Eğer bu gerekçelere dayanarak bendenizi Başbakanlıktan atacaksınız, rica ederim yönetim geleneklerini bilen, kişisel görüşlerinizle uyuşabilecek ve devleti günün koşullarına göre yönetebilecek birini bulup, görevlendiriniz."

Artık ipler kopar... Abdülhamit, kendisine yeterli zamanı ve insanı kazanmıştır. Cuntalar arasına soktuğu ayrılıklarla, zaten başından beri *"yalnız"* olan ve belki ancak toplumun temsilcilerinden güç alabilse, toplumuyla bütünleşecek Mithat Paşa'yı, büsbütün yapayalnız bırakır... 5 Şubat 1877'de, bu yalnız insanı bindirdiği bir gemiyle Brindizi'ye attırıverir... 19 Mart 1877'de, görkemli bir törenle, kurucusundan yoksun bıraktığı *"Meclis"*i açar... 24 Nisan 1877'de, Rusya ilişkileri keser... Romanya'yı ezer... Tuna'yı aşar... Ve Plevne önünde Gazi Osman Paşa'ya, takılır... Plevne 30 Temmuz'dan, 10 Aralık'a kadar tek başına dayanır. Sonunda düşer... 24 Aralık 1877'de İngilizler devreye girer... 8 Ocak 1878'de ateşkes istenir... 23 Ocak'ta, İngiltere, desteğinin ilk faturalarını tahsil etmek amacıyla donanmasını İstanbul'a yollar... 31 Ocak'ta ateşkes ilân edilir... Abdülhamit, istediği fırsatı gene bulduğu inancındadır... 14 Şubat günü Meclis'i kapatır... 3 Mart'ta Yeşilköy (Aya Stefanos)e kadar gelen Rus askerleriyle oturup, Anlaşma yapar... Mısır ve Kıbrıs'ı İngiliz'lere... Beyrut ve Kuzey Afrika'yı Fransızlara... Kırım ve Azerbeycan'la, Gürcistan'ı Ruslara paylaştırır... Ve ulu Hakan Abdülhamid Han olarak, devraldığı 12 milyon kilometre kare İmparatorluğu, beş-altı ay içinde 6 milyon kilometre kareye indirmesine karşın, yerinde oturur... Üç Padişah için hazırlanan komploların içinden geçip gelen Ulu Hakan, en büyük komplo uzmanı olarak, bütün suçu Mithat Paşa ve Meclis'e, yükleme becerisini de gösterir. Artık cuntacıların da, darbecilerin de, devrimcilerin de kara günleri başlamıştır. Mithat Paşa'ya çelme takmak isteyen kim varsa, soluğu zindanda alır... Abdülhamid'e kafa tutmaya hazırlanan çıkarsa, hemen kafası kırılır... Büyük devletlere, İmparatorluğun en tatlı lokmalarını sunduktan sonra, 30 yıllık özümseme süresi boyunca, kendi dikta ve zulmüne lokma etmediği *"özgürlük"* kırıntısı bırakmaz... Davranışlarını *"diktatörce"* bulduğu için Mithat Paşa'ya bayrak açan Ali Suavi, Abdülhamid'in değirmenine ne kadar su taşıdığını 1878 Mayısında anlar... Çırağan Sarayı'nı basar... Abdülhamid'i yaka paça bahçeye getirir... Tahttan indirmeyi *"şeriata"* uydurayım derken, Beşiktaş Muhafızı 7-8 Hasan

Paşa'nın sopası altında düşer... Yitirdiği Galatasaray Müdürlüğünün öfkesinden midir? Şaşmaz *"özgürlük"* anlayışının püskürmesinden mi, belirsiz. bu davranış, Abdülhamid'i biraz daha güçlendirir... Artık, Mason *"Üstad-ı âzamı"* Kleanti Skalyeri'nin çıkışı anında bastırılacaktır...

İttihat ve Terakki'nin, Abdülhamid gibi bir komplo ustasının *"şerrinden"* tam 30 yıl gizlenebilmesinin gizi de, bu bastırmayla kendini ele verecektir... Mason locası, salt kendi *"cuntasıyla,"* Abdülhamid'i dize getiremeyeceğini anlamıştır... Baskı nedeniyle, dışarıya iyice kapanan *"Ordu"* içindeki cuntaları, kendi şemsiyesi altında birleştirmesi de, zaten nerdeyse 30 yıl sürer... Skalyeri, Keçecizade Fuat Paşa'dan aldığı bayrağı, Mithat, Ahmet Vefik, Tunuslu Hayrettin, Ziya, Sadullah ve Kâzım paşalarda, Namık Kemal, Şinasi, Şükrü Bleda beylerde dolaştıra dolaştıra, Abdülhamid'den locanın rövanşını alacak olan İttihat ve Terakki kodamanlarına devreder...

Talat, Sait Halim, Faik Süleyman ve Cemal Paşalarla, Cavit, İsmail Cunbulat Kâzım Nami Beyler... Emanuel Karasu, Şeyhülislâm Musa Kâzım ve Hoca Fehmi Efendilerin, rövanşın birinci yılında yani 1909'da Loca'nın *"büyük ustalığa"* getirdiğini belirtmek bile, çok şeyi açıklamaya yeter... Abdülhamid'in yitirdiği sadece bir İmparatorluk değildir. Aynı zamanda kendi tahtı da gider... İmparatorluk gidince tahtın ne anlamı kalır ki...

ÇAĞDAŞ ORDU

Her destan gibi çeşitli varyantları olan öykümüz başlıyor... Bu anlatı, beylerin, paşaların, sultanların *"gazavatı"* değildir... Destanımızda yalnızca; Çift süren... Bel büken... İçip söven... Kızıp döven... Deliler gibi seven... Sevdiği uğruna türküler yakan... Hapislerde yatan... Dağlara çıkan... Uz yele boyun eğen... Gürzüyle dağları delen... Kar kadar ak, pamuk gibi yumuşak... Kömür kadar kara, demir gibi sert... Karınca kadar çok, serçe kadar ürkek... Kuzu kadar saf, tilki kadar kurnaz... Peygamberler gibi ümmi... Filozoflar kadar bilge... Sabır taşıyla yarışan, Şeytan'la güreşe girişen, insanımızın, küçük insanımızın öyküsü yazılıdır...

Tarih 19 Aralık 1918'dir...

Yer, İskenderun Körfezi'nin Nur Dağına tırmandığı son düzlük... Dörtyol'un Karakese köyü...

Bu Karakese köyünde bir garip Kara Hasan yaşar...

O güne kadar köyünün dışına çıkmamıştır... O güne kadar kendi yüreğinin gümbürtüsüne bile kulak asmamıştır... Bir garip delikanlıdır... Bakar görmez, duyar söylemez... Otur diyende oturur... Ye diyende ağzına lokma atar... Sessiz... Sorunsuz, ürkek bir serçe...

Destanın birinci varyantı bu Kara Hasan'ın, kara gününden, apaydınlık güneşler doğuşunun özetidir... Özetidir, çünkü hiç kimse, o anı bir daha yaşayamaz... Bir saniye mi sürmüştür, yoksa bir tarih dönemi mi?... Katılmayan, katlanmayan ve yaşamayan bilemez. O yüzden, bir küçük devininin, bir çağ üretmesini içlere sindirmek kolay değildir... Hele her an tarih yaptığını sanan *"büyük insanlar (!)"* için, karınca kadar çok, serçe kadar ürkek olanların bir anda devleşivermeleri, hiç anlaşılmaz...

Biz yine de destanının birinci varyantını sürdürelim...

Bu Kara Hasan'ın, kara saçlı, zümrüt gözlü, dengi dengine bir karısı vardır... Nur Dağı'nın korularından odununu yüklenmiş, kışlığını düzmektedir... Kayını Hüseyin yamacında, yüküyle eğni eğri, tıpış tıpış köyüne ulaşacaktır.

Birden yüreği ağzında dikilir kalır... Özerli sapağından bir tabur Fransız askeri, dağınık düzen Karakese'ye doğru gelmektedir... Karakese'den, Kara Hasan'ın Kara saçlı, zümrüt gözlü karıcığı, Fransız taburuyla köyünün arasında kalakalmıştır... Hüseyin oğlan, bir askerlere bakar... Bir yengesinin ala kesen yanaklarına... Çünkü görünüş hiç de iyiye yorulacak gibi değildir... Bir karabasanın Nur

dağlarından üstlerine doğru çöktüğünü hemen bilirler... Yenge-kayınço, sırtlarındaki odunu attıkları gibi gerisin geri, korunun koruyan ağaçlarına yönelirler....

Geç kalmışlardır... Tabur... Taburun içindeki askerler... Yol yürümenin, köy göçürmenin, bir köy daha görmenin coşkusundadırlar... Kendi ayaklarıyla üstlerine düşen kekliği koklamadan, Karakese'ye varmayı istemezler... Soyacaklarsa, soyunacak ellerinin altındadır... Varırlar kara saçlı, zümrüt gözlü kadıncığın yanına... Eteğinden tutarlar, kaçar... Kuşağından basarlar, kaçınır... Çökerler *"ümüğüne"*... Beşi onu birden çöreklenirler üstüne... Hüseyin oğlan bir garip olur... Asker çoktur... Yengesi ve kendisi ise ifrit kadar yalnız... Kuzu kadar güçsüz... Serçe kadar yüreksizdir. Yine de kapanır yengesinin üstüne. Tekmeler... Tokatlar... Isırır... Tırnaklar... Kara saçlı, zümrüt gözlü gelin de kaynından kalası değildir... Memesini sıkarlar, ezilir.... Kalçasını yoklarlar, büzülür... Hüseyin'in tekmeleri ısırığı, yumruğu gittikçe pekişir... Gelinin direnci arttıkça artar...

Ve köy basmakta... Irza geçmekte... Soyup soğana çevirmekte deneyim kazananlar, azbiraz soluklanırlar... Bir tüfek patlar... Nur Dağında bir ağıt yankılanır... Bir süngü parlar... Nur dağı, kendinden utanır... Ve Kara Hasan'ın kara gözlü kardeşçiği Hüseyin'le kara saçlı sevdiceği ardarda toprağa uzanır...

O ana kadar karıncayı incitmekten sakınan Kara Hasan'a bir şeyler olur... Döner damına mavzerini doldurur... Varır Fransız taburunun annacına durur... Verir kurşunu alınları üzre... Basar tetiğini karıcığıyla kardeşçiğinin öcüne... Kurşun yamandır... Değdiğini devirir... Değdiğini devirir... Kara saçlı bir kadınla, kara gözlü bir oğlanın çaresizliğinde devleşen tabur, birden söner... Küçülür... Ezilir... Ve geldiği yöne döner... 15 ölüsünü Özerli'yle, Karakese'nin ortasında bıraktığı gibi Dörtyol'a kadar geriler...

Az önce karıncadan ürken... Taşa değse ayağı burkan... Sessiz... Sadasız... Ufacık tefecik Karakeseli Kara Hasan, birden şişmeye başlar... Önce Fransız taburu kadar olur... Tabur çoktan yoklara karışmıştır... Sonra büyür büyür... Nur Dağı gibi Akdeniz'e gölge verir... Ve elinde mavzeri yürür... Yürür... Nur dağının doruğundaki ine vardığında, sesi Akdeniz ötesinden duyulur... Hasan birken bir anda 300 olmuştur... 300'ü yanındayken, 3 bin, 3 milyon... 30 milyon yüreği tetiğinde tutmuştur...

BİR BAŞKA VARYANT

Destanımız yeni başlamıştır... Başka bir varyantı, bir başka türlü söylenmiştir... Fransız taburu varıp basmıştır Özerli'yi... Tuttuğunu tutmuş, vurduğunu vurmuş... Kırdığını kırmış... Soyduğunu soymuştur... Kara Kese'den Kara Hasan, neye gelmişse, Özerli'de olup biteni görmüştür... Yememiş, içmemiş hemen köyüne geri dönmüştür... Bir demiş, on dinlemişler... Bütün köy bir olup, taş devşirmişlerdir... Özerli yoluna yığdıkları taş barikatların ardında, Fransız taburunun marşlar söyleyerek gelmesini beklemişlerdir..., Kurşun menziline gelende, veretmişlerdir yağlı kurşunu... Veretmişlerdir... Tabur, 15 ölüsünü koyup da, Dörtyol'a bir dönüş dönmüştür... Dillere destan, akıllara ziyandır...

Tarih 19 Aralıktır...

Destanımız, bir kıyamın başlangıcıdır... Haber ilkin Paris'e girer... Ermeni devşirmelerden kurulan Fransız Taburu, Dörtyol'un Kara Kese'sine yığılıp kalmıştır. Paris'ten döner, dolaşır İstanbul'un kulağından önce yüreğine işler...

O İstanbul ki, tam bir keşmekeştir... Müttefikler ilişkileri kesince, efendisiz Osmanlı'nın bütün dramıyla Cehenneme düşmüştür... Sonunda İngiliz'lerin bağışıyla, Mondros Bırakışmasını imzalar... Müttefikler, Osmanlı Hükümetini aşçıbaşı niyetine sayıp İmparatorluğu nasıl ziyafete dönüştüreceğini *"dikte etmişlerdir!.."* Ama, asıl dehşeti yabancı efendisizlik olan Osmanlı efendisi, bayram eyler...

30 Ekim 1918'le, 19 Aralık 1918 arasında 50 gün vardır... Ve bu elli gün, İstanbul ve İstanbullular için, tam bir karabasandır... Yine de, ilk hafta, pek bir şeyin ayırımında değillerdir. İngilizler, bütün *"Müttefikler"* adına efendiliklerini ilân etmişlerdir... Başta Halife-Padişah, bütün yakınlarıyla birlikte, *"İngiliz Muhibi"* (dostu,) kesilir... 27 Kasım 1918 tarihli The New York Times'in kulağına ulaşacak yükseklikte bir ses, *"Amerikan Mandası"* ister... Gazete'nin belirttiğine göre; "İstanbul'da, 7'si türkçe diğer 2'si fransızca yayın yapan 9 gazetenin açmış olduğu ortak kampanyada Türkiye'nin malî ve askeri denetimini Amerika Birleşik Devletleri'nin üstlenmesi istenmektedir. Aynı grubun sözcüleri, eğitim sisteminin de Amerika tarafından denetlenmesini ve din ile devlet işlerinin ayrılmasını önermektedirler...

ÖTE YANDAN

Öte yandan İstanbul'daki Robert Kolej'in müdürü Dr.C.F.Gates, Türkiye'deki Ermeni ve Yahudilerin bağımsız bir devlet kurarak örgütlenmeleri için Türkiye'nin bir süre başka bir devletin,-tercihen Amerika Birleşik Devletlerinin,-mandası altında tutulması gereklidir, "diyor..."

Aynı habere göre; "Kadife eldiven içindeki demir yumruğu yavaş yavaş hissetmeye başlayan Türklerin canı biraz sıkılmışa benziyor"muş!..

Artık İstanbul, bir efendilerle *"uşaklık"* sunanların goygoylu havasındadır... İttihat ve Terakki kodamanlarının nerdeyse hemen hepsi, Amerikan Mandası isterler. İngiliz, Fransız ve Rus *"cuntalarının"* karşısına, Almancı *"cuntayı"* çıkararak, kurtaracaklarını sandıkları İmparatorluğun yıkıntısı altında hepsi birden kalmıştır. Ne ki, *"dış desteğe dayanarak,"* kendi *"efendisini"* bile değiştirmekte duraksamayanlar, yeniden *"efendisine efendi aramaya"* çıkmışlardır. Bilmedikleri... Ya da, bilmemeyi yeğledikleri ise, başvuracakları bütün efendilerin, aynı *"ziyafet sofrasından en büyük lokmayı"* kapmakta kararlı birer *"aç kurt olduğudur!.."*

Tanzimat *"cuntacısı"* için, bütün fenalıkların anası asıl efendisidir... Buna hiç bir zaman gerektiğince önem vermediği *"halk"*da girince, hepsini birden yola getirmenin çaresi, ancak *"Büyük Devletlerden birine sığınmakla"* bulunabilir...

"İngilizler'in, İstanbul'u işgal etmeyeceklerine imanım kadar güveniyorum," sözleri, Mondros Bırakışmasını imzalayan Hamidiye kahramanı Rauf Bey'indir... "İngilizlerden daha hayırhah bir dost olamaz," açıklaması Çanakkale Kahramanı Mustafa Kemal Paşa'nındır... "Tanrı'dan sonra İngilizlere inanır, güvenirim," imanı, Halife-Padişah Vahdettin'indir...

Ve 30 Ekim'le 19 Aralık arasında, Tarih tam anlamıyla potasını İstanbul'un üstüne oturtmuştur... Hain girenin kahraman, kahraman dalanın hain çıktığı böyle bir potayı o zamana değin görmemiş olan Osmanlı seçkini, şallak mallak olmuştur... Öyle ki, kimin, kimden yana, kime karşı olduğu bu 50 gün boyunca belirsizdir... Pota kaynamaktadır... Kaynayacaktır... Kaynayacaktır... Ve bütün içindekileri geleceğin Türkiyesinin üzerine boşaltıverecektir...

SERDEN GEÇENLER, YARDAN GEÇEMEYENLER

Paris üzerinden dolana dolana gelen Kara Hasan destanı, İstanbul'un kireçlenmiş beynine, balyoz gibi iner... Olacak şey değildir... Koskoca, bir tabur Fransız askerine tek başına karşı duran bir *"yiğit"* olsa olsa *"Deli Dumrul"*dur!.. Fransızlar şaka yapıyor olmalılar!.. Almanlarla birlikte Osmanlı İmparatorluğunu da yenen *"Büyük Devletler"* den biridir Fransa!.. Dörtyol'un, koyağında mekân tutmuş bir baldırıçıplağın haddine mi düşmüştür, mavzer üşürmek? Tam da, mandacılar, muhibler ve hizmet arzına koşanlar, işleri kotaracakken!.. Şimdi bu edepsizin ettiği, katıyla ödenecektir!.. Karısı gitmiş... Kardeşi gitmiş... Köyü... İlçesi... Yurdu gidecek... Efendiler öfkelenip, bassınlar mı işgali!..

Potadan, "uşaklık" yanına dökülenlerin temel düşüncesi budur... *"Düvel-i Muazzama"* öyle tek mavzerin önünde dize gelseydi, kendileri gibi büyüklerden biri olan Almanların önünde perişan olurdu... Mantık, kendi bakış açısından işler... Haksız değildir... Halksızdır sadece... İstanbul seçkini için halk, *"enfiye aksırığının"* ardından burnunu sildiği mendildir... Kirletir ve atar!..

Ama, önce Halife-Padişah'tan... Ardından, İngiliz, Fransız, İtalyan komiserlerinden ve en sonunda *"Meçlis-i Meb'usan"* dan umduğu medet boşa giden, Mustafa Kemal, Ali Fuat, Kâzım Karabekir gibi paşalar... Rauf, Fethi, Refet gibi beyler vardır... Bunlardan da önce, *"İstanbul ahalisi"* vardır... Erzurum halkı vardır... Anadolu insanı vardır... Ve bu paşalarla beylere, potanın cevheri olmayı öğretirler...

Evet öğretirler... Çünkü, daha 21 Aralık günü, henüz Kara Kese haberi gelmemişken Mustafa Kemal Paşa, İngiliz komiserliğiyle ilişki kurma peşindidir. Eğer İmparatorluk parçalanacaksa, "Anadolu'yu mutlaka bütün olarak bırakmalı ve İngilizler almalıdır. O zaman, deneyimli bir vali gerekcektir... Mustafa Kemal'in, göreve hazır olduğu unutulmamalıdır..." Tarih'in potası, kahramanı erdem, haini hıyanet vitrinlerine yerleştirdikten sonra, *"taktik deha"* icadı zor değil... Ama, Osmanlı'nın, hiç bir zaman keşfedemediği *"halk"* ya da o günkü deyimiyle *"millet"* hep var olmuştur. Ve Osmanlı seçkini, İmparatorluğuyla birlikte gümbür gümbür yuvarlanırken, halk birden başını dikivermiştir... Son dört yüz yılında bunu bir Mithat Paşa görebilmiştir... Bir de Mustafa Kemal ve arkadaşları...

BİR MİLLET VAR

21 Aralığın Perapalas'ında, Daily Mail gazetesinin muhabirinden aracılık isteyen Mustafa Kemal'le, 23 Aralığın Şişli'sinde, arkadaşlarıyla konuşan Mustafa Kemal, başka kişilerdir... *"Bir halk vardır..."* Kendiliğinden düşmanın yenilebilirliğini olmasa da, ürkütülebileceğini kanıtlayan... *"Gerekirse bütün rütbelerden soyunarak halkın arasına karışılmalıdır,"* diyen Mustafa Kemal Paşa elbette Pera Palastaki değildir. Tarih kumarının zarları atıldığında, iyi sayıyı tutturabilen herşeyi hakeder... Etmiştir. Arasına geleni, başının üstünde tutmaya hazır bir halk vardır... Kanıtlamıştır... Ama, daha o dönemlerde, bakışı ne olursa olsun, tarih merakından ötürü sağlam *"teşhislerde"* bulunabilenler de vardır...

Arnold J.Toynbee; "1912'den beri sürekli savaş halinde bulunduğundan yorgun, bitkin ve kaynakları tükenmiş olmasına rağmen Türk Ulusu, Bırakışmayı izleyen günlerde varlığını sürdürmek için gerekli "iradeye" halâ sahipti. Bundan ötürü, onun, Ulusal Kurtuluş çabaları, daha çok, *"kendiliğinden , çeteler kurma"* biçiminde ortaya çıktı. "Ve çeteler, ilkin dağları tutarlar... Sonra, *"örümcek kafaları..."*

Sarsarlar... *"Titretirler ve kendine döndürmeye"* uğraşırlar... Dönebilen, tarihin kumarını kazanmıştır.... 19 Aralık gününe kadar sürdüğü bütün fişler, yitirdiği bütün değerler, erdemin tükenmez hazinesince karşılanır... Hep kazanacaktır... Hataları sevap olur... Eksikleri fazla... Ama, bunu sezemeyenler, kumarı tümüyle yitirmişlerdir... Zaten yitirmemişler miydi? Teslim olmayanlar kazandığına göre, hayır!.. Henüz *"masa yeni açılmıştı!.."* Efendilerin düzenlediği hile elbette geçerliydi... Ancak, sadece rahatıyla kumar oynayanlar için... Varlığını, yani canını *"çuhanın"* üstüne atıveren *"halkla"* hangi hile başedebilir? Canını karşılık göstermedikçe!..

Artık, *"Düvel-i Muazzama"*nın çanları çalmıştır... Anadolu'nun karşısına, canını koymadan çıkamayacaktır... Karakese, başlangıçtır... Kara Hasan, parmağını mavzerinin tetiğinden çekmeden Nur Dağı'na çıktığında, 300 kişilik bir *"çetenin başıdır..."* 17/18 Mart gecesi, İngilizler Samsun'a ayak basar... Samsun Rumları, İstanbuldan *"talimdir!.."* Öyle şenlik düzenlerler ki, makinalı tüfek subayı Hamdi efendi ve birliği ülkesinin *"yabancı işgaline uğramasına dayanamaz!.."* Hepsi birden dağa çıkarlar..."*Çete olurlar!.."*

15 Mayıs 1919'da, İzmir'e çıkan Yunan *"ordusu"* Bir

kişinin, Hasan Tahsin'in tabancasındaki kurşunlara iki üç ölü verince, gemilerine kadar koşar adım geriler.. Halife-Padişah'ın ve İzmir'deki valisi Kambur İzzet'in bütün buyrultu ve tehditlerine karşın; "İzmir şehrini koruyan mustahkem mevkiler, Türk askeri tarafından, inatla savunulur. Bu arada *"İtilaf Kuvvetleri"* 300 kayıp verirler..."

AVRUPA KAFASI

Selçuk'lu ve Osmanlı'nın diline Arapça egemen olmaya başladığından bu yana *"Ordu"* ister istemez *"Devlet"*in emrine girdiğinden, değerlendirme de öyle sürdürülmektedir. Ne var ki, ister Toynbee gibi bakın, ister *"resmi tarihi"* benimseyin Türkiye insanı, Osmanlı'ya belki de hiç kimsenin edemediği oyunu etmiştir..... Tam, bütün üstyapı kurumlarıyla, pek özendiği Avrupalı olduğuna inandığı... Üstelik Avrupalı efendilerin en güçlüsüne kapılandığını sandığı an, defterini yine kendi efendilerine dürdürmüştür...

Osmanlı seçkini, Avrupalılaşmak derken, kime özenmektedir? İngiliz'e, Fransız'a, Rus'a ve Alman'a... Almanya çökmüştür... Rusya, göçmüştür... Ve Osmanlı seçkini, efendilerinin sofrasında, kızarmış *"yılbaşı hindisi"* gibi bölüşmeyi beklemektedir. Oysa, yüz yıllık bir serüvenle, tam Avrupalı olmuştur... İstanbul, bütün Avrupa dillerinin birbirleriyle rahat anlaştığı bir *"Babil Kulesi"*dir... Osmanlı Devlet-i Aliyesi, tıpkı İngiltere Devlet-i Fehimesi gibi *"Parlamerter Monarşi"*dir... Hatta *"Meclisi Meb'usan"*ında, İttihat ve Terakki'den başka, ana muhalefet olarak Avrupalılaşmadan yana Hürriyet ve İtilaf Partisi bile vardır. Ahali Partisini temsil eden milletvekili de bulunur... İktidarla muhalefetin arasında, *"Avrupalılaşma"* konusunda hiç bir ayrılık ve aykırılık yoktur... Tek ayırımları, İktidar Avrupa'nın Almanya kesimini temsil eder... Muhalefet İngiltere kesimini... Elbette, Fransa yandaşları da vardır... Hem de iki partinin de içinde olmak üzere... Ne ki, Amerika yeniden keşfedilinceye kadar, Fransız ve İtalyan yandaşlarının güçlü partileri olmamıştır. O yüzden partiler içinde ağırlıkları vardır da, *"Fransız Muhipleri,"* Amerikan mandacılarından bile geri kalırlar... Şu 1989 yılında da aynı türküler söylenmiyor mu?

Yani en üst yapı, tam anlamıyla Avrupalı'dır... Eğitim kurumlarında Fransız "tedrisat programları" uygulanır... İmparatorluğun her yanında *"pıtrak"* gibi *"kolejler"* bitmiştir... İngiliz, Fransız, İtalyan, Avusturya, Amerikan

"kolejleri" kendi dillerinde eğitim verir...

Kılık kıyafet deseniz, Mahmut II.nin zorla giydirdiği *"fes"*le Avrupa'ya ziyafettir... Üstelik Avrupa'nın *"şımarık çocuğu"* Yunanlının *"serpuşu"*na özenilmiştir...

Bıyıklar *"Kayzervari"* burulur... Ceketatayların içinde manken gibi durulur. Yürekler Mistinquet'e vurulur... Ve halktan zorla alınanın üstüne, Avrupa'dan dilenilen konulur... Artık, Viyana, Paris, Berlin ve Londra yerine, onların hepsine birden hamile İstanbul'da, har vurup, harman savrulur...

Ve tam böylesine Avrupalılaşıldığı anda, Avrupa, bütün İmparatorluğu yutmak için, bütün gücüyle merkezine kurulumuştur... Ne askeri kalmıştır... Ne tersanesi işler... Ne parası vardır milyarları aşan borcunu ödesin... Ne efendisine kafa tutabilecek yüreği kalmıştır... Bir tek halkı vardır, boyunduruğa sürer, övendireyi eline alabilirse, kendi yerine efendisine yutturabileceği... Ve o halk, o an, silkinip dikilerek, efendileri kovalamaya başlamıştır...

HALK ORDUSU

Tarihin ve talihin böylesine karışık olduğu bir anda, fukara *"Avrupalı Osmanlı,"* ne yapabilir? Hiç!.. Benzemeye uğraştığı efendisinin, hiç hesaba katmadığı *"halkıyla"* cebelleşmesini izler!.. Ve *"halkın"* kazandığını görünce, apar topar *"efendisinin ülkesine sığınır..."*

Ama, Anadolu, 400 yıl unuttuğu sanılan ne varsa, birden anımsamıştır... Bütün yokluklarına, yoksunluklarına karşın, bütün bir dünyaya meydan okur... Ödemiş dağlarında çeteler kurulur... Alaşehir ovalarında çeteler kurulur... Antep yaylalarında çeteler kurulur... Maraş koyaklarında çeteler kurulur... Ve çeteler, toplumun içinden, toplumun kendisi olarak fışkırdığı için, *"topyekûn kurtuluş için, tepyekûn savaş davulları vurulur..."*

Çeteler, tam anlamıyla *"Halk Ordusu"*nu oluştururlar...

Halkın vurucu gücü olarak, düşmanı gördükleri yerde savaşa tutuşurlar... Halk, *"ordusunun"* gelişmesi, güçlenmesi için elinden geleni ardına komaz... Kongreler toplar. Çoğunu *"resmi tarih"* görmezlikten gelse de, o bildiğini okur... 16 Mayıs 1919'da, Balıkesirliler *"Hristiyanları"* da kapsayan bir toplantı düzenlerler... İzmir'in işgalini protesto edecekler, gerekli savunma çalışmalarına gireceklerdir. Hristiyanlar, protesto kararına katılmayınca, ortaklık bozulur... 17 Mayıs'ta, Balıkesirliler, kendi aralarında

toplanırlar... Balıkesir bir *"Kurultay"* yaşar... Hemen 40 kişilik bir *"Temsilciler Kurulu"* seçerler... Aynı zamanda *"yürütme organı"* olan bu kurul, an geçirmeden, kolları sıvar... Arasından görevlendirdiği bazı kişileri İstanbul'a gönderir. Sonradan *"Halk Ordusu"* çekirdeğini oluşturacak girişim ve destekleri sağlayabilecek nitelikte komutanların Balıkesir'e gönderilmesini kotarırlar... Kâzım ve Bekir Sami Beyler, *"Kurtuluş Savaşın'nın altın defterinde"* aldıkları yeri buna borçludurlar...

TOPYEKÛN DİRENME

Aynı gün Urla'da olanlar daha da önemlidir... İzmir'in işgal edildiğini öğrenen 800 kadar yerli rum, hemen bir çete oluşturarak, çevre köyleri yağmalamaya girişirler. Köylüleri öldürürler... Sonra da Urla'nın *"Müslüman Mahallesi"*ni kuşatırlar. Alay komutanı Kâzım Bey, elindeki 18 erle iki jandarmayı bir müfreze haline getirir. Savunmaya girişir. Rum saldırısını püskürtür. Fakat, Rumlar arttıkça artarlar... 800, kısa zamanda 1200'ü aşar... Urlalı, Karakeseli'den geri kalacak değildir. Hiç bir işaret, hiç bir emir ve hiç bir çağrı olmaksızın, bütün Urla, aynı anda, aynı yöne yönelir... Silâh depoları basılır... Silâhlar kapışılır. 20 kişinin yanına, hemen 120 kişi daha katılır... Vururlar... Vurulurlar ve ölürler... Ama, toplu direnişin en güzel örneklerinden birini *"kendiliklerinden,"* sergileyiverirler...

Bayramiç, Seydişehir, Gördes, Burdur, Ezine, Ödemiş, Denizli, Aydın, Bursa, Kalecik, Keskin, Konya, Beyşehir, Kastamonu, Kırklareli, Nevşehir, Ayaş, Develi, Sultaniye, Bolu, Bergama, Bolvadin, Cide, Mucur, Çatalca, Kandıra, Yalova, KonyaEreğli, Dikili, Niğde, Akhisar da bile, *kentlinin tamamının toplanıp,* "savaş" kararı alınan *"kurultaylar"* düzenlenir. Resmi tarih bunları da, burun kıvırarak, *"mitingler"* örtüsünün altına çekiverir. Oysa, Ödemiş toplantısının hemen ardından, Kurtuluş Savaşı tarihine, *"İlk kurşun"* diye geçen Hacılyas baskını vardır... Alaşehir, kongresini beklemez. Ahmetli baskını mı, öncedir, Hacılyas mı tartışmalı, bırakacak bir *"cephe açıverirler."*

20 Haziran 1919'da, Isparta, ulusal hakları savunmak için, topluca andiçer... İşgale uğrayan bir ülkede, *"ulusal hakları korumak"* için andiçmek, kendi kanını içmeye hazır olmak demektir. Bulgaristanla göç sorunu için Taksim'de miting yapmaya benzemez. Çünkü, andın hemen ardında, *"çetelerden birine katılarak"* döğüşmek vardır. Gücü, yüreği

ve olanağı yetmiyorsa, varını yoğunu çarpışanlar için harcamak zorunludur. Efeler, zeybekler, efendiler, hocalar, beyler ve paşalar yanyana omuz omuza, *"eşit, özgür, bağımsız"* bir kavganın *"erleridirler."* Rütbe yoktur... Para yoktur... Karavana ortaktır... Pişirenle, yıkayan hep aynı değildir... Bu bütün bir toplumun, topyekûn kavgasıdır... Öyle ki, yabancı gözlemciler bile bunu teslim etmek zorunda kalırlar...

Ve Ağustos 1919 ortalarında İngiliz görevlilerinin kendi Hükümetlerine verdiği bir rapor, bu gerçeği doğrulayacak bilgilerle doludur. "Türk askerinin sayısı günden güne artıyor, fakat aralarında bir örgüt yoktur, hatta telefonları bile yoktur... Bergama'da Kel Ali Bey... Soma'da Hulûsi Bey... Akhisar'da, askeri komutan Ethem, sivil sorumlu Baki beyler... Salihli, Reşit ve kardeşi Etem beyler... Ödemiş Mustafa Bey ve Mestan Efe... Alaşehir Mustafa Bey... Aydın, Hacı Şükrü Bey askeri... Hacı Şükrü Efendi ile Hacı Süleyman Bey sivil sorumlu...

Bu kuvvetlerde askerler günde 50 kuruş, subaylar 100 kuruş tayın bedeli alırlar. (Karavana ortaktır.) Silâhları Alman, İngiliz, Fransız ve Rus yapısı olmak üzere çok değişiktir... Bu insanlar Yunanlılardan nefret etmektedir ve kahramanlıkları da bilinmektedir. Özellikle dağlık bölgelerdeki zeybek ve yörükler korku nedir bilmezler. Moralleri ise çok yüksek olup Yunanlıları yurtlarından atacaklarına emindirler..."

ÖLÜMDEN ÖTE KÖY YOK

Öyle olması da doğaldır... Halk ordusu, *"eşitliğinin, özgürlüğünün ve bağımsızlığının bedeli olarak,"* yaşamını ortaya sürmüştür. Ve yaşamını ortaya sürenlerin, yitirmesi için, her biri kadar yaşam ortaya sürülmelidir... Bu basit kuralı bilen *"halk ordusu"*da, moralini yüksek tutar... Çeteler, çeteleri kovalar... Kurultayları kurultaylar izler... Sonra bunlar *"resmi tarihin"* üzerinde çok duracağı *"kongrlere"* dönüşür... Yazık ki, hepsinin üzerinde aynı titizlikle durulmaz... Bu, son Osmanlıların, *"halkın egemenliğini"* bir kez daha çalma girişimlerinden başka bir şey değildir... Ama, artık kendilerinin *"hırsızlık"* etmeye bile mecalleri kalmamıştır. Sadece, herşeyi Mustafa Kemal'e yükleyerek, kendi dolaplarını döndürmek isterler.

Oysa, önce de belirttiğimiz gibi, Anadolu insanı ve onunla birlikte Mustafa Kemal, Osmanlı'ya, tarihi boyunca

belki *"efendilerinin"* bile oynayamadığı oyunu oynayıvermiştir. Osmanlı'yı olduğu gibi efendisi Avrupalıya yıkmış, kendi egemenliğini, kurultayları (siz isterseniz miting deyin,) kongreleri ve sonunda meclisleriyle, yeni baştan ele almıştır. Hem de, bütün bu evrelerde, her aşamanın bütün gereklerini ölümle dirim arasında yapılan "seçimin" bilinciyle demokratik bir biçimde gerçekleştirerek...

23 Temmuz 1919 Erzurum'un günüdür... 26 Temmuz Balıkesir'in... 16 Ağustos, 1919, Ege'nin Alaşehir'de buluştuğu tarihtir... 4 Eylül, Türkiye'nin Sıvas'ta atan kalbi... Ve kongreler dönemi, Osmanlı'nın son meclisi de kapatılınca, Meclis evresine gelir.

Evreler hızla ilerlerken, 1 Ağustos 1919'da The New York Times; Kendisine *"Milliyetçi Kuvvetler Diktatörü,"* adını takan Mustafa Kemal Paşa, komutasındaki 6 tümenlik bir Türk kuvvetinin Anadolu'daki İtilâf Kuvvetlerini tehdit etmeye başlaması "Barış Konferansı" çevrelerinde ciddi endişelere yol açmıştır, diye yorum yapmaya başlar... Osman Ulugay'ın Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı'nda buna benzer daha ne yorumlar vardır.

30 Eylül'de, Curzon'a rapor veren Amiral Sir F. de Robeck; *"Mustafa Kemal'in etkisi gittikçe yayılıyor. Sultan, İngiliz otoritelerinden kuvvet kullanarak milliyetçileri durdurmalarını istedi."* diye durumun çarpıcılığını anlatır... 10 Ekim 1919'da, Harbord; "İstanbul'dan Mardin'e kadar gezdik," diye yazar. "Milliyetçi hareketin amacı Türklüğün şerefini kurtarmaktır."

ONUR DESTANIN KURMAYLARI

Osmanlı'nın, *"yabancı efendiye kulluk yarışı,"* efedilerin tamamını aldatmıştır. Yabancı gözlemcilerin hepsi, büyük bir iştahla oturdukları sofranın, öyle kolay yutulmayacağını anlamaya başlamışlardır. Toplum kendi *"yasalarını"* geçerli kılmanın o olağanüstü istenç ve direnciyle ortaya çıkıvermiştir. Artık, toplum kendini yalnız kendisi temsil etmektedir. Zaten, aydınları, seçkinleri, yöneticileri özel çıkarlarının tutkusunda, tutsaklığı halkıyla birlikte olmaya yeğlemişlerdir. Hem de, çok uzun zamandır. Kendisiyle birlik olanlar ise, yokluğu, yoksunluğu, acıyı ve ölümü baştan kabul edebilecek özveri sahipleridir. Bunlar da toplumla eşittirler. Çünkü, ölümün karşısında, herkes eşittir...

Öyle olduğu için de, uygulmacıyla kuramcı, aynı yüreğin, aynı kanından, eşit beslenen beyin ve gövde gibi *"yek*

vücuttur!.." Bu *"Kutsal İsyan"*a katılan herkes, aynı bedeli ödemeye hazırdır... Yaşamını...Böylesine bir özveri ortamında, özel çıkar düşünmenin ne anlamı ne olanağı vardır. İnsan sahiplenemeyeceğini elde etmeye çalışır mı? Yine de *"çıkar hesabı yapanlar"* olmaz mı? Hatta sağlayanlar!... Bünye, çürüğünü kendi onarır... Halk mahkemesi, hemen yargısını verir ve uygular...

Ama, beyinle gövde birleştiği zaman, destanın her satırı, insanın tüylerini ürpertir. İşte, Anadolu'nun dört bir yanında, kendiliğinden direnenler... Ve işte onların arasında olmayı, insanlık onurunun ayrılmaz görevi sayanlar...

Yer Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir...

Tarih, 29 Mayıs 1336 (1920.)

Toplantı gizli yapılmaktadır. Kürsüde Genelkurmay Bakanı,-evet!.. Yanlış okumadınız. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından *"seçilmiş"* Genelkurmay Bakanı,-İsmet (Paşa) Bey vardır... Hayranlık uyandıracak bir aydınlıkla, *"halk savaşı ve ordusunun"* kuramını yapmaktadır.

"-Sonuçta Batılıların yaldızlı imalarla söylediklerinin maskesi düşmüş ve niyetleri bütün açıklığıyla ortaya çıkmıştır. Şu halde, ülkenin büyükleri, aydınları olarak değişik biçimlerde açıklanan bu projelerin, anlaşmaların ayrı ayrı yoketme tuzağı olduğunu iyice anlamak ve düşünmek zorundayız.

Bizi Rumlara ve Ermenilere tutsak etmek istiyorlardı...

Böyle müthiş bir planın karşısında bulunduğumuzu her zaman, her birimiz yüreklerimizde ayrı ayrı duymalı ve her birimiz erişebildiği çevrede yetişmiş ve yetişecek çocuklarımıza anlatmalıyız. Bu planı ancak kuvvetle ve isyanla engelleyebileceğimizi anlamalı ve anlatmaktan hiç bıkmamalıyız.

Bu planı uygulamak için düşmanlarımızın elinde bir takım kuvvetler, doğrudan doğruya, *"silâhlı kuvvetleri"* vardır. Bu kuvvetlerden birincisi Doğu'da Ermeni kuvveti Batı'da Yunan ordusu, İstanbul, Adana, Maraş, Urfa ve çevrelerinde toplanmış İngiliz, ve Fransız kuvvetleridir.

Bir ulusun bir bölüm topraklarının işgali yeterli değildir. O ulusun iradesini yenmek ve o ulusu teslime zorlamak gerekir. Yunan Ordusu bütünüyle ortaya döküldükten sonra, bizim irademizi yenmek şöyle dursun, henüz irademizin başladığı noktada bulunuyor...

İtilaf Devletlerinin topladığı kuvvetler, ki bugün Adana ve Urfa çevresinde bulunuyor... Bu kuvvetler Urfa'yı Maraş'ı işgal etmişler ve daha büyük bir bölgeye ayak basmışlardı.

Ve bulundukları yerlerde güvenli bir surette yerleşmek şöyle dursun, daha büyük bölgelere açılıyorlardı.

Anadolumuz ve dağlarımız kolayca alınacak, yüzbin, ikiyüzbin, beşyüzbin, kişi ile, bir ayda, beş ayda bir ucundan girilecek, öbür ucundan çıkılacak yerler değildir. *Allah bizim dağlarımızı tepelerine çıkalım, dünyaya karşı özgürlüğü soluklanalım diye yaratmıştır. Bir ulusa tutsaklığı kabul ettirmek için milyonlarca kuvvet, yıllarca zahmet ve milyarlarca servet harcamak zorunludur.*

Asıl ispatlamak zorunda olduğumuz sorun; Bütün ülkeyi işgal ettikten sonra bile bir tek dağ başı kalmışsa, o tek dağ başına da kuvvet göndermek gerektiğine düşmanlarımızı inandırmaktır. Fransızlara karşı savaşıyoruz. Halk köylerinde toplanmıştır. İlk başladığımızda üstümüze tanklarla, toplarla, makineli tüfeklerle yürürler... Cephe sandıkları her yere ateş ederler ve giderler... Bin kişi, onbin kişilik bir kuvvet, iki gün yol gider... Gittikçe toplanır... Ne ardı vardır, ne arkası vardır... Şimdiye kadar hep böyle denemiştir. Üç gün önce hepsi gitmişlerdir. Cephe sandıkları biri yere ateş ettiler... *Bizimkiler, hepsini tepelediler...*

...Her tarafı (Kerbelâ) yapacağız. Ülkenin her karış toprağını ayrı ayrı savunacak ve her yerin ayrı ayrı zaptolunması gerektiğini ispatlayacağız.

Sonra efendiler; düşmanlarımızın elinde bize üstün teknoloji ve dehşet verici araç gereçleri vardır. Örneğin uçak vesaire gibi pek çok şey vardır. Alışmayan bir toplum, havada bu tür araçları görünce ürker... Olasıdır ki, düşmanlarımız bunu da yapacaklardır...

Onlar bizi Afrikalılar gibi cahil ve ürkek bir ulus sanıyorlar.

Nitekim, Adana ve çevresinde, Urfa ve köylerinin üstünde denediler... Fakat oraların kahraman insanları, havadaki uçakları eğlencelik bir gösteri diye izledi...

Bundan başka, bütün ülkeyi abluka altına almak isteyebilirler... Ama, bunun da, teknoloji harikaları gibi eğlenceden öteye etkisi olmaz. Çünkü abluka, o ulus için etkin olur ki gıdasını dışardan getirmek zorundadır. Bütün Türkiye'yi, dört bir yandan sarıp, bir tek kuş uçurmasalar bile, belki biraz daha yoksul yaşarız ama, yine de karnımızı doyurur, bileklerimizde düşmanı yenecek gücü buluruz...

Bizi teslime zorlamak için çok güçlü bir araç daha vardır. Bu da iç karışıklıktır. Düşmanlarımız, ulusumuzun göreneklerinden ve Genel Savaşın halkta bıraktığı izlenimden ustalıkla yararlanmak istiyorlar. Örneğin halk askerden

yorulduğu için, ulusa askerliğin kaldırıldığı açıklanıyor. Ulusumuzun, öteden beri gerek dinine, gerek Halifeye bağlılığını bilen düşmanlarımız, saltanat ve hilafetin elinde bulunan bütün kuvvetleri *"millet aleyhine"* zorla harcıyor ve bunun propagandasını yapıyorlar. Oysa, iç bölünme gibi görünen bu ayrılık hep yabancıların oyunudur.

Örneğin, düşmanlarımız, işgalden önce hazırladıkları Anzavur isyanını, işgalle birlikte bütün güçleriyle ortaya çıkardılar. Anzavur isyanı, Çanakkale Boğazı'nı elde bulundurmak ve istihkâmları arkadan sağlamak için İngilizler tarafından hazırlanmıştır...

Bir ara Ankara sınırlarına kadar yayılmış olan tehlike, bir ara çok ciddi bir evre göstermiş olduğu halde, ulusun sadakat ve güveni ve sevkedilen kuvvetlerin becerisi sayesinde bütünüyle mahvolmuştur... İngilizlerin istediği Bolayır, Çanakkale, Gelibolu ile doğrudan doğruya bizim ulusumuzun malı olan istihkâmlar arasındaki Anzavur'u temizledik. Artık, İngilizlerle karşı karşıyayız... Ve karşımıza çıkacak yeni düşmanlarımızın da tamamını tepelemek için hazırlıklı bulunuyoruz.

Fransızlara gelince; Fransızlar Maraş kuzeyinde idiler. Urfa'yı işgal etmişler. Pozantı kuzeyine gitmişlerdi. Sivas ve Diyarbakır'a kadar yayılmak isteğindeydiler. Fransız miralayı arabasına binerdi. Mardin'e, Diyarbakır'a geliyorum, Konsoloshane açacağım, diye telgraf çekerdi. Herkes bilirdi ki bir süre sonra yönetim kurulacaktır. Adana'ya nasıl girmişse, oralara da girecektir... Oysa bu kadar Müslümanı hiç yerine koyarak aşağılayan Fransızlar, bütün dünyanın tehdit eden gücünü de yanlarına aldıkları halde, bugün Maraş'tan sopa ile koğulmuşlardır. Bugün Antep güneyindedirler. *Urfadan atılmışlardır.* Fırat ve Cerablus çevresinde Arappınarında güçlükle tutunmaya çalışıyorlar. Bütün birlikleri ayrı ayrı sarılmış ve düşürülmüştür. Biz, Devrim Kurultayıyız (Heyeti İhtilaliye)... Kendilerinin araç ve gereçleri *"mükemmel"* olduğu halde, uzlaşmaktan başka çareleri kalmamıştır.

Antep, bu günlerde güç durumlardan geçiyor. Antep çevresinde savaş var. İçerde Fransız kuvveti var. *Halk kendisini savunuyor.* Antep güneyinde yeni bir çarpışma oldu. Birliklerimiz kuzeye çekilmek zorunda kaldılar. Fransızlar çekilenleri izlediler. *Tam yendiklerini sandıkları an, tepelendiler.* Yalnız Antep içinde çatışmalar sürüyor. Onun için Fransızlarla yaptığımız görüşmelerde, Antep'in boşaltılmasında direttik. Durumlarının zorluğunu düşünü-

nüz ki, kendileri için çok elverişli olan yerde bile bizim koşullarımızı kabul ve kenti boşaltmaya razı oldular...

İşgal günü düşmanlarımız hiç bir varlığı olmayan ve bütün merkezi girişimleri ellerine geçirerek parçalanmış, ezilmiş ve aşağılanmış bir ulusla karşılaşmayı umuyorlardı... Bu gün bizim koşullarımızı kabul etmek zorundalar.

Dünyada bizim canımızı elimizden almak için çok kutsal olan bir çok hayatlarını feda etmek zorunda olduklarını iyice anlattığımız gün, hayatımız, bağımsızlığımız ve her türlü kutsal inancımız güven altındadır. Bütün dünyaya karşı hayatımızı elimizden almak için pek çok hayat feda etmek gereklidir iddiasındayız. Bu iddiamızı ispat edeceğiz...

AMAÇ BİR OLUNCA

Aynı oturumda, İzmit Milletvekili Hamdi Namık Bey, hemen herkesin görüşünü yansıtıyor. Aynı amacın çevresinde birleşmenin getirdiği açıklık, rahatlık ve güvenin, ölçüsü sonsuz... Kişinin *"özgürlük ve bağımsızlık uğruna"* eşitçe paylaşmaya karar verdiği ölümün güveni bu... Korkunç olduğu kadar güzel... Güzel olduğu kadar anlamlı... Ve öylesine derin ki, *"kulluğa, teslimeyete, kişisel çıkar ve güvene tutsak olanların"* mideleşmiş karışık kafaları hiç bir zaman anlayamaz...

Onlara göre, önce kendi canı gelir... Önce kendi *"çıkarı"* vardır... Önce, yakınlarının sağlık ve güvencesi önemlidir. Başkaldırı bunların hepsini silip süpürebilir. Açlık, yokluk, yoksulluk ve yoksunluk içinde, bağımsız, özgür ve eşit olmuşsun ne anlamı olur ki... Varlık, sağlık ve güven içinde bir tutsak mı iyidir, yoksa aç bir özgür mü? Sorun bu kadar basittir... Bağımsızlığın ölümle, özgürlüğün ekmekle, eşitliğin varlıkla dengelendiği bir dünyada, korkunun egemen olmasından doğal ne vardır? Ama, özgür açın ekmeğini, kendisinin sağlayabileceğini... Yoksul eşitin, herkesle birlikte zenginleşeceğini... Ve ölüm adayı bağımsızın aslında sonsuza dek yaşayan olduğunu anlatamazsınız. Anlamazlar!.. Çünkü köleler, kölelikten hoşnut olmasalar bile, özgürlükten korkuyorlarsa, kölelik sürecektir...

Onun için, Osmanlı, efendilerinin kendini yutmaya hazırlandığını bile bile, kendini beğendirmenin bütün cilvelerini gösterirken, Türkiye insanı daha ilk karşılaşmasında bütün efendilerin suratına şamarı indirivermiştir. Bu ölçüler ve İsmet Paşa'nın, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bu genel tahlile, kahramanlardan başka türlü yanıt

alması olanaksızdır. Hamdi Namık Bey, toplumun sözcüsüdür...

San Remo görüşmelerinin içyüzünü gördük ve öğrendik. Bizim için ne kadar acımasız, ne kadar haince ve canice noktaları kapsadığını anladık. Hiç kuşku duyulmasın ki, bunu, kirlenmiş, kokuşmuş pis bir paçavra halinde, düzenleyenlerin suratına atar ve reddederiz efendiler!.."

Bu, paşası beyiyle, efesi efendisiyle, hacısı hocası, varsılı yoksulu, yaşlısı genciyle, kadın erkek ayırmadan bütün bir halkın sesidir... Artık, düşmanı her gördüğü an ve yerde, direnişe geçen bir toplumun, kendi iç sorunları olamaz... Olmamıştır... Bütün dış düşmanların desteğindeki paralı askerler, sözde efendiler için toplumun başkaldırısını bastırmak istemişlerdir. İsmet Paşa'nın dediği, göreneklerle, inançlarla, alışkanlıklarla oynamışlardır. Bir ara, bütün direnişçileri yokedebileceklerini bile sanmışlardır. Ama, toplum kararlıdır... Kavayı Milliye'yi, işsiz kalmış subayların kendilerine iş üretme çabası gibi görenler... Tehlikeyi kendi çıkarlarında sezdiği için direnişe zorunlu sayanlar... Kara Hasan'ın, kan davasına... Karayılan'ın maraba bağlılığına, Demirci Efe'nin af umuduna, Çerkes Etem'in aklanma çabasına ve Mustafa Kemal'in egemenlik davasına bağlamakta duraksamazlar... Şöyle tepeden tırnağa bakıldığında, tam Tanzimat Osmanlısının örümcek kafasına uygun gerekçelerdir bunlar. Ne güzel!.. Halksız... Toplumsuz. ... İnsansız bir soyut gerekçe... Sanki, bir Kurtuluş Savaşı, üç beş kişinin, dehası, gücü, becerisi ne olursa olsun, verebileceği bir uğraşmış gibi...

Oysa, kısa geçmişte bile pek çok Kurtuluş Savaşı yapıldı... Elbette önderler, delegeler, generaller vardı... Ama, bütün bir halkın direnişi söz konusu olduğunda, teknoloji devlerinin nasıl teker meker yuvarlandıkları da görüldü... Ezikliklerini, yılgınlıklarını, Ortaçağ'ın *Kara Şövalye"* masallarının yapay *"Rambo"*larıyla örtmeye çalışmaları nedendir dersiniz?.. Hiç, öyle olağanüstü teknoloji, güç ve yetenekte insanlarla, Kurtuluş Savaşları verilse ya da bastırılabilseydi, teknoloji ötesi çağını yaşayan koca koca imparatorluklar, ayaklarına pantalon geçirmekten yoksun fukaraların önünde yenilirler miydi? Yenilmezler! Onların bırakıp gitmelerinin ardında, yenilgi yok!..Direnen ülkeleri uygarlıktan yoksun bırakarak ders vermek için öyle yapıyorlar!.. Amerika'nın Viet-Nam'da, Sovyetlerin Afganistan'da, cüceler önünden çekilmeleri akla sığmaz... Uzayın ötesinde yaptıklarıyla kamaşmış gözlere,

dünyanın üstünde olup biteni nasıl anlatırsınız? Hele bir de, dünya sadece kendi bencil çıkarlarının ekseninde dönüyorsa...

Tutsaklıkla özgürlüğün arasındaki kıl kadar ayırımı zamanında yapabilenler bambaşka insanlardır. O nedenle, değerlendirmeyi de onlardan birine, dönemin Milli Savunma bakanına yaptırmak, en iyisidir. Refet Paşa der ki;

BÜYÜK İNSANLAR

"Arkadaşlar!..

Sorunun en önemli noktası, işin ilk gününde orada *"kendi kendilerine"* bu direnişi başlatan insanlar takdir edilmelidir. Bunlar kim olursa olsun, -belki hataları hatta suçları bile olabilir, -bendenizce, *büyük insanlardır*... Çünkü onlar, hatalarından önce ve herkesten, hepimizden önce düşman karşısında direnmeyi uyandırmışlar, yurdu savunmaya başlamışlar ve düşmana karşı koymuşlardır. İşte bu açıdan, hepsine karşı sonsuz bir saygı ve minnet beslemeliyiz..."

Ve eğer saygı beslersek, olaya öyle bakmakla, değişik bakmak arasındaki politik ayırımı hemen teslim ederiz. Olaylara kişisel bakmak bir politikadır... Toplumsal bakmak başka bir politika... Ve elbette,. toplumsal davranışın politik sonuçlarıyla, bireysel davraşın politik sonuçları da başka olur... Birinin politikası, bireyin herkesle birlikte herkes kadar *"çıkar"* üretir... Ötekinden, herkese karşın, herkesin zararından *"kâr"*!.. Sorun aslında bu kadar basittir.

MECLİS ORDUSU

Ama evreleri bu kadar açık ve kesin oluşunun zamanı vardır. Artık, iç isyanlar ve karışıklıklar, tarihin deneğinde olduğu kadar, toplumun belleğinde de, durumu açık seçik hale getirmiştir. Kişisel çıkarlar bile, toplumun istenci yönünde davranmak zorunluluğunu kesin çizgileriyle göstermiştir. Halk direnmiş ve kazanmanın bütün adımlarını atmıştır... Karışıklık çıkarmak isteyen *"ücretli askerler"* dış düşmanla savaşmak kararındaki *"gönüllülerin"* önünde bozguna uğramışlardır... Anzavur, Delibaş, Çapanoğulları ve benzerleri, gündemden çıkmışlardır... Fransızlar, büyük bir iştahla saldırdıkları Kilikya'dan koğulmuşlar... Ermeniler, kendi ülkelerinin bağrında Erivan'da, teslim olmuşlardır.

Artık, Türkiye halkı, Ege'de Yunan, Marmara'da İngiliz *"ordularıyla"* karşı karşıyadır... Savaşın oyun sahnesinde rollerin dağıtımı benzer olmalıdır. Birbirinden kopuk, birbiriyle eşit *"gönüllü"* birliklerinin, kendi topraklarını işgal etmiş düzenli ordular karşısında, *"gerilla vur-kaç"*larıyla yengi beklemesi, düşmanın çok uzun zaman kazanmasına göz yumması demektir. Üstelik kazanımlarıyla, ülkenin aynı amaçta birleşerek, Ankara'da, *"Kurultay"* eylemesiyle, *"ordu yapılması"* zorunluluk haline gelmiştir. Bir elden, bir yürekten ve bir beyinden düzenli bir savaşın kuralları, ister istemez Ankara'da verilen buyrultunun, en uçta aynen uygulanmasını gerektirir... Oysa, *"gönüllü birlikleri"* için temel kural, bulunulan yer ve koşulların gereğidir. Sorunu, ilkin bütün ülke düzeyinde, sonra dünya çapında değerlendirmek, en geçerli yöntemi bularak eyleme geçmek için tartışmak gereklidir. Çarpışan insanın, tartışmaya zamanı yoktur. Zaten, silâh, sözün sustuğu yerde geçerli değil midir?

Öyleyse, bütün bunların yapılabileceği yer belirdiğine göre, o yerin *"sözünü"* geçerli kılabilecek *"araçlar"* da yaşama geçmelidir.

Fevzi Paşa, Kozan milletvekili olarak, *"Başlangıçta ordu, bırakışım ile hareketsiz bir duruma getirilmiş olduğu için toplum haklarını kendi silâhıyla savunmaya kıyam etti."* diye söze girer. Kapı açılmıştır... Bırakışma koşulları, ordunun neden hareketsiz kaldığı ve halkın kendi hakkını savunmak amacıyla direndiğini uzun uzun anlatmak gereksizdir. Savaş biliminin gerekleri kadar, toplumsal örgütlenmenin zorunlulukları da ortadadır. "Cephelerde şimdiye kadar Kuvayi Milliye tarafından sağlanan başarılar hayranlık ve beğeni uyandırmakla birlikte kesin bir sonuç elde edebilmek için mutlaka *"kuvayi muntazama"*ya gereksinim vardır. Özellikle emir ve kumandanın düzenli ve izleyici olması gerekmektedir."

Artık, 1 Mayıs gizli oturumunda Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın araladığı kapıyı, 29 Mayıs gizli oturumunda Ulusal Savunma ve Genelkurmay Bakanları, ardına kadar açarlar... Ulusal güçlerden, düzenli güçlere geçilmenin zamanı gelmiştir. Resmi ve karşıt tarihin kendi bakış açılarına göre, bir *"asker-sivil"* çekişmesi üretmeye kalkışması doğaldır. Yalnız, çekişenleri iyice *"kişilik"* düzeyine indirgediğiniz zaman, bu görüşün yerine, bir başkasını da ileri sürebilirsiniz. Ama, gerçeğe tek yanlı bakmıyorsanız, değerlendirmeniz daha gerçekçi olabilir... Aslında, eğer çekişme Mustafa Kemal Paşa ile Etem Bey

arasındaki kişisel sürtüşme ise ilginç bir durum doğar... Mustafa Kemal Paşa ile Çerkes Etem, Reşit ve Tevfik kardeşlerin, köken olarak birbirlerinden ayrı düşmelerini gerektirecek bir neden yoktur. Çünkü hepsi, *"Harbiye"* kaynaklıdır. Yalnız Etem, *"astsubay"* okulundan gelir. Ağabeyleri ise, subaydırlar... İttihat ve Terraki cuntasındadırlar... Hatta Etem, *"Teşkilât-ı Mahsusa"*nın gözüpek üyelerinden biridir.

Yani olaya bu gözlükle baktığınız zaman, *"sivil-asker"* çekişmesi söz konusu olamaz... Asker kökenlilerin, *"sivil"* yanlısı davranışları, sonradan da çok görüleceği üzere, kendi iktidarının saptırması olmaktan öteye gitmez... Sınıfsal bir çekişme rengine bürünmesi olasılığı çok daha akla yakındır. Örneğin, Etem *"Komünist Partisi"*ne girmiştir. Ama, partinin kurucususu Mustafa Kemal'dir... Daha da önemlisi, Gediz çatışması sırasında, Yunan Ordusuna sığınan Etem, Reşit ve Tevfik kardeşler, bir gün önce, içlerinde *"Bolşevik Taburu"* da olmak üzere yaklaşık 12 bin kişiye söz geçirebilirlerken, sadece 12 kişi olarak sınırı geçmiş ve sığınmışlardır. Yani, Komünist Etem bey buyruğundaki *"Komünist Taburu"* tarafından bile terkedilmiştir.

Çekişmenin temelinde, artık *"düzenli ordu"* gereğinin kendini hemen herkese kabul ettirmesi gerçeği olmasa, Etem Beyin üstünlüğü tartışılmaz... Kuvvei Seyyare, ardında minnetleri, başarıları ve deneyleri bir altın iz olarak sürükleyip gelmektedir. İsmet Paşa'nın düzenli ordusu ise, daha eğitim halinde olduğu gibi, sayıca Etem'in birliklerinden fazla değildir. Ve daha işin başında, ölümü ve yaşamı eşit kılarak bir bağımsızlık savaşına girenler, en yakın düşmanına sığınamazlar... Etem beyin ulusal örgütlenme içindeki yeri, tartışılmaz... Ama ihaneti hep tartışılmıştır. Bolşevik Taburu önderlerinden birinin deyimiyle, *"Bazı insanlar ölmeyi bilmelidir."* Etem, o gün orda Yunan ordusuna sığınacağına, Bekir Sami Bey'in işaretiyle Emre köyünden çıkarken göze aldığını gerçekleştirebilseydi, ülkenin her yanında anıtları dikilirdi.

TARİHİN HÜKMÜ

Yazık ki, tarihin hükmünde acıma yok... Ulusal ya da sınıfsal savaşımların yazgısı önceden çizilmiş simetriler gibi, kesin ve somut sonuçlara bağlı... Kazanmak ya da *"ölmeyi bilmek!.."* Devrimci taslaklarının her zaman ödünü patlatan da, tarih sahnesinde oyunun gelip buraya dayanıvermesidir.

İşte o nokta, ayırımın en keskin göründüğü yerdir... Etem ve kardeşleri, Meclis içinde de öyle sanıldığı gibi yalnız değildirler... Bir kez hepsi milletvekilidir... Kendisi cephe komutanıdır. Her türlü komploya karşılık verebilecek donanım sahibidir. Ve birinci Büyük Millet Meclisi, herhangi bir *"egemenliğe"* kolayca boyun eğecek nitelikte değildir. Çünkü, üyelerinin her biri, bırakınız *"Kurtuluş"* sürecini, seçildikleri yerden, Ankara'ya gitmek için *"ölümü göze almış"* ve bir kısa yolculukta kaç kez atlatmış insanlardan oluşur... Amacı,*"bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik"* olan bir topluluğu, *"Düvel-i muazzama"* güncel anlamıyla, *"Süpergüçler"* boyun eğmeye zorlayamazken, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının tutsak ettiğini savunmak, ancak teslimiyet ve korunma içgüdüsüyle yorumlamak olur...

Oysa, zorunluluklar ve gerçeklerin, kendini böyle bir topluluğun çoğunluğuna kabul ettirmesini *"bekleyecek sabır, anlatacak bilgi ve uygulayacak yürekle, tartışacak demokratik bilinç sahipleri,"* için sonuçlar hiç de şaşırtıcı değildir. Mustafa Kemal'in dehası, toplumun ve gerçeklerin gelişmesine uygun zamanı kollamasında yatar. Komplo senaristliğine özenenler ise, böyle bir *"demokratik istenci"* sonuna kadar götürme gücünün yoksunlarıdır. Örneğin, Birinci Büyük Millet Meclisi'nin gizli tutanaklarında vardır. Meclisteki bütün Etem yandaşlarını, Meclise gelerek çoğunluğu ikna etmesi için kaç kez Etem'e göndermeyi göze almış Mustafa Kemal'in, çap bakımından üstünlüğü, sonuçlarla da ortaya çıkmaktadır. Etemin başarısızlığına gerekçe, yine Etem'in kendisidir.... Mustafa Kemal'in başarısının gerekçesi de Mustafa Kemal...

Olaylara kendi çıkar açılarımızdan değil, tarihin acımasız ama çaplı açısından baktığımız zaman, gerçek bütünüyle ortaya çıkar. Ne var ki, herşeyi kendi güçsüzlüğüyle özdeşleştirenler için, bu tür yorumlar da pek geçerli değildir... Ama, sonuçlar tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Bütün bir düyaya meydan okuyanlarla, okumayanlar arasındaki ayırım da.... Ve açık gerçektir, Meclis Ordusu, kısa zamanda *"yapılacaktır."* Ama yapılıncaya kadar da, yine Mustafa Kemal'in anlatımıyla;"Halkınelinden silâhını almak çok zordur. Ama, elinde silâh bulunan halkı iyilikle yönetmek daha doğrudur. Halkı ordu halinde toplayıp aktarmak mümkün değildir. Olsa olsa, halktan ufak ufak birlikler meydana getirmek ve onları büyük hedeflerin

çevresine, yani yanlarına gerilerine saldırtmak. İşte sözkonusu olan *"gerilla savaşı"* budur."

ORDU GÜNDEMDE

Artık zamanıdır. Düzenli ordunun kurulması zorunluluğu bütün meclis üyelerinin bilincinde kesinleşmiştir. Asker toplanması, hazırlıkların yapılması Meclis tartışmalarının ana konusudur. Meclis Ordusu, en ince ayrıntılarıyla, üyelerin gözleri önündedir. Daha kuruluş aşamasında belirtilenlerden bir örnek, düşünceyi doğrular nitelektedir. 5 Temmuz 1920 oturumudur. Konu *"ordu kurulması"*dır. Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey kürsüdedir...

"Örneğin yüzeysel olarak denildi ki, ordu aleyhine söz söylenmez. İçimizde hiç kimse yoktur ki, subayların aleyhinde bulunsun. Fakat sanırım, inkâr edecek bir tek arkadaş da yoktur ki, *"seferberliğin"* başından beri subaylar arasında yolsuzluğu alışkanlık haline getirmiş subaylar da vardı. Ve bunların hiç biri durum izin verip de cezalandırılamadı. Bugün onlar hâlâ iş başında çalışmaktadırlar. Hatta haklarında soruşturma bile yapılmamıştır.

Bu nedenle ad vermeyeceğim. Son zamanlarda bazı olaylar nedeniyle moralimizi kıracak bazı davranışlar işittim. Bunların aleyhindeki yakınmalara önem verilmemiş. Yani, ordu kademelerine önemli yerleri olan bazı kişilerin davranışlarına karşı yapılan şikayetler gereğince değerlendirilmemiştir. Örneğin Haydar Bey'in çektiği telgraf, suskunluğun arkasına gizlenemez. Haklarında ihbar bulunan subaylar için hemen soruşturma açılmalıdır. Yolsuzluğu kanıtlananlar hemen görevden atılmalıdır..."

Tartışmalar, soruşturmalar, ihbarlara karşın, *"ordu yapmaya"* karşı çıkan yoktur. Tartışılan, bütün erdemleri bünyesinde toplamış bir *"ordunun"* nasıl oluşturulabileceği... Çünkü, Büyük Millet Meclisi, ülkenin yazgısına öylesine egemendir ki, ister cephe komutanı bir general olsun, ister en uçtaki bir er, en küçük aksaklıkta, Meclis Soruşturması'nı burnuna dayayıvermektedir... Komutanların çoğu, *"Kuvayi Milliye"* komutanı da olsa, Meclis'in üyeleridirler....

Meclis yine de, en küçük ayrıntıyla ilgilenir. 21 Ekim oturumunda Cebelibereket Milletvekili İhsan; "Kış geliyor. Kendi yasalarına göre şiddet ve hüküm yürütecektir. Silaha sarılarak uçlara koşmuş çocuklarımızın çok azı ayrı tutulursa, çoğunluğu sırtlarındaki gömleklerle çıplak

bulunmaktadır. Bir an önce elbise verilmelidir." Derken, Batı Cephesi'ni dolaşmış olan Diyarbakır Milletvekili Hacı Şükrü Bey, "Asker bütünüyle kaputludur. Kaputu olmayanlara da kepenek yaptırılıp verilmiştir." Yanıtını verebiliyordu.

Bu bir bütünleşmenin açık belgesidir. Ama, ürküntüyle, yararlanma çabasıyla değil. Gerçek öyle olduğundan... Hepsi aynı amaçta birleştiğinden. Kurtuluş Savaşının, insanları eşit kılan yanı da budur. Ayrılıksız, ayrıcalıksız bir bütünlüğü, ancak sınıfsız toplumda yakalamak mümkündür. Bir de devrim ve ulusal kurtuluş savaşlarında.... Böyle bir geleneği olan *"Ordu"* toplumun bütünüyle içiçe olmanın güveni içindedir. Zaten kendisi bütünüyle toplumdur...

BAŞ KOMUTANLIK

Meclis, askerine sahip çıkarken, Yunan saldırısı sıcak bir Ağustos başlatır... 1921 yılının ortaları geride bırakılmıştır. Ankara, Türkiye'nin Kalbi, tehlikededir. Hükümet'in Kayseri'ye gitmesi... Bütün ülkede yeniden *"gerilla savaşlarının"* başlaması sözkonusudur. Galiba düşüncenin mimarı Mersin Milletvekili Selâhattin Beydir. Meclis'in Ankara'dan taşınmasına karşı çıkarken, Başkomutanlık sorununu ortaya atar. Uzaktan, sorumluluğu yükleyecek birini bulma çabası, diyebiliriz. Ancak, o insanların, kendi yaşamlarını kumara sürdüklerini hiç gözden uzak tutmamalıyız. Üstelik bilinen bir gerçektir, ilk Meclis'in üyelerinin büyük bir bölümü, ricalara karşın, ikinci dönemde kendi kararlarıyla *"seçilmek istememişlerdir."*

Selahaddin Bey'in önerisi, birden Meclis'i rahatlatmıştır. *"Ben diyorum ki, ulusun bütün gücünü bir noktaya toplayalım. Ve bir kişi hiç bir engel, hiç bir etki olmaksızın ulusun bütün gücünü ve azmini yarara yönlendirsin, yengisi kazansın..."*

Sözlerinin ortasında önerisini bir kez daha yineler. *"Herhangi kişi ise ulusun bütün gücünü alsın ve bizi yengiye kavuşturşun. Bunun için de bir Başkomutan vekili istiyoruz. Bu olmalıdır."* Başkomutan Meclis'tir... Bu birinci neden... Ama, genellikle, Hilâfet varken, Başkomutan Halife'dir... Bu da ikinci neden...

Artık tartışma açılmıştır. *"Kurultay, Kağan'ı seçecektir..."*

Basri Bey (Karesi): "Bizim için Ankara'yı Tanrı korusun düşman eline bırakmak felâketlerin en büyüğüdür. Tanrı korusun, Yunan komutanının bu Büyük Millet Meclisi'nde

yürütme görevi yapmasını görmek bizim için acıların en büyüğüdür. Ankara bir kent değil, bir toprak değil, başlı başına bir tarihtir..."

Dr. Mazhar Bey (Aydın) biraz daha ileri gidebilir: "Yapılacak işlerin birincisi; gerek komuta sorunu nedeniyle, adından, ününden yararlanılan bir kişiyi, örneğin Meclis Başkanını Başkomutan seçmek, nasıl ki daha ilk zamanlarda meydanda hiç bir şey yokken, Yunan yeni işgale başladığı zaman halk ruhunda nasıl bir heyecan duymuşsa, Ve Paşa'nın çevresinde toplanarak varlık göstermişse, bu halk bu son bırakışmanın vurduğu darbenin etkisinde zor durumda kalmıştır...

Fikrimi açık söyliyeyim; Biri komuta sorunu; ki, Mustafa Kemal Paşa'nın onuru mevkii, ünü, nedeniyle halk artık Mustafa Kemal Paşa her şeyi eline almıştır, diyebilir. Bütün Meclis karargâhını cepheye kaldırmış, şöyle yapıyormuş, böyle yapıyormuş, der."

Ve 5 Ağustos'ta, yeniden gizli toplanan Meclis, Yasa'yı görüşmeye başlar...

Söz Mustafa Kemal Paşa'nındır; Çok konuşmaz. Önergesini Başkanlığa verir.

"T.B.M.M. Yüce Başkanlığına;

Yüce Meclis üye çoğunluğunun açıkladığı istek üzerine Başkomutanlığı kabul ediyorum. Bu görevi kişisel olarak yerine getirmekten doğacak bütün yararları gereken hızla sağlama ve Ordu'nun maddi ve manevi gücünü en yükseğe çıkarmak ve ulaşım ve yönetimini bir kat daha artırmak için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sahip buluduğu yasal yetkileri fiilen kullanmak koşuluyla görevi üstleniyorum. Bütün yaşamım boyunca Ulusal egemenliğin ve yasallığın sadık bir hizmetkârı olduğumu ulusun gözüne bir kez daha sermek için bu yetkinin üç ay gibi kısa bir süre ile kısıtlanmasını ayrıca isterim. 4 Ağustos 1337 Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal"

İşte bu kadar. Artık Meclis, yetki konusunda ne kadar titiz ve dikkatli olduğunu kanıtlayacaktır. Kendi önerilerine, böyle bir öneri ile yanıt veren başkanını, doğrudan Başkomutan değil, vekili yapmak ister... Ama, çoğunluk, kararlıdır.

Meclis, başkanını, Ordusunun başına geçirir. Ordu, Başkomutanını Meclis'in yetkisiyle donanmış olarak bütünlüğü sağlayacağına güvenir. Zaten, başka türlüsü de olamaz. Artık, son evre tamamlanmıştır.... Sıra, yetkin başkomutanın buyruklarıyla, gelişen, güçlenen ve uluslaşan ordunun,

1922 yılı 9 Eylül'ünde, İzmir'e girmesine gelmiştir.

Ne var ki, Meclis Ordusu, görevini bununla da tamamlamaz. 30 Ekim 1924 tarihine değin, niteliğini aynen südürecektir. Çünkü, Ordunun başı, kurmayı ve Hükümetin başı aynı noktada birleşmişlerdir. Bir ilke kararı alınır. Cumhuriyet ilân edilmiş, ama, henüz, Ordu'nun, Cumhuriyet Ordusu niteliğine dönüşmesine sıra gelmemiştir. Gelir...

I. CUMHURİYET ORDUSU

Ordu ve politika ilişkilerinin, ayrılmazlığı, salt kronolojik anlatımla bile kendini göstermektedir. Meclis Ordusu, Kurtuluş Savaşı'nı, dış düşmanı denize dökerek uluslararası politika alanında sürdüren bir kuruluştur. Türkiye toplumunun, bütün bir dünyaya karşı okuduğu meydanı, savaşla ispatlamıştır... Artık, gündeme, bütün bir dünyaya, yoksunluğu, yoksulluğu ama onuru ve gücüyle kendini kanıtlayan bir toplumun, kalkınma savaşı gelmiştir. Ordunun başındakiler, *"ekonomik yengilerle taçlandırılmayacak askeri yengilerin, bir değer bulunmadığını"* bilirler... Daha 1922 Şubatında İzmir'de toplanan *"İktisat Kongresi"*nin başkanı, aynı zamanda milletvekili olan bir Ordu Komutanı, Kâzım Karabekir Paşa'dır...

Yani Ordu, Kurtuluşu, kuruluş ve gelişmeye dönüştürecek yeni görevine hazırlanmaktadır. Sorun, bunun biçimini bularak, uygulamaya kalmıştır. Bir mucizeyi kendi elleriyle gerçekleştiren bir toplumun, yapacağı o kadar çok şey vardır ki, başlayacağı noktayı bilmesi yeterlidir. Ulusal İktisat Kongresi, bu arayışın bir göstergesi ise, Cumhuriyet, hakedilmişliğin açıklanmasıdır...

Cumhurbaşkanı Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa'dır... Başbakanı, General İsmet ve Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Paşa... Meclis, ilkinden istemeyenlerle, istenmeyenlerin dışında, kendini yenilmiştir: Cumhuriyet, katılmayanların dışında oybirliğiyle ilân edilmiştir. Ulusal Ant, Bakü ve Musul'un dışında yerine getirilmiştir.... Artık bir dizi evrimle, devrimin tamamlanmasına girişilecektir. Böyle bir durumda, Ordu'nın, yeniden yapılanması kaçınılmazdır. Çünkü, Meclis Ordusu, bir bakıma *"gönüllülerden"* oluşmuştur. Tıpkı *"Halk Ordusu"* gibi... Karanlık ya da ışığın görülmesi anında katılanlar yiğitlikleri ne olursa olsun, Cumhuriyetle birlikte bir elekten geçeceklerdir. Sakatlar, kayıplar, eksikler vardır. Tamamlanması koşullara bağlıdır.

Ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticileri kararlıdırlar...

Temel ilke, Cumhuriyet Ordusunun *"Ulusal Kurtuluş Savaşı"* kökenini pekiştirmektir. Bu savaşa, gerekçesi ne olursa olsun, katılmayanlar, değeri dağları denizleri aşsa da, Cumhuriyet Ordusunda yer bulamayacaklardır. Mareşal Fevzi Paşa, tam bir ilke adamıdır. Karar verildikten sonra, Mustafa Kemal bile, *"kendi emriyle, gizli çalışma yapmak için orada kaldığını"* yazılı bildirmedikçe, kimseyi görevlendirmeyecektir. Onlar da, hiç bir biçimde *"komuta"* kademelerinde yer alamazlar. Öğretmen olarak... Geri hizmetlerde yer bularak, görev yapacaklardır... Ordu, Kurtuluş Savaşı gönüllüsü subaylarla, Kurtuluş Savaşı yapıcısı halkın karmasıdır...

3 Mart 1924'te, Hilâfet, Şer'iye ve Evkaf'la Genel Kurmay bakanlıkları ve Arapça öğretim yapan kurumlar kaldırılır... Diyanet İşleri Başkanlığıyla, Genelkurmay Başkanlığı kurulur. Öğretim Birliği getirilir... Kurtuluş Savaşı subaylarının görev yapamayacak durumda olanları emekliye ayrılır... Ordu, yeniden organize edilecek ve Cumhuriyet'in üretken gücü haline getirilecektir...

30 Ekim 1924'te, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal imzasıyla bir *"tamim"* yayınlanır. Buna göre, aynı zamanda *"milletvekili"* olan komutanlar, ya *"Meclisi,"* ya *"Orduyu"* yeğleyeceklerdir... Cumhurbaşkanı, Mareşal, Gazi Mustafa Kemal, arkadaşlarıyla *"Ordusunu"* son dönemece getirmiştir. Artık Cumhuriyet Ordusu, yepyeni ödevler yüklenecektir. Demiryolu askerliği bir dal olarak yürürlüğe girecektir... Gümrük Muhafaza, Jandarmanın bir kolu haline getirilecektir... Ordu, genç insan gücünü, genç Cumhuriyet'in hizmetine verecektir...

Ulusal İktisat Kongresinin beklentileri boşa çıkmaya başlamıştır. Türkiye insanı bir kez daha kendi başının çaresine kendi gücüyle bakacaktır. Ve elinde, bütün düyaya meydan okumanın meyvelerini haketmiş bir Ordusu vardır...

Eğitimde, ulaştırmada ve en önemlisi yatırımda öncülük ödevini üstlenir... Kırıkkale dörder evlik iki ayrı *"mezradan"* oluşmaktadır. 70 yıl sonra, ülkenin kodaman illeri arasına girmesini, Ordu gereçleri üretecek, Ordu fabrikasının kurulmasına borçlu kalacağı açıktır... *"Ana yurdu baştan başa demir ağlarla örmek."* askerin görevidir... Kayseri'de uçak fabrikası kurmayı denemek ordunun işlevi... Açılan okuma yazma *"seferberliği,"* kısa zamanda *"Mehmetçik"*in dudaklarını kıpırdata kıpırdata sırmaları takmasına yarar... Ordu, tam anlamıyla bir yetişme ocağı haline sokulur. Erler, birbiri ardınca açılan fabrikalarda üretime katılır... Askerliği

bitince, hem okuma-yazma öğrenmiştir, hem bir meslek edinmiştir. Diliyorsa, bu kez de ücretli işçi haline gelir...

Önderini yitirir... İsmet Paşa, iki yıldır iktidardan uzaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimi gündemdedir... Bayar, Başbakandır... Kulisler, ayak oyunları, kaygılar birbiri ardına gelir. Oysa Üretken Cumhuriyet ordusu, suskun ve kaygısız olayları izler... Hikmet Özdemir'in ayrıntılarını anlattığı girişimler *"Devlet Krizinin"* nasıl çözümlendiğini gösterir... Silahlı güç, *"Kurtuluş Savaşı"* geleneğiyle, ne zaman ve nasıl konuşacağını bilmektedir. Ama, bütün bunlardan önemlisi, bildiği bir başka gerçek vardır...

Yabancı sermaye, kredi, yardım, destek ve hibe o günlerin gündeminde sözkonusu değildir... Kurtuluş Savaşını vermenin onuru ve güveni bir suçluluk kompleksi gibi kimsenin boynuna dolanmamıştır. En başta da, ordu, varlığının kaynağını kollamak ve korumakta olduğu kadar, üretip artırmakta da son derece kararlı ve girişkendir.

İKİNCİ PAYLAŞIM SAVAŞI

Deneyimli askerlerle, deneyimli politikacılar, henüz ordunun başında, Meclisin içinde ve devletin bütün kademelerindedirler... Bir Kurtuluş Savaşı'nın hangi güçlükler, hangi yengiler sonucunda olabildiğinin bilinci, *"Yurtta barış, dünyada barış"* ilkesinin geçerli olacağı günlere getirip dayatmıştır. Patlak veren İkinci Dünya Savaşı, adı üstünde bütün dünyayı kasıp kavurabildiğinden böyledir. Ve Türkiye, Güney Amerika ülkelerini saymazsak, İsviçre ile birlikte savaşın dışında kalabilen nadir ülkelerden biridir...

Savaş, Amerika'yı teknolojinin devi olarak bütün ülkelere bir *"düş dünyası"* biçiminde dayatırken, Türkiye'ye bir başka türlü göstermiştir. Potsdam Konferansının paylaşım evresinde, hiç bir şey olmamış gibi, *"Batı Kulübüne"* terkediliveren Türkiye, kulübün yaraşır üyesi olmak adına, yakaladığı toplumsal ve geleneksel özelliğini yeniden belleğin tozlu, raflarına kaldırmaya koşulacaktır... Batı kulübüne girebilmek için, *"Batılılaşmak"* zorunludur.... Ama nasıl? Soru yine gündemdedir... Batı'da olanları alarak mı, üreterek mi? Batı, özellikle de Amerika teknolojisi öylesine boyutlara ulaşmıştır ki, üretmek, düşlerin bile ötesindedir. Almak ise, adamlar kendileri vermektedirler...

Teknoloji harikaları, bir yağmur gibi yağmaktadır. Batı'da olanları almak için, elimizi uzatmak, iki partili

parlamenter düzeni geliştirmek... İnönü'nün Cumhurbaşkanlığına, Mareşal Fevzi Çakmak'ın Genelkurmay başkanlığına son vermek gerekir... Seçimler ufukta görülür... *"Liberalizm,"* hemen *"Amerika I Love You"* şarkılarına dönüşecek bir hızla ülkenin her tarafını sarar... Demiryolu askerliği sona erer... Gümrükler, askerlerce değil, kendi görevlilerince korunmaya alınır... Seçimler yapılır. Hile, oyun sözcükleri öğrenilir...Demokrat Parti zaten her yerde katılmamıştır. Ama, katıldığı yerde, egemenliğin öyle kolay bırakılmayacağını, kolay da alınmayacağını öğrenir... Toplum, kitlesel bir tepkinin içindedir... Halk Partisi'nin, Mustafa Kemal'den sonrasında, savaş'ı da neden sayarak durgunlaşıvermesi, atılım hızını kesmiştir.

Savaş, katılmama başarısıyla elbette çok şeyin gerekçesidir. Ama, üretken ordunun yitirilmesi,toplumsal tepkinin ana nedenlerinden birini oluşturur. Çünkü, herşey birden durmuştur. Artık Demokrat Partinin davulları duyulmaktadır. Ve Cumhuriyet Ordusu kurulduğundan bu yana ilk *"cuntasını"* oluşturuverir. Gerekçesi; *"yeni seçimlerde CHP'nin kazanamadığı takdirde iktidarı bırakmasını sağlamaktadır."* Böyle demokratik bir amaç söz konusu olunca, kimler girmez ki...

Sonradan da adları duyulacak pek çok yetenekli subay, *"cuntanın"* üyeleri arasındadır... Cevdet Sunay, Memduh Tağmaç, yakın zamanların adlarıdırlar... İlk *"cuntanın"* beklediği olmaz.. İsmet İnönü, tarihin nadir kişilere tanıdığı şansı iyi kullanma ustalarından biridir. II. Meşrutiyet ilân edilirken, İttihat Terakki'nin gölge adlarından biridir... İstanbul işgal edilirken, Harbiye Bakanlığı müsteşarıdır... Batı Cephesi'nin komutanı olarak, Kurtuluş Savaşı'nın içindedir... Mudanya'da emperyalist orduların komutanları, Lozan'da devlet adamlarıyla peşreve girişmiştir. Üstelik değişimi kolaylaştırmak adına, Mareşal'i kendi elleriyle görevden almış, en büyük desteğini kendi terkeylemiştir. İnandırıcılığıyla, misyonunu bir kefeye koyacağını anlayabilecek nitelikte devlet adamı olduğu gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır.

Öyleyse, *"cuntanın"* anlamı olmayacaktır... Genel Sekreteri Seyfi Kurtbek'i, albay olmasına aldırmadan Milli Savunma Bakanlığına getirmekten başka da işlevi olmaz. *"Cunta kendi kendini dağıtır!.."*

ORDU'NUN II. CUMHURİYETİ

Ordu, İkinci Dünya Savaşı artıklarından sunulan armağanlar karşısında bile, teknolojik geriliğimizin ayırımına vardıkça öfkelenmektedir. Ne var ki, gelenekleri, eğitimi ve düşünce biçimi tam anlamıyla üretken, gelişmeci, onurlu ve *"imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitle"* ordusu olmanın *"devrimciliğine"* dönüktür. Tarihinde ilk kez, toplumuyla birlikte, tarlada, ormanda, fabrikada ve kışlada birlikte, bir şeyler üretmenin tadına varmıştır... Ülkenin, toplumun, rejimin ve daha da ileri, *"Devrimlerin (!)"* bekçisidir... Demokrat Parti iktidara gelince, önünü açmış, Genelkurmay başkanlığını daha kolay ulaşılır bir görev yeri haline getirmiştir.

Ordu, yeni bir *"cunta"* ile karşılaşır... Gerekçesini tam çözememektedir. Oysa, Türkiye'nin 1950'den sonra hızlanarak uygulamaya koyduğu sistem, ordunun da, toplumun da alıştığının tam tersidir... Alışkanlık, *"Herşey Vatan, millet ve devlet için,"* özdeyişinde toplanacak kadar basittir... Türkiye yokluk içindedir... Yoksuldur... Yoksundur... Ama, büyük bir çoşku ve umudun da içindedir... Kendi yağıyla kavrulmanın, birazcık Sovyet yardımını, toplumsal hale getirmenin o olağanüstü çoğaltma tadına ulaşmış insanların, ister asker olsun, ister sivil, değişimi hemen kavramlarına olanak yoktur.

Dışardan borç alınır. Bir takım insanlara daha düşük faizle borç verilir... Dışardan yardım alınır... Bazı insanlara, daha fazlası bağışlanır. Dışarıdan teknoloji alınır... Bazı insanlara anında aktarılır... *"Vatan, millet ve devlet"* için yapılanlarda bir değişim başlar... Ahmet, Mehmet, Vehbi, Ömer, Nejat, Durmuş beyler için, herşeyin *"seferber"* edildiği bir değişim gelir çöreklenir... Asker bunun tepkisini *"ezanın dilinde"* bulur...

Haklıdır... Harbiye'den çıkışından beri altyapı ile uğraşmaktadır. Ama, altyapıyı kavramak, ekonomik bilgilerle donatılmayı gerektirir. Oysa, ezanın Türkçeye çevrilmesi için verilen savaşımı görmese de, duymuştur. Harbiye'de öğretmenleri, Akademide komutanları Türkçe ezanı Mithat Paşa'nın düşündüğünü, Ancak *"Atatürk"*ün uygulayabildiğini anlatmışlardır... Şimdi, bir parti oy kazanacak diye değiştiriveriyorsa, bu ancak *"devrimlerden ödün verilerek yapılıyordur!.."*

Çok ilginçtir... Bunca yabancı desteği, bunca ödüne karşın, Demokrat Parti iniş sürecine girmiştir. 1954

yılında oyların yüzde 56'sını almışken, 1957 yılında yüzde 47.8'e iner... Yani, Türkiye'nin iktidarı, yüzde 50'nin altında oyla belirlenmiştir... Ezanın arapçaya çevrilmesinin üstüne, Pilâvoğlu'nun Ticani tarikatını bütün ülkeye tanıtan eylemi de biner.... Adam bir sabah İbrahim'e özenip, Atatürk'ün heykelini kırıvermiştir. Tutuklanır... Ama, *"yüz bulduğundan,"* yaptığı inancı, *"cunta"* girişimlerini umutlandırır...

Ordu, çoktan NATO üyesidir. NATO ülkelerinin demokratik yapısına özenmesi doğaldır. Ve DP iktidarı, yüzde 50'nin altına düştüğü halde, demokrasinin gereğini yerine getirmekten kaçınmakta... Seçime gitmemek için *"Baskı yolunu"* denemeye kalkışmaktadır. İçerden öğütler verilir... Dinleyemez... Dışardan öğütler verilir... Anlayamaz... Dış yardım kesilir, yeni kaynaklar arar... Destek kaldırılır, NATO dışı manevralara girer...

Ve yeni bir *"Jön Türk"* dalgası, *"Cunta"*nın yelkenlerini iyice şişirir... Öğrenciler sokaktadır... Halk gençliğiyle birleşmek üzeredir... İktidar'ın iktidarda kalmaya çalışmak hakkıyla, yükselen muhalefetin iktidara gelmek hakkı, *"cuntanın"* darbe gerekçesini sağlam zemine oturtur...

YENİDEN KRAL YAPICILIK

27 Mayıs 1960 sabahı, radyolardan ülkeye yayılan *"Ordu"*nun sesi, yönetime el konulduğunu, *"NATO'ya ve CENTO'ya bağlı olunduğunu"* dosta düşmana duyurur... DP yöneticileri tutuklanır. Bazıları idam edilmek üzere, cezaevlerine yerleştirilir. Milli Birlik Komitesi, üstlerini aşan genç subaylarla, onlara katılan generallerin sentezi gibidir... Ordunun bir kesimi *"cerrah neşteriyle"* emekliye sevkedilir... DP. kapatılır... Yeni bir Anayasa... Yeni bir Seçim yasası... Yeni bir Meclis oluşturmak üzere, Kurucu Meclis hazırlıklarına girişilir... *"Kurultay"*ın yani *"Meclis"*in *"yaptığı Ordu,"* iktidardaki partinin hatasından da yararlanarak, bütünüyle iktidara el koymuştur. Ve bütünüyle iktidar olarak, suları tersine akıtmaya çalışacak... Yani yeniden *"Kral yapacaktır!.."*

NATO ve CENTO bağlılığının Batılılaşması, *"Meclis yapan Ordu"* ile, *"Ordu yapan Meclis"* gerçeğinden bakıldığında, tam yerine oturur... Meclis yaptığı orduyu, tam 40 yıl, denetimi altında tutmuştur... 1960'tan alacak olursak, Ordu da *"yaptığı Meclis"*i yaklaşık otuz yıldır denetimi altında tutmaktadır. Öyle görünür ki, tutmayı da sürdürecektir.

Çünkü, egemenlik zorla alınır. Bağışla, ödülle, armağan olarak verilmediğine göre sahtecilik ve hileyle alabilmek için bile, *"canını pazara sürmek"* zorunludur. 27 Mayıs'ın genç subayları, *"Meclis yapacak Ordu"* darbesini düzenlerken, *"canlarını pazara sürmekte"* duraksamamışlardır... *"Ordu Yapan Meclis"* olabilmek için de, bedel değişmez... 1960 sonrasının *"Ordusu"* kendi içinde bölünmeler, parçalanmalar ve kargaşalar geçirse de, *"yaptığı Meclis'in denetimini"* hep sürdürmüştür. 27 Mayıs bir başlangıçtır... Ordu yapan toplum yerine, toplum üretmeye çalışan Ordu değişiminin ilk ipucudur... Gerçekten topluma geniş haklar tanıyan bir Anayasa yapılmıştır... Gerçekten *"Kuvvetler ayrılığı"*nı ilkeleştiren bir *"Devlet yapısı"* kurulmuştur. Toplumun değişik sınıf, kategori ve örgütlerinden *"seçilmiş temsilciler"* Meclis yapmaya karar veren Milli Birlik Komitesi ile Kurucu Meclis'i oluştururlar... Geleneksel *"Kurultay"* temsilini anımsatan bu kuruluş, temsilci ve yapıcı ayırımdan kurtulabilse eskiyle yeninin bağını kuracaktır. Yine de, çağdaş ve demokratik bir Anayasa yapmıştır... Çağdaş ve demokratik iki kesimli bir Meclis yapmıştır... Ve toplumun bütün kesimlerine akıllıca örgütlenebilirse, temsil olanağı sağlayacak bir seçim yasası yapmıştır... Yani, NATO ve CENTO bağlılığıyla Meclis Yapan Ordu, aslında, çağdaş, demokratik ve ileri bir *"Devlet yapmanın"* koşullarını oluşturmuştur. Tek terslik, olayın kendi temelinde yatmaktadır. Çünkü, yapan *"korumak ve kollamak zorundadır."*

CUNTALAR CUNTALARI DOĞURUR

Böyle bir ödev, kaçınılmaz biçimde fikir ayrılıkları da doğuracaktır... *"Yapılanın"* hangi nedenlerle, ne kadar bozulduğu tartışması, cunta içinde ayrılıklar üretir... Talat Aydemir Fırtınası, İsmet Paşa'nın *"oyunu kuralına göre oynama dehası."* yani *"Can pazarına kelle sürme"* bilinciyle atlatılır. Ne var ki, artık *"Devlet"* sorunları, Meclislerden çok, Ordu içinde çözüm bulacaktır... Bu *"mission"*un kaçınılmaz gereğidir... Ve toplum bazı şeylerin ayırımına varsa bile, *"egemenlik"* Sorununun bu biçimde çözümlendiğini çok geç anlayacaktır.

Çünkü Ordu, *"Kral yaparken,"* tıpkı Tanzimat Ordusu gibi salt üstyapı değişikliklerleriyle yetinmiştir. Yaptığının bekçisi olacaktır. Ama, altyapı kendi içindeki ayrışmayı yani sınıflaşmayı, kendi olanaklarıyla üretse, belki hiç üretemeyecektir. Yeni sınıfın emrine verilen *"Devlet olanakları"* ister

istemez, altyapıda paylaşım kavgasını getirecektir... Getirmiştir... Hem öyle bir getirmiştir ki, Ordu'nun içinde *"Talât Aydemir"*in, boşuna asıldığının tartışmaları başlamıştır.

Yeni sınıf, yükselişinin ve *"Devlet Yapanın"* niteliğini kavramakta yamandır. Vehbi, Ömer, Nejat, Durmuş, Ahmet, Mehmet, Hasan Hüseyin, Kâzım beyler, *"Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği"* üyelerine yanaşmakta da ustadırlar... Kimini Atatürk'e benzetirler. Kiminin *"önderliğine"* yemin ederler...

Taban ise, haklarını kullanmayı öğrenir... Öğrenci eylemleri... İşçi grevleriyle birleşir... Bu arada *"Meclisler"* kendi iç yapılarındaki *"demokratik"* özelliği zedeleyecek yasalar çıkarırlar. Bunun başında da *"Seçim yasası"* ile girilen ortam, meyvelerini verir... İktidar Partisi'nin oyları, 1965'e göre gerilemiştir... Ama, aldığı sandelye sayısı artmıştır... Günümüzle ilginç bir paralleliği sergileyen bu durumun sonu benzemez, umudunu korumak zordur...

HALKIN OYUNU

1969 yılına gelindiğinde, *"Cumhurbaşkanlığı"* sorunu çözümlenmiştir. Yine de, aksayan bir şeyler vardır. Toplum, üstyapıda beliren *"yeni sınıfın"* kendi birikimine el koyduğunu sezmeye başlamıştır. 1961 seçimlerinde yüzde 34.8 oy alan Adalet Partisi, 1965'te, yüzde 52.9'a çıkmıştır. 1969 seçimlerinde ise yüzde 46.5'e düşerken, sandalyelerin yüzde 56.9'unu kapmıştır... Nisbi temsilde yapılan küçük bir oynama ve *"ulusal artık"* sayımının kaldırılması, 1961'den beri oy oranlarıyla sandalye oranlarını eşitlerken, birden yüzde 10'luk bir beleş sağlamıştır... İlginçtir, CHP'nin durumu da iktidardan farklı değildir... 1961'de, 36.7 oranında oy alan muhalefet, 1965'te 28.6 ya, 1969'da ise yüzde 27.4'e gerilemiştir... Bölünmeler bile aradaki farkı karşılayacak düzeyde değildir. 1970'lere girilirken, bir gerçek ortaya çıkmıştır. Toplum, üstyapıdaki uzlaşma ya da çatışmalara duyarsızdır. Partilerin hiç birine yeterli güveni duymamaktadır. Seçime katılabilen ve halktan kendilerini değerlendirmesini isteyen partilerdir. Altyapıda beliren değişiklikten hoşnutsuzluğun şamarını da onlar yemektedirler... Hem iktidar, hem ana muhalefet partisine uyarıda bulunan toplum, elbette adı ister *"Türk Silâlı Kuvvetler Birliği,"* ister, *"Genişletilmiş Komuta Konseyi"* olsun, "Ordu"yu da uyarır...

Grevler birden yükselmeye başlar... Öğrenci eylemleri

çatışmaya dönüşür... Sokaklarda insanlar kaçırılır, öldürülür... Bankalar basılır, soyulur... İşçiler kitleler halinde yürür... Köylüler, toprak işgallerine girişir... Üretilen yeni sınıfın, toplumsal artı değerden aldığı pay arttıkça, karışıklıklar da artar... Toplum altyapısı, bölüşümün adaletsizliğine başkaldırmak üzeredir...

"Türk Silâhlı Kuvvetleri Birliği," yaptığı II. Cumhuriyet'in, bütün bu gelişmeler içinde gümbürtüye gitmek üzere olduğu izlenimini edinir... *"Sivil-Asker Aydın"* ya da *"Zinde Kuvvetler"* beklentisi yaygınlaşır... Demokratik bir Anayasa vardır... Senatosu, Millet Meclisiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi yürürlüktedir... Anayasa Mahkemesi ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin *"dokunulmazlaştırdığı"* yargıçlar görev başındadır... Ama, toplumun altyapısındaki bölüşüm kavgasını durdurmanın önlemi, yine altyapı düzenlemeleridir.

Oysa, Ordu, *"Devlet Yapmanın"* üstyapı bilincinden, üretimine destek olduğu *"egemen çıkar çevresinin"* ulusal kaynaklara *"haksız biçimde el koymasını"* görememekte ya da *"Batılılaşma"* adına görmezlikten gelmektedir. Çünkü Batı,' liberal kapitalist sistemin kalesidir. Ve ancak o'na benzeyerek, Batılı olunması mümkündür... Ordu'nun bu bilinci, derinleştikçe, egemen çıkar çevrelerinin haksız kazancı artar... 1989 Eylülünün başında yayımlanan karşılaştırmalı gelir bölüşümü tabloları, bu gerçeğin altını bütün çarpıcılığıyla çizer... 1950'lerde, dilimler arasında nerdeyse eşit olan gelir payları 1989'lara geldiğinde, yüzde 40'lık üst dilimin, yüzde altmışlık alt dilime göre nerdeyse 3 katı kaynağa el koyduğunu kanıtlamaktadır...

Bu değişim, hiç kuşku yok ki, Ordu'nun II. Cumhuriyetinin diretmesiyle elde edilmiştir. Diretmenin kanıtı da, 12 Mart 1971 günü verilmiştir. Dönemin Genelkurmay ve aynı zamanda Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği Başkanı Orgeneral Mumduh Tağmaç, düzenlediği bir *"Genişletilmiş Yüksek Komuta Konseyi"*nin açılış konuşmasında, 1961 Anayasa'sının sağladığı demokratik ortamın, *"topluma bol geldiğini"* açıkça belirtmiştir. Ordu, *"yaptığı devletin"* etkisini artırmak için, üstlendiği sorumluluğun gereğini yerine getirecektir.

Halkın, bölüşüm rahatsızlığıyla suçladığı partileri, bir de *"Ordu"* suçlayacak. Verdiği bir *"Muhtıra"* ile seçmenin oy oranına göre *"azınlık iktidarını"* devirecektir. Hükümet, pek anlamlı bir serzenişle istifa eder... Meclis içinden yeni bir Hükümet kurulur. Başbakan Nihat Erim'in okuduğu hükümet programı, *"özgürlüklerin üstüne biraz şal örtecek-*

tir..." Gerçek niteliğini tam sezemese de, toplumsal çalkantının kanıtı olan gençlerin, işçilerin ve aydınların üstüne *"balyoz gibi inecektir."*

KURAN DEĞİŞTİRİYOR

Meclisler, yeni Hükümeti hem desteklerler... Hem verdikleri bakanlarının yanına teknisyenlerle güçlenmesini onaylarlar... Gündemin ilk maddesi *"Sıkıyönetim ve Anayasa değişikliğidir."* Sıkıyönetim gazeteleri kapatır. Aydınları *"rehin"* alır... *"Cunta işkencelerle, Cuntanın"* hesabını sorar... Grevleri yasaklar... İşçi eylemlerini durdurur... Öğrencileri, ilerici partilerin yönetcilerini tutuklar... Bütün kargaşanın sorumluluğunu *"üç delikanlının"* omuzlarına yıkarak idam eder...

Bütün bu düzenlemelere karşın, kendi içinde uzlaşmazlığa düşer... 12 Mart öncesinin *"düş kahramanları,"* Faruk Gürler ve Muhsin Batur Paşalar, yeni düzenleme konusunda anlaşamazlar... Artık, *"Devlet yapan Ordu"* için doğal hale gelen Genelkurmay-Çankaya ilişkisi, *"Genişletilmiş Yüksek Komuta Konseyi'nin"* kendi içindeki uzlaşmazlıklardan ötürü, kendi dengesini bozar...

Faruk Gürler'in, büyük çıkışı, değişen bu konjonktür için aynı büyüklükteki bir düş kırıklığıyla sonuçlanır... Faruk Paşa, aday olmak için erken terkeylediği yerinden olduğu gibi, Senato koltuğuna çakılı kalmıştır. *"Ordu"* elbette etkisini sürdürmektedir. Ama, paşalar arasındaki çekişme, *"adayı"* değiştirmiştir. Emekli Oramiral ve Kontenjan Senatörü Fahri Korutürk, bir oturumda Cumhurbaşkanı olur... Politikacılar, bunu *"Meclis"*in yengisi olarak lânse etmişlerdir...

ÜSTYAPI ALTYAPIYI ETKİLEMİYOR

Üstyapıdaki bu çekişme ve değişimler altyapıdaki bölüşüm ayrıcalığını hiç etkilememiştir... Toplumun yüzde 40'nın aldığı pay, giderek büyümekte... Yüzde 60'ının aldığı ise küçüldükçe küçülmektedir.... Bunun tepkisi seçimlerde gösterilmektedir... 1973 seçimleri, *"Toprak işleyenin, su kullananın"* Hâdisini, propaganda sloganı haline getiren Ecevit'in çağrılarına birden kulak vermiştir... Bölüşümde biraz daha adil davranılacağı umudu, dağa taşa *"Karaoğlan"* yazdırır. AP, belki de kuruluşundan beri en kötü günlerini geçirmektedir. Altyapıdaki dengesizlik ve adaletsizliğin

sorumluluğunu, adı Adalet olduğu halde yüklenmekle karşı karşıya kalmıştır.

Ecevit'in CHP'si, getirdiği yeni sesten doğan umutla, birinci parti olur... Erbakan'ın MSP'si üçüncüdür ama, Anahtar partidir.. *"Devlet yapan Ordu"*nun faltaşı gibi açılan gözleri önünde, toplum bir kez daha *"iyi oynamıştır"*... Düzenlemeleri benimsemediğini, daha 12 Mart Muhtırası verilir verilmez karşı çıkarak istifa eden Ecevit'i destekleyerek göstermiştir. Bir başka göstergesi daha vardır... Anadolu'nun dindar küçük işletme sahiplerinin tarikatsal olsa da temsilcisi durumundaki MSP iktidar ortağı olabilecek bir yükseliş sergilemiştir...

Altyapının üstyapıyı yenmesi sayılabilecek bu olay sınıf tartışmaları gelişmediği için, üstyapı belirlenmelerinin gümbürtüsüne gidecektir.... 1974 yılında girişeceği Kıbrıs Barış Harekâtı'nın, Ordu'ya kazandırdığı güç, altyapıya yeni oluşumların dayatılmasında koz haline gelecektir. Çünkü, Amerikan Ambargosu, toplumsal sıkıntıları artıracak kısıntılar üretmektedir. Yavaş yavaş iyice palazlanan egemen çıkar çevresi, fırsatları iyi değerlendirecektir... Aldığı pay, giderek geometrik oranlarda artmaya başlamıştır. Bunun sonucunda, üretim kısıtlamalarına gerekçe gösterdiği grevlere de dayanarak, mal akışını kısıtlar... Kendi payı artarken, alt kesiminki düşer...

Kargaşa dalgası daha şiddetli gelecektir... Üst gelir dilimlerinin payı arttıkça, yoksullaşan kitleler büyüyecek, öfkeleri ve çıkışlarından ötürü, direnişler de eskiye oranla geniş boyutlara ulaşacaktır. Kısır döngünün ve sistemin kaçınılmaz sonucu olan bu gelişmeler, *"Üstyapı düzenleyenlerin"* tamamının gözünden kaçar. Ya da kaçmak zorundadır... Kargaşa, terör, çalkantı bir *"içsavaş"* ürküsünü uyandıracak boyutlara gelir... 1961 ve 1971 Devletinin yapıcısı *"Ordu,"* yaptıklarının yine de bol geldiğini düşünmeye çoktan başlamıştır...

ORDU'NUN ÜÇÜNCÜ CUMHURİYETİ

Artık, bir çığ düşmüştür... Yuvarlandıkça büyüyen kargaşa, ister istemez bir *"Müdahale"*yi daha gerektirecektir... Yalnız sağlam bir gerekçe bulunması zorunludur.. Gerekçe kendiliğinden gelir... 1973'te, emekli Genelkurmay Başkanı'nın adaylığı karşısında diretip, sonra birleşerek bir oturumda Cumhurbaşkanı seçiveren Meclislerimiz, 5,5 ay boyunca, yüzlerce oturum yaptıkları halde, bir kimseyi

seçemezler... Nedeni basittir.. *"Devlet yapacısı Ordu"* daha yılın başına girerken, uyarısını yapmış, *"Biz karışmıyoruz"* havasında, gelişmeleri izlemeye başlamıştır.

Demirel'in de, Ecevit'in de bugünlerde sürekli yakındıkları suskunluğun temelinde biraz da bu yatar. Ordu aday göstermeyince, parlamentonun Paralize olduğunu söylemeye ikisinin de dili varmaz... *"Ordu"* ise bekledikçe gerekçesinin sağlamlaştığını bilir. Yoksa üstyapıda yapılan değişikliğin altyapıya dayatılmasına olanak var mıdır? Olamadığı içindir ki, sessizliği yeğlemiştir... Ancak, daha 1961'lerde *"Devlet yapıcılığını"* kabullenmiş olan Meclis, tam *"Bizans'ın son günlerini anımsatır"* kısırlıktaki çekişmelerin içine gömülmüştür. Bunun kaçınılmaz sonucu, kargaşadan bunaldığı varsayılan toplumun *"Kurtarıcılığıdır."*

Eylül 1980'nin ortalarına kadar beklenilir. Gerekçelerin tamamı oluştuğunda, 12 Eylül günü, zaten ellerinde olan iktidardan, *"Meclislerdeki siviller büsbütün kovulur."* Yeni bir Anayasa yapılacaktır.... Yeni bir seçim yasası yapılacaktır... Yeni bir Meclis kurulacaktır... Bunun için bütün partiler kapatılır...

12 Eylül, tam anlamıyla 27 Mayıs'ın yinelenmesi gibidir. Onun biraz daha açık, demokratik özelliğine, biraz daha kapalı ve daha az demokratik bir nitelik verecektir... Etkisini iyice artıracak, seçilenlerin tamamını denetleyecek... Seçmenlerin, kendi istediklerini, istedikleri yere getirememesinin önlemlerini önceden alacaktır...

Almıştır... Anayasa halkoyunca kabul edildikten sonra, hazırlanan *"Partiler Yasası,"* Milli Güvenlik Konseyi"nin istemediği kişilerin istemediği partileri kurma hakkını kaldırmıştır... Yapılan seçim yasası, Konsey'in onayını almayan adayların seçilmesini engellemiştir... Toplum, Konsey'in en az istediğini açıkça belirttiği partiyi iktidara getirmekte bir an bile duraksamamıştır...

Gerek 1983 ve gerekse kendi eliyle iktidara getirdiği ANAP'ı, adil bir seçim yasası olsaydı çoktan kendi eliyle iktidardan düşürmüş bulunacak Toplum, *"Üstyapının dayatmalarına karşı çıkar haldedir.. "* Bunun gerekçesini bilmekte midir? Tartışılır. Ama, doğrusu 26 Mart 1989'da da kanıtladığı gibi, oyunu tıpkı *"Ordu"* gibi pek yaman oynamaktadır.

SONUÇ

Kabul etmek gerekir ki, *"Ordu yapan toplum"* yani *"Meclis'le."* Toplum yapmak isterken, sadece *"Devlet yapan Ordu"* arasındaki çekişme, gerçek temsilcilerini bulduğu gün, gerçekten katılımcı, demokratik bir ortam oluşacaktır. Yazık ki, daha 12 Eylül günü kovulanlar da içinde, politikacılar, toplumun tam ve yetkin temsilcileri olmayı başaramamaktadırlar... 12 Eylül yönetimine hizmet sunarak yükselenlerden bunu beklemek ise bütünüyle *"abesle iştigal"* olur....

Bu nedenle, 1989 yılı Eylül ve Ekim ayları hep olduğu gibi ilginç bir üstyapı çekimesinin örnekleri gibi sunulabilir. Ne var ki, hiç bir çekişme yoktur... Çekişme, 1960'ta *"Devlet yaparken"* başlayan terslikle, toplumun arasında sürmektedir. 1960'tan beri, neredeyse 10 yılda bir meydana gelen *"müdahalelerin"* bir on yıl sonra yenilenmesi zorunlu oluyorsa, yüzeysel değerlendirmeler boştur...

Yani, seçmen çoğunluğunda temsil yeteneğini yitirmiş bir Başbakan'ın, Meclis çoğunluğuna dayanarak Cumhurbaşkanı olması, altyapıdaki gelir bölüşümünü değiştirmeyecekse, *"siyasi irade"* değişikliği sayılmaz...Şu ya da bu kişi sorunu olsaydı, onun yerine bunu yeğlemek, bir anlam taşırdı. Elbette bunu bir de seçmen çoğunluğu yeğliyorsa... Bunun için de Cumhurbaşkanını halkın seçmesi gerekir. Bu öncelikle toplumun Devletle bütünleşmesini sağlar... Ardından *"Orduyu"* sorumluluğundan aklar. Sonra da Politikacılarını, gerçek birer *"Devlet adamı"* olmaya zorlar... Halk meddahı ya da dolandırıcısı değil... 1961'den bu yana yapılan bütün seçimler gelir bölüşümü tablolarıyla birlikte akıllıca incelendiğinde, ortaya çıkan sonuç, değişimin ürkütücü boyutlarını göstermekedir. Hemen herkesin elbirliğiyle, üstyapıdaki siyasal rüzgârların önüne katıp bulutlandırmak çabaları, asıl çekişmeyi gizleyebilmektedir. Bu denemenin göstermeye çalıştığı, çekişmenin özüdür... Kurtuluş Savaşı sonrasında *"Ordu Yapan,"* toplum, 1960 sonrasında *"Toplum yapan Ordu"* ile karşı karşıya gelmek üzeredir.

Bu tehlike, herşeyden önemli ve büyüktür. Bir toplum kendi ordusuyla karşı karşıya geldiğinde, yitirecek olan baştan belli bulunsa bile, her iki *"tarafın"* kaybı, bir tarafınkinden çok daha büyüktür... Ordu belki bir toplum yapamaz... Ama, toplum her zaman *"ordu"* yapabilir... Yeter ki, bu tehlike herkes tarafından zamanında görülsün...

Ordu'nun karışmama olanağı yoktur... Politikacıların baştan kabullendiklerini reddetme güçleri hiç bir zaman olmadı... Ama toplum, yavaş yavaş büyük çoğunluğuyla, taraf olmaya yönelmektedir.

Bunca değişime karşın, gelir bölüşümünde vurguncuların, soyguncuların, hayalici, kaçakçı ve üçkâğıtçıların aldıkları sürekli artıyor, toplumun çoğunluğunun payına düşen sürekli azalıyorsa, kısır döngünün içindeki politikacıların aklanması yakındır. Yani, Özal'ın gidip, Demirel ya da İnönü'nün.. Ya da hepsinin gidip Ecevit veya Erbakan'ın gelmesi, altyapıya düşen payı yükseltemiyor, büyük çoğunluk biraz daha yoksullaşıyor, küçük azınlık biraz daha semiriyorsa, bunun son hesaplaşmadaki sorumlusu *"Ordu"* olmak üzeredir. Bütün düzenlemeleri yapan o olduğundan ötürü, eninde sonunda bu sorumluluğu yüklenmek zorunda kalacaktır. Asıl tehlike budur. Ordu elbette politika yapacaktır. Deneme boyunca anlatmaya çalıştığımız üzre, kurulduğundan beri ister doğrudan *"devlet"* anlamını karşılasın, isterse *"devletin"* politika yürütme aracı olsun, *"Ordu"* politikanın hep içinde olmuştur... Doğru uyguladığında, toplumun, devletin ve yurdun kalkınmasını, gelişmesini, büyümesini ve hatta *"kurtulmasını"* sağlamıştır... Yanlış uyguladığı zaman, gerekçesi ne olursa olsun, *"yozmasını, zayıflamasını ve düşmesini"* hazırlamıştır...

Ordu'nun durumu bütün açıklığıyla kavrayarak ona göre davranması için zaman geçmiş değildir. Tehlike belirmiştir. Önlem almak da, hepimizin görevidir... Çünkü, tıpkı ülke gibi, Ordu da hepimizindir...

Genellikle ordu, eline geçen fırsatlarda, devlet ve giderek toplum yapmaya uğraşır. Çoğun bu uğraş nedeniyle, kendi yapısal özelliğini ve kaynağını unutarak, topluma kaldıramayacağı ağırlıkta baskıya yönelir. Oysa, bilinen gerçektir, ordu toplum yapamaz ama, toplum her zaman ordu yapabilir...